

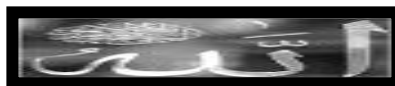
خدا آفرین

تورکجه - فارسی

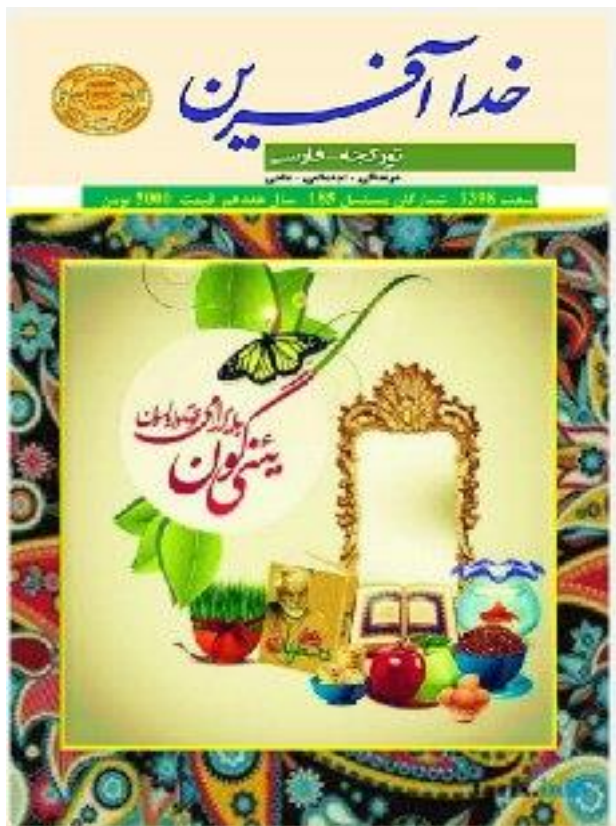
فرهنگی ، اجتماعی ، علمی

اسفند 1398 - شمارگان مسلسل 185 - سال هفدهم قیمت 5000 تومن

خداآفرین 185

شماره مسلسل ۱۸۵-اسفند-۱۳۹۸ - ۱۲۸صفحه
مدیر مسئول، سردبیر و صاحب امتیاز:

دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

خبرنگاران : علی محمد نیا و فرید ستاری قر

زمینه مجله:

فرهنگی؛مسائل اجتماعی؛معلومات عمومی؛طنز و سرگرمی سالم

روش مجله:

آموزشی؛تحلیلی؛خبری؛ اطلاع رسانی؛پژوهشی

گستره توزیع:آذربایجانهای شرقی غربی؛ اردبیل؛تهران

آدرس چاپخانه:تهران چهار راه خانقاه پاساژ گوهری نسب چاپ ارسباران/پ۳

نشانی مجله تهران خیابان وصال شیرازی پلاک ۷ طبقه سوم واحد ۵

تلفن:۰۸۴-۶۶۴۹۳۰۸۴-فاکس:۰۸۹۵-۶۶۴۶۰۸۹۵/ 09192281916

نحوه ارسال مقاله:

تایپ شده بصورت **word** به ایمیل یا آدرس ماهنامه به زبانهای ترکی و فارسی جهت معرفی آثار دو نسخه همراه با توضیح مناسب ارسال نمایند.

اشتراک ماهنامه: شش ماه ۱۵۰۰۰۰ و یکساله ۲۵۰۰۰۰هزار تومان به شماره کارت بانک تجارت ۰۷۳۸۸۷۰۷۳۳۳۳۳۳۳۳۳۳ به نام حسین شرقی دره جک واریز نمایند.

ایچینده کیلر:

KHUDAFARIN

*Cultural and social monthly magazin managing Director
concessioner and chief Editor:Dr.HÜSSEYN
ŞHARQİDƏRƏCƏK(SOYTÜRK)*

XUDAFƏRİN

Aylıq Elmi,İctimai,mədəni Dərgi
Təsisçi və Baş Redaktor: Dr.HÜSEYN
ŞƏRQİDƏRƏCƏK(SOYTÜRK)
say 185 sentyabr –oktyabr 2019, Tehran
tiraaj: 2500 تیراژ

<https:// telegram.me/xudafarin>
khudafarin@yahoo.com

WWW.KHUDAFARIN.IR

- ۲- خدافرین بیر سئوگی درگیسی ایدی چیچک آجدی کونلومده
- ۳- آختارشلار و ناپینتیلار
- ۱۲- نوروز در فرهنگ ترکان
- ۱۸- نوروز بایرامی حاققیندا بیر نئچه سوز
- ۲۱- لهجه ایبوردی زبان ترکی در استان فارس
- ۲۶- نکاتی در نسیمی پژوهی
- ۳۰- گفتگو با دکتر صدیق در باره کتاب قارا مجموعه
- ۴۳- تبریزی محمدامین دلسوز کیمدیر
- ۴۶- آذربایجان مطبوعات تاریخینده آذربایجان تورکجه سی
- ۵۵- دیل پهلوانی
- ۵۸- ملا محمد ولی کمینه شاعر بزرگ ترکمن
- ۶۰- آذربایجان در دوره صفوی
- ۶۳- حکایه لر و اویکولر
- ۸۰- خلوت ده یانان شمع
- ۱۰۵- شعریمیز - شاعیریریمیز

خدافرین بیر سئوگی درگیسی ایدی؛ چیچک آچدی کونلومده...

XUDAFƏRİN BİR SEVGİ DƏRGİSİ İDİ ÇİÇƏK AÇDI KÖNLÜMDƏ VƏ...

اؤدیرلر حال بو کی اونلار دیگرلرینین دیرلرینی منیمسه
یرک و حتی چالاراق اوزلرینی گوجلو حیس اؤدیرلر.
زامانی گلینجه و باشقلاری اوز حاقلارینا ییلندیکلری
واخت اونلار ایچی بوش شار کیمین پاتلایب یوخ
اولورلار.

سومورگه چی مدنیت سونوندا یوخ اولمالی دیر. چاغداش
مدنیتلر تکنولوژی قوللانیم یاریشلاریلا دا بیر - بیرینی
سیرادان چیخارماغ چالیشیرلار. اونوتماپاق کی گوجلو
مدنیت یوخدور لاکن زنگین مدنیت واردیر.

یئنی گون (نوروز) گلنه ییده بو زنگین مدنیتلردن
بیریدیر. چونکو نوروز باریشین و سئوگینین جارچیس
دیر. بو گونگو هگمون مدنیتلر کیمی حربی سلاح گوجو
ایله و یا باشقا سایبری تکنولوژی گوجو ایله اوز وارلیغینی
دیکته ائتمیر.

نوروز پایلاشماغین؛ گولومسمه بین و یاردیمین اولوسلار
آراراسی بایرام و سئوینج دلی دیر. اونا گوره ده او
دوغانین و طبیعتین انسانلارا گرچک ارمغانی دیر. من
اینانیرام معاصر غرب مدنیتی بئله بیر مدنیته صاحب
اولسایدی ایندی بوتون خالققلاری دیوارا دیره
میشدیرلرکی بیز مدنی خالققلاریق و سیزلر ایسه گئری
قالمیش و یوخسون انسانلارسیز. آنجاق شرقین زنگین
کونولو کوتولوک ائتمز.

دیرلی خدافرین سئودالیلاری بایرامینیزی تبریک اؤدیر و
یئنی ایلینیزی قوتلیرام.

بو آرادا بیر آجی خبری ده پایلاشماق مجبوریتیندیم. اودا
اودورکی؛ قباقدان گلن ۱۳۹۹ -جو ایله **خدافرین**
درگیسی دوزنلی چیخماپاجاق. بونودا سببی مادی
امکانین اولماماسی دیر. باهالیق آرتیق آمانسیز درجه ده
مکتوب مطبوعاتین نشرینه مانع اولور. بئله دوام ائتسه
سیز لرله وداغلاشمالی اولاجاییق... خوشجا قالین

مدیر مسئول : دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)
SORUMLUMÜDÜR: DR. HÜSEYN ŞƏRQİDƏRƏCƏK (SOYTÜRK)

هر بیر خالقین مدنیتی اونون تاریخدن آلدیغی سیرلی
کدلارین چاغداش یانسیمالاریدیر. مدنیتی داشیان
اولوسون هر بیر فردینین او مدنیتی انکشاف ائتدیرمک
بورجو و وظیفه سیدیر. چاره سیز دوروملاردا بئله مللتلر
ان بویوک دایاغی اولان کولتوروندن واز گئچمه میشدیر.
اصلینده ساواشلار بیر چوخ مدنیتلرین چاتیشماسیندان
توره میشدیر. هئچ بیر مدنیت یالیز باشینا قوروجو و
توره دیجی دئییل دیر.

آنجاق مدنیتلر او زامان گوجلو اولور کی؛ قاپیلاری دیگر
مدنی دیرلره آچیدیر. اونوتماپاق لازیم دیر کی عینی
حوضه نین مدنیتلری بیر چوخ جهت دن فرقلی
اولسالاردا بیر چوخ اورتاق دیرلره ده صاحب دیرلر.

ان چتین او دور کی؛ حاکم مدنیتلر اقتدارلارا سیغیناراق
اوزلرینی گوجلو حساب اؤدیرلر. گوج او مدنیتین
اوزریندن آلیندیغی زامان ان دوشگون و اولومجول
اولورلار. بو کولتورلر بسلنمیش کولتورلر سایلییر. اونلار
اورتاقلاشا یاشادیقلاری و پایلاشدیقلاری دیگر
کولتورلرین قانیلا بسلنیرلر و اوزلرینی فربه و قوی حیس

آختاریشلار و تاپینتیلار

AXTARIŞLAR vƏ TAPINTILAR

دیوان شگری

(آذربایجان تور کجه سینددکی شعر لری حاقیندا)

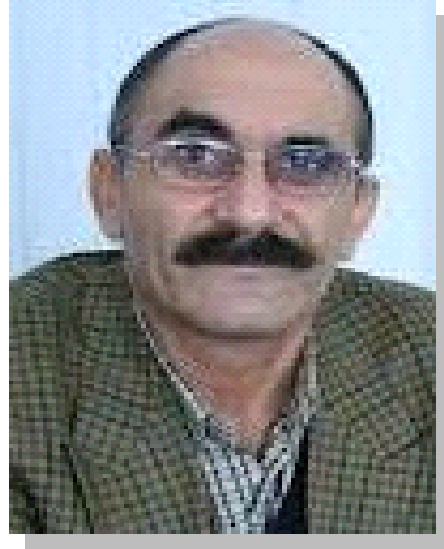
DİVAN-İ ŞÜKRİ

(Azərbaycan türkcəsindəki şerləri haqqında)

(تبریزی شگری، صفویلر دورینین ایتگین شاعیر لریندن)

صدیار وظیفه ائل اوغلو

یئنجه اوزه چیخان بو شاعیریمیزین آدینی یوخاریدا گتیردیگیمیز بیئت ده کی آچیق اعتیرافینا گۆره « تبریزی شگری» قویدوق. اونون یالینز بیر ال یازماسی الیمیزه چاتیب دیر. بو ال یازمادان باشقا بیر ال یازما سی اولموش اولسادا، بو گونه دک تدقیقاتچیلارین گۆزوندن قیراقدی قالمیش اولمالی دیر. دنیا ال یازمالار خزینه لرینده اونون یالینز بیر نوسخه ال یازماسیندان خبر توتا بیلدیک، اودا ایران مجلس کیتابخاناسینین ال یازمالار مخزینده ساخلانیلیر و هئچ بیر الیازمالار کاتالوقوندا اونون باشقا بیر ال یازماسینی تاپا بیلمه دیک. او یئگانه ال یازما اونون اؤزونون ایستسناسخ ائتدیگی ال یازما اثری دیر. دئمک ایستردیم کی اون بئش ایل بوندان ایره لی ایران مجلس کیتابخاناسینین ال یازمالار بؤلومونده « دیوان شگری» ادلی بیر الیازما ایله راستلاشدیم. تانیمیش عالییم و نوسخه شوناس مرحوم اوستاد «حائری» اؤز قاتالوقوندا اونو لیسته آلمیش و شاعیرین کیم اولدوغو و هانسی بؤلگه دن اولدوغو باره ده هئچ نه یازمامیشدیر. اوستاد «حائری» قاتالوقوندا دیوانین دیلینی آنجاق فارس دیلی یازمیش دیر. ال یازمانی اوخودوقدان

عشق بازان بیدلان از هر زمین برخواستند

هیچ جا از شگری تبریز بهتر برخواست

(دیوان شگری ال یازماسیندا)

ادبیات تاریخیمیزین اوزه چیخاریلمایان شخصیتلریندن بیرى ده «تبریزی شگری» دیر. تورکجه شعیرلری

بو «تبریزلی شاعیرشکری» مکه ، مدینه ، عراق بنگال هیند اؤلکه لرینده یاشامیش سادا اوره یی تبریزده قالمیشدیر

مرا به هند دختری عطا فرمود
برای ماخذ مولود سال تاریخش
..... فکرم دوید بر هر سو
پس از تفحص بسیار آمد و گفتا

..... هجرت سون یک هزارو نوآ نو(۱۰۹۹ ه.ق) (نوسخه ص ۱۱۹)

«شکری» نین دوغوم تاریخی بللی اولمادیگی کیمی وفاتیندان دا خبر وئرن یوخدور. (الیمیزه چاتان تذکره لرده)

تبریزلی «شکری» نین حاققیندا هئچ بیر تاریخی قاینقادا معلومات تاپا بیلمه دیک. ایران مجلس کیتابخاناسینین ال یازمالارمخزنینده ۸۷۵۳۱ نمره ایله ساخلانیلان بو دیرلی ال یازما نین شاعیری بوتون شعرلرینده «شکری» تخلص ائدیر. بو تبریزلی شاعیر صفویلر دؤورونون شاعیرلرینده اولموش و بیر چوخ اؤلکه لرده یاشامیش و درین حیات تجروبه لری الدهه ائتمیش بیر شاعیر کیمی گؤرونور. اونون تورک دیلینده یازدیگی نظیره لر گؤستریر کی، آذربایجان دیوان ادبیاتینی مکمل اوخوموش و اؤیرنمیش بیر شاعیردیر. او بیر چوخ شاعیرلرله مشاعیره لر ائتمیش و بیر چوخ کلاسیکلریمیزه، اوجومله، تبریزلی قوسی، حکیم محمد فضولی، باقی، امیر نجاتی، صائب، و..... باشقالارینا نظیره لریازمیشدیر. شعرلریندن گؤرونورکی، کؤنوللو اولمایارقاق، بیر قوربت حیاتی نی اؤزونه اختیار ائتمیش و عؤمرونون چوخ یاریسینی غربتده یاشامیشدیر. او اجتماعی بیر شاعیرکیمی یارادیجیلیغینا دوام ائتمیشدیر. اونون بیر چوخ شاعیرله اوزاق اؤلکه دن- اؤلکه یه مکتوبلاری گؤستریرکی، شعر محفیلرینده ساییلان بیر شاعیرایمیش دیوانین تورکجه شعرلری نین ادبی دیلی اورتا عصر آذربایجان تورکجه سینده اولان

← Xudafərin 185 (2020) خدافهرین ۱۸۵ اسفند- ۱۳۹۸

سونرا ، دیوانین ایکی دیلده یازیلدیغینین شاهیدی اولدوم، و یالنیز فارس دیلینده تانیتدیریلدیغینا گؤره تعجب لندیم . او گونلر ایران مجلس کیتابخاناسینین ال یازمالار بؤلومونون مسؤولو مرحوم عالیم اوستاد حائری یه یازدیغیم بیر مکتوبدا «دیوان شکری» نین ایکی دیلده (تورکجه - فارسجا) اولدوغونو آچیقلا دیم و اوستاد دان ایسته دیم کی، گله جک چاپلاردا و ال یازمالار فوندونون کامپیوتر سیستمینده یانلیشلیغی ایصلاح ائتدیرسین و دیوانین تورجه و فارسجا اولدوغونو آیدینلاشدیرسین.

اوستاد حائری یه یازدیغیم مکتوبومدان سونرا یئنی چاپ اولان کاتالوقدا «دیوان شکری» نین تانیتدیریلماسیندا هر ایکی دیله ایشاره ائتمیشدیلر. بو گونه دک محتوی سی اوزه چیخاریلمایان «دیوان شکری» نوسخه سینده تورکجه یازیلیمیش اولان شعرلرینی اوزه چیخاردیم.

یازدیغینا گؤره اونو تبریزلی بیلگیمیزده هئچ ده سهو ائتمیریک. ائله جه ده اورکدن سئودگی تبریزشهرینه بئله بیر بیته ده واردیر:

**آرزوی سیر تبریزم به دل خشکیده است
بسکه میترسم ز دعوی حسن خان نوی**

بیت دن گؤرونور کی شاعیر تبریز شهرینین حسرتینده یاشاییر. او تبریز دن گئدرکن هیندوستان اؤلکه سینده یاشامیش و اورادا دا ائولنمیش و ائولاد صاحبی اولموشدور. بیر بیت شعرینه دیققت ائدک

ندانم چه دید از نکویان هند

که شکری ز خوبان ایران گذشت (نوسخه ص ۲۳)

ترکانه گوژی باخ کی نه تالانه دوشوبدور
«شکری» ینه اول شوخ جفاکارین الیندن
گوولم ایشی غمدن شه مردانه دوشوبدور

دگیلمیوز

جام شراب عشق له جم دگیلمیوز
بزم غمینین صفاسینه محرم دگیلمیوز (امیر نجاتی)
امیر نجاتی دن تتبع ائتمیش
عشقینده حق قضا سینه خرم دگیلمیوز؟
جور و حفایه ثابت و مؤحکم دگیلمیوز؟
عاشیققرینین سایندا بیزی آنمادین نچون
عاشیققر ایچنده مسلم دگیلمیوز؟
هیچ صورمادین بیزی کی، بو کیمسه دیر
دور خطینده داغینا مرهم دگیلمیوز؟
بیر جام باده ائندی «جم» ی روشناس دهر
بیز پستو - پستو می چکریز جم دگیلمیوز؟
کیمدیر ایلیشدیرن غم هیجرانه پنجه سین
بو ایش شعاردیر بیزه، «رستم» دگیلمیوز؟
شکری کبی مگر دگیلیز پایمال عشق
زولفون کبی شکسته و درهم دگیلمیوز؟
باغ روخنه دانه ی خاله نجاتی تک
میل ایله سن عجبمیدیر آدم دگیلمیوز؟
ائله جه بیرداها امیر نجاتی دن تتبع

اوله مز (اولانماز)

بیری بین (مین) بحر کهردن سنه همتا اوله مز
بری بین (مین) دورلو گولون سن کبی زیبا اوله مز
حوسن چوق لیک بو طور و بو تکلموم هانده (هایاندا)
حوکما چوق بو جهاندا بیری عیسی اوله مز
شاخ طوبی دن اگر یوز بین آغاج یوندورسان
ال آغاجی گر اولا اژدر موسی اوله مز
سوسن سنبل و مشک تری ترکیب ائدیین
تار تار ایلسه لر زلف سمنسا اوله مز
دیشینه دور دئدیگیم بی مزه نسبت دیر بو
هر صدف پاره سی بیر لؤلؤ لالا اوله مز

شیوه دیر. او بیر شعرینده شاه سلطان حسینین بیر
مصرعیندن استقبال ائتمیش و شعرینی شاه ین حضورونا
چاتدیرمیشدیر یاخین گونلرده اونون تورکجه میزده
یازدیغی شعرلری بیر کیتاب کیمی چاپ ائده جه بیک.
دیواندا اولان تورکجه شعرلرینی بیرلیکده اوخویاق

۱۳۹۸ قیش - تهران - صدیار وظیفه (اغل اوغلو)

دیوان شکری

وار

یاریم بانا (منه) یار اولسا فلکدن نه غمیم وار
کمیدن بو جهان اوزره دخی پای کمیم وار
باشیمدا اونون عشقی کبی تاج کیانم
کوولمده اونون مئهری کمی جام جمیم وار
خرگاه چکیلمیش فلگه دود دیلمدن
آهیم کبی باش عرشه یئتیرمیش علمیم وار
آه سحریم وار که اوخدان بتر ایشلر
زیرا کی کمان تک قورو جیسمیمده خمیم وار
داغ لاله سی پامبوق چیچگی چاک نهالی
گل گور نه عجب سینه ده باغ ارمیم وار
اول تیغ تغافل دمینی چرخه یئتمیش
«شکری» بونا امن اولما کی گیرنده دمیم وار

دوشوبدور

اول شوخ عجب گوژلری مستانه دوشوبدور
گول چهره سینین شوقی گولستانه دوشوبدور
بو یوسف مصری نره دن عرصیه گلیمیش
کیم غولغوله سی مصره و کنعانه دوشوبدور
حوسنون گئیبین کیسوت خط معرکه ائتمیش
عاشیق لن کشتی سی خصمانه دوشوبدور
نازین گلیب ایسترکی گریبانیمی دوتسون
بیلزمی کی بین چاک، گریبانه دوشوبدور
عقل و جیگر و هوش و دل و جانیم آپاردی

عاشق بی تابده ایمان نه ایستر بیلمنم
 بو شعر حمیده رئیس زاده (سحر خانیم) بن تدوین ائتدیگی «دیوان
 قوسی» ده موجوددور.

بیلمنم

گوولمی غمدن یاخیب جانان نه ایستر بیلمنم
 مولکی ویران ائتمه دن جانان نه ایستر بیلمنم
 بیر جیگر خونابه سیندن نئچه کشتی یوکلہ نیر
 ال کوٲورمز بدن اول طوفان نه ایستر بیلمنم
 شورزارم، داغم و داشم گوٲرمز کوٲشم
 بیله بی حاصلدن اول دهقان نه ایستر بیلمنم
 سندردی اریٲدی یاخدی یاندردی بنی
 بنده کیم جان قالمادی جانان نه ایستر بیلمنم
 اهل غفلت مجلسی اول شوخ طنازین سوٲو
 بو کهن بتخانه ده قرآن نه ایستر بیلمنم
 سونبول تر بوی زولفیچون یئله بین (مین) دیل توٲکر
 گول نه ایستر دویمنم (دویمارام) بوستان نه ایستر
 بو غزلده طبع قوسی رهنمادیر شکر به
 حقیقه اول صاحب عیرفان نه ایستر بیلمنم

بر دخی

یار عهد ائلدی کی بر دخی عاشیقین سینه سنی داغلامیم
 کئچمه دی بیر گئجه کی سینه ده بن گئنه بیر تازه داغ یاغلامیم
 تاکی توتدوم او نغمه ساز اتگین بنی تنبور تک الینه آلیب
 هر زامان بیر قولاق بورما وئریر هم قیدیقلیر بنی کی آغلامیم
 بیله آی اوزلو ساقی یانیندا توٲوبه گر یوز قد اولسا بند اولماز
 بن بو گوندن سونگره علاجیم یوق بو کتان پاره سین یاغلامیم
 بیرگونش یوزلو آی عارضلو بنی اول حده بیقرار ائتدی
 که آیاغیم جهاندا یئر توتماز تا اونو هاله تک قوجاقلامیم
 بیله هندو قیزی کونگل آپاره غیرت دئیم اولماسین که اگر
 بن دیش ایلن اونون دوداغلارین پان یئمیش لر کیمی بویاغلامیم
 کر چه عشاق راست تک قانع اولموشام بیر جمال گوٲرمگینه
 او داخی بو نوایه شعبه اولور بن اگر اوزگه نغمه چاغلامیم
 سند تک ایلر لن گئجه لر گوٲومون یاشی عالمی آپاریر
 ایاغینین توٲراقی خیالی ایلن گر بو سیلاب اوٲونو باغلامیم
 دایما چوق جفالره دوٲوموش یئنه شکر دیئرین کی وفاسیزدیر.
 توٲوبه کیم باخمیم دخی یوزونه راه کویون دخی آیاغلامیم.

گئجه صٲاحه ده کین جمله نی سایدیم آرادیم
 که دیشین تک اولا بیر کوکب غراً اوله مز
 وئرمه الدن اتگین صونغرہ (سونرا) پشیمان اولما
 که دخی فوم و عدس من و سلوا اوله مز

شکری استاد ارا هر ایش ائده جکسن کی، کیشی
 کوٲرمه میش ایشلره استاددن آرخا اوله مز

هاله لنمیش

دگیل خط ، بدر اوزنده هاله لنمیش
 کوٲولر آهی دیر جواله لنمیش
 چورموش چورسین اول زولف وکاکل
 قاشین دورنابه بنزر قاله لنمیش
 گوٲرنلر گول جمالین ترله میسکن
 سانیرلارکیم قیزل گول ژاله لنمیش
 فغان و آهیمیز هیجران الیندن
 شب هیجران کبی دنباله لنمیش
 یاترکن دوشده گوٲردوم روز وصلین
 سئوندیکدن لبیم تبخاله لنمیش
 شهیدین حشره بیر سامانله کلسین
 که گویا دشت محشر لاله لنمیش
 یئمیش بیردش غمیندن شکری زار
 که زنگ حیدری تک ناله لنمیش

بیلمنم

جیسم زاریمدن بنیم هیجران نه ایستر بیلمنم
 بو سینیق کشتی دن اول طوفان نه ایستر بیلمنم
 بنده یوق بیر آرزو کوٲولوم همن بیتاب دیر
 زخم یوقدور سینه ده پیکان نه ایستر بیلمنم
 کاسه - کاسه فان وئریر شکر ایلیوب نوش ایلم
 داخی بدن گردش دوٲوران نه ایستر بیلمنم
 هر ندیر عالمده بربردن بتر سر کشته دور
 قطره عمان آختاریر عمان نه ایستر بیلمنم
 لاله ایستر داغینه مرهم نسیم صبح دن
 آغزین آچمیش غنچه ی خندان نه ایستر بیلمنم
 ای دمام ائلیبه ن تکلیف مسجد «قوسی» به

اته گین

اله آلیر گزیجک اول گول رعنا اته گین
 وهم ائدر کیم توتا بیر عاشق شئیدا اته گین
 بیلدی کیم خاک ره اولدوم اته گین توتماق اوچون
 گوٲورور دوشمگه قویماز یئره عمدا اته گین
 دادلار قیلماغا اول کافیر الیندن گئجه لر
 چیخار آهیم گوٲیه تا توتا مسیحا اته گین
 شاملار قانلی یاشیم موجونه البته دیر
 هر نئجه کیم گوٲورور چرخ معللا اته گین
 ائيله عریان گره ک آواره ی صحرای جنون
 کی تعلق تیکانی توتمایا قطا اته گین
 رند خاک اولسا دخی درد خم باده اولور
 نه ایسه قویماز الیندن منی صهبا اتگین
 گوللر آچیلدی فضولی یاخانی چاک ائدیب
 گل توتالیم می و محبوب ایله صحرا اته گین
 حکیم فضولی دن تتبع ائتمیش

اته گین

..... دود دیلیم دوتسه ثریا اته گین
 اشک چشمیم شط اولوب گر توتا دریا اته گین
 جیگریم آتشی آتش کوره سین کول ائدیب
 اؤتوب اوندان یاخا گر عرش معللا اته گین
 ور بوکولسه بئلیم اول حده کی شاگرد ائدیب
 بوکه زانوی تادیب اوپه ملا اته گین
 دست آمالیم اوزولسون کرم حقندن اگر
 ساله عشقین توتا بیر اؤزگه تمنا اته گین
 ال گوٲورم یاخاسیندن او گولون دویمه کیمی
 توتارام دورد تک اول باده ی صهبا اته گین
 شانه سین آلدی اله زولفونه سوگند ائتدی
 که بو گون نکهت ایله دولدورا صحرا اته گین
 چوق نزاکتلی دیر او ، اولمیه پزمرده ساقین
 سالما گول عارضینه زولف چلیپا اته گین
 بولدی بیر فیض فضولی نفسیندن شکری
 که مگر بولدی دوتان خسته مسیحا اته گین

اولمادی خار دوشن اهل الینه کیم عشاق
 ویردیله دن اله قدرله صحرا اته گین
 اللریم قیسه و بوش حوسن عملدن گئدیرم
 دست امید توتوب رحمت مولا اته گین

بو چاخماقدان

گوٲول مولکوندور ای شاهیم ندر مقصود یاخماقدان
 توخونما کیم یاخار قوو تک چاخیب آتش بو چاخماقدان
 داینماز آهیمین زخمینه نه (دوقوز) فلاک قالخانی
 دوعا قیل ساخالاسین تانغری گوٲوزم یاشینه آخماقدان
 دوشیدی گر گوٲوزم شول عارضه قالمزدی جان تنده
 واریب جان میننت ین چکمم گرک ، شول نازلی یاشماقدان
 بولاشدی قانمه باغیریم ازنده قالدی زینت تک
 ساقین ال ینچمق (بیخالماق) نامیله قانیم سیلمه بارماقدان
 قاشین ایمالرین گوٲردو کجه دل یوز مین خیال ائیلر
 که آیا بو بلادیر یا رخا چرخ معلقدن
 نولر گر گوشه ی احزانیمه بیردم قدم باسسان
 گوٲورسن مرحتمله شکری محزوننی توپراقدان
 تتبع ائدیگیم باقی افندی شعرین اولدور کیم
 یتیردی چوق فقیری ربه ی اعلايه آلچاقدان
 ایگتلیک چاغی کئچدی ، بلا گلدی ، دیده تار اولدی
 ولی بیر دلبری کوردو کجه گوٲزلیق ایسیترم حقندن

دیله رم تورکانه

میکشد بر سرمن تیغ چه بی باکانه
 میزند بردل من تیر چه بی رحمانه
 شده کم لطفی او باعث تسکین دلم
 ور نه هجرانش مرا زود کند دیوانه
 نئجه قئیدین منه ای روح روانیم ، جانیم
 نئجه سالدین من بیچاره نی بو هجیرانه
 سن او گوندن کی دئدین گشتیه اگله ن ، بیلدیم
 کی وئریرسن بنی ای ایکی گوٲوزم طوفانه
 گوٲولومون اودو گوٲورنمزسه گوٲوزم یاشینه باخ
 دولاینم باشینه رحم ائيله کی، یئتدیم جانه
 شکریم چوق دخی تزئین عبارت بیلمه م
 گئجه گوندوز سنی حقندن دیله رم تورکانه

بیر گول اندام ساله غربتده
 خالاری مشک وساچلاری عنبر
 اوغرادیم بیر غزاله غربتده
 اوزو گول آغزی غونچه دیشلری دورر
 طرفه صاحب جماله غربتده
 وطن و عمّ و خالدن کئچدیم
 تا گؤز آچدیم او خاله غربتده
 تا توتدوم او دلنواز اته گین
 چکمه دیم آه و ناله غربتده
 یار و ساقی و باده دن غئیری
 دوشمه دیم بیر خیاله غربتده
 شیخ و زاهد له الفت ایلمه دیم
 دوشمه دیم قیل و قاله غربتده
 شکرالله که گیرمه دیم هرگیز
 خرس لن بیر جواله غربتده

اوچ دیلده (عربجه، فارسجا، تورکجه) یازیلان بیرغزل

یولداشلار

هادی جنونم شد هر که را افتادم پی
 منتهی به دریا شد هر رهی که کردم طی
 یاد باده لعلت رعشه بر تنم انداخت
 لطف کن سرت کردم یک دو جام پی در پی
 لاله قدح در بر سبزه زار قدح ز خط منظر
 بگذرد ز لطف خدا بهتر از بهارم دی
 ای اسیر طرزت من این ستمگری تا چند
 ای غلام طورت من امتحان من تا کی
 عجز و خاک بوسی ها بر درش بسی کردم
 تا مگر شود رامم چاره گر نشد در ری
 خواهیم از غمش من داغها بتن سوزم
 سر نهم به صحراها اخی الدواء الکی

در این غز تتبع باقی نموده و بیت الغزل او را نیز تضمین
 نموده شد

دؤنه دؤنه

گون افقدن که چیقر هر سحری دؤنه دؤنه
 قصدی وارکیم اوپه اول خاک دری دؤنه دؤنه
 بیله بیر سن کبی آهوی خطا (ختا) اولامادی
 آوچی، قان آغلادی کوه و کمری دؤنه دؤنه
 دور حوسنونده عجب دیر که او تاغی گردون
 عرض ائدر عالمه شمس و قمری دؤنه دؤنه
 بیلمز اتفای حرارت اونو بیر یاخماقلا
 یاندریرعالمی آهیم شرری دؤنه دؤنه
 حبذا باقی افندی که بو بیت ین باشینه
 دوشدی گؤولوم قوشونون بال و پری دؤنه دؤنه
 دیده ی انجم کحل اولماقچون افلاکه
 گردبادیله توتار خاک دری دؤنه دؤنه
 بیله فصل گول و مهتاب و چراغان گئجه سی
 کهکشان باغرین ازر شط اوزری دؤنه دؤنه
 بولدو طور سخنیم باقی افندی دن فیض
 چوق دگیل گرگزه اقلیم لری دؤنه دؤنه
 می و محبوب خیالی، نی و ناله اثری
 سالدی سرخوش کبی رفاصلری دؤنه دؤنه
 بیر غزل شکریه ال وئردی که هر تیکراری
 دؤندریر سویه نبات و شکری دؤنه دؤنه

غربتده

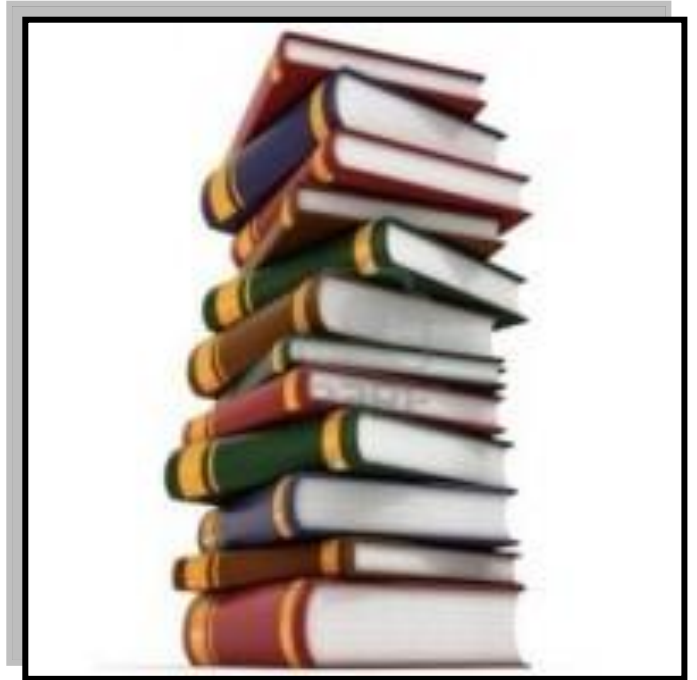
هر کیم ایسترکه قاله غربتده
 چکسین اول پیاله غربتده
 گؤلونو وئرمه سین غمه هرگیز
 قویماسین تا قراله غربتده
 گؤولی غم آنلاماز اونون که اله

عجب شکوه له اول یار مئهربانه یئتیشدی
 براق شووقنه مینمیش الینده طایر همت
 شکار وصل او کنجه نه خسروانه یئتیشدی
 فلک ملاکه لرینی ناله دن امانه گتیردی
 که تا بو قاپویه مشتاق و مخلصانه یئتیشدی
 گوزومده خاک درین بیله نوربخش لیک ائتدی
 که شهرت و خبری مصر و اصفها نه یئتیشدی
 گوزو گوتورمینین باغری چاتلادی بو الیمدن
 عدو نهالی قورودو، حسود جانه یئتیشدی

اته گین

(فضولی دن استقبال)

توتار اولدوم او ترک دور یکتا اته گین
 کی بولونماز تایی گر سیلکه سه دریا اتگین
 ساله بیلمز اله دست ید بیضا اتگین
 اله آلیرگر جک اول گول رعنا اتگین
 وهم ائدر کیم توتا بیر عاشق شیدا اته گین
 قولیم یوق دم ار توتسا آلیم ساتماقچون
 قومیشم دردو غمین اوتماقچون
 نه ائدیم او منی آتماز مگر اینجیتماق اوچون
 بیلسه کیم خاک ره اولدوم اتگین توتماق چون
 گوتورور دوشمگه قویماز یره عمدا اته گین
 گلین الله اوچون ای امت عیسی خولر
 شاهیدی حالیم اولون منصف اولون بیر نچه لر
 بیر مسلمان ایکیمین بتگده ترسا بچه لر
 چیخار آهیم گوئییه تا دوتا مسیحا اته گین
 کئندی لیلی که مگر کام الا اوندان مجنون
 گوستریب هر نه اولور اهل وفالاردا فنون
 وصل یار ائتمه دی اول پاک دلی دیگرگون
 بیله عریان گرگ اواره ی صحرای جنون
 که تعلق تیکنی توتیمیه قطعاً اتگین

التفات و هر او چون دعا و شمشیرند
 تلک بحیی الموتی ذلکمیت الحی
 خاتم سلیمانی کیم لب و دهانیندور
 فکرین آیت بودور گلدی قهرمان خط ای هی
 صاف اوزوندن بولاندیر چوق دماغینین

گلدی خط سوندوردی غملی کؤلومو اوخی
 بو خرابه منزلدن کؤچدو یار یولداشلار
 سن نه یاتمیسان شگری دور ایاغه رختین گئی

یئتیشدی

نوید وصل سحر کیم بو ناتوانه یئتیشدی
 دئدین کی، شووق سمندینه تازیانه یئتیشدی
 نچه یل اولدو کی غمدن کونگول آچیلمادی بیردم
 بو گون قولاغئمیزا عیشدن ترانه یئتیشدی
 دایاندی قبه خرگاه عیش، عرش مجیده
 فلک قولاغینا آواز شادیانه یئتیشدی
 یئتیشدی نامه سی دوستون، اونون مطالعه سیندن
 دئدین کی، شووق سمندینه تازیانه یئتیشدی
 بو دور که شگری بیدل غم جهانی اونوتמוש

ای کونگول رازینی بیلن الله

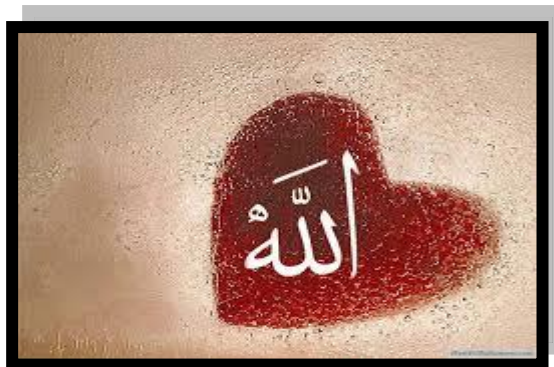
اڏلیم

ای بدن قوللری یعنی که حواس عشره
 ییغیلین بزم ایدوبن جام طرب نوش اڏلیم
 پیر تقدیره خوش آمد دئین سؤز چکلیم
 بوله کیم ، بیرده دیه ن دونکی سؤزی گوش اڏلیم
 کعبه نی تکمه کیبی زینت آغوش اڏلیم
 ساله لیم دون کئجه تک جیسمی ایاغدن بیرده
 آلون نوری بصردن لب خواموش اڏلیم
 روحی کیم ائو قوشو تک انس بولوبدور تندن
 اور کودوب عالم تحقیق اوچون قوش اڏلیم
 آچیلان قفلی گوروب بیرده بو نقشین اوخویاق
 کعبه نی تکمه کیبی زینت آغوش اڏلیم
 الله الحمد ظهور ائدی بو رویا اثری
 گلون احرامی ایله زیب برو دوش اڏلیم
 هر قدم ده اونا مین شوق ایله لبیک دئیب
 قاید شوقی بوغ ناقده چاووش اڏلیم
 سعی ائدین تاکه واریب باش داغ و داشینه قویوب
 نشاء مشعر ایله جمله نی مدهوش اڏلیم
 ارض میناده رقیبلر دوشونه داش ووروبن
 جانی قوریانی ایچون جام وفا نوش اڏلیم
 اوندی بقصیر قیلیر هر نئجه ممنوعی مباح
 جمله تقصیر بوتقصیر ایله خشپوش ائده لیم
 دگلوز بیز که او رویامیزی صادق قلنون
 شکرنی تا ابد الدهر فراموش اڏلیم
 ییغیلین بیرده اوله اوچ کره حق شکر ایله
 کعبه نی طوف ائدین زینت آغوش ائده لیم
 بو محرم کی گلیر ثبتی اوچون تاریخین
 دورد الیفله (هجری قمری ۱۱۱۱) سنه سی اوستنی منقوش اڏلیم

قالمیشدیر

صفا دورانی فوت اولموش آرادا یاسی قالمیشدیر
 کونگولده حزنی دیلده آه و واویلاسی قالمیشدیر
 بولونمز مدحه شامل بیر زمان گور بو نه دؤوراندیر

صبحدم سوز جگردن تتق نور شرر
 خیمه ی چرخه درین تک دایانیب بیرله یاخار
 نه قضا چاره اونا بولسا گر کدیر نه قدر
 شاملر قانلی یاشیم موجه سی الهه دیر
 هر قدر کیم گرتورر چرخ معلا ته گین
 شکر یا گول چاغیدیر کندینی چالاک ائدین
 واریب احبابلری سئیره هوسناک ائدین
 اهل عرفان شرف صحبتین ادراک ائدین
 گولر آچیلدی فضولی یاخانی چاک ائدین
 گل توتالیم مئی و محبوبله صحرا ته گین

الله

اودو سنسن خلیله گولشن ائدن
 یونسه بطن حوت راحتگاه
 سن یئتیردین کلیمی آنه سینه
 چاهی محبوس مصره ائدین جاه
 نور چشم اوغول جمالی ایلن
پیر کنعانی کو الله
لاجرم هر محال ممکن دور
بولسه گر گوشه ی اراده نه راه
بنده گلدیم امید و بیم ایلن
قاپونا به کار و نامه سیاه
گیزی سندن دگیل مراد لیریم

رسول اکرمین گوستر گوروم نه رضاسی قالمیشدیر
 نه چون یئر تیترمز گوگ چاتلامز احوالمیز گورچک
 جهانین شیمدی هر بیر ناسرین خناسی قالمیشدیر
 سبب ظاهر گر کمز
 رجال اسبابی محو اولموش بلا اجناسی قالمیشدیر
 امانسیزدیر بو طوفان شگری امید نجاتین یوق
 سفینه نوحه گیر تا گیجه نین بیر پاسی قالمیشدیر
 یکتایه اعتراف و توبه و عجز و دعا مز وار
 بلا دفع اولماغا پیرین دم گویاسی قالمیشدیر

دورانی سوردی

کاور پاشا که مکر ایلن محمد پاشه اولموشدی
 بش اون گون بصره ده دورانی سوردی
 جزایرلو دیب حبس ايله دی هر کیم که توش گلدی
 نه شیعه قویدو نه سنی نه سید بیلدی نه کوردی
 رعایا آهی جوروندان یرشدی (یاراشدی) سمع مولایه
 بیر اون گون قویمادی کئچسین که تیر غیب لن ووردی
 الیندن هر قدر قانلار که خلق الله اوتوموشدو
 اونون قاینه اول تاوانی حکم الله چکدیردی
 ییتیر خلقه بو پیغامی که تاریخ فناسیدور
 سیزه مین مژده مومنلر که مولا فاسقی ووردی

صفادن دیلده آنجاق معناسی قالمیشدیر
 ایچیلیمیش باده سی دهرین پوزولموش مجلس ذوقی
 آراده دورلو دورلو دردینه میناسی قالمیشدیر
 نه سئودالرده نفعی قالدی نه نفعی تجار تدن
 باشنده لم یصل مهرولرون سوداسی قالمیشدیر
 وفا رفع اولدی عهد و وعده و میثاقدن مطلق
 اراده مکر و حيله خد و جبر و استیلاسی قالمیشدیر
 اگر بزاز اگر غزاز اگر عطار اگر صفار
 واریب قسط ائتمقده نقدین غوغاسی قالمیشدیر
 دیانت محو اولوندی دلال معنادن
 مگر رشوت ویرن تاجرده دین معناسی قالمیشدیر
 بلادن یوز چئویرمز خلق اگر نفعی وبا اولسا
 زکاته یوق سؤزوم کیم پایه اعلاسی قالمیشدیر
 بحمد الله

که حاکم حکمی و مستوفی استیفاسی قالمیشدیر
 بلورسن گر دوشر حومار ایچون ایش بصره اهلینه
 که ایمان مطلقا مفقود اولوب دعواسی قالمیشدیر
 مروت یوقدور اربابنده نه شاهه نه درویشه
 نه شبلی الده نه خرماسی قالمیشدیر
 نه صوفی سینده صفوت قالدی نه شان و کراماتی
 بلی خلقی مسخر ائيله مک وسواسی قالمیشدیر
 خطیبی هم امام خلق دیر هم عامل دیوان
 دیلینده خطبه دن دوت ساخله آلاالقاسی قالمیشدیر
 وصیت تولیت حقی امامت شرطی ایسترن
 خراسان اهلی نین بوینونده حق الناسی قالمیشدیر
 جهانده قالمه میش بیر صافدل حق سویله بن کیمسه
 تۆکولموش شیشه سی گوزگونون آرخاسی قالمیشدیر
 دئیلردی ایکی سؤز اور تاسیندا اوچ یالان گاهی
 اونوندا ایکی باشی محو اولوب اور تاسی قالمیشدیر
 آغیزلاردا دعاو ذکر دن اصلا حلاوت یوق
 بوتون گون چین جنت و یمین حلواسی قالمیشدیر
 اناسین س ... گیم عنوان مکتوب محبت دور
 آناسی یودی حقین بینوا آناسی قالمیشدیر

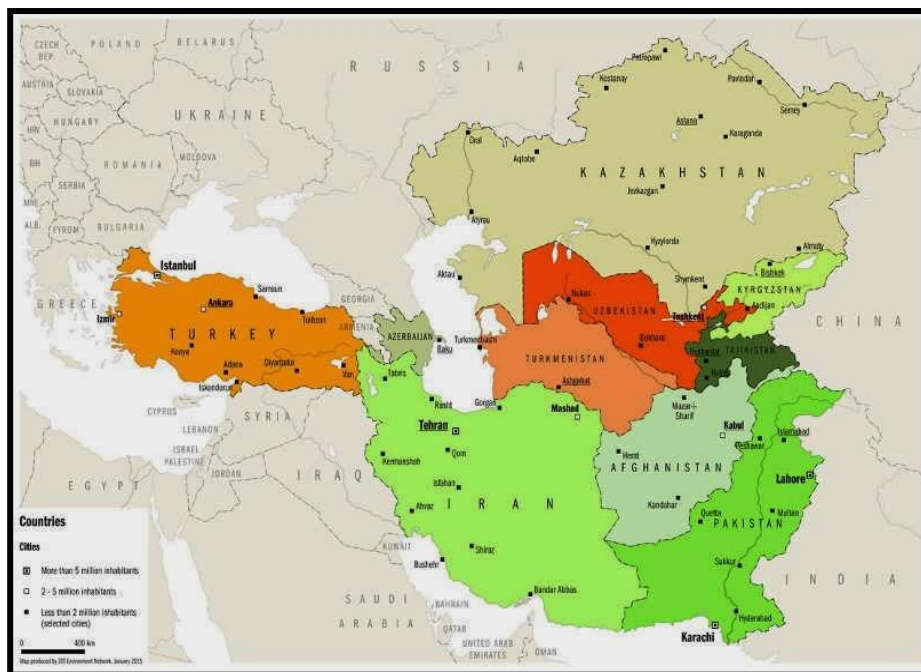
الیازمادان نمونه

شیمدی هر بیر ناسرین ختاسی قالمیشدیر
 محمد امتی اسمندور و خیر الامم وصفون

نوروز (یئنی گون) در فرهنگ ترکان

در این آداب و رسوم جمعی اجتماع خود اشتراک داشته باشد خواسته یا ناخواسته احساس خوشبختی از اینکه جزئی از اجتماع می باشد را به یدک می کشد.

خصوصیات و ویژگی های تمامی مراسم و آداب با تفاوتی ها که دارند تنها هدف مشترکشان اجتماع بین افراد و تقویت پل های ارتباطی بین اجتماع می باشد که این نیز به نوبه خود تفکر اجتماعی و شعور جمعی اجتماعی را بسط می دهد. هر مراسم سمبلی را در خود نهفته دارد که شادی، غم، برکت و ... اجتماع را در خود متبلور ساخته و نشان های

سیستم های باور و اعتقادی گذشته با خود به ارمغان داشته است.

ریشه مراسمات اجتماعی تا به دوران شکار برمی گردد. انسان شکارچی برای ازدیاد و برکت شکار خود از نیروهای غیرطبیعی مدد و یاری می جست. زمانیکه فرهنگ شکار و شکارچی به فرهنگ کشاورزی مبدل می شود اینبار نیز این مراسم برای افزایش برکت و روزی بزرگ داشته می شده است. در این دوره انسان تغییرات فصول را بر کاهش و یا افزایش محصول دانسته و برای مثال برای بارش و طلب باران، افزایش بهره دهی خاک و ... مراسمات خاصی را اجرا می کرده است.

در فرهنگ ها و مدنیت های مختلف تغییرات فصول همراه با مراسماتی بوده است. تکرار زنده شدن دو باره طبیعت و تغییرات فصول در انسان اولیه همراه با شادی و شغف بوده است و در فرهنگ ترکان قبل از ورود اسلام نیز این جان گیری طبیعت با مراسمات متعددی بزرگ داشته می شده است. ترکان پس از قبول اسلام موفق به

در هر دوره ای تغییراتی که در زمین و محیط پیرامون رخ می داده سبب تاثیر پذیری انسان ها و جوامع میشده است. بشر اولیه که مفهوم زندگی را با این تغییرات و دگرگونی ها هم عرض می دانست در جستجوی راه هائی برای آشتی با این نیروی طبیعی بوده و برای کم کردن عوارض بد ناشی از این تغییرات راه حل های متفاوتی را در پیش می گرفته است. تقلید، تحرک، تقدس دسته جمعی، شکران نعمت، دعا و ... از جمله تاکتیک های انسان ها و جوامع اولیه با این گونه دگرگونی های طبیعی بوده است.

تفکر و تامل کردن فرد را برای زندگی در اجتماع آموزش می دهد. زمانی که فردها در کنار هم قرار گرفته و تشکیل اجتماعی را معنا می سازند پل های ارتباطی بین این فردها جزء عوامل مهم همبستگی و اتحاد می باشد. روند حفظ و گسترش آداب و رسوم اجتماعات، تازگی باورها سبب حفظ پایه های آداب و مراسم اجتماع شده و همبستگی اجتماعی را تقویت می بخشد. هر فردی که

زه ایل، اولوس گونو، یوروک بایرامی و ... اشاره داشت.

یئنی گون (۱) که در بسیاری از فرهنگ های مختلف ملل دنیا به عنوان دگرگونی در طبیعت بزرگ داشته می شود با توجه به وضعیت اقتصادی، باوری، زیرساخت ایدئولوژیک و فرهنگی اجتماع و .. ارج نهاده می شود.

در آسیا و آسیای میانه مراسم بزرگداشت یئنی گون دارای شباهت های بسیاری بوده است. یئنی گون به همراه ملل ترک منطقه و دنیا در بین ملل ایران، آناتولی، بالکان نیز پاس داشته شده و برگزاری این مراسم به سبب بسیاری از بده بستان های تاریخی در ملل این منطقه دارای شباهت هایی در عین تفاوت ها می باشد به طوریکه یئنی گون جغرافیائی شامل شمال غربی آسیا تا مرکز اروپا و بین باورهای

شامانیست، بودایست، یهودی، مسلمان،

مسیحی و ... دربر می گیرد. بنا بر منابع قدیمی چینی یئنی گون به شکل امروزی میراث دار فرهنگ ترکان هون در ترکستان شرقی چین می باشد که ابتدا به صورت منطقه ای و سپس به صورت گلوبال ظهور کرده است. بر اساس منابع چینی قدیمی ترکان هون برای روز ۲۱ مارس خوراکی ها مختلفی را آماده کرده و به صورت دسته جمعی به شادمانی می پرداخته اند.

نوروز کلمه ای فارسی می باشد که از دو جزء نو+روز تشکیل شده است. بسیاری بر این باورند خود نوروز ترجمه شده مفهوم یئنی گون ترکی می باشد، چون بر خلاف قواعد زبان فارسی صفت قبل از اسم آمده و احتمال ترجمه شدن این کلمه را می افزاید. بنا بر

قبولاندن بسیاری از عادات و رسوم خود به این دین شدند. پس از قبول اسلام بسیاری از خصوصیات و ویژگی های آئین ها و رسوم ترکان نیز در جهت آداپته شدن با این باور جدید دچار دگرگونی های مختلفی شده است و این خاص به اجتماع ترک نبوده و در دیگر اجتماعات نیز عیناً تکرار شده است. انسانی که برای گذارن زندگی به فرهنگ کشاورزی روی آورده و تغییرات فصلی یکی از عوامل مهم افزایش بهره وری وی از خاک بوده بناچار و بنا به شرایطی طبیعی که انسان را به طبیعت پیوند می داده است شروع به ایجاد تقویم های فصلی نموده است. اولین تقویم انسانی بر پایه جان گیری دوباره طبیعت بوده است.

اجتماعات

آداب و رسوم در بین خاصیت پیوستگی کسب کرده و به عنوان یکی از عناصر فرهنگی و هویتی آن اجتماع مبدل گشته اند. بزرگداشت گشایش بهار

چه در اجتماعات قدیمی گذشته و

چه حال در اجتماع ترک، ادبیات، زبان، آداب و رسوم ملل ترک نیز به صورت پیوسته بوده و با دگرگونی هایی همراه بوده است.

شروع زنده شدن طبیعت که مصادف با برابری روز و شب می باشد از گذشته های دور طی مراسمی که در هر یک از ملل ترک به صورت مجزا بزرگ داشته می شده است ارج نهاده می شد. هر یک از ملل مختلف ترک در منطقه جغرافیائی که می زیسته اند، بنا به بسیاری از مسائل نام مختلفی را به این تحول می داده اند که از این نام های متفاوت می توان به اسامی نظیر یئنی گون، سلطان نوروز، باهار بایرامی، جیلقاییق، ایل باشی، نوروز، ارگنه قون، بوزقورد، چاغان، دیریلش، ارکین گون، قورتولوش گونو، گون دونومو، ایلک یاز بایرامی، مرکس، مصیر بایرامی، میرام، نئوروز، نوی-نوز، سلطان مئوریز، ته

اند. این روند همراه با ظهور اسلامیت بوده است که مراسم یئنی گون همراه با باور اسلامیت در هم تنیده شده و به شکل تقریباً امروزی به ارث رسیده شده است. یئنی گون پس از اسلامیت همراه با معانی گذشته خود مفاهیم جدید را نیز در بر گرفته است.

پس از قبول اسلامیت نیز فلسفه یئنی گون همراه با افسانه های زیر بیان شده است:

۱- خداوند زمین را در روز ۲۱ مارس ایجاد کرده است و ستارگان و خورشید در این روز زاده شده اند.

۲- حضرت آدم در روز ۲۱ مارس بوجود آمده است.

۳- پس از خوردن میوه ممنوعه توسط حضرت آدم و حوا خداوند این دو را در روز ۲۱ مارس مورد عفو خود قرار داده است.

۴- حضرت نوح پس از طوفان نوح در این روز قدم به زمین گذاشته است.

۵- در روز ۲۱ مارس حضرت یونس از شکم ماهی غول آسایی که وی را بلعیده بود به بیرون آمده است.

۶- حضرت یوسف که از طرف برادرانش در چاهی انداخته شده بود در این روز موفق به نجات از چاه شد.

۷- در چنین روزی حضرت موسی دریا را با استفاده از عصای خویش شکافته است.

۸- در چنین روزی حضرت محمد(ص) به پیغمبری برگزیده شده است.

۹- روز زاده شدن حضرت علی(ع) و روز ازدواج با حضرت فاطمه(س) می باشد.

موارد بر شمرده شده بالا تمامی افسانه ها و باورهای مرتبط با یئنی گون پس از ورود اسلامیت نمی باشد برای مثال در قزاقستان طی افسانه ای یئنی گون را روز تولد دده قورقود می نامند.

یئنی گون (نوروز) در ادبیات ترک :

فرهنگ یئنی گون در ادبیات تورک نیز دارای تعاریف و مشخصات خاص خود می باشد و در بسیاری از منابع

تحقیقات انجام شده علت گسترش این کلمه فارسی در حالی که کلمات متعددی در زبان ترکی و ملل ترک دنیا برای نامیدن این مراسم موجود بوده است را وام گیری زبانی واژهها، در هم تنیده شدن بسیاری از فرهنگ ها در این منطقه بیان می شود.

یئنی گون قبل از اسلامیت:

مفهوم یئنی گون را قبل از اسلامیت می توانیم بدین صورت بیان کنیم که یئنی گون در اجتماعاتی که با حیوان داری و کشاورزی امرار معاش می کرده اند نوعی باور نسبت به افزایش برکت و روزی بوده است. بیشتر قبل از اسلامیت جوامع برای دفع بلاها و آشتی با دگرگونی های طبیعت یئنی گون را بزرگ می داشته اند. برای مثال در قبل از اسلامیت عده ای بر این باور بودند که پریدن از روی آتش گناه ها را از بین می برده است، چون آتش یکی از عوامل ایجاد حیات بوده و مقدس می باشد. در عین حال شروع بهار نیز نشان از تغییر دگرگونی طبیعت و یا به نوعی زنده شدن دوباره طبیعت می بوده است.

در قبل از اسلامیت بعضی از باورهای مرتبط با یئنی گون را به ترتیب زیر شمرد:

۱- روز ۲۱ مارس مصادف با روز خروج از ارگنه قون بوده و ترکان این روز را با عنوانی نظیر روز قورتولوش ارج می نهادند.

۲- در تقویم ۱۲ حیوانی ترکی در روز ۲۱ مارس روز و شب برابر بوده و ترکان این روز را بزرگ می داشته اند.

۳- روز اتمام فصل زمستان و شروع فصل کوچ و احیای طبیعت برای ترکان از اهمیت ویژه ای برخوردار بوده است.

یئنی گون پس از اسلامیت:

ترکان که از آسیای میانه به سمت جغرافیای فوق که محل زندگی ترکان می باشد در حال کوچ بوده اند و در این کوچ اجتماعی نیز از کنار فرهنگ های متفاوتی گذشته و داد و ستدهای مختلف فرهنگی را شاهد بوده

گول اوسته بولبول اولسون! - در
روی گل نیز بلبل می نشیند

نوروز، نوروز خوش گلدین - ای

نوروز خوش آمدی

خوش گلدین، بوش گلدین - خوش

آمدی، تهی آمدی

بوش گلدین، دولو گلدین - تهی

آمدی، لبریز آمدی

بول گلیدن، سولو گلدین -

لبریز آمدی، پربرکت آمدی

از شاعران ترک آذربایجان، نیز استاد محمد حسین شهریاد در اثر بی بدیل خود به نام "حیدر بابایا سلام" به بهترین وجه ممکن زوایای آداب و رسوم مراسم یئنی گون را با صاف ترین کلمات و عبارات به تصویر کشیده است.

بایرام یئلی چارداخلاری بیخاندا

نوروز گولو، قار چیچه یی چیخاندا

آغ بولودلار کوینک له رین سیخاندا

بیزده ن ده بیر یاد ایله یه ن ساغ اولسون

دردله ریمیز قوی دیکیلسین داغ اولسون

یومورتانی گوچیجه ک گوللو بو یاردیق

چاقیشدیریب سینانلارین سویاردیق

اویناماقدان بیرجه مه یه ر دو یاردیق

بیزده ن ده بیر یاد ایله یه ن ساغ اولسون

دردله ریمیز قوی دیکیلسین داغ اولسون

ایرضا منه نوروز گولو ده ره ردی

نوروز ائلی خرمنده ول سوره ردی

گاهدان یئنیب کوله ش له رین کوره ردی

داغدان دا بیر چوبان ایتی هوره ردی

اوندا گوردوم اولاق اولق ساخلادی

نوشتاری که تا به امروز حفظ شده اند ردپای یئنی گون را می توان در اشعار، قصیده ها، متون درباری، ادبیات فولکلوریک، سفرنامه ها و ... مشاهده نمود.

دو تن از شاعران بزرگ ترک، نظامی گنجوی (۱۲۱۴ - ۱۱۵۰) در "اسکندرنامه" و علی شیر نوائی (۱۵۰۱ - ۱۴۴۱) در اثر "سد اسکندر" یئنی گون یا نوروز را جشن بزرگ و ملی وصف می کنند.

در زمان امپراطوری عثمانی برای ارج نهادن به بزرگان دربار شعرا به هنگام یئنی گون اشعاری با نام "پیشکش نوروزیه" می سرودند که بیشتر در وصف یئنی گون و پادشاه مربوطه می بوده است.

در آذربایجان ایران و در شهرهائی نظیر خوی، مرند در هنگام یئنی گون نغمه هائی به مانند زیر از طرف خلق ترک سروده می شود:

گلیر نوروز بایرامی - عید نوروز می آید

آچیلار گول له ر هامی - تمامی گلها شکفته می شوند

ساخلا گلین آنامی - ای عروس مادرم را به تو می سپارم

آنامی، هم آنامی - هم مادرم و هم پدرم

نوروز گلیر، یاز گلیر - بهار به همراه نوروز می آید

نغمه گلیر، ساز گلیر - ساز و نغمه می آید

باغچالاردا گول اولسون! - در باغچه ها گل بشکفتد

محمد فضولی دیگر شاعر ترک یثنی گون را بدین گونه به تصویر می کشد:

هر گون آچار گونلومو ذووقی ویصالین یئنه ده ن
 گه رچه گول له ر آچماغا هر ایلده بیر نوروز اولور

علی شیر نوائی که یکی از شاعران ادبیات چغتائی می باشد نیز ابیاتی در وصف یثنی گون به ترتیب زیر دارد:

اصلی آرا قوردوم رنگ امیش بویونا ساچس
 تورکون تنگ اکزان ظاهر اولور بولادی نوروز
 هر گونون قدر چلوبان
 هر گونون نوروز اولسون

داغا باخیب قولاخلارین شاخلادی

نور علی کابلی از شعرای ترک ازبک نیز در وصف یثنی گون چنین ابیاتی را سروده است:

توران اوزون بولسا اوزبکستان کوز
 یونینگ ترافیگا یوقفور بوشقا سوز
 تورکی میلادلارینگ ایچینده فیروز
 هورلوک تیمثولینگ اوزاسان ناوروز

هر اینسان تاقدیرقا شکران آیلاب
 سنینگ گلیشینی قوتلار آتایلاب
 باغریغا اولادی سنی آوایلاب
 اوشاغینگ سن سئوه ن قیزیسان ناوروز

به نظر بسیاری از محققین دنیای ترک یثنی گون سبب ایجاد فصل خاصی در زبان و ادبیات ترکی شده است که در ترکیه به بهاریه، در آذربایجان به نوروزیه یا اشعار نوروز، در قزاقستان به نوروز جیرالان، در قرقیزستان به نوروز جیرلاری، در ازبکستان به نوروز قوشوق لاری، در ترکمنستان به نوروزنامه، در ترکستان شرقی به نوروزیه و یا نوروش قوشوق لاری و ... معروف می باشد.

از شاعران دنیای ترک که در مدح یثنی گون اشعار و قصیده هائی به یادگار گذاشته اند می توان به فضولی، باکی، نفی، ندیمی، یحی ناظم، هالتی، نائی قدیم، نظامی.

محمود کاشغاری در اثر گرانبهای " دیوان الغات

ترک" خود نیز به موضوع یثنی گون و دگرگونی طبیعت نیز پرداخته و با این ابیات به موضوع می پردازد:

تورلوگ چیچک یاریلدی
 در بهار انواع گل ها شکوفه می دهند
 بارچین یادخیم کثریلدی
 به مانند اینکه از کرمی ابریشم نهان گشته

اوجماق یئری کورولدو
 محل جنت و بهشت نمایان شد
 توملوق یانا کلگه سوز
 و سرما هیچ وقت نخواهد آمد.

شاه اسماعیل صفوی در ابیاتی یثنی گون را چنین توصیف می کند:

گلدی نو روزو باهارو احدو دئوری دوست کام
 یار اه لی تک یئر اوزو نقش و نیگار اولدو گینه
 اسراء دان به ری گلن نوروز یدین شاها یئتن
 هی قاضیله ر سادجه قیلون قاضی له ر دئین شاه منم

ها دور هم جمع شده و به دیدار و بازدید بزرگان و ریش سفیدان فامیل می پردازند.

ترکان داغستان در یئنی گون خانه های خود را با توجه به دگرگونی طبیعت خانه تکانی کرده و این امر را نشانه برکت می دانند. ترکان داغستان در یئنی گون اشعار ملی و مرتبط با افسانه های یئنی گون را می سرایند.

در ترکیه نیز یئنی گون به عنوان عید ملی بوده و دول ترکیه سال ها با مراسمات ملی به پیشواز مراسم یئنی گون می رفته اند که طی چند سال گذشته به علت استفاده ابزاری گروه های رادیکال کرد از این مراسم و آشوب و آتش کشیدن شهر این مراسم به علت مسائل امنیتی رنگ و بوی سیاسی به خود گرفته است.

ترکان نوغای چندین روز قبل از ورود یئنی گون آماده برگزاری و بزرگداشت این جشن می شوند. قبل از یئنی گون ترکان نوغال چندین حیوان را قربانی کرده و گوشت هایش را به فامیل و اطراف پخش می کنند.

ترکان قاراچاق- مالکار نیز یئنی گون را مهمترین عید ملی خود پنداشته و برای آنها جشن الهی می باشد. ترکان قاراچاق- مالکار نیز حیوانی را برای بزرگداشت این مراسم قربانی می کنند. در این روز مراسمات مختلفی به مانند اسب سواری و ... برگزار می کنند.

ترکان قاقاووز که از نظر باوری مسیحی می باشند، یئنی گون را به عنوان آغاز بهار بسیار گرمی می دارند. ترکان قاقاووز برای یئنی گون چندین بره را قربانی می کنند.

۱- (یئنی گون : یئنی) نو+(گون) (روز)

ارگنه قون : ارگنه قون = ار+گینه (یئنی=نو) +(، قون = گون = روز)، ارگه نه قون) (Ərgənə Qon) (اول فروردین،) (به ترکی ارگه نه (=Ərgənə آریقینا) (Arınqa) به معنی معدن و یا کوهپایه، قون (Qon) به معنی محل سکونت است. در میتولوژی ترک، ارگه نه قون موطن اولیه ترکان جهان است. معادل ارگه نه قون در میتولوژی مجاری " اُرنک هون (Örek) (Hun) به معنی وطن باستانی است

منابع و ماخذ:

نوروز در فرهنگ ترک نوشته آیشه باش چتین چه لیک
یئن گون در فرهنگ ترکان نوشته دکتر. بایرام دوربیلیمز
نوروز در فرهنگ عمومی خلق ترک نوشته پرفسور دکتر اهرمان آرتون
تورک خالق ادبیاتی نوشته علی رضا صراف
نوروز در ترکان اویغور نوشته ولی ساواش یلوک
نوروز در ادبیات دنیای تورک نوشته دکتر محمد تیمزکان
منبع : وبلاگ اسماعیل سالاریان

گنجوی، شیخ سلیمان یحی افندی، شهریار، احمد پاشا، ابدال پیر سلطان، علی شیر نوائی، دده قورقورد، دیداری، درویش فخری، عزیز ماهسنی، ملا پناه واقف، جعفر خاندان، شگری متین بابا، آشیق علی عسگر، محمد آزادی، محمد غایبی، شیدائی، مختوم قلی و ... اشاره داشت.

آداب و رسوم یئنی گون در ملل ترک :

در آذربایجان (گونئی - قوزئی) در بین خلق ترک بسیار با اهمیت بوده و از روزها مانده به این عید ملی خلق آماده برگزاری هر چه باشکوه تر مراسم می شود. از جمله بازیهای خاص مربوط به یئنی گون می توان به " آت چاپما"، " قیلینج اویناتما"، " زورخانا"، " سیم پهلوانی"، " ماسگارا" و ... اشاره کرد.

در ازبکستان بزرگداشت یئنی گون بیش از ۷ روز طول می کشد. در این روز بسیاری از خانواده ها و مردم عادی طی مراسمی دور هم جمع شده و بزرگان و ریش سفیدان داستان های ملی را برای نوجوانان بازگو می کنند. در ازبکستان همراه با پخش شیرینی و اجرای مراسمات شادی انواع شعرها در مدح یئنی گون نیز سروده می شود.

در ترکستان شرقی مراسمات بیشتر بوی ملی سنتی به خود می گیرد. در این روز غذاها و نوشیدنیهای ملی و سنتی آماده شده و در جشنی که از تجمع خانواده ها و یا به صورت عمومی برگزار می شود خوردنی ها و آشامیدنیهای مذکور بین انسان ها پخش می شود.

یئنی گون در قزاقستان شروع ۶ ماه هوای بهار و اتمام سردی تلقی می شود، علت این موضوع در میتولوژی ترکان قزاقستان می باشد که سال را به دو شش ماه سرد و گرم تقسیم می کنند. شش ماهی که با یئنی گون شروع می شود آغاز گرمی هوا، روشنی و .. می باشد. در میتولوژی ترکان قزاقستان خورشید و ماه به زن و مرد معنا می گردد که شروع بهار و یئنی گون آغاز روشنی و سرآغاز محبت و دوستی معنا می شود. ترکات قزاقستان بنا به عادت در این روز حیوانی را قربانی می کنند.

ترکان قرقیزستان نیز یئنی گون را با مراسمات سنتی و ملی خود بزرگ می دارند. در این روز مراسمات باشکوه دولتی و مراسمات کوچک خانوادگی شکل گرفته و مردم به شادی و شور می پردازند. در قزاقستان نیز خوراکی های مرتبط با یئنی گون طبخ می شود. ترکان ترکمنستان نیز یئنی گون را اتمام ۹۰ روزه زمستان و شروع فصل گرمی و محبت معنا می کنند. در این روز نیز خانواده

نووروز بايرامی حاقیندا بیر نئجه سوز

دکتر حسین شرقی

آییرماق اوچون بو کیمی بیر سیرا ایشلر گؤرموشلر. دینی مسله لرین نووروز بايرامینا تاثیر ايسه عرب خيلافتی نین آذربایجانا گلیشی ایله باشلامیشدیر. نووروز بايرامی ایله علاقه دار بیر سیرا داهی اینسانلار دا اؤز خصوصی گؤروشلرینی دئمیشلر. ابو ریحان بیرونی نووروز بايرامی حاقیندا اؤزومخصوص موختلیف روایتلر، نووروز بايرامی ایله خالق آراسیندا یارانمیش عادت عنعنه لردن و نووروز بايرامی نین یارانما سببلریندن بحث ائتمیشدیر. او اؤز اثرلرینده نووروز بايرامی نین هر هانسی بیر دینی بايرام یوخ طبیعتین جانلانماسی یئنی فصلین گلیشی ایله علاقه لی دونیوی بیر بايرام اولدوغونو قید ائتمیشدیر.

نووروز بايرامی عادتلی

نووروز بايرامی ایللردن بری قئید اولوندوغو اوچون واخت کئچدیکجه یئنی یئنی عادتلر عمله گلیب و نسیلدن نسیله اؤتورولوب حال حاضریدا ايسه آذربایجاندا نووروز بايرامیندا آشاغیدا قئید ائدیگیمیز عادتلر وار.

• پاپاق آتماق. اساسن گنجلر و اوشاقلار آراسیندا یاییلان بو عادت زمانی آتیلان پاپاگی هئچ واخت بوش قایتارمازلار دئییرلر.

• قولاق فالی دا پاپاق آتماق قدر مشهور عادتلردن بیریدیر هانسی کی، بو عادتده هر هانسی بیر ائوده دانیشیلانلار گیزلینجه دینله نیلیر اگر یاخشی صؤحبتلر دانیشیلیرسا اوندا بو او دئمکدیر کی، آرزونوز یئرینه یئته جک.

• تونقالدان توللانماق ايسه نؤوتی عادتلریمیزدندیر بو عادت هم نووروز بايرامی گونو هم ده اساس اود چرشنبه سی گونو حیاتا کئچیریلیر.

شیمال یاریمکوره سینه، آذربایجانا یازین گلیشین سیموولیزه ائدن، چوخ قدیم زامانلاردان خالق آراسیندا بیر عنعنه یه چئوریلن قدیم خالق بايرامیدیر نووروز بايرامی

نووروز بايرامی ندیر و هانسی اولکه لرده کئچیریلیر

نووروز بايرامی شیمال یاریمکوره سینده یازین گلیشی ایله عئینی گونده قئید اولونور. ۱ فروردین تاریخینده گئجه ایله گوندوزون برابرلشدیگی بو گونده قدیم زامانلاردان بیر سیرا خالقلار ائله همچنین آذربایجانلیلار دا یازین گلیشین، طبیعتین اوپانیشینی یئنی ایلین باشلانغیجی کیمی قئید ائتمیش شنلیکلر کئچیرمیشلر.

نووروز بايرامی منشایی و تاریخی

نووروز بايرامی آذربایجاندا منشایی ان قدیم بايراملاردان بیریدیر. چوخ اوزون مودتلر دایم دین خادیملری و موختلیف طریقت نوماینده لری نووروز بايرامینا دینی لیباس گئییندیرمه یه چالیشمیش و اونو اؤز گؤزلرینده

آذربایجاندا عاده گۆره نووروز بايرامیندا گۆیردیلن سمنی یازین گلمه سی نین، طبیعتین جانلانماسی نین، اکینجیلیگین رمزیدیر. آذربایجان کندلیسی سمنی گۆیرتمکله نووبتی تصرروفات ایلینه برکت، بوللوق آرزولامیش، بایراما دؤرد هفته قالمیش، هر چرشنبه آخشامی و بایرام گونو تونفال قالاماقلا، ماهنی (" گون چیخ! " نغمه سی و س.) قوشماقلا اودا، آتسه، گونشه اولان اعتقاد و اینامینی ایفاده ائتمیشدیر. بوتون بو مراسیملر ایسلامدان چوخ-چوخ اول مؤوجود اولموش قدیم شرق عنعنه لری نین داوامیدیر.

اینجه صنعت ده نووروز بایرامی

نووروز بایرامی خالقیمیزین عصرلر بویو قئید ائتدیگی بیر بایرامدیر. صنعتکارلاردا نووروز بایرامی حاقیندا ماهنیلار یازمیش، فیلملر چکمیشلر. اوزئییر حاجیبوو، فیکرت امیروو، اوقتای زولفقاروو، رهیله حسنووا کیمی گؤرکملی بسته کارلار موختلیف ماهنیلار یازمیشلار. همچینین ده، نووروزون چلنگی و اوجاق کیمی آذربایجان فیلملری ده چکیلیب نووروز حاقیندا.

بیر سیرا خالقلار یاز فصلی نین گلمه سینی طبیعتین جانلانماسی ایله باغلامیش، بو مونسیتله شنلیکلر کئچیرمیش، اونو یئنی ایلین باشلانغیجی کیمی بایرام ائتمیشلر. قدیم زامانلاردا باشلاپاراق آذربایجان، ایران، افغانیستان، تاجیکیستان، اؤزبکیستاندا و بیر چوخ شرق اؤلکه لرینده باهارین - یئنی ایلین گلیشینینی شنلیکلرله قارشیلاییرلار. فروردینین بیری ایران و افغانیستاندا رسمی تقویمین ایلك گونو ساییلیر.

۲۰۰۹-جو ایل سننتیابری ۳۰-۵ نووروز یونئسکو طرفیندن غیری ماددی مدنی ایرث سیاهییسینا داخل ائدیلمیش، ۲۳ فئورال ۲۰۱۰-جو ایلهده ایسه بیرلشمیش میللتلر باش آسساملئیاسی نین ۶۴-جو اوتوروموندا نین ایجلاسیندا مارت آیی نین ۲۱-ی " بین الخالق نووروز گونو " ائلان ائدیلمیشدیر.

• اوزوک فالی ایسه قیزلار آراسیندا یاییلان ان مشهور عادتلردن ساییلیر، اودور کی، ساپا باغلانمیش اوزوک سو ایله دولو بیر استکانین ایچریسینه سالیئیر و اوزوک نئچه دفعه استکانین دیوارلارینا دیسه بو او دئمکدیر کی، قیز او یاشیندا اره گنده جک.

• سمنی اکمک ایسه دئمک اولار بوتون عایله لرده حیاتا کئچیریلن بیر عادتدیر، هر بیر عایله ده سمنی یئتیشدیریلیر و بو دا یازین گلیشیندن اطرافین یاشیللاشماغیندان خبر وئریر.

• یومورتا دؤیوشدورمک ایسه ائله بالاجا واختلاریمیزدان هامیمیزین ان سئودگی اولوب. یومورتاسی قیریلان طرف دیگری نین دئدیکلرینی ائتمه لی ایدی بو او یوندا

• بیر بیری ایله یولا گئتمه ین کئچل ایله کوسا ایسه آذربایجان نووروز بایرامی نین اساس رمزلریندن بیریدیلر

• پاپاق آتماق. قاپییا آتیلان پاپاگی بوش قایتارمازلار.

• قولاق فالینا چیخماق. اگر گیزلین دینلنن ائودن خوش صؤحبت ائشیدیلرسه، بو آرزونون یئرینه یئته جگینه ایشاره دیر.

• تونقالدان توللانماق. تونقالدان توللارکن بو ایفاده دئییلیر: " آغیرلیغیم - اوغورلوغوم اوددا یانسین " .

• سمنی یئتیشدیرمک. بو یازین گلیشینه و بیتکیلرین اوپانماسینا ایشاره دیر. سمه نی خونچالاری بزمک.

• یومورتا دؤیوشدورمک. او یونون نتیجه سینده طرفلردن بیری دیگری نین طلبلرینی یئرینه یئتیریر.

• قوناق گئتمک. نووروزدا قوهوملارین و قونشولارین ائوینه قوناق گئدرلر، اونلار نووروز پایی آپارارلار.

• شام یاندیرماق. نووروزدا عایله نین سای قدر شام یاندیرارلار.

• یاللی گئتمک. آذربایجان خالقی نین قدیم دؤوردن بری ایفا ائتدیگی رقصدیر. بونون معناسی اینسانلارین بیرلیگیدیر.

• نووروز او یونلاری اویناماق.

آشيقلار دا " آب، آتش، خاک، بادان يارانديم " دئيىبلر
ووجودنامە لريندە، يعنى سو، اود، تورپاق و يئلە باغليدير
اينسان.

نووروز بايراميندا چرشنە لر

• بيرينجى سو چرشنە سى آدلانىر. يعنى باھارا دوغرو
چايلارين آزاجيق بوز باغلايان يئرلىرى ارييب چايلار
تؤكولور. تورپاق ياواش-ياواش ايسلانماغا باشلايىر. قيزلار
بولقلاردان سرين، شيرين سو گتيررديلر، ائوين اطرافينا
چيلە يهرديلر، اوزلريني يويارديلار.

• ايکينجيسى اود چرشنە سى آدلانىر. اونا گۆره كى،
باھارا دوغرو گونش ياواش-ياواش تورپاغى قيزديرىر،
ايسينديرىر، اونو ياراتماق اوچون حاضيرلايىر. اود
چرشنە سيندە تونقاللار قالايديلار. هر عايلە عوضونون
آدينا بير شام يانديرارديلار. خونچالار دوزلديلردى.

• اوچونجوسو يئل چرشنە سيدير. يعنى يئل آرتيق
آزاجيق اويانميش تورپاغى، تزجه چيخميش يازا حسرت
گوللرى ترپە دير، تومورجوقلاناغاجلارى يئلە دير.

• دۇردونجوسو تورپاق چرشنە سيدير. تورپاغى آنا
طبيعت سو ايلە ايسلادتى، گونشلە ايسيتدى، اونو
ياراتماغا حاضيرلادى. اونا گۆره دە ايلک ياز اكينيني
خيشلا-كوتانلا محض تورپاق چرشنە سى گونونده
باشلايديلار. ياشلى قادينلار " سمنى، ساخلا منى،

" نووروز " سۆزو " يئنى گون " دئمکدير. نووروز
بايرامى نين منشايبى قديمدير. ايسلام دينى ياخين شرق
و اورتا آسيا اؤلکه لريندە يايلىديقدان سونرا عرب
خيلافتى بو اؤلکه لرین و خالقلىرى نين ايسلاما ضيد
اولان عادت-عننە لرە، بايراملار موسلمانليغى قبول
اندنلر طرفيندن رعايت انديلمە سى نين عليه نه
اولموشدور. موختليف طريقتلرين، نومائندە لرى بو
بايرامى طبيى و تاريخى كؤكلريندن آيبرماغا، اونا "
دينى دون " گئيىنديرمه يه جهد گؤستميشلر. حتى
بعضى لرى بئله بير فرضيه اويدورموشدولار كى، نووروز
بايرامى گويا ۴-جو خليفه على (ع) نين حاکيميته
(۶۶۱-۶۵۶م) گلدیگی گونله علاقه داردير. حالبوكى على
بن ابوطالب ايول آيندا حاکيميته گلmiş، نووروز
ايسه يازدا بايرام انديلير. خالقين بايراملا علاقه دار
كئچيرديگی مراسيملر دينله آيد هئچ بير احكاملا باغلى
دئييلدير، عكسينه ايسلامدا قاداغان اولونان بير سيرا
آيينلرى - اودو موقدس سايماغى، سمنى قويماقلا بوللوق
اولاجاغينا اعتقاد ائتمگی، قولاق فالى، سو فالى كيمي
عادتلىرى، قاپى پوسماغى و س. احتياوا اندير. نووروز
بايرامانى نين اساسلارى نين زردوشتيلىك و يا
آتشپرستيلىكله باغلى اولدوغو بو بايرامدا ايندييه دك
قالميش آيينلرده، خصوصن دە اودون موقدس
ساييلديغى احكاملاردا آچيق-آيدين گؤرونور.

بعضى قديم اينانجلارلا گۆره كاينات ۴ عنصردن - سو،
اود، تورپاق و كولكدن يارانيب. هر ايل ۴ چرشنە
نووروزدان، گونون برابرلشمە سيندن اول قيد اولونور.

ايلده گؤيردرم سنى " دئيىب بوغدا ايسلادارديلار.

لهجه ابیوردی زبان ترکی در استان فارس

حامد یوسف پور سولا

در جنوب ایران رایج است به این اعتبار، لهجه ای منطقه ای نبوده، بلکه سراسری است. گروه لهجه های آذربایجانی ترکی، از جمله در استان خراسان نیز رایج است. متکلمین به لهجه های آذربایجانی زبان ترکی در استان خراسان را می‌توان به دو بخش تقسیم کرد: نخست گروههای مهاجر متکلم به لهجه های آذربایجانی که به ویژه در قرون نوزده و بیست از آذربایجان و دیگر نقاط ایران به خراسان مهاجرت نموده اند. دوم، گروههای تاریخی و بومی ترک منطقه که از دیرباز، به ویژه بین دو دوره امپراتوریهای ترکی خوارزمشاهی-غزنوی-سلجوقی و قاراوقیونلو-آغ قویونلو-صفوی در خراسان سکونت داشته و به یکی از لهجه های آذربایجانی و یا لهجه های گذری بین آذربایجانی و خراسانی سخن می‌گویند. در واقع در شمال شرق ایران، علاوه بر لهجه های آشکارا آذربایجانی و خراسانی، بسیاری از لهجه های ترکی را می‌توان در حد فاصل لهجه های خراسانی و آذربایجانی جای داد.

پ- “گروه لهجه های خراسانی” زبان ترکی، عمدتاً در شمال استان خراسان رایج اند. عمدتاً، زیرا مانند گروه لهجه های آذربایجانی که در خارج آذربایجان نیز رایج اند، گروههایی چند از خلق ترک که به لهجه خراسانی زبان ترکی و یا لهجه های نزدیک به آن متکلمند - مانند ترکان ابیوردی - در خارج خراسان در دیگر نقاط ایران نیز یافت می‌شوند.

لهجه های شاخه اوغوزی زبان ترکی):

لهجه ابیوردی ساکن در استان فارس، یکی از لهجه های زبان ترکی است که علی رغم سکونت متکلمین آن در جنوب ایران، در میان گروه لهجه های خراسانی زبان ترکی و یا لهجه های مابین خراسانی و آذربایجانی جای داده می‌شود. در باره لهجه ابیوردی، پرفسور عثمان ندیم تونا مقاله مفصلی در ۳۱ صفحه بنام **Ebiverdi: İranda bir Türk**

الف- “گروه لهجه سنقری”، کم متکلمترین لهجه زبان ترکی است. لهجه سنقری منحصر در یک منطقه مشخص، در استان کرمانشاهان بکار میرود.

ب- “گروه لهجه های آذربایجانی”، پر متکلمترین لهجه زبان ترکی و زبان اکثریت مطلق خلق ترک در سراسر ایران است. این گروه لهجه ها که در شمال غرب (آذربایجان)، در مرکز و

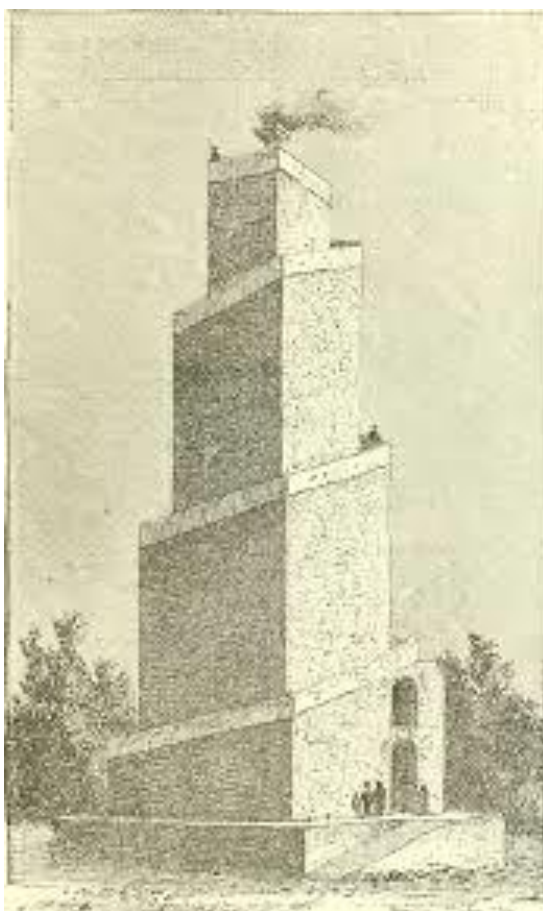
(diyalekti) ابیوردی: ایراندا بیر تورک دییالکتی- ابیوردی: لهجه ای ترکی در ایران) نگاشته است. ترجمه ای از خلاصه این نوشته همراه با اندک اضافاتی در کتاب "سیری در تاریخ زبان و لهجه های ترکی" (دکتر جواد هئیت) آورده شده است.

مقاله مذکور حاوی نمونه هایی به لهجه ابیوردی زبان ترکی نیز می باشد که آنها را در نقل کرده ام. معادل هر نمونه را در داخل پرانتز به ترکی معیار اضافه نموده ام. کسره ها را با "ئ" و مصوت الف کشیده (که در لهجه ابیوردی وجود دارد) را با "آ" نشان داده ام.

۲- بسیاری از قومیتگرایان فارسی، گروهی از شرقشناسان غربی و ترکی شناسان اروپایی و حتی ترکیه ای، زیرگروه های لهجه ای، طائفه ای، جغرافیایی و مذهبی خلق ترک در ایران را به صورت اقوام و خلقهایی جداگانه (به عنوان مثال به شکل آذری، آذربایجانی، خراسانی، قشقائی، افشار، شاهسون، خمسه، همدانی، سنقری، ابیوردی، اینانلو، اراکی) تقدیم و تبلیغ می کنند. این نگرش علاوه بر بی پایگی علمی، به لحاظ روند ملت شدن، یگانگی ملی، زبانی و هویتی

و تاثیر بسیار منفی بر روند احقاق حقوق ملی و دمکراتیک خلق ترک در ایران نیز، نگرشی فوق العاده زیان آور است. اینها نه زبانها و اقوام و خلقهای جداگانه، بلکه همگی "زیرگروه های لهجه ای و طائفه ای و جغرافیایی زبان و خلق واحد ترک" در ایرانند. در ایران فارغ از محل سکونت، وابستگی طائفه ای، باورهای مذهبی و یا خصوصیات لهجه ای، یک خلق ترک، با یک زبان ملی واحد ترکی و با یک هویت ملی واحد ترک وجود دارد (که شامل خلق ترکمن

نمی شود، خلق ترک در ایران غیر از خلق ترکمن است). هدف از بررسی زیرگروه های لهجه ای و جغرافیایی و مذهبی و طائفه ای و... خلق ترک در ایران، نه سعی برای تراشیدن هویت قومی جداگانه برای هر کدام، پررنگ نمودن آنها و تجزیه خلق واحد ترک در ایران، بلکه کمک به تعمیق شناخت و آگاهی از زبان و فرهنگ و تاریخ و... ملیت ترک، افزایش شناسایی و دانش متقابل زیرگروه های پراکنده این خلق از یکدیگر، تسهیل آمیزش و نزدیکی آنها با هم و اشتراکشان در ایجاد و شکل دهی به زبان ادبی-ملی، فرهنگ ملی و هویت فراگروهی ترک در ایران است.

۳- یکی از فوائد بررسی زیرگروه های لهجه ای و جغرافیایی زبان و خلق ترک در ایران، مشاهده گستردگی پهنه حضور زبان، خلق و فرهنگ ترک در سراسر ایران، از شمال تا جنوب و از غرب تا شرق، کمک به درک سراسری بودن آن است. بسیاری از قومیتگرایان فارس و البته مقامات رسمی تحت تاثیر و یا مدافع قومیتگرایی فارسی، گسسته از واقعیات جهان خارج، در مورد زبان ترکی در ایران هنوز در تعبیرات و تلقیاتی مانند "زبان

محلی" درجا می زنند. غافل از آنکه زبان ترکی در ایران زبانی سراسری است نه محلی. و یا اینکه زبان ترکی، زبانی محلی است که محل کاربرد و رایج بودن آن سراسر ایران است. سراسری بودن - که هیچ کدام از دیگر زبانهای ملی ایران از آن برخوردار نیستند- خصوصیتی کلیدی برای زبان ترکی است. زیرا که زبان ترکی در ایران می باید که از حقوق یک زبان سراسری و از جمله رسمی و دولتی شدن نیز برخوردار باشد.

کدام از استانها از سویی و هم بین کل جامعه ترک زبان هر کدام از استانها با دیگر نواحی ترک نشین و ترکان ایران و بویژه آذربایجان - که نیاخاک مشترک همه خلق ترک در سراسر ایران است - هیچ گونه روابط انسانی، اجتماعی، فرهنگی و ادبی قابل ملاحظه و فعالی وجود نداشته باشد. البته عدم ایجاد و یا رشد کافی هویت ملی فراگیر بین زیرگروههای خلق ترک، شکل نگرفتن و یا ضعیف بودن ادراک و حس تعلق آنها به یک خلق و ملت واحد ترک و گذران عمر در تجرید، انزوا و بیخبری مطلقشان از یکدیگر، به علاوه نبود کوچکترین تعصب ملی ترکی در بسیاری از آنها، بر خلاف گروههای کرد زبان ایران و حتی منطقه از مشکلات خلق ترک در سراسر ایران است که در گروههای ترک ساکن در استان فارس نیز دیده می‌شود.

تشکل جامعه ترکان این استان در نهادهای مدنی و اجتماعی مربوط به زیرگروههای خود (مانند انجمنهای مربوط به ترکان قشقایی و یا ابیوردی و یا آذربایجانیان و...)، گرد هم آمدن و تشکل در انجمنهای فراگروهی ادبی، فرهنگی، هنری، سیاسی و... حول هویت مشترک و ملی ترکی نیاز و ضرورت روز است. همانطور که به موازات بسط و آمیزش انسانی و زبانی و فرهنگی و... با دیگر گروههای ترک در منطقه خود (جنوب ایران)،

اهتمام به تحکیم و گسترش روابط با آذربایجان نیز ضروری است. آشکار است که بدون وجود تشکلات مدنی و فرهنگی و ادبی ترکی فعال، همبسته و مدرن در سه سطح استانی (در تک تک استانهای کشور)، منطقه ای (منطقه شمال غرب، شمال شرق و ایران جنوبی) و در مقیاس سراسری - کشوری، خلق و زبان ترک نه تنها آنچه که شایسته آن است را هرگز بدست نخواهد آورد بلکه با سرعتی بسیار بیشتر از گذشته به سوی محو شدن حرکت خواهد نمود.

مهران بهاری

نمونه هایی از لهجه ابیوردی زبان ترکی - استان فارس فارس اوستانیندان ابیوئردی لهجه سینده تورکجه اورنکلر

۴- استان فارس (همراه با استان اصفهان) از مراکز اصلی سکونت و حضور خلق ترک در مرکز و جنوب ایران می‌باشد. خلق ترک در این استان متشکل از گروههای با منسوبیت طائفه ای (اتحادیه طوائف ترکی قشقایی، خمسه، افشار و... گروههای غیر طائفه ای شهری-روستایی) ترکهای ابیوردی، فریدنی،... و گروههای مهاجر آذربایجانی (کارمندان، اصناف، دانشجویان، کارگران، تجار، ازدواجهای مختلف بین ملیتها و... می‌باشد. در استان فارس) و همچنین اصفهان، کرمان و... ترکها دومین گروه ملی و زبان ترکی نیز زبان دوم استان است. بر اساس برخی منابع، مجموع ترکان بین یک سوم تا یک دوم جمعیت استان را تشکیل می‌دهد. علی رغم این جمعیت انبوه، خلق ترک در

این استان مانند دیگر نواحی ایران از کوچکترین حقوق مدنی، اجتماعی، فرهنگی، زبانی و ملی - نشریات و برنامه های رادیو تلویزیونی، مدارس و موسسات آموزشی ترکی، انجمنها و تشکلهای فرهنگی و ادبی و سیاسی ترکی، کاربرد زبان ترکی در ادارات دولتی،... برخوردار نیست. در بوجد آمدن این وضعیت، علاوه بر سیاستهای رسمی ترک ستیزانه، کم خواهی، تعلل، لاقیدی و غفلت خود ترکها نسبت به زبان، فرهنگ، هویت و حقوق ملی ترکی خویش هم نقش تعیین کننده ای داشته است.

۵- محلی گرایی و طائفه گرایی به همراه عقب ماندگی عمومی اجتماعی-فرهنگی-سیاسی خلق ترک در ایران باعث شده است که هم بین زیرگروههای خلق ترک ساکن در هر

آتا-آنا سۆزلری:

قئزئم سنه دئیئر م، گلینئم سن ایشئت! (قیزیم سنه دئییر م، گلینیم سن ائشیت!)
شیوه کئشینى ایآغى یالئندئ
(شیوه کئشین ؟، آیآغى یالیندیر)
کره یی یاق ائله دئ (کره نی یآغ ائله دئ)
کئچه لینى نه ممه وآرى، دمئر داراغه
(کئچه لین نه مه وآرى، دمیر داراغا)
کورینى نه ممه وآرى، شاه چئراغه
(کورون نه مه وآرى، شاه چیراغا)
کیسیلیگ ایسان، ار ایسسار
(کوسولو ایسن، ار ایستر)
بیر عوضئنه ایکیکی ایسسار
(بیر عوضینه ایکی ایستر)

نصیحت:

قئز اودئ کئ نامئ اوله، نه ننگئ
(قیز اودور کئ نامئ اوله، نه ننگئ)
گول او دئ کئ بویئ اوله، نه رنگئ
(گول اودور کئ بویو اوله، نه ننگئ)
اولمز النى هر بولندئ، قشنگئ
(اولماز آلان هر بولندئ=اوجا بویلونو، قشنگئ)
قئز او دئ کئ دانئشه نده گیلیمییه
(قیز اودور کئ دانیشاندا گولمه یه)
دوستئنان دانئشه، دوشمن بیلیمییه
(دوستونان دانیشا، دوشمن بیلمه یه)
هر جای یارئان همسر اولمییه
(هر جای یارئان همسر اولمایا)
قئزئ خوبدئ النى تآیغه دن، ایلدن
(قیزی خوبدور=یاخچئ دیر آلان تآیفادان، ائلدن)
دودمندن، سئلسئله دن، اصلدن
(دودماندن، سیلسیله دن، اصلدن)
عبث، هئچ ناکسه وورمه ایزینیئ
(عبث هئچ ناکسه وورما اوزونو)

خریدار گیرمه دی، آچمه سئزینی
(خریدار=آلیجئ گؤرمه دین، آچما سؤزونو)
دلی دوه لی یه وئرمه قئزئنیئ
دلی دوه لی یه وئرمه قیزینی
(لالائی) شیخ هابیلی دن
خوردہ قئزیم، لایلا لایلا، لایلا لای
(خیردا=بالاجا قیزیم، لایلا، لایلا، لایلا لای)
قشنگ قئزیم، لایلا، لایلا، لایلا لای
(قشنگ=گؤیچک قیزیم، لایلا، لایلا، لایلا لای)
لایلا دئیئر م، قئزیم لالاسئ گلئر
(لایلا دئییه ره م، قیزیم لالاسئ گلیر)
اوزاق یولدن قئزیم باباسئ گلئر
(اوزاق یولدان قیزیم باباسئ گلیر)
بلو بلو
بلو بلو بلو، (بلو بلو بلو)
بیر قوش قوندئ
(بیر قوش قوندو)
بو دوتدئ، (بو توتدو) بو سویدئ، (بو سویدو)
بو پیشیردئ (بو پیشیردی)
بو یئدی (بو یئدی)
بو کلله گونده یه قالمه دی (بو کلله گونده یه قالمادی)
گلین گئترآنده (گلین گتیره نده)
کهر آتینی نعلینی (کهر آتین نعلینی)
مهمل ائدینی جولئنی (مهمل ائدین چولونو)
بیز گلیمیشگ آپارق (بیز گلیمیشک آپارق)
سیزینی باغیی گولئنی (سیزین باغین گولونو)
کهر آت نعلئ نئیله ر؟ (کهر آت نعلئ نئیله ر؟)
آغ بوغاز خالی نئیله ر؟ (آغ بوغاز خالی=بنی نئیله ر؟)
نومزآدئ قشنگ اوغلان
(نامزدئ=آداخلئ سی قشنگ=گؤیچک اوغلان)
دونیه ده مآلئ نئیله ر (دونیا دا مالی نئیله ر)
اوتاغدا یاتن اوغلان (اوتاغدا یاتان اوغلان)
کئینه غی کتن اوغلان (کؤینه یی کتان اوغلان)

ایکینجی

گل ائی ساقئی! دولدئر جامی مستانه
 (گل ائی ساقی! دولدور جامی مستانه)
 گیده ر مئی ایچانئر، مئیخانه قالر
 (گئده ر مئی ایچه نلر، مئیخانه قالار)
 گنچر بو دونیه نینی یاخچی، یامانی
 (گنچر بو دونیانین یاخچی، یامانی)
 قالسہ بیر یاخچی لوق اینسانہ قالر
 (قالسا بیر یاخچی لوق اینسانا قالار)
 گل ائی ساقئی! گنچدی عومرئم دوره سئ
 (گل ائی ساقی!، گنچدی عومروم دؤوره سی)
 دولدئر جامی شیرین، روزنگار گنچر
 (دولدور جام-ی شیرین، روزنگار گنچر)

اوچونجو

بولبولی که آیری دیشر گیلئنن
 (او بولبول کی آیری دوشه ر گولوندن)
 ناله چکر داییم هئجران الثنن
 (نالہ چکر داییم هیجران الیندن)
 بادئ صبا پئیغام آپار دیلئمنن
 (باد-ی صبا پئیغام آپار دیلیمدن)
 بیان ائله دادستتانه دردئمی
 (بیان ائیلہ دادسیتانہ دردیمی)
 سئیلہ گئریم، عاقبت نه اولر
 (سؤیلہ گؤروم، عاقبت نہ اولار)
 عرض ائیلرم سولئیمانہ دردئمی
 (عرض ائیلہ رم سولئیمانہ دردیمی)
 بیر قاشقای تورکوسوندن:
 بولبول اوله م، اوچه م، قونه م باغین یه
 (بولبول اولام، اوچام، قونام باغینا)
 آرری اوله م، قونه م بآل دیداغین یه
 (آری اولام، قونام بال دوداغینا)
 نقل از اورمو کتابخاناسی

آداخلئنئی آپاردئلر (آداخلینی آپاردیلار)
 بی خبر یاتن اوغلان (بیخبر یاتان اوغلان)
 عمیم اوغلی (عمیم اوغلو)

عمیم اوغلی مییانه (عمیم اوغلو مییانا=اورتانجی)
 چک ده سیگارینی یانه (چک ده سیگارینی یانا)
 منی سنه وئرمز لر (منی سنه وئرمز لر)
 باخ دا جیگرینی یانه (باخ دا جییه رین یانا)
 قئینه نه گلنینه دییه ر: (قاین آنا گلنینه دییه ر)
 گلین، گلین، گل اوئر (گلین، گلین، گل اوئر!)
 اللئی کئچه یی سال، اوئر (آلا کئچه نی سال، اوئر!)
 بو دیلی کی سنه وار (بو دیل کی سنه وار)
 دیلی کیس-و گل اوئر (دیلی کیس و گل اوئر)

تورکولر:

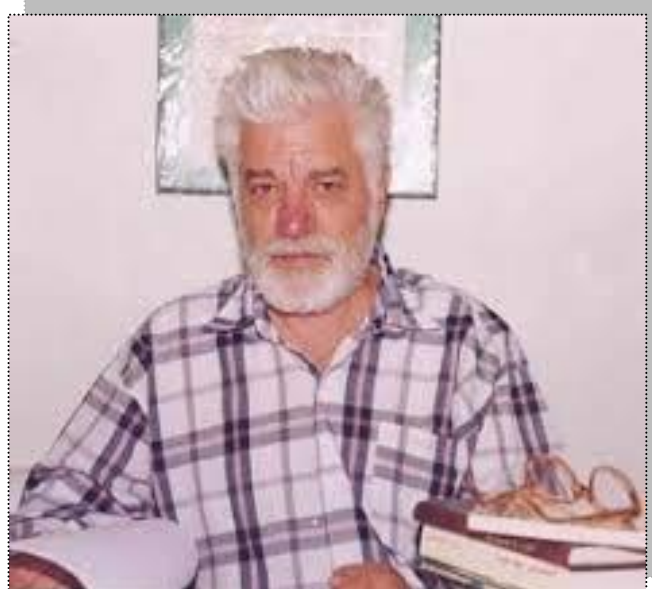
بیرینجی

باغ ایچئنده دویمق اولمز هر گولدن
 (باغ ایچینده دویماق اولماز هر گولدن)
 هر گولینی بیر آیری رنگی، بویئ وار
 (هر گولون بیر آیری رنگی، بویو وار)

قئسمت چئشمه سی نینی آیری سویئ وار
 (قئسمت چئشمه سی نین آیری سویو وار)
 گئز دیره ن وار، گئر چرخئ آسئمان
 (گزدیره ن وار، گزیر چرخ-ی آسومان)
 سو دگئر پیری یه، گئر دگیرمان
 (سو ده یر پرره یه، گزه ر ده بیرمان)
 مرگه اگر چاره اولسه یدئ، درمان
 (مرگه=اؤلومه اگر چارا اولسایدی، درمان)
 هم ارسطو گئرہ ردی، هم لوقمان
 (هم ارسطو گؤره ردی، هم لوقمان)
 غم یئمہ، غم یئمہ دیوانہ گئیلیم!
 (غم یئمہ، غم یئمہ دیوانہ گؤیلوم!)
 ہمیشہ روزنگار بئله دار اولمز
 (همیشه روزنگار بئله دار اولماز)

نکاتی در نسیمی پژوهی

دکتر ح. م. صدیق (دوزگون)

مست شراب عشقش، بی باده مست باشد،
 بی باده مست یعنی، مست الست باشد.
 مست الستند کسانی که از این جام،
 در بزم ازل باده‌ی توحید چشیدند.
 «إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ» (انسان-۳)
 طالب ذات خدا را سی و دو خط رخت،
 در حقیقت هر یکی إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ.
 «إِنِّي أَنَا اللَّهُ» (قصص - ۳۰)
 شعاعی بود از آن عارض که پیدا شد دمی، زان رو،
 أَنَا اللَّهُ العزیز آمد خطاب از نار، موسی را.
نسیمی آتش وحدت چنان تجلی کرد،
 که بانگِ اِنِّي أَنَا اللَّهُ بر آمد از ذرات.
 تا عیان شد آتشِ اِنِّي أَنَا اللَّهُ از رخت،
 شعله‌ی نور تجلی در همه اشیا گرفت.
 آتش رخسار آدم بود بی روی و ریا،
 آن که می گفت از درختِ اِنِّي أَنَا اللَّهُ با کلیم.
 «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»
 گر تو هستی از بنی آدم بگو با من که چون،
 هست آدم بآءِ بِسْمِ اللَّهِ رَحْمَنِ الرَّحِيمِ؟
 «ذِي الْعَرْشِ سَبِيلاً» (اسراء - ۴۲)
 ای ز رخسارتِ اِلَى الرَّحْمَنِ ذُو الْعَرْشِ السَّبِيلِ!
 اِنِّ اَحْيَا فِي هَوَاهَا كُلِّ مَنْ كَانَ الْقَتِيلِ.
 «الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى» (طه - ۵)
 گر ز الرَّحْمَنِ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى داری خبر،
 از در طه درآ ای طالبِ رَبِّ رَحِيمِ!
 «سَقَاهُمْ رَبُّهُمْ» (انسان - ۲۱)
 لبش می خواند ای ساقی! سَقَاهُمْ رَبُّهُمْ بشنو،
 که محروم از می وحدت بر این ساغر نمی آید.

۵- اسرار قرآنی در شعر نسیمی

۱-۵. دیوان نسیمی

سید نسیمی در اشعار خود از آیات و عبارات قرآنی به کرات استفاده کرده است و به نوعی تفسیر و معناپردازی دست زده است، مانند:

«أَسْجُدُوا لِآدَمَ» (بقره - ۳۴)

زان عزازیل از خدا نشنود امر اسجدوا.

کز حسد پنداشت آدم صورت غیر خداست.

گر نبودى مظهر ذات خدا، آدم کجا،

مستحق اسجدوا گشتی ز علامِ علمیم؟

«أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ» (اعراف - ۱۷۲)

بی سر و پای عشق شو، هم چو فلک نسیمی!

سرّ اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ در سر و پای من بین!

این کلمات بهره می‌جویند. به عبارت ساده‌تر، به همهی این اصطلاحات از زاویه‌ی دید یک مکتب و مسلک نگاه می‌کنند و گرچه با رمز و راز و پوشیده سخن می‌گویند، ولی قصد تبیین و تشریح باورهای خود را دارند. از میان این رموز به تعدادی در این‌جا اشاره می‌کنیم:

الف) اعداد ۳۲ و ۲۸

بنا به برداشت‌های حروفیه در سیمای آدمی ۷ حرف وجود دارد که از راه‌های گوناگون منتج به عددهای ۲۸ و ۳۲ می‌شود. این ۷ حرف (دو ابرو، چهار مژه و یک گیسو) سواد اعظم است که اگر به ۴ عنصر آب، آتش، خاک و باد ضرب شود، عدد ۲۸ به دست

«عِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ» (رعد - ۳۹)

ای رموز لوح رویت عِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ!

کرده طی پیش جمالت نامه‌ی حسن آفتاب.

«لَيْلَةُ الْإِسْرَى» (اسری - ۱) و «قَابَ قَوْسَيْنِ» (نجم - ۹)

معراج نسیمی شد قوسین دو ابرویت،

ای شمع شبِ اسرا! وی بدر هلال ابرو!

ابجد سیّ و دو حرف از لوح رخسارش بخوان،

تا بدانی سرّ سُبْحَانَ الَّذِي اسْرَأَ يَكِي.

شب اسراست آن گیسو و قوسین آن خم ابرو،

بیا حق را تو در اسرا بین گر مرد اسرایبی.

«مَا زَاغَ الْبَصَرُ» (نجم - ۱۷)، «يَاسِينَ»، «طه»

ز ما زاعَ البصر رمزی به چشم توست، ظاهر کن،

که کرد اسرار ماوحی ز مژگانان عیان ابرو.

آمده در شأن چشمت رمز ما زاعَ الْبَصَرِ،

روی و مویت را بیان یاسین و طه آمده.

«هُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ» (نمل - ۱۶)

خلعت لاخوف در پوش از هُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينِ،

تا به حق ره یابی و ایمن شوی از خوف و بیم.

«وَأَنْشَقَ الْقَمَرَ» (قمر - ۱)

باز یابد هر که خواند از رخت سی و دو خط،

سِرِّ وَأَنْشَقَ الْقَمَرَ با معنی أُمُّ الْكِتَابِ.

«وَجَّهْتُ وَجْهِي» (انعام - ۷۹)

تا به رویت گفته‌ام وَجَّهْتُ وَجْهِي چون خلیل،

آتش نمرود بر من گشته ریحان و گلاب.

۲-۵. رمزهای حروفی

فرق عمده‌ی شاعران حروفی با شعرای متصوفه در آن است که در استفاده از اصطلاحات عرفانی، متصوفه به معنای مجازی آن‌ها توجه می‌کنند. ولی حروفیان جهت شرح باورهای آئینی خود از

عروه‌ی موی تو را جبل متین می‌خوانند.
 هست ابروی تو آن حرفی که نامش را الیه،
 در کلام کبریا قبل از «قلم»، «نون» می‌کند.
 خالدین، خال سیاهش دان و جنت، وَجْهَهُ،
 تا بینی حسن حق در جنت آباد نعیم.
 ای حرف خط و خالت چون آیت قیامت،
 بر لوح چهره‌ی تو پر شور و شر نوشته!

ج) استوا

ره به خط استوای وجه آدم چون نبرد،
 مشرک بی‌دیده، زان جاوید ماند اندر عذاب.
 بر صراط الله از آن بر خط رویت می‌روم،
 کاهل معنی را صراط الله، خط استواست.
 هر که از شق القمر پی بر صراط الله نبرد،
 سوی خط کی ره برد یا استوا داند که چیست؟
 گر ز الرَّحْمَنِ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى داری خبر،
 از در طه درآ ای طالب ربّ رحیم!

د) الف، لام، میم

معنی تورات و فرقان، شرح انجیل و زبور،
 از خطش بر خوان که هست آن در عدد بی میم و لام.
 قامت و زلف و دهانش چون الف لام است و میم،
 گر نداری صدق، وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ.
 مصحف حق است رویش چشم و ابرو سوره‌ها،
 قامت و زلف و دهانش چون الف لام است و میم.
 بی آن قد همچون الف، شد لام از غم قامت،
 پیچیده کی بینم شبی با آن الف این لام را؟
 تن تنانای ما الف لام است،
 مست عشقیم و این ترانه‌ی ماست.

ه) آیت کُنْ فیکون، حدیث قدسی کُنْتُ كَنْزاً

آید و اگر آن را با «لام الف» جانشین حروف پ، چ، ژ، گ
 جمع کنیم حاصل جمع ۳۲ خواهد بود:
 از لوح روی دلبران، سی و دو حرف حق بخوان،
 اسرار ما اَوْحَى بَیْنَ اَزْ چار هفت و چار او.
 باز یابد هر که خواند از رخت سی و دو خط،
 سِرِّ وَأَنْشَقَ الْقَمَرِ با معنی اُمّ الکتاب.
 طالب ذات خدا را سی و دو خط رخت،
 در حقیقت هر یکی اِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ.

ابجد سی و دو حرف از لوح رخسارش بخوان،
 تا بدانی سِرِّ سُبْحَانَ الَّذِي اَسْرَأَ یَکِی.

ب) خطوط صورت و زلف

هفت خط وجه آدم هشت باب جنت است،
 شد به فضل حق اولوالالباب را این فتح باب،
 چار مژگان و دو ابرو و دو خط و موی سر،
 هشت باب جنت و هم جنت و فردوس ماست.
 ما را ز ماه روی تو هر ماه حاصلی است،
 از هفته‌های هفت و شش و چار فارغیم.
 مصحف رخسار ما را کس نخواند غیر ما،
 کاین صُحُفْ را در دو عالم سبعة‌خوان، ما بوده‌ایم.
 لوح محفوظ است رویش، زلف و خال و خط، کلام،
 با تو گفتم معنی علم لدنی، والسلام.
 مصحف حق است رویش چشم و ابرو سوره‌ها،
 قامت و زلف و دهانش چون الف لام است و میم.
 ز زلف و خط و خال او سَوَادُ الْوَجْهِ اِگر داری،
 فقیرا پایه‌ی قدرت از این برتر نمی‌باید.
 لَيْلَةُ الْقَدْرِ که پیش حق به است از آلف ماه،
 اهل دل تعبیر آن زلفین هندویت کنند.
 عارفان روی تو را نور یقین می‌خوانند،

هم چو ما سَبِعُ المَثَانِي از کتاب روی یار،
هر که خواند معنی این آیه‌ها داند که چیست.
سرّ سبع‌المثانی ای طالب!
از خطوط و وجه خود بر خوان.

ای رموز لوح رویت عِنْدَهُ اُمّ الکتاب!
کرده طی پیش جمالت نامه‌ی حسن آفتاب.
باز یابد هر که خواند از رخت سی و دو خط،
سِرِّ وَأَنْشِقُ القَمَرُ با معنی اُمّ الکتاب.
ای نسیمی! نوشته بر رخ دوست،
شرح اُمّ الکتاب می‌بینم.

عرش رحمان است رویت، عَلَّمَ الْأَسْمَاءَ گواست،
اعتقاد اهل حق این است و قول مصطفاست.

ح) تشبیه زلف یار به حبل المتین و عروة الوثقی

عُرْوَةُ الوُثْقَى اهل وحدت و حَبْلُ المَتِينِ،
زلف دلدار است از آن با زلف دلدارم خوش است.
عُرْوَةُ الوُثْقَى که عارف خواندش حَبْلُ المَتِينِ،
سوره‌ی وَاللَّيْلِ زَلْفَش، و آیت گیسوی اوست.
کی به ذیل عُرْوَةُ الوُثْقَى تمسک باشدش،
هر که را حَبْلُ المَتِينِ، زلف سمن سای تو نیست؟
حَبْلُ المَتِينِ و عروه‌ی وثقای اهل دل،
آن جعد زلف غالیه بار است، والسلام.

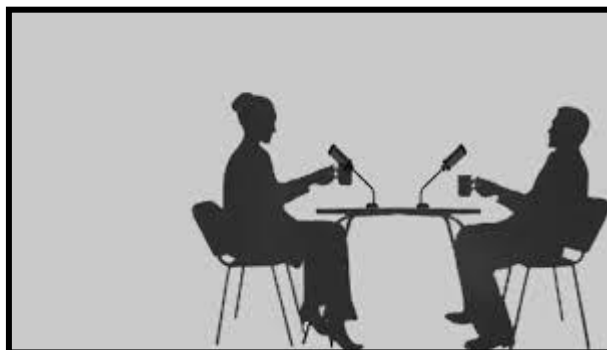
منم سیاره‌ی گردون، منم شش حرف کاف و نون،
چرا از سیر خود یک‌دم من سیار بنشینم؟
ای کلک منشی گن بر آفتاب حسنت،
اسرار کُنْتُ کُنْزًا پا تا به سر نوشته!

مدتی گنج ظهورت بود در کنجی نهان،
عاقبت گشتی دلیلی در بیان خویشتن.
گنج مخفی را طلسم و اسم اعظم را کلید،
طرّه‌ی عنبر شمیم سنبل هندوی اوست.
ای مفلسان عاشق! گنج مخفی عیان شد،
وی تشنگان خاکی! آن آب کوثر آمد.

و) اسماء الاهی

چون کمال معرفت کردیم کسب از فضل حق،
عالم تعلیم علم عَلَّمَ الْأَسْمَاءَ شدیم.
سرّ اسما بر ملک مخفی نماند بعد از این،
دانه‌ی خال رخس چون نقطه بر اسما نهاد.
بیا و سرّ مَسْمَا از اسم آدم جوی،
که مستجاب سجود ملک به اسما شد.
سید! بار دگر از نمد فقر در آ،
سرّ اسماء خدا را بنما در کپنک.
چون کمال معرفت کردیم کسب از فضل حق،
عالم تعلیم علم عَلَّمَ الْأَسْمَاءَ شدیم.

ز) تشبیه رخسار به سبع المثانی، ام الکتاب و عرش رحمان

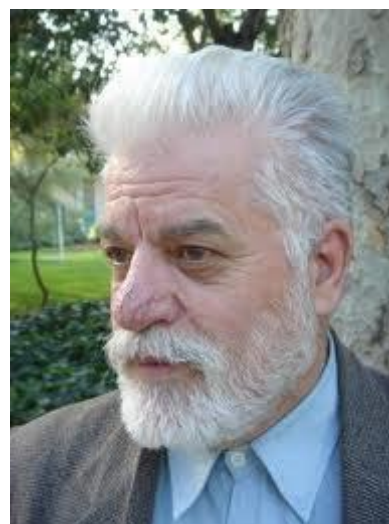

گفتگو با دکتر صدیق درباره قارا مجموعه

جواب: در گذشته شاید بتوان گفت از قرن سوم هجری به این سو، در ایران و سوی‌های آن در تاریخ ادبیات عربی، ترکی و فارسی، متصوفه، مریدان مشایخ صوفیه، درباره‌ی شرح احوال و مقامات و کرامات و اقوال و سخنان و نصایح و مناقب آنان سال‌ها و حتی قرن‌ها بعد از مرگ مشایخ خود، اقدام به تهیه و تنظیم و نگارش رسالات و کتب می‌کردند و به نام آن مشایخ معروف می‌ساختند. مثلا در باب یکی از مشایخ صوفیه موسوم به ابو سعید ابوالخیر چندین کتاب جامع در حالات و کلمات و روایات او، نگاشته شده است. یکی از آن رسالات کتابی است که نواده‌ی او جمال‌الدین ابو روح لطف‌الله بن ابوسعید نوشته است که در پنج باب است و در آن کرامات و سخنان و وصایا و روایات و حکایات مربوط به ابوسعید را نقل کرده است که تحت نام کلمات و حالات شیخ ابوسعید چاپ شده است.

رساله‌ی دیگر، اسرارالتوحید نام دارد و آن را محمد بن منور بن شیخ الاسلام بن سعد بن ابی طاهر ابوسعید تنظیم و تألیف کرده است و تمام مطالب و نوشته‌های آن را به ابوسعید ابی‌الخیر، جد پنجم خود منسوب ساخته است. و در واقع او، در کتاب اسرارالتوحید منسوب به ابوسعید ابی‌الخیر، درباره‌ی احوال و اخبار و اقوال و کرامات جد خویش، از مجموعه‌ی روایات و اطلاعاتی که در این باب داشته، مطالبی گردآورده است.

رسالات متعدد دیگری نیز در باب ابوسعید و از زبان او و یا رسالاتی درباره‌ی دیگر مشایخ صوفیه موجود است که اهل فن از آن‌ها اطلاع دارند. البته این گونه تألیف، خاص صوفیه نیست. شما در نظر بگیرید که کتاب بسیار عزیز ما شیعیان یعنی نهج البلاغه هم از سوی سید رضی و با عشقی که به مولای متقیان حضرت علی بن ابی‌طالب ♦ داشته، تنظیم شده است و دیوان حضرت علی ♦ که باز از طرف وی تدوین گشته، منسوب به آن حضرت می‌باشد. کتاب نهج الفصاحه را هم خود پیامبر گرامی ما تألیف نفرموده‌اند بلکه بعدها علاقه‌مندان با استفاده از روایات صحیح و اصح، این کتاب را که حاوی کلمات قصار آن حضرت است، تألیف کرده‌اند. و

مصاحبه از: مهندس ابراهیم رف رف

سؤال: آقای دکتر حسین

محمدزاده صدیق، اخیرا شاهد

نشر کتاب قارا مجموعه

(منسوب به شیخ صفی‌الدین

اردبیلی) به همت و تصحیح

جنابعالی بوده‌ایم، لطفا برای

آشنایی خوانندگان ابتدا مختصری درباره‌ی کتاب قارا

مجموعه و مؤلف آن صحبت بفرمایید.

صحیفه‌ی سجادیه نیز چنین است. و دیگر کتب منسوب به اولیاء و اقطاب و مشایخ که حاوی نصایح و کلمات و سخنان آنان است، بعد از مرگ آنان تألیف و تنظیم شده است.

شیخ صفی الدین اردبیلی هم یکی از مشایخ کبار صوفیه بوده است و به ترکی صحبت می‌کرده است. مریدانش رسالات منسوب به او را جمع آوری کرده‌اند و آنچه را که در باب او و به نقل از کلمات او، نصایح و سخنان او و نظایر آن را به ترکی تألیف کرده‌اند، نام آن را قارا مجموعه گذاشته‌اند که در کتب تراجم احوال و تذکره‌های مربوطه به نام آن اشاره می‌شود. و این مجموعه چنان عزیز بوده است که پیوسته در خزاین کتب شاهان صفوی در اصفهان نگهداری می‌شده است و قبل از انتقال پایتخت به اصفهان نیز، در اردبیل و تبریز و قزوین نسخ متعدد و البته متفاوت آن در صندوق‌های کتابخانه‌ی سلطنتی قزلباشان موجود بوده است و بعد از فروپاشی سلسله‌ی صفویه به تاراج رفته است ولی پیوسته میان مریدان صفویه و قزلباشیه روایات و نسخ شاید بازنویسی شده استنساخ‌های جدید و دستنویس‌های متعدد آن که اغلب بیاض نامیده می‌شده، وجود داشته است.

با توجه به اینکه بعد از فروپاشی صفویه، مریدان شاخه‌های گوناگون در اویش قزلباشیه قلع و قمع شدند و بقیه‌ی السلف نیز به انزوا گرائید، بسیاری از طریقت‌های منسوب به شیخ صفی جهت مصون ماندن از تعرض، نسخه‌های قارا مجموعه را چون جان عزیز می‌داشتند و آن را در سینه‌ها حفظ می‌کردند. به طوری که اکنون در اطراف شهر موصل فرقه‌ی دوازده امامی صوفی مسلکی موسوم به الشبک زندگی می‌کنند که مرحوم حامد الصّرف بخش‌هایی از قارا مجموعه‌ی منسوب به شیخ صفی را از صندوق سینه‌ی آنان اخذ و جمع آوری و تدوین و چاپ کرده است.

در دوره‌ی عثمانی نیز، در اویش قزلباشیه و مریدان شیخ صفی که در شرق آنطولی زندگی می‌کردند، برای صیانت خود، نام شیخ صفی الدین اردبیلی را از دستنویس‌های قارا مجموعه زائل می‌کردند و یا آن را تبدیل به اسماء مشابهی نظیر شیخ صافی می‌نمودند و جملاتی را که تصریح به نام وی داشت و یا بالصراحه از اهل بیت - علیهم السلام - دفاع

کرده بود، حذف می‌کردند. و از این رو نسخه‌های خطی برخی از رسالات چند گونه است و یا به دروایش و مشایخ دیگری انتساب یافته است. تشخیص این موارد بسیار سخت است و مطالعات و پژوهش‌های دقیق سبک‌شناسی می‌طلبد. آنچه که حقیر چاپ کرده‌ام، همانگونه که در مقدمه‌ی کتاب آمده، در واقع ثمره‌ی آن است که پس از سال‌ها تفحص و تجسس و تحقیق و کاوش در نسخ خطی، توانسته‌ام برخی از این رسالات را کشف کنم و گردآوری نمایم و در چند بخش، با تعیین درجه‌ی انتساب هر کدام به شیخ صفی الدین و نیز با ذکر تحریفات و دگرگونی‌هایی که در آن‌ها رفته و نیز با تصریح به نام و نشان مؤلفان آن‌ها، به چاپ بسپارم. هیچ‌جا هم ادعا نشده است که دستخط شیخ صفی الدین را من دیده‌ام، بلکه این ادعا از آن مریدان وی است، همانگونه که تا کنون کسی دستخط شیخ ابو سعید ابوالخیر و دیگران را ندیده است.

کار حقیری که انجام داده‌ام، مطمئناً نقش عظیمی در کشف آثار دیگر شیخ صفی الدین اردبیلی خواهد داشت. اجازه بدهید من یک مثال بزنم تا موضوع روشن‌تر شود. مثلاً شما کتاب چهل مجلس از مؤلفات و ملفوظات و تقریرات فارسی از علاء الدوله سمنانی را که در آن نکات باریکی از شناخت صوفیه و برخی از کبار تصوف مانند منصور حلاج، جنید بغدادی، ابونصر سراج، محمد غزالی، سعد الدین حمویه، ابن عربی، نجم الدین کبری و مخالفت با حکمت یونان و نقد برخی از آراء ابن سینا و تأویل پاره‌ای از آیات قرآنی و الهام از عرفان اسلامی ترکی خواجه احمد یسوی که نسخ خطی و حتی چاپی آن‌ها را دیگران فراهم آورده‌اند و تحریرات مختلف از آن کرده‌اند، در نظر آورید. بلکه چنانکه یک تحریر را رساله‌ی اقبالیه نامیده‌اند و یکی دیگر رساله‌ی مجالس نامیده شده است. و البته تحریرات از آن علاء الدوله نیست ولی محققان فارسی زبان، تحقیق در آن را مسکوت نمی‌گذارند و همه را بر روی جلد با ذکر «تصنیف احمد بن محمد بن احمد علاء‌الدوله سمنانی» چاپ می‌کنند و کار پژوهشی را دنبال می‌نمایند.

اجازه بفرمایید یک مثال روشن دیگر بزنم:

و تخریب آنچه که تا کنون انجام گرفته است بپردازیم. متأسفانه برای آثار موجود در ترکی کسی چنین خدماتی انجام نداده است و از این روی، خدمت کوچک حقیر، برای بعضی‌ها «مسأله انگیز!» شده است.

من معتقدم که متونی از این دست را، مانند فارسی، در ترکی هم باید بازسازی کنیم. اخیراً ترجمه‌ی نهج البلاغه به قلم حجت الاسلام محمد علی شرقی امام جمعه‌ی مراغه به فارسی منتشر شد. ایشان در این ترجمه، نسخه‌های عبده، فیض الاسلام، ملافتح الله و دیگر نسخه‌ها را باطل کرده‌اند و حتی خطبه‌ها، حکمت‌ها، نصایح و کلمات قصار را جایجا نموده‌اند و بر اساس کوتاهی و بلندی آن مرتبشان کرده‌اند گفتار مؤلف نهج البلاغه را به حاشیه برده‌اند، کتاب را با سلیقه‌ی خودشان فصل‌بندی کرده‌اند و برای آن کشف الفصول افزوده‌اند و کتاب را «جزء‌بندی» کرده‌اند و هر یک از خطبه‌ها، نامه‌ها، حکمت‌ها و کلمات و روایات را با سلیقه‌ی خود نامگذاری کرده‌اند و حتی عبارات را مانند آیات قرآن شماره گذاری نموده‌اند و «تدوین» جدیدی ارائه کرده‌اند و به خیلی از تدوین‌ها خط بطلان کشیده‌اند.

حالا اگر کسی بیاید و بگوید که: «این کتاب صرفاً تألیف خود آقای شرقی است!» زهی بی‌انصافی. آقای شرقی تنها «تدوین کننده» هستند، همانگونه که سید رضی نیز به نظر ما، کاری جز تدوین انجام نداده است.

کاری که من در تدوین قارا مجموعه انجام داده‌ام، شبیه کار آقای شرقی در تدوین نهج البلاغه بوده است و آن را «تجربه‌ای» برای برپایی کامل کلمات، حکایات، روایات، نصایح، آداب طریقت و آداب سلوک و اشعار ترکی بازمانده از شیخ صفی‌الدین اردبیلی نامیده‌ام و متوقع شده‌ام که دیگران هم آستین‌ها را بالا زنند، ضعف‌های کار مرا گوشزد کنند و خود به رفع آن‌ها و تکمیل این تجربه بپردازند.

من شکی ندارم که قارا مجموعه یک تحریر اصلی به قلم خود شیخ صفی‌الدین نیز داشته است و آنچه که تدوین کرده‌ام آرزوی دست یابی به این «تحریر اصلی» تحقق یافته است. اما، آن تحریر اصلی به چه سرنوشتی دچار شده است،

شما کتاب معروف کليلة و دمنه را می‌شناسید که از زبان هندی (سنسکریت) به پهلوی و سپس به عربی و ترکی و فارسی بارها ترجمه شده است. اما، ما می‌دانیم که در زبان هندی (سنسکریت) کتابی به این نام وجود نداشته و این نام را گردآورندگان و مؤلفان و مترجمان به آن داده‌اند. در واقع کتاب کليلة و دمنه تلفیقی از چندین متن و تعدادی رسالات هندی است با برخی مطالب و باب‌ها و روایات و داستان‌های دیگری که به آن مجموع افزوده شده است. اکنون برای پژوهندگان، نام برخی از این رسالات اصلی که در پنجانتترا (پنج رساله) و مه‌باراتا (سه رساله) و دیگر متون سنسکریت موجود بوده و در نزد هندوان قدر و شأن فراوان داشت، شناخته شده نیست و حتی گردآورنده‌ی اصلی آن در هندی معلوم نیست و ما فقط برزویه طیب و ابن مقفع و ابوالمعالی و محمد بن عبدالله بخاری و صاحب انوار سهیلی و جز آن را می‌شناسیم. ترجمه‌های ترکی این کتاب که در قرن هشتم از سوی مسعود نصر الله و در سده‌ی دهم از طرف علی بن صالح چلبی به فرجام رسیده، دارای افزوده‌های فراوانی نیز هست که مترجمان و گردآورندگان به تواتر روایت کرده‌اند. بد نیست که اینجا اشاره کنم به نظر «هرتل» آلمانی اصل کليلة و دمنه، تنترا (= مجموعه سترگ) نام داشته و از سوی یکی از برهمنان مذهب ویشنو تقریر شده و قرن‌ها بعد، آن را به صورت پنج رساله یعنی پنجا تنترا در آورده‌اند که سرنوشت آن با سرنوشت قارا مجموعه (= مجموعه بزرگ) نیز شباهت عجیبی دارد.

این همه را ما زمانی فهمیدیم که بالاخره در سال‌های اخیر متن دو کتاب پنجه تنتره و مه‌باراتا از اصل سنسکریت توسط یک دانشجوی هندی دوره‌ی دکتری در دانشگاه تهران به فارسی برگردانده شد و دریافتیم که در آن دو رساله، فقط هشت باب موجود است و آن هم بسیار متفاوت با باب‌های بیست‌گانه‌ی ترکی و پانزده‌گانه‌ی فارسی است و حکایات موجود در این باب‌ها نیز بسیار متفاوت از هم است.

قارا مجموعه نیز چنین کتابی عظیم و یادگاری عزیز است که شایسته نیست تحقیق در آن را متوقف سازیم و به تبلیغ سوء

مجموعه یک جلد بوده است و آن را سلطان سلیم سرقت کرده است.

گیریم که این فرض درست باشد و سلطان سلیم آن یک جلد را نابود کرده باشد، اما آیا دهها هزار مرید صافی ضمیر شیخ صفی که صندوق سینه‌هاشان مشحون از تقریرات مرشدشان بوده نیز، نابود شدند؟ از سوی دیگر، شما توجه کنید که باخرزی به تن خویش و با خامه‌ی خود اذعان می‌کند که هم اورادالاحباب و هم فصوص الاداب برگردان و تألیفی از امّهات کتب صوفیه است که پیش از وی به زبان عربی ساخته شده بوده ولی در تاریخ تصوف فارسی از نیمه‌ی دوم قرن ششم به این سوی، همه به آن دو کتاب نام آداب المریدین داده‌اند که از تحریر اصلی ابونجیب ترجمه شده است. علت چیست که قارا مجموعه که به زمان ما نزدیک‌تر است چنین نباشد و ذکر حقیقت برخی را بر آشفته کند؟ علت این امر، ضعف ترکی پژوهی در ایران است که جز با تلاشی گسترده و علمی و دراز مدت، نمی‌توان این نقیصه را بر طرف ساخت.

صحبت اینجاست که هم سنت «مناقب» نویسی و هم «تقریر» نگاری از قدیم الایام در میان علمای دین و مریدان طرائق مختلف تصوف معمول بوده است. در مناقب، مریدان در احوال مرشدان خود، حکایاتی از زندگی آنان می‌آوردند. در فارسی، در این باب می‌توانیم مناقب العارفین اثر افلاکی را مثال بیاوریم که مطاوی آن حاوی حکایات و روایاتی از زوایای زندگی مولوی رومی است و در ترکی آذربایجانی نیز کتاب گرانقدر مناقب گلشنی را می‌توان مثال زد که حاوی حکایات و روایاتی از زندگی ابراهیم گلشنی تبریزی عارف معروف سده‌ی هفتم و مرشد طریقت گلشنیه است. هر دو کتاب چاپ شده و در دسترس همه است.

اما در تقریرنگاری، مریدان دقت داشتند که کلمات قصار، سخنان، نصایح و اندرزها و مواعظ و منابر بزرگان خود را برای مسلوک داشتن سنت سلف بنگارند و مطاوی آن همه در تفحص از حقیقت اخباری از پیشوایان و مرشدان خود بوده است. و چون نقل از آنان می‌شده، از این روی با کتاب‌های مناقب فرق داشته است و نه به نام گردآورنده و پدیدآورده، بلکه به نام صاحب آن کلمات و مواعظ معروف می‌شده است.

نیاز به تحقیق دارد. ولی آنچه که گرد آورده‌ایم، بویژه رسالات البویوروق، یول اهلینه قیلاووز و غیره به دلایل سخته و پخته از همان تحریر اصلی نشأت یافته و با اخذ قوت و الهام از روایات اصلی مربوط به شیخ صفی الدین تحریر شده است.

شاید بتوان گفت که سرنوشت تحریر اصلی قارا مجموعه مانند سرنوشت تحریر اصلی آداب المریدین از ابونجیب سهروردی باشد. به گونه‌ای که به قول مرحوم شیخ آقا بزرگ تهرانی در الدرّیعه، فقط برخی متأخران از آن یاد کرده‌اند و نشانی از آن وجود ندارد. اما در اینکه آداب المریدین از تحریرات اصلی ابونجیب است، ما تردیدی نداریم و قرائن و دلایل ما وجود ترجمه‌هایی است از آن کتاب که در برخی از آن‌ها اسم سهروردی در دیباچه آمده است. و نیز برخی قرائن دیگر نظیر وجود اثر گیسو دراز (متوفی در ۸۱۳ هـ. و

وجود فصوص الاداب و جلد دوم آن یعنی اوراد الاحباب که گاه از آداب المریدین سهروردی یاد می‌کند. و اکنون ما بر اساس همین دلایل و شواهد، این آثار را آداب المریدین می‌نامیم. این نکته نیز گفتنی است، این همه کتب که به آداب المریدین شهره شده‌اند، نه آن آداب المریدین اصلی‌اند که به قول کربلایی تبریزی «مستمسک جمیع ارباب طریقت بوده است»^۱.

چگونه است که ما در فارسی این همه رساله را، حتی اثر عمر بن محمد شیرکان و رساله‌ی سید محمد حسین گیسو دراز و غیره را آداب المریدین می‌نامیم، در حالی که برخی، حتی خود مدّعن هستند که اثر خود را با استفاده از قوت القلوب مکی آداب الصوفیه اثر شیخ نجم الدین کبری، وصیّه السّفر شیخ باخرزی، حلیّه الابدال محی الدین عربی، منازل المریدین شیخ ابی عبدالله مرجانی و نیز آداب المریدین شیخ ابونجیب پرداخته‌اند. حالا چه شده است که وقتی با استنباطات علمی و با ظن قریب به یقین می‌گوییم که این چند رساله‌ی ترکی، بازمانده از قارا مجموعه به شمار می‌رود و این کتاب ترجمه شده به فارسی نظیر صفوه الصّفا و غیره نیز قارا مجموعه هستند، برخی آشفته حال می‌شوند که قارا

^۱ روضات الجنّات، ج ۲، ص ۳۳۶.

سیاحت‌نامه‌ها و کتب مرآتی و حتی تفاسیر قرآن، شرح احادیث در ترکی، جزو نثر ساده و مردمی به شمار می‌رود. و حتی ترجمه‌ی ترکی صفوة الصفا نیز که اینجانب آن را هم جزیی از قارامجموعه می‌دانم، چنین نثری دارد. به طور کلی باید بگوییم که به خلاف کتبی مانند درة التاج و نهج الفردیس و حتی حدیقه السعدا که برای فهم آن‌ها باید خواننده حتماً به دقایق ادبی هر سه زبان ترکی، فارسی و عربی مسلط باشد برای درک مفاهیم رسالات قارا مجموعه به چنین زحمتی نیاز نیست و حتی نشان داده‌ام که برخی از این رسالات در سادگی و زیبایی، مانند حماسه‌های دده قورقود، کوراوغلو و اصلی و کرم است.

در بخش دوم کتاب قارا مجموعه ۱۸ شعر از اشعار ترکی منسوب به شیخ صفی‌الدین را گردآورده‌ام که بعد از انتشار، چند تن اشعار دیگری را هم معلوم ساختند و در چاپ دوم آن‌ها را هم خواهم گنجانم.

این اشعار در سال ۱۳۵۹ از دو نسخه‌ی خطی محفوظ در کتابخانه‌ی مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران و نیز کتابخانه‌ی ملک بر من معلوم و آشکار شد. توصیف فنی هر دو نسخه را تقدیم داشته‌ام. لازم است بگوییم که من در سال ۱۳۶۱ اشعار موجود در این دو نسخه را به صفی قلی چرکس منسوب و در مجله یئنی یول چاپ کرده‌ام. بعدها که تحقیقات خود را گسترش دادم، فهمیدم که چندین تن از مریدان شیخ صفی‌الدین اردبیلی به احترام او، تخلص «صفی» برای خود برگزیده بودند که نام اغلب آنان در فرهنگ سخنوران اثر مرحوم دکتر خیامپور مضبوط است و به دلایل زبانشناسی و نسخه‌شناسی و نیز با اتکا به تأیید بسیاری از صاحب‌نظران از جمله مرحوم سلمان ممتاز که قبل از من چند بیت از این اشعار را از شیخ صفی دانسته و نیز غزلی از این مجموعه را آقای دکتر فیض‌اللهی در میان آثار شیخ صفی چاپ کردند و نیز ابیاتی از آن‌ها در رسالات منسوب به شیخ صفی یافت شد و دو مقاله‌ی عالمانه در مجله‌ی آذربایجان (چاپ باکو) پیرامون اشعار شیخ صفی‌الدین انتشار یافت و نیز با غور در اسناد کهن، به این نتیجه

نمونه‌ی بارز آن همانطور که گفتم نهج البلاغه است که هیچ‌گاه با نام گردآورنده‌ی آن نامبردار نگشت. این سنت در طرق کثیر عمل شده است و عمل به آن در طریق شیخ صفی‌الدین اردبیلی نیز نباید تعجب آور باشد. صفویان قارامجموعه را که حاوی بویوروق‌ها و قیلاووزها و مواعظی در آداب سلوک بود، بسیار گرامی می‌داشتند و از آن در موارد مختلف استفاده می‌کردند.

تقریرنگاری، رایج‌ترین عمل برای اتکاء به مرشدان و علماء دین بوده است. ما خبر داریم که حتی کتاب اربعین مجلسی دوم که در واقع شرح مفصلی به عربی بر ۴۰ حدیث است، تقریرات درسی مجلسی است و نگارنده‌ی آن هم معلوم نیست و ما آن را از مجلسی می‌دانیم. همین گونه هم نگارنده‌ی البویوروق و یول اهلینه قیلاووز معلوم نیست و ما هر دو رساله را به ضرس قاطع از شیخ صفی‌الدین اردبیلی و جزیی از قارا مجموعه می‌دانیم.

سوال: در تدوین این اثر کدامیک از نسخ خطی و چه منابعی مورد استفاده‌ی جنابعالی قرار گرفته است؟ و اصولاً به طور کلی این نشر را معرفی بفرمائید.

جواب: کتاب قارامجموعه که اینجانب «تدوین» کرده‌ام در ۹ بخش فراهم آمده است. در بخش نخست پیرامون زندگی شیخ صفی، نگرش منفی کسروی به شیخ صفی و احفاد او، تعریف جامع از قارامجموعه و شرح ویژگی‌های آن، معرفی دیگر آثار شیخ صفی که در قارا مجموعه ذکر نشده است، بحث مربوط به نسخ خطی اسلامی به طور اعم و معرفی نسخه‌های خطی در رابطه با قارا مجموعه به طور اخص، بحث پیرامون انواع نثر ترکی و تعیین نوع نثر قارا مجموعه و ویژگی‌های املایی و آئین نگارش نسخ خطی مربوطه آمده است.

به نظر خودم، مهمترین قسمت این بخش شرح انواع نثر و «سبک‌شناسی نثر ترکی آذربایجانی» است. در آنجا من آثار منثور ترکی ایران را به سه نوع مطمئن، مصنوع، متوسط و ساده تقسیم کرده‌ام و نشان داده‌ام که نثر رسالات قارا مجموعه مانند اغلب کتب مناقب، فتوت‌نامه‌ها، اوغوزنامه‌ها،

دست یافتم که این اشعار، بازمانده از دیوان مفقود شیخ صفی الدین اردبیلی است.

اینجانب با ژرفنگری بیشتر و دقت در دلایل و مستمسکات به دست آمده، سهو علمی خود را که بی‌هیچ دلیلی این اشعار را به صفی قلی خان چرکس نسبت داده بودم که به ترکی شرقی سخن می‌گفته نه ترکی غربی و ایرانی و صفوی، اصلاح کردم و در این مجموعه گنجاندم. این اشعار ربطی به وی ندارد. او در زمان شاه عباس می‌زیسته و به قول صاحب تذکره‌ی نصرآبادی «در فن سپاهیگری و اکثر کمالات از اقران در پیش بود . . . و شعر هم می‌سروده است». من تداخل اشعار او و دیگر صفی‌ها را با آثار ترکی شیخ صفی الدین انکار نمی‌کنم. من تا آنجا که از دستم برآمده، تشخیص و تعیین خود را برای بزرگ آذربایجان عرضه داشته‌ام، ملتی که آثار فرهنگی و میراث مکتوب معنوی او پیوسته بازپچه‌ی دست هر کس و ناکسی بوده است. بعد از من، بر عهده‌ی پژوهندگان آینده است که کار ناقص حقیر را دنبال و تکمیل کنند و نارسایی‌های کار من را اصلاح نمایند و این کار مقدس را به سامان برسانند.

در بخش سوم هفده بیت گیلکی منسوب به شیخ صفی را که در سلسله‌التسبب صفویه آمده و کسروی آن را دستموزه قرار داده و گفته است نمونه‌ای از زبان موهوم آذری است، نقل کرده‌ام. برای نشان دادن تحریفات کسروی، متن را عیناً و بی‌کم و کاست نقل کرده‌ام و با استفاده از کتاب فرهنگ گیلکی ستوده ریشه و معانی لغات گیلکی را نیز استخراج و ذکر کرده‌ام. مانند تبه، اندی، موازئی، وهشم، واج، بشم، پورسن و غیره که همگی اکنون نیز در گویش هم‌میهنان گیلک موجود است.

در این اشعار که شیخ صفی الدین آن‌ها را خطاب به شیخ زاهد گیلانی (گیلکی زبان) سروده است، معانی عمیق عرفانی و تلمیحات به آیات ربانی موجود است. شیخ زاهد گیلانی مرشد و پدر زن شیخ صفی الدین بوده است و چند سال او را در خانه‌ی خود نگهداشته است. شیخ صفی الدین پس از فوت مرشدش، به شهر و دیار خود اردبیل رفته و خانه و کاشانه‌ی قبلی خود را از روستای کلخوران به شهر آورده،

زاویه و خانقاهی تأسیس کرده و به ارشاد مریدان پرداخته است. مادر او دولت خانم نام داشت و خانمی از تبار ترک صفوی و به تقوا معروف بود. خود شیخ صفی دو همسر اختیار کرده بود که دومی بی‌بی فاطمه دختر مرشدش به حساب می‌آمد. اولاد شیخ صفی الدین که بعدها به سلطنت رسیدند و سلسله‌ی صفویه را برپا داشتند، از خانم ترک تبار وی به دنیا آمده‌اند.

در بخش چهارم کتاب چند غزل و دوبیتی فارسی منسوب به شیخ صفی الدین را با استفاده از تذکره‌ی صبح گلشن، کتاب قاموس الاعلام، تذکره‌ی ریاض العارفین آورده‌ایم که برخی‌ها در انتساب این اشعار به شیخ صفی الدین شک هم دارند و گاه به «صفی رازی» و دیگر صفی‌ها منسوب می‌کنند.

اینجا باید تأکید کنم که درجه‌ی انتساب اشعار ترکی به شیخ صفی الدین بیش از درجه انتساب اشعار فارسی به وی است. ظن من در انتساب اشعار ترکی به وی بسیار قریب به یقین است و امیدوارم آیندگان بتوانند دیگر اشعار ترکی او را هم کشف و نشر کنند.

بخش پنجم کتاب رساله‌ی البویوروق است و همانگونه که در مقدمه‌ی آن تصریح کرده‌ام از سوی مریدانش که خود را «طالب» نامیده‌اند و از زبان شیخ صدرالدین، در ۵۰ فصل نگاشته شده است. در هر بخش از رساله، شیخ صدرالدین سؤالی از شیخ صفی الدین می‌کند و جواب آن را می‌نگارد. در برخی از بخش‌ها نیز بعضی تفاسیر از نوادگان شیخ صفی از جمله شاه اسماعیل آمده است که اهمیت اثر را دو چندان می‌کند. نسخه‌ی خطی این رساله را حامد الصّرف در میان مریدان شیخ صفی موسوم به شبک کشف کرده است. من فقط شیوه‌ی املا‌ی آن را تغییر داده‌ام و سعی کرده‌ام متن پاکیزه‌ای به دست خواننده برسانم.

در بخش ششم رساله‌ی یول اهلینه قیلاووز یعنی (راهنمای اهل سلوک) را آورده‌ام. معلوم نیست که چه کسی این رساله را تنظیم کرده است. اما احتمال بر این است که اصل این آداب السلوک قبلاً به قلم خود شیخ صفی الدین بوده است و بعدها مریدان و طالبان افزایش‌ها و کاهش‌هایی در آن ایجاد کرده‌اند. هم رساله‌ی البویوروق و هم یول اهلینه قیلاووز از

کهنترین نمونه‌های نثر ادبی ترکی آذربایجان در اوایل دوره‌ی صفویه و یک قرن قبل از آن است و ویژگی‌های لسانی قرن هشتم را داراست که در متن اثر، کم و بیش به آن‌ها اشاره‌هایی کرده‌ام. نسخه‌ی خطی آن نیز به دست حامد الصّرف شناسایی و کشف شده است و در مقدمه‌ی کتاب توصیف آن را داده‌ام.

بخش هفتم رساله‌ی مزگی النّفوس نام دارد. همانگونه که در مقدمه‌ی آن گفته‌ام مؤلف رساله، اشرف اوغلو عبدالله رومی است و نسخه‌ی خطی آن به شماره‌ی ۵۴۵۲ در کتابخانه‌ی ملی قونیه حفظ می‌شود و مرحوم فاخر ایز هم بخش‌هایی از آن را قبل از من (البته با اختصار) چاپ کرده است. به نظر من، این اثر نیز جزو قارا مجموعه بوده است و از این رو، آن را در این کتاب نقل کردم و سهوها و کاستی‌های آن مرحوم را نیز تا آنجا که قادر بودم و دریافتم، اصلاح کردم.

در این رساله، از تحقیق شیخ صفی و از شرح المثنوی ترکی وی نیز یاد می‌شود و همه‌ی مطالب آن از زبان شیخ صفی الدین اردبیلی نقل می‌شود و گاهی به شیخ صفی «افندی» هم اطلاق می‌شود که من علت حذف این لفظ را، آن هم فقط در یک جا در تعلیقات ذکر کرده‌ام.

به لحاظ زبانشناسی در نثر این رساله، شیوه‌ی ترکی آنادولوی شرقی غلبه دارد و شاید آن را بتوان محصول دوران «مشرک» ترکی آذری و ترکی مردمی آنادولو (غیر از عثمانی) به حساب آورده. وجود کلماتی نظیر آبیترتلاشی (جدا)، گوژتمه (تعهد)، اولشمک (تقسیم)، سوکوک (استخوان)، یانرینماق (لغزش)، سونو (هدیه)، قانجارو (طرف) و جز آن می‌تواند بر این ادعای من دلیلی باشد.

بخش هشتم کؤنول رساله‌سی نام دارد و همانگونه که در سر آغاز آن گفته‌ام، نگارش آن از «قایغوسوز» نامی است که باید غیر از «قایغوسوز آبدال» باشد و چندین نسخه‌ی خطی و بیاض از آن موجود است و من فتوکپی یکی از آن‌ها را از «کتابخانه‌ی عمومی آنکارا» به شماره ۱۶۹ آورده‌ام که در کتاب باز گفته در بالا از مرحوم فاخر ایز با تحریفات و کاهش‌هایی چاپ شده است. من، این کاهش‌ها را اصلاح

کرده‌ام و هر جا هم که لازم بود لفظی و یا جمله‌ای اضافه کنم آن را داخل دو چنگ [] قرار داده‌ام، یعنی به خواننده گفته‌ام که این الفاظ از سوی من افزوده شده است و در دستنویس مورد استفاده‌ی من نبوده است، ولی قناعت علمی من بر این است که باید این الفاظ نوشته می‌شده است. نظیر: «شیخ صفی [الدین اردبیلی] آیدیر». و الخ ...

بخش نهم نگارش ترکی صفوه الصّفا اثر ابن بزاز اردبیلی است که خود از نسخه‌های کهنتر قارا مجموعه به فارسی ترجمه کرده بوده است و تمام مطالب از زبان شیخ صدرالدین نقل می‌شود و نسخه‌ی خطی آن به شماره ۳۶۰۸ در کتابخانه‌ی مرکزی و مرکز اسناد ملک محفوظ است. من بخشی را که برای گنجاندن در قارا مجموعه گزینش کرده‌ام، از این نسخه‌ی خطی برداشته‌ام. نسخه‌ای دیگر از آن در کتابخانه‌ی سالتیکوف شچدرین در روسیه محافظت می‌شود که آقای دکتر سید آقا عون اللهی در شهر باکو مشغول چاپ آن هستند. من در سفری که در فروردین ماه سال ۱۳۷۹ به مناسبت طرح کشف قارا مجموعه به آکادمی علوم جمهوری آذربایجان داشتم ثمره‌ی زحمات طاقت فرسای ایشان را در تدوین بخشی دیگر از قارا مجموعه دیدم که آماده‌ی حروفچینی و چاپ بود. و فتوکپی آن را برای چاپ در آینده در ایران هم، در اختیار من نهادند. یک نسخه‌ی خطی دیگر در کتابخانه‌ی ملی تبریز، بخش حاج حسین آقا نخجوانی به شماره ۷۱۰ موجود است. این نسخه را محمد بن حسین الکاتب در سال ۹۴۹ هـ. استنساخ کرده است و محل استنساخ آن شیراز است. اینجا باید اشاره کنم همانگونه که تنترای برهمن هندی در طول تاریخ به زبان‌های عربی، ترکی، فارسی، عبرانی، سریانی، حبشی و غیره ترجمه شده، قارا مجموعه نیز در حداقل اطلاعات ما به فارسی برگردانده شده و صفوه الصّفا نام گرفته است.

یک نسخه‌ی خطی دیگر از آن، در کتابخانه‌ی سلطنتی سابق در تهران به شماره‌ی ۲۷۶۱ نگهداری می‌شود. اخیراً یک نسخه‌ی دو صفحه‌ای نیز در دانشگاه تهران به شماره

محققان را به زحمت و برخی به اصطلاح منتقدان را به نقت نیاندازد.

سؤال: شما در مصاحبه‌های علمی خود، ارتباط قارا مجموعه و نظریه‌ی زبان آذری کسروی را مطرح فرموده‌اید. لطفاً در این خصوص هم بیشتر صحبت بفرمایید.

جواب: در پژوهش‌های معاصر، زمینه‌های نگرش منفی به شخصیت شیخ صفی الدین اردبیلی را ادوارد براون فراهم ساخت و سپس احمد کسروی برای ترور کامل شخصیت وی، جزوه‌ای با نام «شیخ صفی و تبارش» انتشار داد. وی در این جزوه‌ی به اصطلاح علمی، ادعا می‌کند که ثابت خواهد کرد شیخ صفی الدین اولاً سید نبوده، ثانیاً ترکی نمی‌دانسته و ثالثاً شیعه نبوده است. بگذریم که در همین جزوه نیز، مانند دیگر آثارش دچار تناقض گویی می‌شود و مثلاً یک جا می‌گوید که مطلقاً ترکی و فارسی نمی‌دانسته و آذری (!) حرف می‌زده است.

تناقض گویی دیگر وی در آن است که ۱۷ بیت گیلکی منسوب به شیخ صفی را یک بار تالشی و بار دیگر آذری می‌نامد و بر اساس آن هم جزوه‌ای تحت عنوان آذری یا زبان باستان آذربایگان (؟) انتشار می‌دهد و نظریه‌ی مجعول «زبان آذری» را بر اساس این ۱۷ بیت پی‌ریزی می‌کند. بدینگونه من با کشف قارا مجموعه و تدوین اشعار و کلمات قصار و حکایات و تحقیقات منسوب به او از یک سو، و اثبات گیلکی بودن ۱۷ بیت مذکور از سوی دیگر، خط بطلان بر این نظریه‌ی غیر علمی و سخیف کشیدم و فکر نمی‌کنم که دیگر از این پس کسی بتواند با اتکاء به این ۱۷ بیت برای ما آذربایجانیان زبان تراشی بکند. گرچه اهانت‌های دور از نزاکت کسروی به ساحت مقدس شیخ صفی الدین اردبیلی نتوانست شخصیت والای این سید ترکی سخن و شیعه‌ی مخلص آل علی ♦ را زیر سؤال ببرد. در طول تاریخ صفوی زادگانی که در شهر مقدس اردبیل و نقاط مختلف دنیا پراکنده بودند، پیوسته به سید بودن و شیعه بودن و ترکی سخن گفتن خود نازیده‌اند و افتخار کرده‌اند و می‌کنند و شجره‌های بسیاری از آنان از جمله شجره‌های معتبر سادات آذربایجان به شمار می‌رود و اغلب در اسناد تاریخی آستان قدس رضوی ثبت

۴/۹۲۰۴ به همت آقای سلمان داغلی یافت شده است که آن نیز باید انتشار یابد.

پی‌جویی و کشف نسخ ترکی قارا مجموعه را تالظه‌ی مرگ خود ادامه خواهیم داد و یقیناً این عمل با مرگ من متوقف نخواهد شد و به زودی متن کامل این اثر گرانقدر تاریخ تمدن آذربایجان تدوین خواهد گشت. از شیخ صفی الدین اردبیلی، همه نوع کتاب و روایت به فارسی در دسترس است و به نظر اینجانب کلیه‌ی آن‌ها از متون اصیل ترکی ترجمه شده است و اگر تحقیق و بررسی نشود، کفران نعمت است. قارا مجموعه یگانه اثر طریقت شیخ صفی و به نقل از او است و من لنگان لنگان توانسته‌ام بخش‌هایی از آن را کشف و تدوین کنم و در دسترس پژوهندگان معاصر قرار دهم.

اگر دانا دلی عاقل، از روی انصاف، حکم و مواظب آن را بخواند و معانی و غوامض خفته در لابه لای مطالب آن را درک و فهم کند، در دلش عشق فروزان تتبع در راستای کشف متن اصلی و کامل قارا مجموعه شعله‌ور خواهد گردید.

سؤال: بعضی‌ها معتقدند نسخه‌های خطی این کتاب برای هیچ کس تا کنون مکشوف نشده است. نظر شما چیست؟

جواب: من تا کنون چنین ادعایی در جایی ندیده‌ام. همه‌ی مریدان شیخ صفی افتخار می‌کنند و به اصطلاح پز می‌دهند که قارا مجموعه را در دست دارند و یا در سینه از حفظ دارند و روزهای پنجشنبه در مجالس و محافل عرفانی خود، با شور و جذبه‌ی خاصی مطالب و اشعار آن‌ها را ترنم می‌کنند. نسخه‌های خطی فوق را هم معرفی کردم. اخیراً مریدان شیخ صفی، گروهی از دروایش، بعد از چاپ قارا مجموعه از شهر ورامین، به دیدن من آمدند و بیاضی را نیز معلوم ساختند که امیدوارم آن را انتشار دهند.

من امیدوارم ان شاء الله روزی برسد که دستخط خود شیخ صفی الدین، ابوسعید ابوالخیر و علاء الدوله سمنانی و صاحبان اصلی کلیله و دمنه و نیز خط مبارک مولای پرهیزگاران حضرت علی بن ابیطالب ♦ بر شیفتگان این گونه آثار، مکشوف گردد و بالنتیجه، انرژی برخی افراد که برای تخریب آنچه ما می‌سازیم صرف می‌شود، مصروف حفظ و حراست و صیانت آن آثار گردد و بی‌تفاوتی‌ها و بی‌غیرتی‌ها،

کسروی به عضویت در «انجمن آسیایی همایونی» بریتانیا و نیز «انجمن جغرافیای آسیایی» پذیرفته می‌شود.

این پذیرش، تنها دیپلم و درجه‌ی علمی کسروی بود که آن را بارها و به صورت گوناگون نظیر: «عضو انجمن پادشاهی لندن»، «عضو انجمن زبانشناسی سلطنتی بریتانیا» و «عضو زبانشناسان امپراطوری بریتانیای کبیر» بر روی جلد جزوات و کتاب‌های خود، به کار می‌برد.

من کسروی را یک اصلاحگر و اصلاح طلب نمی‌دانم. او را یک تخریبگر و یک تبهکار ملی به حساب می‌آورم. یادم است وقتی در جوانی کتاب مهاتما گاندی اثر رومن رولان را به فارسی می‌خواندم سخنی به این مضمون در آن دیدم که نوشته بود:

«... من از عیوب فعلی که اماکن مقدسه‌ی هندوان را ملوث کرده‌اند، خبر دارم. اما با این همه من آن‌ها را دوست می‌دارم. چون ملت من پای بند آن هستند و با آنکه یک اصلاح طلب به تمام معنی هستم، هیچ یک از عقاید و آداب و سنن هندوئیسم را به خاطر عزت و شرف ملت من نمی‌کنم.»

وقتی من این سخنان را می‌خواندم، بر خود می‌لرزیدم و به خود می‌گفتم که کسروی هم می‌توانست یک گاندی بشود اما به علت تحقیر عقاید ملت و توهین به باورهای مردمی در منجلا ب جاسوسی به دشمنان ملت خود افتاد و به راه باطل رفت و به مردم اعتنا نکرد و دین و آئین جدیدی ساخت و عوامفریبانه خود را پیغمبر یا به قول خودش «برانگیخته» نامید و «پیمان» و «پرچم» منتشر کرد و «باهماد پاکدینان» سازمان داد و به سوء قصد به زبان فارسی دست زد و «زبان پاک» اختراع کرد و در این راستا، هم به فارسی ستیزی و هم به ترکی ستیزی بی‌امانی پرداخت و به اختراع نظریه‌ی «زبان آذری» اقدام کرد. و این زبان سازی و دین تراشی، او را به تمامی از مردم جدا ساخت و به او موضعی ضد مردمی داد. به گونه‌ای که توسط مردمی‌ترین افراد، ترور شد.

در پنجاه سال اخیر شوونیست‌ها با اتکاء به نظریه‌ی وی به زبان ترکی هجوم آورده‌اند و اشرافیت پهلوی زده‌ی

شده است. مانند شجره‌ی خاندان شریف سادات «شاه طهماسبی» که خود اینجانب به جهت کسب افتخار وصلت با این سادات، توانسته‌ام شجره‌ی معتبر آنان را مطالعه کنم و با دیگر صفوی زاده‌های منسوب به این خاندان شریف آشنا شوم.

حاصل سخن اینکه، کسروی با انتشار این نظریه‌های به اصطلاح علمی خود و کسب حمایت کامل از دستگاه رضاخان و نیز تبلیغ جهانی از سوی انجمن سلطنتی بریتانیا، به ترکی ستیزی سمت و سو و توان داد. و بسیاری از قلم به دست، در نتیجه‌ی اعمال این سیاست، خسته و کودن و سنگدل و چاپلوس شدند. من خوشحالم که با قلم بطلان کشیدن بر این نظریه‌ی انگلیس پردازی پرده‌ی ریای دام گستران ترکی ستیز بر خواهد افتاد و طریق سعادت ملت ایران که تنها از طریق آموزش به زبان مقدس ترکی قابل تأمین است، گشوده خواهد شد.

داستان پیدایش این نظریه بسیار جالب است. و آن بدین گونه است که کسروی هنگام سفر به خوزستان، با خان بهادر، پیشکار خزل، شخص مرتبط با کنسولگری انگلیس آشنا می‌شود. این دو با هم طرح دوستی می‌ریزند و کسروی نگارش جزوه‌ی «آذری یا زبان باستان آذربایجان» را به سفارش او می‌نویسد و قبل از چاپ، تقدیم کنسول انگلیس می‌کند و او آن را، پیش از آنکه در ایران انتشار یابد، در روزنامه‌ی تایمز معرفی می‌کند و از این راه نظریه‌ی به ظاهر عالمانه‌ی وی را در اختیار ایران‌شناسان اروپا قرار می‌دهد به گونه‌ای که این نظریه از طریق آنان وارد دایرة المعارف اسلام نیز که به سه زبان انگلیسی، فرانسه و آلمانی انتشار یافت، می‌شود. شما می‌دانید مستشرقان - منهای برخی افراد دقیق النظر نظیر ریتر آلمانی - در تحقیقات ایران‌شناسی اغلب گفته‌ها و ثمره‌ی پژوهش‌های خود ما ایرانیان را تکرار می‌کنند و به آنان با نیت سیاسی خود آب و تاب می‌دهند.

خلاصه، به پیشنهاد کنسول انگلیس، به خاطر نگارش این جزوه که اساس آن را ترکی ستیزی تشکیل می‌داد، احمد

جمهوری اسلامی ایران، فارسی را به عنوان زبان «رسمی» (Official) پذیرفته‌اند. هم از این روی، من برخی از کتاب‌های خود را به فارسی می‌نویسم، وگرنه، فارسی، تاب بیان مفاهیم علمی و ظرایف عاطفی را در حد ظرفیت ترکی ندارد. از سوی دیگر شوونیسیم پهلوی سبب شده است که برادران و خواهران فارسی زبان ما در ایران، «تک‌زبان» بمانند و از درک و فهم زبان توانمند ترکی محروم شوند. این است که به خود حق می‌دهم و وظیفه می‌دانم که از فارسی فقط به عنوان زبان «رسمی» با تعریف قانونی و حقوقی آن، گه‌گاه بهره‌جویم.

زبان ترکی با ظرفیت‌های بالای خود، می‌تواند منطبق بر اصل پانزدهم قانون اساسی مترقی جمهوری اسلامی ایران، برای ما علاوه بر زبان معیشت و مراوده و مکالمه، زبان علم و مطبوعات و رسانه‌ها نیز باشد و مردم آذربایجان در همین راستا یک قرن است که مبارزه‌ی به حق و بی‌امان دارند و اکنون در پناه حکومت دینی، خود را غالب و پیروز احساس می‌کنند و توقع دارند که مسؤولان اجرایی کشور که مسؤولیت انطباق اصول مترقی و بی‌ظنیر قانون اساسی بر عهده‌ی آنان است، حرکتی برای رضای خدا و مردم‌پسندانه انجام دهند.

اگر چنین حرکتی به فرجام برسد - که امیدوارم خواهد رسید - بحث در دقایق علمی و نکات باریک فنی متون گرانقدر ترکی، مانند فارسی، به دانشگاه‌ها راه پیدا خواهد کرد. حقیر در مقدمه‌ی همین کتاب نشان داده‌ام که حتی یک صدم از نسخ خطی ترکی موجود در کتابخانه‌های دنیا تا کنون منتشر نشده است. و به نظر من، این تکلیفی است بر گردن قوه‌ی مجریه در کشور ما که امکانات تحقیق و غور و بررسی و انتشار این متون اصلی اسلام و ایران را فراهم سازند تا کار به کاردان سپرده شود و کسی هم بدون پشتوانه‌ی علمی و اشراف به موضوع بحث، با ادعای بی‌جای نقد، به تخریب قلاع فرهنگی این ملت مظلوم و سرافراز دست نزنند، و بدخواه و بخیل، قطع ید گردد.

آذربایجان، برای آنکه خود را کاملاً بتواند از توده‌های مردم جدا سازد و رخت یکسان عاریتی رضاخانی بر تن کند، راهی جز ترک کردن فرهنگ متعالی ترکی اسلامی و ایرانی نداشته است و در این راه کسروی را - اگر هم پیغمبر نامید - رهبر خویش قرار داد.

انگیزه‌ی علمی در تحلیل یک مسأله بسیار مقدس است. مثلاً اگر کسی به قصد روشن شدن یک مسأله‌ی غامض زبانشناسی، پیرامون متون فولکلوریک تالشی، یا تاتی، گیلکی و یا هر یک از لهجه‌های فارسی موجود در آذربایجان بحث کند، کتاب بنویسد و به تحقیق پردازد، از سوی هر کسی استقبال می‌شود و کار او در حد خود، تقدس و ارزش علمی دارد. اما کسروی و اشرافیت دنباله‌رو او، نه به مردمی که به این لهجه‌ها صحبت می‌کردند، دل می‌سوزاندند و نه دغدغه‌ی بازگشایی یک معضل زبانشناسی را داشتند. یکی از آنان موسوم به کارنگ می‌خواست ثابت کند که ترکان بی‌سواد و مالدار و بیابانگرد بودند و فارسان دانشمند و کشاورز و شهریار بودند.

ویژگی پیروان کسروی آن است که به انحاء گوناگون به نوامیس مذهبی، تاریخی، زبانی، ادبی و فلسفی مردم اصیل و نجیب سرزمین آذربایجان تنه زده‌اند، توهین کرده‌اند، مزاحم اعیان و گسترش فرهنگ ترکی شده‌اند. این گناهان قابل بخشش نیست. دست کم نسل حاضر نباید اغماض کند. من خود، گرچه زخم‌های کاری از آنان بر دل دارم، اما همه جا سعی کرده‌ام در مقابل بی‌نزاکتی‌های آنان، جلو غلیان احساسات خود را سد کنم و سخن را به استدلال و استنتاجات علمی واسپارم. هم از این روی، سعی کردم کتاب قارا مجموعه را منتشر سازم.

زبان ترکی، پیش از حکومت شوونستی پهلوی، زبان علمی و ادبی ایران بود که دوش به دوش فارسی و با اخذ قوت از زبان قرآن، بالیده و تکامل یافته است. زبان فارسی هیچ‌گاه در آذربایجان رایج نبوده است و در دوره‌ی شوونیسیم پهلوی به این سرزمین تحمیل شد. ولی امروز مردم مسلمان آذربایجان به سبب عشق بی‌حد و حصری که برای برپایی و استقرار و تعمیق حکومت دینی و اسلامی دارند، در نظام مقدس

سؤال: گفته می‌شود مینورسکی و شاردن نیز اطلاعاتی درباره‌ی کتاب قارا مجموعه و انتساب آن به شیخ صفی مطرح کرده‌اند. نظر شما در این باره چیست؟

جواب: مینورسکی در باب اهل حق و برخی فرق صوفیه در آذربایجان و کردستان تحقیقاتی کرده است و خود به ایران سفر کرده، با مریدان طریقت شیخ صفی هم ملاقات داشته و در جمع آن‌ها هم شرکت کرده است و یک نسخه‌ی خطی به نام سیرالصّفیه در دست آن‌ها دیده است که به ترکی بوده و حاوی کلمات، نصایح، مناقب و حکایات از شیخ صفی الدین بوده است و بر اساس این مشاهدات و پرس و جوهایی که از مریدان کرده و مطالعاتی که انجام داده، اظهار نظر کرده است که قارا مجموعه عبارت از رسالاتی بوده که شیخ صفی الدین جهت ارشاد مریدان خود نگاشته است و سیرالصّفیه باقی مانده‌ی آن رسالات است.

سپس مینورسکی به سخن شاردن سیاح فرانسوی قرن شانزدهم میلادی اشاره می‌کند که گفته است مرشدان صوفیه پیش از اعزام به جنگ از قارا مجموعه به ذکر مناقب شیخ صفی می‌پرداختند و نتیجه می‌گیرد که قارا مجموعه همان «مقامات و مقالات و مناقب» شیخ صفی الدین بوده و از سوی مریدان ترکی زبان وی ترتیب یافته بوده است. و تأکید می‌کند که این رسالات بر اساس تقریرات ترکی خود شیخ صفی الدین بوده است که به مناقب او تبدیل شده است، و گرنه کسی برای خودش «مناقب» نمی‌نویسد.

وی و دیگران از جمله روحانی معزز آقای فخرالدین موسوی اردبیلی نجفی در کتاب تاریخ اردبیل و دانشمندان^۲ و آقای بابا صفری در کتاب اردبیل در گذرگاه تاریخ و آقای دکتر جواد هیئت در کتاب ارزنده‌ی سیری در تاریخ زبان و لهجه‌های ترکی^۳ این اطلاعات را از هم گرفته، تکرار کرده‌اند و منبع همه‌ی آنان کتاب افضل التواریخ است که از سوی فضلی اصفهانی تألیف شده است.

علاوه بر مینورسکی، مستشرق روس و بارتولد نیز در جلد دوم کتاب خود مربوط به تاریخ آذربایجان با ذکر روایتی از شیخ زاهد گیلانی می‌گویند که شیخ زاهد پیوسته به او «پیره ترک» خطاب می‌کرده است. و خود شیخ صفی الدین نیز هنگام تفویض مقام خرّقه پوشی به پسر خود خواجه صدرالدین، به لهجه‌ی ترکی اردبیلی گفته است:

«برای خواجه صدرالدین دعا کنید و بدانید که تختگاه شیخ زاهد و خرّقه‌ی من نصیب یک ترکزاده شد».

و او را توصیه به نگارش قارا مجموعه کرده است. و بارتولد در همانجا تأکید می‌کند که:

«این شیوخ و ترکزادگان اردبیلی بودند که توانستند در ایران مذهب شیعه را رسمی کنند و آحاد سازمان‌های قشون و لشکر شیعیان را تشکیل دهند».

فردی که پس از انتشار کتاب مستطاب قارا مجموعه سعی کرده است - به قول ما ترکان - با آمیختن آب هفت دره به هم، این حادثه مهم را «مسأله‌انگیز» بنامد و در صحت انتساب رسالاتی که کشف کرده‌ایم (و به فضل الهی باز هم کشف خواهیم کرد) به شیخ صفی الدین ایجاد شبهه کند، تحقیقی در این باب نکرده است، و فقط اطلاعات ناقص تکراری دست چندم را دیگر باره تکرار کرده است.

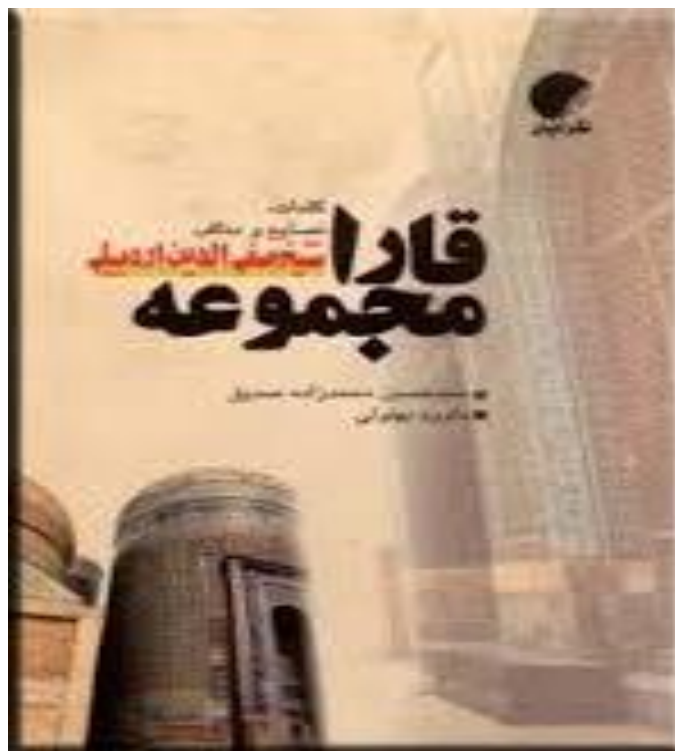
ما می‌دانیم که قبل از او، حتی شخصیتی مانند «ذکی ولیدی طوغان» هم در اثر عدم تحقیق کافی در این زمینه و داشتن اطلاعات تکراری ناقص و یا تعصبات خشک و عوامانه، سخنان سخیف‌تری بر زبان رانده است و مثلاً گفته است:

«شاه اسماعیل و شاه طهماسب کوشیده‌اند برای زدودن منشأ نژادی کرد خود، جد خویش فیروز شاه را از نسل پیامبر

^۲ ج ۱، ص ۲۶۹.

^۳ ص ۱۹۰.

اسلام قلمداد کنند و بدینگونه شیخ صفی الدین را به پیغمبر ترکان شیعه مذهب بدل سازند و اشعار و نوشته‌هایی را به او منسوب دارند!

من این مطالب را از جزوه‌ی منشأ نژادی صفویه اثر ذکی ولیدی طوغان^۴ برای شما نقل کردم. وی همان است که تعصبات عثمانی‌گرایی شدیدی داشت. ولی به هر حال، به ادبیات ترکی خدمت هم کرده است. اما شما توجه کنید که این تحریفات در حالی بیان می‌شود که ما می‌دانیم مادر شیخ صفی الدین اهل روستای باروق در غرب اردبیل و دختر جمال پیره ترک بوده و پدرش جبرائیل نام داشته و از اهالی روستای کلخوران واقع در سه کیلومتری اردبیل بوده است. و خود شیخ صفی الدین نیز با دختر علی سلیمان کلخورانی ازدواج کرده و دختر شیخ زاهد گیلانی را به عنوان همسر دوم خویش اختیار کرده بود، و وقتی بیست سال داشته، به شیراز رفته و در آنجا به «صوفی ترک» معروف شده است. و مهمترین دلیل اینکه در تاریخ ادبیات ترکی ایران، دوره‌ی صفویه، «دوران طلایی» نامیده شده است و صفویان خدمت عظیم و فراموش ناشدنی به زبان و ادبیات ترکی کرده‌اند. خود شاه اسماعیل هم مانند جد کبیر خود شعر می‌سروده

است و بیش از چهارصد شاعر ترکی سرا در دربار خود جمع کرده بود و امر کرده بود همه‌ی «عاشیق»ها هنگام اجرای اشعار وی در ساز، لباس جنگی به تن داشته باشند، چکمه به پا کنند و کلاه دوازده ترک صفوی بر سر بزنند. عاشیق‌های آذربایجان هنوز هم در مراسم رسمی، این جامه را بر تن می‌کنند و با چکمه در مراسم حاضر می‌شوند.

سؤال: در کتاب قارا مجموعه اشعار ترکی منسوب به شیخ صفی را نیز درج فرموده‌اید. بعضی را عقیده بر این است که این اشعار توسط شعرای دیگری که بعضاً چندین قرن بعد از شیخ صفی می‌زیسته‌اند، سروده شده است. همچنین بعضی‌ها معتقدند که شعرهای ترکی منسوب به شیخ صفی تا کنون کشف نشده است. دیدگاه شما در این باب چیست؟

جواب: پیرامون اشعاری که اینجانب در کتاب قارا مجموعه داده‌ام تا کنون احدی بحثی آکادمیک نکرده است و در دیوان‌های هیچ یک از شعرای دیگر هم تا کنون حتی به صورت توارد نیز دیده نشده است. آن «بعضی‌ها» که مورد نظر شماست، مجهولند و وجود خارجی ندارند.

و این را باز هم تکرار می‌کنم که خود اینجانب بودم که در سال ۱۳۶۱ به دلیل تحقیق ضعیف و عدم دقت کافی در نسخه‌کاوی و بررسی‌های لازم، این اشعار را در مجله‌ی یئنی یول به صفی قلی چرکس منسوب ساخته بودم که با نشر قارا مجموعه این سهو و خطای خود را اصلاح کرده‌ام. و منظور آن فرد از «بعضی‌ها» خود من هستیم! البته اگر کسی سخن مستند و معقول و استنباط علمی و دقیقی داشته باشد، من با نهایت نزاکت بر پیشانی او بوسه خواهم زد و اگر سهو مرا اصلاح کند بر او آفرین خواهم گفت. چنانکه دوست بسیار عزیزم آقای دکتر فیض الهی اول بار اینجانب را متوجه انتساب این اشعار به شیخ صفی الدین کردند و ذوات محترم حاج موسی هریسی نژاد، سید جعفر آقا موسوی اردبیلی، سید آقا عون الهی، دکتر جابر عنصری، مهندس محمد صادق نایبی، دکتر صابر امامی، دکتر موسی مجیدی، مهندس محمدرضا کریمی و دیگران هر کدام، نکته‌ای تازه را باز گفتند و مرا مدیون دقت نظر خود ساختند. در آینده یقین دارم که اشعار ترکی فراوانی از شیخ صفی الدین کشف

^۴ چاپ ۱۹۷۵، ص ۳۵۷.

الصفاست که نسخه‌ی خطی آن در کتابخانه‌ی ملک تهران (آستان قدس رضوی) محفوظ است و فتوکپی آن از سوی آقای طالب الحق و توسط یکی از دانشجویانم به اینجانب اهدا گردید.

از عجایب روزگار این است که اگر چه از این کتاب گرانبها یعنی قارامجموعه حاوی کلمات، نصایح، اشعار و مناقب شیخ صفی الدین اردبیلی این همه نسخ خطی موجود است، هیچ‌گاه به عنوان اثری و یا رکنی از ارکان ادبیات ترکی آذربایجان شناخته نشده است و اغلب نیز در دو سه سال اخیر بعضی از قلم به دستان با مصاحبه‌های علمی و سخنان مستدل اینجانب با نابوری برخورد می‌کردند.

این بی‌خبری را به دو عامل می‌توان نسبت داد: یکی طریقت منسوب به شیخ صفی الدین که پیروان آن اغلب مانند دیگر طریق صوفیه مثلاً اهل حق نیمه مخفی هستند و از ترس اینکه مبدا مورد آزار قرار گیرند، متون آئینی خود را علنی نساخته‌اند و نسخ خطی موجود در میان ما نیز معروض اظهار نظرهای اهل تشرع قرار گرفته است و یا اهل تسنن و محققان سنی مذهب تحریفاتی در آن ایجاد کرده‌اند.

دوم، پژمردن روح تحقیق و بررسی در شرایع و آراء و افکار طریقت‌های تصوفی ترکان صفوی و قزلباشیه و متون ترکی بازمانده از آنان است. و اگر در یکی دو مورد از متون تذکره‌های شیعی اشاره به وجود قارا مجموعه رفته با تعصب از سوی عثمانیان ردّ و لعن شده و به مرور دهور فراموش گشته است. افرادی مانند «فاخر ایز» هم که ناشر برخی متون ترکی اهل تصوف بودند به گزینه با سلیقه‌های شخصی دست زده‌اند و گاه به افزایش و کاهش در متون نیز راه داده‌اند. چرا که اصولاً محققانی مثل ذکی ولیدی طوغان و فاخر ایز، به ادبیات شیعی و طریق صفوی به دیده‌ی اعتبار نمی‌نگریستند و قارا مجموعه را انکار می‌کردند و شیخ صفی معروف را شیخ صافی و یا فقط شیخ می‌نامیدند و نشانی از وی نمی‌دادند. درباره‌ی مظلومیت ادبیات ترکی شیعه، من درد دل فراوانی دارم. این زمان بگذار تا وقت دگر.

سؤال: آخرین توصیه و فرمایش شما چیست؟

جواب: فرجامین سخن من به همه‌ی علاقه‌مندان این است که بنشینند مطالب بخش‌های مختلف قارا مجموعه مخصوصاً بویوروق‌ها و قیلاووزها و اشعار ترکی شیخ صفی الدین را با دقت بخوانند و به بحث در محتوای آن بپردازند و زوایای تاریک این کار مهم را در حد تلاشی که از هر کسی ساخته است، روشن سازند.

و دیوان وی تدوین خواهد شد. البته لازم است که ما کار علمی زبانشناسی بر روی مورفولوژی و سازه‌شناسی تکواژهای این اشعار و تعیین درجه‌ی انتساب آن‌ها به لهجه‌ی اردبیل را شروع کنیم که اکنون آقای مهندس نایی این مهم را دنبال کرده‌اند.

سؤال: لطفاً ارتباط کتاب فارسی *صفوة الصفا* و کتاب ترکی قارا مجموعه را روشن بفرمایید.

جواب: اجازه بدهید پاسخ این سؤال را من از مقاله‌ی علمی آقای دکتر سید آقا عون اللهی از دانشمندان جمهوری آذربایجان که پس از چاپ کتاب قارا مجموعه برای من فرستاده است، نقل کنم. ایشان در این رابطه، با پذیرفتن نظر حقیر، می‌گویند:

«... توکل بن بزاز، بسیاری از روایات و اشعار شیخ صفی را از کتاب قارا مجموعه برداشته و با استفاده از آن‌ها کتابی به زبان فارسی نوشته و در سال ۱۳۵۸ م. آن را به پایان رسانیده و *صفوة الصفا* نامیده است. همین کتاب *صفوة الصفا* را در سال ۱۵۴۲ م. به امر شاه طهماسب، محمد الکاتب الشیرازی متخلص به نشاطی دوباره به ترکی روان ترجمه کرده است و از آن جهت شاه طهماسب چنین امری به او کرده است که در آن روزگار، اکثریت مریدان شیخ صفی الدین با زبان فارسی آشنایی نداشتند و توکل بن بزاز در استفاده از قارا مجموعه، مطالبی نیز خود بر آن افزوده بود و اشعار و عبارات فارسی آورده بود که نیاز به ترجمه احساس می‌شد.»

خود محمد نشاطی شیرازی هم در مقدمه‌ی ترجمه‌ی ترکی از *صفوة الصفا* می‌گوید:

«چون طالبیلر ایله صوفیلر پارسی دیلینی آنلامازلار و معلوم ائتمه‌دیگوندن فائده‌سیندن محروم قالورلار اگر تورکی‌یه دؤنسه قامو تورک مریدلر، بلکه بوتون تورکستان عالیملری، آندان فایدا گؤررلر، به غایت مستحسن دیر...»^۵

باید یاد آوری کنم که استاد عون اللهی این برگردان گرانقدر را نیز به عنوان بخشی از قارا مجموعه منتشر می‌کنند. آنچه که اینجانب در کتاب قارا مجموعه تقدیم داشته‌ام، فقط بخشی از ترکی شده‌ی *صفوة*

^۵ نسخه‌ی خطی کتابخانه‌ی ساتیکوف شجدرین، ص ۸-۹.

تبریزی « محمد امین دلسوز » کیمدیر؟

رضا همراز

اونون دوغوم یئرین تبریز یازمیشلار . چوخ تاسف له ، محدود قاینقلاردا اونون ترجمه حالی بیر او قده ر قئید اولونمایب ، تذکره لر ایسه بیر بیرلرین تکرار ائتمیشلر . شاعیرین دیوانینا مراجعت ائتدیکده اورادا شخصی یاشامی هابئله یارادیجیلیغی حاقدان لازیمی قده ر معلومات الده ائتمک اولمور . همین قده ر بیلیریک کی او ، هجری اونوچونجو عصرین شاعیرلریندن ایدی کی تبریزین خیوان محله سینده مسکونلانمیشدیر . بیلیریک کی همین محله دن مشروطه انقلابینین قورخو بیلیمز سالاری باقر خان هابئله مشروطه شاعیری خازن و سایر بوکیمی شهرتلی عالیم و شاعیرلر اورادا یاشامیشلار . نادر میرزه نین یازدیغینا اساس محمد امین دلسوزون شعرلری تبریزی لر ایچون فرخی ، فردوسی و عنصری کیمی عزیز سانیلرلار . شاعیر شعر دیوانیندا یئری گلمیشکن تبریزین او دورده کی لوتولاریندان حورمت له یاد ائدیر:

**گل سنه بیر عرض ائدیم اول جعفر دارداریدن
اول پلنگ بیسه ی غیرت حاج اللهیاردن
یا:**

**من حسینون گورموشم دعواسینی
هر دلیر اولسون چالار حالواسینی**

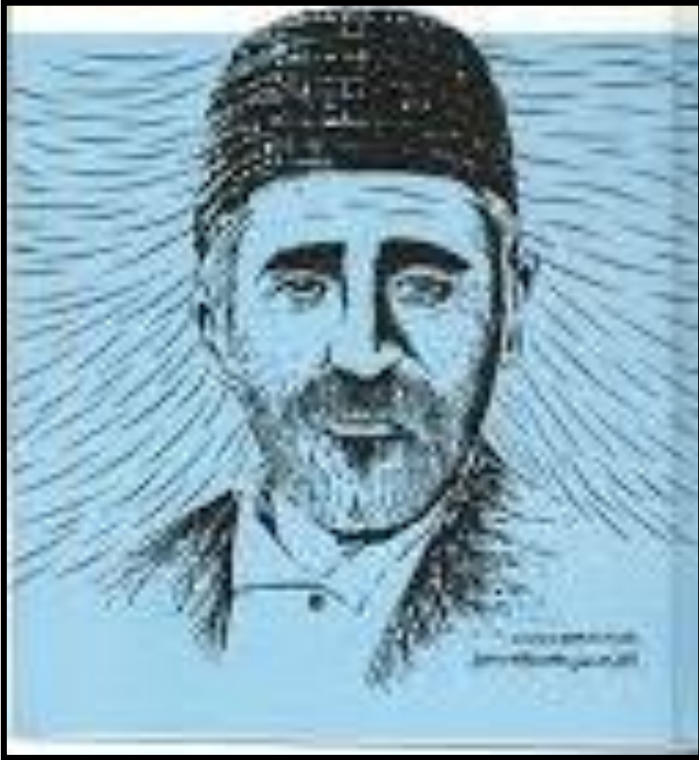
شاعیر اوز یوردو اولان تبریزی سئویب یئری گلمیشکن اونون گوزل لیک لریندن سوز آچیر . اورنک اولارق تبریزین گنچمیش زامانلاردا ان تانینمیش باغ لاریندان اولان صفا باغین بیر مخمسینده بئله یاد ائدیر:

**بیر گون ایام سیاحتده عزیزان از قده ر
شاد خندان اولوبان باغ صفا ایچره گذر
گوردوم اول باغ آرا بیر پری مستانه گذر
بئله ساندیم کی طلوع ائله یبین شمس و قمر
سر و قامت له خرامان منه بیر قیلدی نظر**

واختی ایله تبریزین ان آدلیم، عین حالدا تانینمیش شاعیرلریندن اولموشدور. او ، شعر طبعین هم فارسجادا سینامیش ، همده تورکجه ده . ماراقلی دیر کی دلسوزون شعرلری هم نووچه ژانریندا و هم غزل یا خود لیریکا فورمالاریندا اولموشلار. اونون نووچه لری غزللریندن اوره یه یاتیم ، نووچه لری ایسه غزللریندن ائله اونا گوره مرثیه لری نووچه خوانلارین دیل ازبرلری اولموشدور . ایلر بو یودور محرم دهه سینده عزادار آذربایجانلی لار دلسوزون بو شعری ایله آرتیق تانیش اولموشلار:

**گلمیشیک آی شیعه لر شام غریبانه بیز
وئرمه بیه باش ساغلیغی زینب نالانه بیز
بو گنجه بیز گلمیشیک نوحه قیلیب آغلا یاق
آغلاب اول سروره سینه میزی داغلا یاق
دلسوز کیم دیر؟:**

الده اولان قاینقلاردا بو شاعیرین آدی محمد امین ، شهرتی یا خود تخلصی ایسه دلسوز گلمیشدیر . آنتولوژو یازارلار

دلسوز گزیب - دولانان و اهل بیت شاعیری ایدی . او ، بیر قصیده سینین ضمنینده کربلا سفرینه ده اشاره ائدیر:

چونکه من عزم کربلا قیلدیم
ترک مجموع ماسوا قیلدیم
ایکی گونده گوروب تدارکیمی
خویش و اقوامدن وداع قیلدیم
گئجه باسمنجده ائدیب منزل
صبح دن اونلاری بجا قیلدیم...

شاعیر دلسوزون باش گئجه جه یی چوخ چتین اولموشدور .
آتدا - بوتدا بیلگی لردن دوشونولور کی اونون یاشامی بیر
اوقده ر ده راحت اولمامیشدیر .

شاعیریمیز یاشا دولدوقدا حیات یولدشین الدن وئریب تک
یاشاماق دورانین گئچیرمه یه باشلابیر .
بو اردملی شاعیرین شاگردلریندن اوز همشهریسی اولان
میرزه عباس قولو مظهرین آدین حورمت له چکمک اولار کی
قاجار دوورونون بوشقبا قویمالی شاعیرلریندن ایدی .

مظهرین شعر دیوانی بو گونه کیمی اوچ دونه ایستر داش
باسما طرزی ایله ، ایستر سه ده معمولی چاپ دا . سون ایلر
باسیلمیشدیر

دلسوزون دیوانلاری:

تبریز تاریخ و جغرافیاسینین یازاری شازدا نادر میرزه (تبریز
۱۳۰۳ - ۱۲۴۲ استر آباد) اوز دیه رلی کیتابیندا شاعیر
دلسوز حاقدا بیر نئچه سطره کفایت له نسه ده آنجاق داها
اونملی اولموشدور . او ، دلسوزون چاپ اولموش دیوانلاریندان
دانیشاراق یازیر کی او گونه قده ر دلسوزون ۱۱ دونه قالین
حجیملی شعر کیتابی گوزل خط و ماراقلا همین تبریزده
باسیلمیشدیر آنجاق یئنه آرتاپیلیر . بیر حالدا کی او دوورون
جمعیتین هابئله ساوادین نظرده آلساق بو سوز داها دوغروسو
بیر معجزه کیمی اولابیلیب ، شاعیرمحمد امین دلسوزون دا

خالقینین یانیندا خاطر - حورمتین داها آرتیق باشا
دوشمک اولار . بونلاردان علاوه آذربایجانین خصوصی ایله
تبریزی لرین آنا دیلرینه ماراقلارینا آیدین بیر آیت اولابیلر .

بیزیم شخصی و محقر کیتابخانامیزدا بو اولو شاعیردن ایکی
داش باسما چاپی قورونماقدادیر کی ، اونلارین مشخصاتین
بئله ذکر ائتمک اولار:

۱۲۸-۱ صحیفه دن سونراسی تاسف له آرادان گئدن بیر داش
باسما نسخه کی اونون چاپ تاریخی حله لیک بو سطرلرین
یازارینا بللی دئییل . آنجاق سبک - سایاغیندان او دورلرده
تبریزده چاپ اولان کیتابلارا چوخ اوخشارلیغی وار . همین
نسخه نین بیرینجی صحیفه سینده شاعیر دلسوزون فارسجا
توحید شعری ایله باشلانیب آنجاق سگیزینجی صحیفه دن
شاعیرین تورکجه اورک یاندیریجی مرثیه لری باشلانیر .
مرثیه لرله برابر بیر سیرا او دوورون شخصیت لرینه مدح لرده
گوزه دییر . اورنک اولاراق نصرالدین شاه ، میزان آغاسی نا
و باشقا آداملارا . تذکره ساقی نامه سرایان آذربایجان
کیتابینین یازاری سهو اولاراق دلسوزو میرزا آغاسی نین
مادحی یازمیشلار بیر حالدا کی شاعیر میرزه آغاسی نی یوخ

بیهوده گنجیر تمه بو باهاری سنی تاری
 پروانه صفت باشیوا هر لحظه دولاننام
 ترک ائتمه گیلن من کیمی یاری سنی تاری
 هر بی سر و پا ائيله گل ایله مه الفت
 پامال ائله مه غیرت و عاری سنی تاری
 گل گورمه روا عاشق دلسوزیوه هر دم
 منصور صفت چگسه له داری سنی تاری

بلکه میزان آغاسی آدلی بیر کیمسه نی مدح ائتمیشدیر
 همین شعر دلسوزون دیوانینین ٩٨ ینجی صحیفه سینده یئر
 وئرلمیشدیر.

محمد امین دلسوز اوز همشهری سی اولان ناصرالدین شاهی
 بیر چوخ شاعیرلر سایاگی سئویر و اونا گوره اونا شعر حصر
 ائدیر . او بیلیردی کی بو شاه آنا دیلی اولان تورکجه دن
 علاوه فارسجا و فرانسیز دیلی ایله تانیش اولوب ، بیرینجی
 دونه ایرانا عکاس لیق گتیرمیشدیر؛ او بیر نئچه ایل ده باب و
 باهائی لیق ایله گرکین مبارزه آپارمیش ، اوزو ایسه شاعیر و
 قلم بیه سی ایدی:

همین نسخه نین ١١٠ ینجی صحیفه سیندن اعتباراً
 شاعیرین غزللری دوام تاپیر . اونون بیرینجی غزلی بئله
 باشلانیر:

نولا بیر ال یئته اول زولف مطرا الینه
 بلکه سر رشته دوشه عاشق رسوا الینه
 قیس تک کوه و بیابانیده سرگردانم
 یوخدو بیر مرد الیم تا وئرئه لیلا الینه ...

داها سونرا شاعیرین بیر سیرا باشقا غزللری گلیب مع الاسف
 دئدییمیز کیمی نسخه نین ١٢٩ ینجی صحیفه سیندن
 ساقط اولموشدور . همین نسخه نین بیر غزلین بیرگه
 اوخویاق:

ای مه نولو بیر باخ منه ساری سن تاری
 سالما نظریندن منی باری سنی تاری
 اغیار ایله یار اولما گیلن دورما اوتورما
 اینجیتمه من زار و فکاری سنی تاری
 گور عارضیوین عاشیقی یم ای شه خوبان
 همدم اوزووه ائيله مه خاری سنی تاری
 گل ساقی الیندن ایچیر هم باده ی گلنار

٢ - ایکینجی نسخه ١٤٩ صحیفه دن عبارت اولان بیر
 نسخه دیر کی تاسف له اونون دا چاپ تاریخی قئید
 اولونمامیشدیر . آنجاق همین نسخه نین ایلك صحیفه سینده
 ٤ سطیر دن عبارت اولان بیر ال یازی سیندا (١٢ ربیع
 الاول سنه ١٣٢٢) سوزوندن دوشونمک اولورکی کیتاب او
 ایل وقف اولموشدور . بورادادا دلسوزون نووچه لری ایله
 غزللری و باشقا شعرلرینه یئر آچیلیمیشدیر.

بو دیوان لاری اوخودوقدا شاعیریمیز محمد امین دلسوزو بیر
 اهلبیت شاعیری گوروروک کی آنا دیلینده بیر چوخلو شعرلر
 اوزوندن یادیگار قویموشدور . اونون دیوانلاریندا بیر سیرلا دا
 فارسجا شعرلری وارکی تورک لرینه نسبت بیر اوقده ر گوجلو
 دئیل لر . دلسوزون مدح لرینده مولامیز حضرت علی (ع) یه
 هامی دان چوخ یئر وئرلمیشدیر بونلاری گوروب - اوخویان
 کیمسه بئله دوشونورکی بلکه ده شاعیریمیز طریقت مشرب
 بیر شاعیر ایمیش ! بو فرضیه نی گوجلندیرن اونون درویشلره
 عاید بیر نئچه بیت شعرلریده اولموشدور . ائشیتدیگیمه گوره
 اونون مزاری گویا بقیع قبرستانیندا اولموشدور.

*قایناق: قیزیل قلم //ایضاح/ ساقی آذربایجان: مطلبی بیر آز قیسهالتمشیق

آذربایجان مطبوعات تاریخینده آذربایجان تورکجه سی

Azərbaycan mətbuat tarixində Azərbaycan türkcəsi

نین بو اثری نین دونیانین ۳۲ کیتابخاناسیندا اولدوغو منبعلرده یاییلمیشدیر. منبعلرده او دا یازیلیر کی، آروپادا بو کیتابا اولان بؤیوک طلبی اؤدمک اوچون او ترجمه اولوناراق ۱۶۵۷-جی ایله لوندوندا چاپ ائدیلیر.

داشباسما یولو ایله کیتاب چاپی مئیدانا گلدیگده، سونرا بو کیتاب شرق اؤلکه لرینده عرب دیلینده چاپ اولونوب یاییلانمیشدیر.

۱۸۰۱-جی ایله ایستانبولدا، ۱۸۲۴-جو ایله فاسدا (مراکشدا)، ۱۸۸۰-جی ایله آغا میرزه ابدول باقی حکیمباشی نین اوغلو آغا میرزه ایسماعیل طبیب تهرانی نین سعی نتیجه سینده تهراندان نشر اولونور. مؤوجود معلومات-بیلیوقرافییا اثرلرینه اساسلاناراق «تحریراصول اقلیدس»-ین ۱۵۹۴-جو ایل روما نشرینی هله لیک ایلیک آذربایجان چاپ کیتابی کیمی قبول ائتمک اولار» (باخ: «ایلیک آذربایجان کیتابی»). اؤن سؤز. باکی، شرق-قرب مطبه سی، ۱۹۹۵، ص. ۱۴-۱۵.

Prof. Maarifə hacıyeva
پروف. دکتر. معاریفه حاجی اوا

آذربایجان مطبوعات تاریخی کیمی آذربایجان دیلی ده اؤز تاریخی ایله اؤزومخصوصولوغو ایله یاشامیش و یاشامقدادیر.

موتخصیصلرین یازدیقلارینا گؤره آروپادا مطبوعات ۱۰- جو عصره آید ائدیلیر، ۱۴۴۰-جی ایله آلمان عالیمی ایوهان قوتنبرق کیتاب چاپی اوچون ایلیک چاپ جیهازی ایجاد ائتمیش و «توورات» یاییلانمیشدی. سونرالار بیر چوخ آروپا اؤلکه لرینده چاپ جیهازی ایله کیتابلار یاییلانیر. آذربایجاندا مطبوعات تاریخی داها سونرالارا تصادوف ائتسه ده، اولو آذربایجان عالیمی نصرالدین توسی نین (۱۲۰۱- ۱۲۷۴) «تحریراصول اقلیدس» ادلی ریاضیات اثری تبریزده اولان ایتالیالی سیاحلارین ماراغینا سبب اولموش، اولار همین اثری ایتالیایا گؤتورموشلر و ۱۵۹۴-جو ایله رومانین «مئدیچی» مطبه سینده یاییلانمیشلار. آذربایجان عالیمی

بوتون میلترین مدنی زنگینلیکلرینی یاشادان معنوی بیر وارلیغین خالقین دیلی اولدوغو بیر حاقیقئتدیر. خالقین وارلیغی، اونون کئچمیشی، بو گونو و گله جگی اینسان تفککورونون محصولو اولان اونون اؤز دیلیدیر. آنا دیلی آذربایجان تورکلری نین ده معنوی وارلیغی و میلی غوروردور. هر بیر خالق موسقیلیک و آزادلیغینی یالنیز تورپاق و شهرلر اوچون دئییل، هم ده اؤزونون مدنیتینی، ادبیاتینی، اونون معنوی ثروتی اولان دیلینی قوروماق اوچون ده ساواشلارا گیردیگی بیر تاریخی گئرجکلیکدیر. چونکی بیر خالق اسارت آلتینا آلماق ایسته ین ایشغالچی دؤولتلر ایلك نؤوبه ده خالقین دیلینی و مدنیتینی یوخ ائتمه یه چالیشمیشلار.

چوخ آز خالق وار کی، اونون وطنی اوزرینده گزدیگی تورپاق ایکیه بؤلوندیو اوچون بو تورپاقلاری ایشغال ائندلرین یوروتدوکلری سیاست تورپاغی ایشغال اولونموش خالقین دیلینه، بو دیلی موحافیظه ائدن مطبوعاتا مانع اولوب اونا ضرر وئرمه میش اولماسین.

تاریخی کؤکلری کئچمیشلره دایانان قدیم آذربایجان تورپاقلاری دا ۱۹-جم عصرین اوللرینده حاقسیزلیغا اوغرایارق ایکیه بؤلوندو. آذربایجان تورپاقلارینا صاحب اولماق اوچون ایران و چار روسیاسی موحاریبه یه گیرمیش و هر ایشغالچی دؤولت آذربایجان تورپاقلارینی آراز چایی بویونجا ایکیه بؤلوموش، ۱۸۱۳-جو ایله آرالاریندا باغلانان «گولوستان» و ۱۸۲۸-جی ایله «تورکمنچای» موقاويله لری ایله بو تورپاقلارا حاکیم اولموشلار. بو موقاويله لر آذربایجان آدلی وطنین طالعیینه قارا بیر گون کیمی یازیلدیگی کیمی آذربایجان تورکلری نین میلی-معنوی

دیرلرینی ایفاده ائدن یازی دیلینه و بو دیلی تاریخه داشییان مطبوعاتینا دا یئترینجه ضربه وورموش اولدو .

تقدیم اولونموش مقاله ده ایستر گونئی آذربایجاندا، ایسترسه ده قوزئی آذربایجاندا ۲۰۰ ایلیک بیر زامان کسیگینده آذربایجان تورکجه سی نین و مطبوعات تاریخی نین طالعی حاقیندا معلومات وئریله جکدیر.

ایراندا گونئی آذربایجان تورپاقلاریندا یاشایان آذربایجان تورکلری ۱۸۱۳-۱۸۲۸-جی ایله ایشغالدان سونرا سیاسی حاکیمیتینی ایتیردیکلری اوچون اولارین آنا دیلینده

تحصیلی، میلی مطبوعاتی و بیر چوخ آزادلیقلاری قاداغان اولسا دا، خالق دوغما آنا دیلینی، میلی کیملیگینی قوروموش، شاه رژیمی نین جیدی آخسامالارا معروض قویدوغو قاداغلارینا باخمایارق ضیالیلار، اونیوئرسیتت طلبلری آنا دیلینه آرا-سیرا بیر-ایکی قزئت و درگی یایینلاماغا موقوف اولوردو. آکادئمیک، خالق یازیچیسی میرزه ابراهیمووون یازدیگی کیمی «گونئی آذربایجاندا آذربایجان دیلینی، آذربایجان ادبیاتینی سؤنمه یه قویمایان ان قودرتلی

قاینقلاردان بیرى خالق ادبیاتی اولموشدور» (باخ: میرزه ایبراهیموو. «جنوب سووقاتی». «آذربایجان» ژورنالی، ۱۹۸۱، ۵۸، ص. ۱۰).

ایران آذربایجان تورپاقلاریندا داشباسما اوسولو ایله مطبه بوتوو آذربایجانین بؤیوک مدنیت مرکزی اولان تبریزده شاهزاده عباس میرزه نین تشبوسو ایله ۱۸۱۷-جی ایله تاسیس ائدیلمیشدیر. بونون دا غریبه بیر تاریخچه سی واردیر. شاهزاده عباس میرزه بیر چوخ ساحه لرده مخصصیت یئتیشمه سی اوچون آوروپایا گنجلر گؤندریر. بونلاردان میرزه صالح شیرازی آروپادان ایرانا دؤندوکده اؤزو ایله بیر باسما ماشینی دا گتیریر و تبریزده ایلك چاپ کیتابی اولاراق ایران-روسیا موحاریبه سیندن (۱۸۰۶-۱۸۲۸) بحث ائدن «سجادیه» ادلی کیتاب ۱۸۱۹-جو ایله تبریزده فارسجا نشر ائدیلیر. آذربایجانین تبریز شهرینده فارسجا اولان مطبه ایشی نین اساسی بو کیتابلا قویولسا دا، آذربایجاندا آذربایجان تورکجه سی ایله کیتاب نشری آذربایجان عالیمی میرزه زین العابدین تبریزی طرفیندن گئرجکلشمیشدی و داشباسما اوسولو ایله آذربایجان تورکجه سی ایله یایینلانان کیتاب م.فوضولی نین «لیلی و مجنون» اثری اولموشدور. ایراندا

۱۸۱۹-جو ایله تصادوف ائدن مطبوعات آذربایجان شهری اولان قدیم تبریزده ۱۸۱۹-جو ایله یارانیر. بونا باخمایاراق ایراندا حؤکم سورن شاهلیق رژیمی ایلیرینده آذربایجان تورکجه سینه قویولان جیدی یاساقلار آذربایجان مطبوعاتینی جیدی آخسامالارا معروض قویوردو.

۲۰ جی یوزایلین اورتالاریندا گونئی ده یاشایان آذربایجان توکلری ایکی دفعه باغمسیزلیق اوغروندا موجدایله ائتمیشلر. ۱۹۰۵-۱۹۱۱-جی ایللرده مشروطه اینقیلابی آدلانان ایللرده «آذربایجان»، «آنا دیلی»، «زنبور»، «مزه لی» کیمی قزئت و درگیلر آذربایجان تورکجه سی ایله یایینلاندى. تأسوف کی، اینقیلاب ایرتیجا قوووه لری طرفیندن باسدیریلدی و آنادیللی مطبوعاتین یایینلانماسینی انگلندی

۱۲ دئکابر ۱۹۴۵-جی ایله گونئی ده ۲۱ آذر حرکاتی ایله آذربایجان دموکراتیک دولتی یارانماسی ایله آنادیللی مطبوعات اوچون مونیت شرایط یاراندى. بو دؤورده «آذربایجان» و بنزری آدلارلا آنادیللی مطبوعات گوجلندی. ایرتیجا یئنه ده آذربایجان دموکراتیک دؤولتینی سوقوط ائتدیردی.

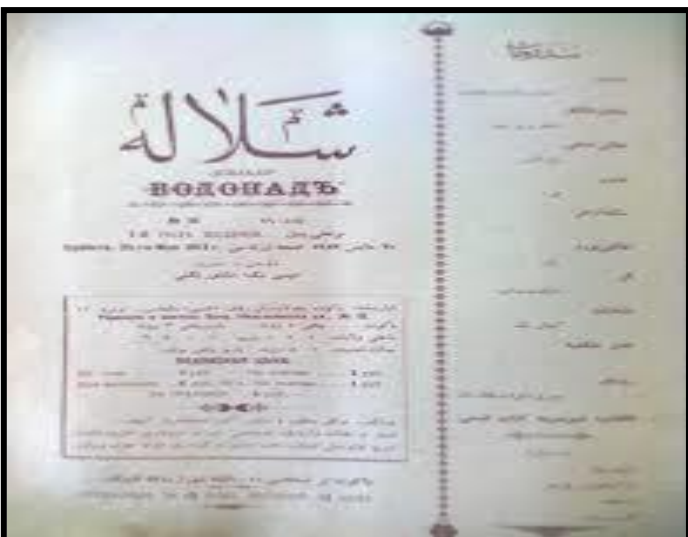
شوینیست شاهلیق رژیمی تکرار حاکیميته گلدی. شاهلیق رژیمی ایلیرینده آذربایجان تورکلری نین دیل و مدنیین یوخ ائدیلمه سی اوچون هر جور زوراکلیقلار گؤستریلدی. بو زوراکیلیق علمی و یا ادبی اثرین آذربایجان دیلینده یازیلماسینی، یایینلانماسینی، مکتبلرله آنا دیلی (آذربایجان تورکجه سی) درسلی نین یاساق ائدیلمه سی ایله بیتمیردی. «فارس دیلی» مکتبلرده «آنا دیلی» شکلینده اؤیره دیلیردی. بو اوسولو تکذیب ائده رک مکتبه «فارس دیلی» یئرینه «

آنا دیلی» (آذربایجان دیلی) ایفاده سینی شاگیردلرینه اؤیره دن موعلیمه مرضیه اوسکویونون طالعی بیزلره ده یاخشی بللی ایدی. مرضیه یه ائدیلمن قصد شاهچیلارین آذربایجان تورکجه سینه ائتدیگی قصد ایدی. بو جور غدارلیقلا رژیم آذربایجانلیلارین دوغما آنا دیلینی عایيله لردن، مکتب و مدرسه لردن، دؤولت ایداره لریندن قووماغا

اولدو. البته، بئله قیسا عؤمورلو مطبوعاتین فعالیتی و مکتبلرده تدریس ائدیلمه یین «آنا دیلی» درسلی نین یوخلوغو یئترلی سایلماز.

ایران ایسلام جمهوریتینده آذربایجان و فارس دیلرینده یاینلانان درگیلرین ایچریسینده اوزون عؤمورلوردن بیرى مرحوم پروفیسور جاواد هئیتین رئاكتورو اولدوغو و اوچ آیدا بیر دفعه ایشیق اوزو گوژن «وارلیق» درگیسی اولموشدور. ۱۹۷۹-جو ایلدن فارس و آذربایجان دیلینده نشر اولونان «وارلیق» درگیسی جاواب هئیتین وفاتیندان سونرا آراسیرا یاینلاندى و گونوموزده یاینلانمیر.

۲۰۰۳-جو ایلدن تبریزده آذربایجان تورکجه سی ایله آراسیرا یاینلانان «آذری» درگیسی، سون ایللرده نشر

ائدیلمن «یئنی یول»، «دیلمانج» قزئتلی، اردبیلده یاینلانان «آراز»، اورمیادا یاینلانان «آغری»، «یئنی یول» قزئتلی ده فاصیله لرله یاینلانسا دا، مکتبلرده، اونیورسیتتلرده «آذربایجان تورکجه سی» تدریس ائدیلمه دیگی اوچون بونلار ۳۰-۴۰ میلیونلوق آذربایجان تورکونون گئنیش اوخوجو کوتله سی اوچون مال اولما بلمیر. ۲۰۰۳-جو ایلدن آذربایجان تورکجه سی و فارسجا نشر ائدیلمن آیلیق «خدافرین» درگیسی نین مطبوعاتدا آیریجا یئری گؤرونور. درگی نین باش رئاكتورو دکتر حسین شرقی دره جک سوی تورکدور. گونوموزده درگینی سایتدا اوخویانلارین سایى ۱۰۰

چالیشیردی. مستبد شاهلیق رژیمى بؤیوک بیر خالقین (آذربایجان تورکلرینین) دیلینی اونوتدورماغین، خالقى اصیل موقاویمت سیلاحیندان محروم ائتمگین، خالقین میلی وارلیغی نین محو ائتمک یولو اولدوغونو بیلیردی. وارلیغینی و آنا دیلینی موحافیظه ائدن آذربایجان تورکلری بئله آغیر تهلوکه لردن آنا دیلینی عایيله لرده، اؤزلیرى نین یاشادیقلاری اؤز تورپاقلاریندا موحافیظه ائتمگی باجاردیلار.

۱۹۷۹-جو ایله شاهلیق رژیمى نین چؤکوشوندن سونرا یارانان ایران ایسلام جمهوریتی ایراندا آذربایجان تورکجه سینده بیر نچه قزئت و ژورنالین نشر ائدیلمه سینه ایجازه وئردی. آذربایجان دیلینده یاینلانان ایلك قزئت «ولدوز» آدلاندى. «ولدوز» و باشقا قزئتلر آذربایجان دیلینده یاینلانان ایلك قاراقوشلار ایدی. سونرالار «دده قورقود»، «کوراوغلو»، «چنلیبئل»، «آراز»، «اودلار یوردو»، «آذربایجان»، «یادداش»، «وارلیق» کیمی قزئت و درگیلر ایشیق اوزو گؤردو. بوندان روحلانان «دده قورقود» یازیردی: «بیلیرسینیز کی، ایللر بویو بیزیم دیل و مدنیت اوجاقلاریمیز قانلی جلالدار الینده قانا بولاشیرکن، چتین وضعیتده اولموشدور. پهلوی رژیمى فارس دیلینی زورلا بیزیم بوغازیمیزا سوخارکن تورک دیلینی دانیردی».

چوخ تأسوف کی، یئنی رژیمین ایزین وئردیگی بو قاراقوش تیمثاللی درگی قزئتلرین ده چوخو قیسا عؤمورلو

دیلینده مطبعه قورماق ایستسه لر ده چارلیق روسیاسی اونلارا ماددی و معنوی دستک وئرمیه رک مطبوعاتا ایزین وئرمه میشدی.

چارلیق روسیاسی نین قافقازدا یایینلادیغی ایلک قزئت «تیفلیسسیئی وئدوموست» (۱۸۲۸-۱۸۳۳) قزئتیدیر. سیاست نامینه سئزور بو قزئته آراسیرا آذربایجان، آذربایجان تورکلری، اونلارین شیفاهی و یازیلی ادبیاتلار حاقیندا یازیلار وئیردی. لاکین قزئت ۱۸۲۹-جو ایله گورجو، ۱۸۳۰-جو ایله ایسه فارسجا یایینلانیر. آذربایجان دیلینده یالیز بیر ورقین یایینلانماسینا ایجازه وئیر کی، بو

ورقین آدی «تاتار خبرلری» ایدی. ورقین رئداکتور روس اصیللی س.سانکووسکی ایدی. «تاتار خبرلری» نین آذربایجان دیلینده کی ایلک نؤمره سی ۱۸۳۲-جی ایله چیخماسینا باخمایاراق قزئت بیر ایل سونرا ۱۸۳۳-جو ایله باغلانیر و بوندان سونرا بیر نئچه ایل آذربایجان دیلینده قزئتین یایینلانماسینا ایجازه وئریلمه دی.

«تاتار خبرلری» قزئتی نین حال-حاضیردا بیر صحیفه سی بئله اولماماسینا باخمایاراق، بئله بیر قزئتین واختیله نشر ائدیلمیگی هاقدایا بیر چوخ آرخیو سندلری وار. بو سندلردن گورونور کی، «تاتار خبرلری» تک قافقازدا دئیل، تورکیه و

Xudafərin 185 (2020) خدافهرین ۱۸۵ اسفند- ۱۳۹۸

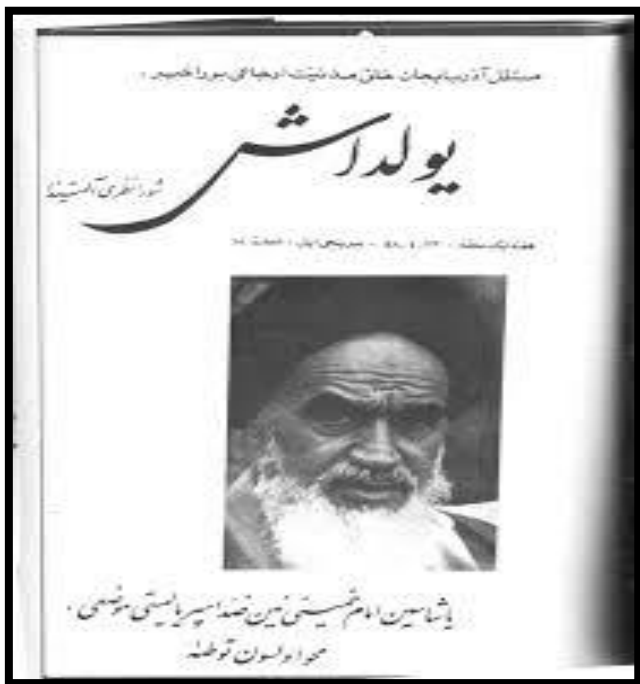
میندن چوخدور و گوندن-گونه داها چوخ اوخوجونون اولدوغو گورونور. «خدافهرین» درگیسی آذربایجان تورکجه سی ایله خیلی کیتاب نشر ائتمیش، ایستر بوتای و ایسترسه ده اوتای آذربایجاندا یاشامیش ادبی شخصلر و تاریخ کیتابلاری حاقیندا دا ماراقلی معلوماتلار وئرن درگیدیر.

درگینین یئنیلیکلریندن بیری ده ۲۰۱۹-جو ایلدن باشلایاراق «ادبی شخصلر» اؤزل سرییا کیتابلاری نین آذربایجان تورکجه سی ایله یایینلانماسیدیر. گونوموزده گونئیآذربایجاندا آذربایجان تورکجه سی بو شکیلده دیر. آرزو اولونور کی، آذربایجاندا آذربایجان تورکجه سی ایله یایینلانان کیتاب نشریاتلاری فعالیت گوسترین. مکتبلرده آذربایجان تورکجه سی نین تدریسی ایله برابر، عالی مکتبلرده ده بوتون فاکولته لرده آذربایجان تورکجه سی نین تدریسی اوچون شرایط یارانسین. اونیوئرسیئتلرده ان آزی آذربایجان دیلی و ادبیاتی فاکولته سی فعالیت گوسترین.

۱۸۱۳ و ۱۸۲۸-جی ایللرده باغلانان بدنام «گولوستان» و «تورکمنچای» موقاویله لری ایله ایشغالچی چارلیق روسیاسینا ایلحاق ائدیلن قوزئی آذربایجان تخمینن ایکی یوز ایله یاخین (۱۸۱۳-۱۹۹۱) آذربایجان مطبوعاتیندا آذربایجان تورکجه سی نین وضعیتینی آشایداکی شکیلده شرح ائتمک مومکوندور.

چارلیق روسیاسی قوزئی آذربایجان و قافقازی ایشغال ائدیکن سونرا روسدیल्ली مطبوعاتین چوخالماسینا چالیشمیش و اوزون ایللر آذربایجان تورکجه سینده مطبوعاتا ایزین وئرمه میشدی.

بیر چوخ آذربایجان ضیالیسی (میرزه فتحعلی آخوندوو، میرزه شفعی واعظ و ب.) قوزئی آذربایجاندا آذربایجان

ایراندا دا اوخونورموش (باخ: نریمان زئینالوو. «آذربایجان مطبوعات تاریخی» ۱ ج، باکی، adu، ۱۹۷۴، ص. ۹).

۱۸۴۵-جی ایلده روسجا یایینلانان «زاقافازسکی وئستنیک» قزئتینه علاوه اولاراق «قافقازین بو طرفی نین خبرلری» ادلی آذربایجان تورکجه سی ایله یایینلانان بیر قزئت نشر اولونور. هفته ده بیر دفعه چیخان و روس حکومتی نین امر و قرارلارینی یایینلایان بو قزتتین ۱۸۴۵-جی ایلین یانوار آییندا چیخان بیر نؤمره سی مؤوجوددور کی، بو نؤمره بو گون روسیایین سانکت-پتئربورق کیتابخاناسیندادیر. بو قزتتین ده بیر ایل یایینلانیدیگی قاینقلاردا یازیلماقدادیر.

روسییا آذربایجان تورکجه سی ایله قزئت نشرینه ایجازه وئرمگینه چوخ ناراحات ایدی. چونکی خالقین علیه نه اولان ایشلری نین، خالقین دیلینده قزئت صحیفه لرینده چیخماسیندان احتیاط ائدیردی. «قافقازین بو طرفی نین خبرلری» قزتتی نین بیر ایلیک نشریندن سونرا روس حکومتی تخمینن ۳۰ ایل آذربایجان تورکجه سی ایله قزئت و درگی یایینلانماسینا ایجازه وئرمه دی. لاکین ۱۸۷۵-جی ایلده بؤیوک ضیالی حسن بی زردابی (۱۹۰۷-۱۸۴۲) آذربایجان تورکجه سی ایله یایینلانیدیگی «اکینچی» ادلی بیر قزتتین نشرینه ایجازه آلا بیلدی.

حسن بی زردابی سونرالار یازیردی: «بیزیم قوبئرناتور گئنئرال ستاروسئلسکی، دوغرودور، روس اصیللی ایدی، اما اونون آروادی گورجو قیزی ایدی. اونا گوره قافقازین یئرلی

اهالیسینی اؤزونه دوست بیلیردی. من اونا دردیمی دئیندن سونرا تئووصیه ائتدی کی، قزتتین ایسمینی «اکینچی» قویوم کی، گویا اکین و زراعتدن دانیشاجاق بیر قزئتدیر. اؤزو ده سؤز وئردی کی، سئنزورلوغو قبول ائتسین. بئلجه ده، عریضه یازیب ایزین آلدیم» (باخ: «اکینچی»، «خالق قزتتی» ی نین نشری. باکی، ۲۰۰۸، ص. ۱۰).

حسن بی زردابی سونرالار «باکیدا اولینجی تورک قزتتی» ایسیملی مقاله سینده یازیردی: «۱۸۷۵-جی ایلین اییول آیی نین ۲۲-ده «اکینچی» نین ایلك سایى یایینلاندى. ۱۸۷۶-جی ایلده ایسه قوبئرناتور ستاروسئلسکی باکیداکی وظیفه سیندن آیریلدی. قزتتین باغلانماسینا چالیشان موسلمان دوشمنلری ستاروسئلسکی نین گئتمه سیندن روحلاناراق قزتتین باغلانماسینا نایل اولدولار و نینکی قزتتی یا-یینلایا بیلدیم. باکیدا منی دؤولت ایداره لرینده ایشه گؤتورمه دیلر. داها باکیدان کؤچ ائدیپ کندیمیزده - زردابا یئرلشدیم» (باخ: آدی کئچن اثر، ص. ۱۶).

«اکینچی» قزتتی نین آذربایجان تورکجه سینده خیدمتی بؤیوکدور. حسن بی زردابی نین حیات یولداشی حنیفه خانیم خاطیره لرینده یازیردی: «بیر دفعه فرانسیز قزتتی نین باش رئاکتورو باکییا گلمیشدی. او، روسیادا، خصوصیه باکیدا قزئت ایشینی نین قورولماسینی اؤیرنمک ایسته ییردی. او، بوتون روسیادا آذربایجان دیلینده چیخان یئگانه قزئتله

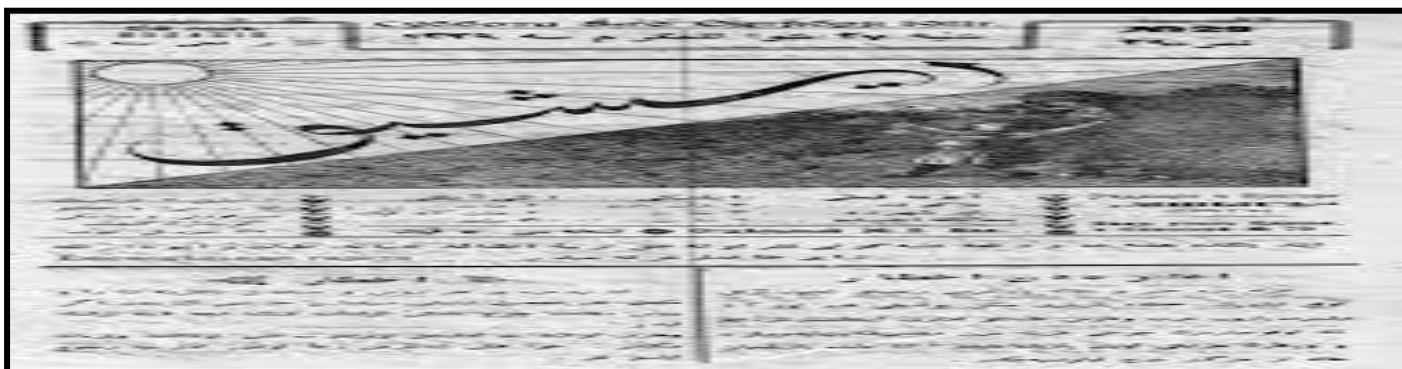
ماراقلانیب هسن بیین یانینا گلمیشدی. قزئتین اوچ ایل مودتینده ۳۰۰ آبونه چیسى نین اولدوغونو بیلینجه حسن به یه دئمیشدی: «سیز قهرمانسینیز. فارانسادا بئله فاغیر قزئتله اوچون چالیشان تاپیلماز. گورونور، سیز اؤز خالقینیزی چوخ سئویرسینیز» (باخ: ن. زئینالوو. «آذربایجان مطبوعات تاریخی». باکی، ۱۹۷۳، ص. ۱۵).

آذربایجان میلی مطبوعاتین یارانماسینا چالیشان بؤیوک ضیالی حسن بی زردابی نین ۱۸۷۵-جی ایله آذربایجان تورکجه سی ایله نشر ائتدیگی «اکینچی» قزئت ۱۸۷۷-جی ایله باغلاندى. آذربایجان دیلینده یاینلانان «اکینچی» قزئت دونیانین دؤرد طرفیندن اولان خبرلردن یازیر، اینسانلارا آنا دیلینده علمی معلوماتلار وئریر، آنا دیلیمیزین صافلاشماسیندا بؤیوک خیدمت گؤستریردی. اودور کی، زردابی قزئت آنا دیلینی اؤیره دن بیر مکتب بیلیردی. او، قزئت اوخویانلارین ساینی آرتیرماق اوچون چوخ زامان قزئت پونسوز پایلا بیلیردی. فقط آذربایجان موستملکه سی حساب ائدن چار روسیاسی قزئتین نشرینه مومتمادی تاثیر گؤستره رک، اونون نشرینی انگلله بیلیردی. اودور کی، قزئت باغلانماق مجبوریتینده قالیر.

قوزئی آذربایجان ۱۸۱۳-جو ایلدن چار روسیاسینا ایلهاق اولسا دا، ۱۹-جو عصرین اوللرینده ضیالیلارین تشبوسو ایله شوشا (۱۸۳۵)، گنجه (۱۸۷۵)، شامخی (۱۸۸۷)، باکی (۱۸۹۲) کیمی شهرلرده مطبعه لر یارانیردی. ۱۹۰۰-جو ایله باکیدا ۱۶ مطبعه نین اولدوغو منبعلرده یازیلماقدادی. فقط چار روسیاسی آذربایجاندا مطبوعاتین فعالیت گؤسترمه سینه مانع اولور، مطبوعاتین روس دیلینده فعالیت گؤسترمه

سینه چالیشیردی.

چار روسیاسی ایشغال ائتدیگی تورپاقلاردا آزلیقلا قالان بوتون خالقلار کیمی ایشغال ائدیپ موستملکه یه چئوردیگی قوزئی آذربایجاندا دا علمین، مدنیتین اینکیشافینا انگلر توره دیر، میلتن ساوادلانماسینا فورصت وئریردی. فقط تاریخی گئرجکلیک اولان روس-ژاپون موحاریبه سینده (۱۹۰۴-۱۹۰۷) ضعیف دوشن روسیادا داخیلی ناراضیلیقلارین اولماسیندان قورخویا دوشن روسیا بیر چوخ گوزشتلر (مانیفستلر) وئرمه یه مجبور اولور. بو گوزشتلردن بیری ده حکومتین سؤز، مطبوعات آزادلیغی ایله باغلی ۱۹۰۵-جی ایل، ۱۷ اکتیابر مانیفستی ایدی. بو مانیفستدن روحلانان آچیق فیکیرلی آذربایجان ضیالیلاری فورصتدن ایستیفاده ائده رک مطبوعات آزادلیغی ایله باغلی طلبلر ایره لی سوردولر. بو ضیالیلاردان بیری ده جلیل ممدقولوزاده (۱۸۶۶-۱۹۳۲) ایدی. بیر عصره یاخین موستملکه اولان آذربایجاندا ضیالیلارین سؤز سؤیله مک ایمکانی یارانمیشدی. جلیل ممدقولوزاده چارین سؤز آزادلیغی ایله باغلی وئریدیگی مانیفستدن اورکلنه رک «نووروز» ادلی بیر قزئت چیخارماغا ایزین ایسته دی. سونرا فیکیرینی دیششه رک «ملا نصرالدین» (۱۹۳۱-۱۹۰۶) ادلی بیر درگی نین نشرینه حکومتدن ایجازه آلدی. درگی نین ایلک سای ۷ آپریل ۱۹۰۶-جی ایله یاینلاندى. خالیص آذربایجان تورکجه سی ایله یاینلانان بو درگی او قدر مشهورلاشدی کی، جلیل ممدقولوزاده نین آدی ملا نصرالدینله برابر چکیلدی و اؤزو ده آدی «ملا نصرالدین» دئییه یادداشلاردا یاشادی.

ایلك سایینی «سیزی دئییب گلمیشم، ائی منیم موسلمان قارداشلاریم» خیطابی ایله باشلایان درگی تئزلیکله شۆهرت قازاندی و یالنیز آذربایجاندا دئییل، یاخین شرقده یاییلدی. چونکی «ملا نصرالدین» ائله ایلك نؤمره سیندن اوخوجولاری ایله «تورکون آچیق و شیرین آنا دیلی» ایله دانیشیردی.

«ملا نصرالدین» «دیل مسله سی» آدلی مقاله ده یازیردی: «بیز ملا نصرالدین» مجموعه سینی آچیق آنا دیلینده یازماغا باشلادیق. بو دیله او سببدن «آنا دیلی» آدی قویوروق کی، بو دیلده یازی یازاندا و اورتالیغا «آنا» صؤحبتی گلنده بیز «آنا»نی «آنا» کیمی یازاق. آما باشقا یازیچیلاریمیز یازیلاریندا «آنا» لافی گلنده «آنا» سؤزو عوضینه «مادر» یازیرلار. همچنین «آنا» سؤزو عوضینده «پدر» یازیرلار. «آنا»نی «مادر» یازانلار داها چوخ تورک سؤزلرینی سببسیز یثره فارس و عرب سؤزلری ایله دیشدیریرلر».

درگیده یایینلانان «دیل» آدلی بیر فعلیئتوندا وئرلین بیر شکیلده تصویر اولونموشدو کی، بیر آذربایجان تورکونون آغزینا زورلا عرب، فارس، روس دیلرینی سوخورلار. آذربایجان تورکو دئییر کی، آ کیشیلر، من کی، دیلسیز دئییلیم. دیلری نییه آغزیماسوخورسونوز؟».

«ملا نصرالدین» جانلی و ساده آنا دیلینده یازیردی. آذربایجان دیلی نین تمیزلیگینی جسارته تبلیغ ائدیر، آذربایجان دیلینی یاد تاثیرلردن موحافیظه ائدیر، میلی ادبیاتین اینکیشافینی تبلیغ ائدیردی. درگی نین اساس مقصدی ائله خالقین دیلی، خالقین وارلیغی، خالقین آنا دیلی

نین طالعیی ایدی. ۱۹۰۶-جی ایلدن ۱۹۳۱-جی ایله قدر یایینلانان «ملا نصرالدین» درگیسی آذربایجان تورکلری نین دیل و مدنیتی آدینا بؤیوک خیدمتلر گؤستردی.

۱۹۰۵-جی ایله چار روسیاسی نین وئردیگی ۱۹ اکتیابر مانیفستیندن یارارلانان آذربایجان ضیالیلاری داها بیر چوخ قزئت و درگیلر ده نشر ائتمه یه مووفق اولدولار. آذربایجاندا ۱۹۰۶-۱۹۲۰-جی ایللر عرضینده آنا دیلینده «بهلول» (۱۹۰۶)، «زنبور» (۱۹۱۰-۱۹۰۹)، «میرات» (۱۹۱۰)، «آری» (۱۹۱۱-۱۹۱۰)، «کلیات» (۱۹۱۳-۱۹۱۲)، «طوطی» (۱۹۱۴-۱۹۱۷)، «لک لک» (۱۹۱۴)، «مزه لی» (۱۹۱۴-۱۹۱۵)، «بابای امیر» (۱۹۱۶-۱۹۱۵)، «تارتان-پارتان» (۱۹۱۸)، «مشعل» (۱۹۱۹) کیمی آزعومورلو ساتیریک درگیلر ده، عئینی زاماندا «فویوضات»، «شلاله»، «ایشیق»، «مکتب»، «دبیستان»، «رهبر» کیمی درگیلر ده میلی دوشونجه ایفاده ائدن درگیلر ایدی. «مکتب» درگیسی نین رئاکتورو آذربایجان تورکلری نین ایلك ضیالی قادینلاریندان شفیه افندییوا ایدی.

۱۹۱۸-۱۹۲۰-جی ایللرده آذربایجان دئموکراتیک دؤولتی نین قورولدوغو، ۱۹۲۰-جی ایل ۲۸ آپریلده آذربایجانین بولشئویک قیزیل اوردوسو طرفیندن ایشغال ائدیلمیگی ایللر و ۱۹۹۱-جی ایله آذربایجانین سوونت ایتتیفاقیندان آیریلیب مستقیل دؤولت حالینا گلدیکن سونراکی دؤورلرده

مدنیته خور باخیب باشقا دیله اوز توتانلارا بئله سیتیم
اؤدیردی.

سیز ای آنا دیلینده دانیشماغی آر بیلن
فاسونلو ادبازلار،
اوخشاماییر کؤنلونو قوشمالار، تنلی سازلار.
قوی اونلار منیم اولسون،
آنجاق وطن چؤرگی
سیزلره قنیم اولسون!

آذربایجان دؤولتی نین ۱۹۹۱-جی ایلدن برقرار اولدوغو
واختدان کئچن مودتده آذربایجان تورکجه سی تاریخی
وظیفه سینى یئرینه یئتیرمکده دیر. زنگین اؤزلییه صاحب
اولان آذربایجان تورکجه سی دونیادا یاشایان آذربایجان
تورکلری نین یالنیز اونسیت واسیطه سی دئییل، هم ده
آذربایجان خالقى نین، آذربایجان علمى نین و مدنیتی نین
دیلیلیر.

تقدیم اولونموش مقاله ده گونئی و قوزئی آذربایجاندا ۲۰۰
ایلیک بیر زاماندا آذربایجان تورکجه سی نین وضعیتینی
شرح ائتمه یه چالیشدیق. نتیجه اولاراق دئییه بیلرم کی، مقاله
آشاغیداکی شکیلده شرح ائدیلمیشدیر:

۱/ آذربایجانین ۱۸۱۳-جو ایله ایشغال ائدیلمه سیندن سونرا ایراندا گونئی
آذربایجان مطبوعاتیندا آذربایجان تورکجه سی نین وضعیتینی.

۲/ چار روسیاسینا ایلحاق ائدیلمیش قوزئی آذربایجان تورکجه سی نین
وضعیتی.

۳/ ۱۹۱۸-۱۹۲۰-جی ایللرده آذربایجان دئموکراتیک رئسپوبلیکاسی
دؤورونده آذربایجان تورکجه سی نین وضعیتینی.

۴/ آذربایجاندا سوؤت ایتیفاقی نین مؤوجودلوغو ایللرینده (۱۹۹۱-۱۹۲۰)
آذربایجان تورکجه سی.

۵/ گونوموزده آذربایجان تورکجه سی نین اؤنمی.
مقاله ۱۶-۱۸ اکتیابر ۲۰۱۹-جو ایله تورکیه نین سامسون شهرینده کی
اون دوکوز ماییس اونیورسیتئتینده «۱۰-جو اولوسلاراراسی دنیا دیلی
تورکجه» سیمپوزیوموندا تورکیه تورکجه سی ایله معروضه ائدیلمیشدیر.

آذربایجان مطبوعاتى آیریجا اله آلینیب اینجلنن بیر مؤوضو
اولسا دا، بونو دا دئییه بیلرک کی، ۱۹۱۸-۱۹۲۰-جی ایللرده
آذربایجان دئموکراتیک دؤولتی شیمالی آذربایجانین
مطبوعات تاریخینده اینکیشاف مرحله سی اولموشدور. البته،
آدی چکیلن دؤنمده آذربایجان دئموکراتیک رئسپوبلیکاسی
نین میلی مطبوعاتى نین اساس نومونه سی هر گون نشر
اولونان «آذربایجان» قزئتى ایدی. بو قزئت آذربایجان
دموکراتیک رئسپوبلیکاسی نین سالنامه سی ایدی و قزئتین
اساس رئاكتورلاریندان بیرى اوزئییر حاجیبیلی ایدی.

آذربایجاندا سوؤت حاکیمیتی نین مؤوجود اولدوغو ۱۹۲۰-
جی ایلدن آذربایجان ادبی دیلی نین اولوبو ایله برابر علمی،
رسمی اولوبو فورمالاشسا دا، آذربایجان دیلی روس دیلی
نین داغیدجی تزییقینه ده معروض قالیردی. فقط دؤورون
بیر چوخ میلی ضیالیلاری روسلاشما دیپلوماتیاسینا قارشى
جیدی مباریزه ائدیردیلر. بو ضیالیلارین ان فداکاری بختیار
واهابزاده ایدی. او، آذربایجان تورکجه سی نین
محدودلاشدیریلماسینا قارشى جسارتلى چیخیشلار ائدیردی.
اونون «آنا دیلی»، «لاتین دیلی» شعیرلری بونون
اؤرنکلریندندیر. بیر شئیرینده ب.واهابزاده آنا دیلینه، میلی

دیل پهلوانی

ووقار احمد

آرودا دیوان اوسته اوتوروب قزئت اوخویور، کیشی ایسه ستول آرخاسیندا چای ایچیر.

آرودا - آخ، آلچاقلار؟...

کیشی - نه اولوب؟

آرودا - ائرمینیلر ساری کۆپکلرین کۆمگی ایله قجریستانی دا آلیبلار.

کیشی - بس، جاماغاتا نه اولوب؟

آرودا - یاریسی بیرتهر جانینی قورتاریب، آما یاریسی...

کیشی - بس، او آلچاقلارین قارشیسینا چیخان اولماییب؟
آرودا - اولوب، آما آز ایمیشلر اودور کی، گوجلری چاتماییب.

کیشی - هی، گوجلری چاتماییب، ائرمینی نه زیییلدی کی، اونلارا بیزیمکیلرین گوجو چاتماییب.

آرودا - ائله دئمه، آ کیشی ائرمینیلر چوخ غداردی.

کیشی - من اوردا اولسایدیم!..

آرودا - اولسایدین نئيله یهردین؟

کیشی - گۆتورردیم اوتوماتی دیر-دیر هامیسینی اۆلدورردیم.

آرودا - ائرمینیلر دایانیب باخاقلار کی، سن اونلاری دیر-دیر نئجه اۆلدورورسن. اوزاقدان دؤیوش آداما آسان گلیر.

کیشی - البتته، دوروب اوزومه باخمایاقلار. آما بیر دنه ایش وار کی، هم اونلاردان قات-قات اورکلی، هم ده جلدیم. اونلار ترپننه قدر یوزونو بیردن گبردرم.

آرودا - یامان گبردرسن. حالوا-حالوا دئمگینن آغیز شیرین اولماز. گرک مین ازیت چکیب حالوانی بیشیره سن.

کیشی - یانیب تۆکولورم ده. آده، بو ائرمینیلر نه تولادی کی، بیزیمکیلر بونلارین عۆهده سیندن گله بیلمیرلر. من عسگرلیکده اولاندا اونلاری لوت سویوندوروب بوراخیردیم. بونلار ایسه هئچ نه باجارمیرلار. آده، وورون بونلاری ده. آرودا - آ کیشی بونلار چوخ حيله گردیرلر. ائله بیجلیک ایشله دیرلر کی، هئچ کیمین عاغلینا گلیمیر. اؤزو ده هر طرفی مینالاییبلار.

کیشی - اشی بو مینا ندی ائی، یومرو شئیدی ده، من اونونلا فوتبول اویناییرام.

آرودا - اونلاردا ائله راکتتلر وار کی، ایکیسی، اوچو بیر کندی داغیدیر.

کیشی - من او راکتتلری قایتاریب آتارام او دیغلارین اؤز باشلارینا، اؤزو ده ایمله باخ بئله.

آرودا - آی کیشی، ائله دانیشیرسان کی، ائله بیل موحاربهه اویونجاقدیر سن ده آلتی آیلیق اوشاق.

کیشی - آخ، بیرجه گئتسیدیم اورا، ایگیدلیکله ووروشوب، آذربایجانین میلی قهرمانی آدینا لاییق گۆرولردیم. اوندا منی تئلئویزوردا گۆسترردیلر. مندن موصاحیبه آلاردیلار. اوندا گۆرردین کی، من نئجه جسورام.

آرودا - کیشی، سن کی، بئله اؤزوندن موشتبئهنسن گئت ده. سنی توتوب ساخلایان وار؟ گئت ووروش میلی قهرمان دا اول.

کیشی - عجب گولمه لی سؤز دانیشیرسان. بیلمیرسن کی، منیم ۴۵ یاشیم آرتیق تامام اولوب. اوردویا ایسه ۴۵-۵۰ قدر آپاریلار.

آرودا - سن کۆنوللو گئت.

کیشی - کۆنوللو ها... نییمه لازیم سونرا اوستومه هره بیر آد قوشسون.

آرودا - ائله ايسه عريضة ياز كى، ياشيم ۴۵-۴۷ كئچسه ده، وطن اوغروندا، تورپاق اوغروندا دۇيوشمك ايسته ييرم. قوى قبول ائلسينلر حربى خيدمته.

كيشى - ھى، عريضة يازيم فيكىرلشسينلر كى، يقين ايشپيوندور. اوردويا يازيلير كى، گئديب جبھه بۇلگه لرينده سيلاه آنبارلارى نين يئرني راسيا ايله دوشمنه خبر وئرسين.

آرودا - سن كى، بئله ايگيدسن، اوندا گئت تكباشينا دۇيوش.

كيشى - اوتوماتيم وار؟

آرودا - قفيلدن بير ائرميني بوغازلاييب اۇلدور، آل اوتوماتيني. سن كى، چوخ زيركسن.

كيشى - بوغازلاماغينا لاپ الليسيني بوغازلايا بيلرم، آنجاق من اورالارى ياخشى تانيميرام. آزيب ائليرم بيردن اورالاردا.

آرودا - آزماقدان قورخورسان؟

كيشى - من، من ھئچ نندن قورخورام.

آرودا - نولار، آزارسان، زيركليگيندن ايستيغاده ائديب بير يول تاپيب چيخارسان. ھه، نه دئيرسن، چامادانيني حاضيرلاييم يولا نه گۇتوره جكسن؟

كيشى - من گئتسم بس سنى كيم ساخالاياجاق؟

آرودا - منى سن ساخالاييرسان بيم؟ من كى، سندن چوخ معاش آليرام.

كيشى - اونو دئميرم، دئيرم غئيرتيني كيم چكه جك. ايندى دئيرسن غئيرتيمي، ناموسومو بوردا قويوم گئديم؟

آرودا - آى كيشى، سن آلاھ او غئيرتى نين آدينى چكمه. تئلئويوزدا آخير واختلار او قدر غئيرت، غئيرت دئيرلر كى، اۇزو ده غئيرتسيز آداملار او سۇزدن آرتيق اييرنميشم.

كيشى - اونلار باشقا، من باشقا.

آرودا - بو تورپاق ناموسدور آ كيشى. بير ده كى، بو قدر ايگيدلر گئدير، بيم اونلارين آروادى، اوشاغى يوخدور؟ قم ائلمه گئديب قالارام آتامين يانيندا. كيشى - آتان قوجا كيشيدير، بيردن بيرى اوستونوزه گلدى، ايندن نه گله جك. يوخ-يوخ بيابير اولارام. اوندا گر ك بو پاپاغى باشيما قويمايام.

آرودا - آى كيشى، اصيل پاپاق قويماغا لاييق آداملار جبھه دديرلر. اصيل كيشى اونلاردى.

كيشى - آرودا، منى عصلشديرمه، بو دقيقه ييغيشيب گئدرم ھا...

آرودا - كيشى، نه ياخشى اولار گئتسن!

كيشى - من ھسرت قالارسان ھا...

آرودا - فيكىر ائلمه، سسينى ماقنيتافون لئنتينه يازميشام، ياديما دوشنده قولاق آسارام اۇزومچون.

كيشى - (قيشقىرير) گئدرم ھا؟...

آرودا - شوکور آلاھا! من ده تويا-دويونه گئدنده ھامى آياغا دوراجاق، قارشيمدا باش آيه جكلر كى، قهرمانين آروادى گلير. اري مين دنه ائرمى گبرديب.

كيشى - سن كى، بئله دئيرسن، دوغرودان گئدرم آ، ظارافات ائلميرم.

آرودا - ھئچ موحاربيھ ايله ده ظارافات ائلمك اولار؟ گئت، آ كيشى. اورادا ھامى سنى گۇزله يير. بيليرسن، سنين كيمي ايگيده نئجه احتياجلارى وار؟ بسدى خالق ظولم چكدى.

كيشى - گئدجم، ائرمينلرين كۇكونو كسه جگم. خالق ظولم چكدى. بيره يوز اينتيقام آلاجاغام. ھامى نين، ھامى نين عوضيني چيخاجاغام.

آرودا - نه ياخشى اولدو. (وخويور).

ايگيد كيشيم ديغالارين باشلاريني ازه جك، ظولم ائيله ين ياغيلارين نسيللرين كسه جك، جبھه لرده آد چيخاريب شۇھرت ايله گزه جك، ياخاسينا اوردئن-مئدال نيشانلارى دوزه جك. آروادى دا اۇز ارينى محبتله سوزه جك قهرمانيم، پهلوانيم، جسور اينسانيم.

(قايى دۇيولور)

آرودا- بويورون، كيمدير؟

عسگر- (گه لير) اوزر ايسته ييرم. لووغالى بوردا ياشايير؟

آرودا - (سئوينجك) ھه بودور، بو كيشيدير لووغالى.

عسگر - زحمت اولماسا، بورا قول چكين. (لينده كى كاغيذى اونا وئير)

كيشى - بو ندير بئله؟
 عسگر - سيزى حربى كوميسسارليغا چاغيرلار.
 كيشى - (وچونور) من... من...؟
 عسگر - بلى، سيز.
 آرواد - نه ياخشى، آى كيشى. داها اوستونه ايشيپيون آدى قويمازلار.
 كيشى - آخى، منيم ياشيم ۴۵-اى كنجيب؟
 عسگر - بيلميرم، گؤندريبلر گلميشم. هله بير نچه ائوه ده بو كاغيدان وئرمه ليم.
 آرواد - هه، آ كيشى تئز اول، طيفيل اوشاق تله سير. اوغولم اوتور، خالان سنه يئمك وئرسين، چاي وئرسين؟
 كيشى - تشككور ائديرم، اوزر ايسته بيرم، چوخ تله سيرم.
 عسگر - نيه؟
 كيشى - چونكى من نيقودنييام.
 عسگر - هه، اونو حربى كوميسسارليقا آيبرد ائدرلر. حربى بيلتينيى آپاراسينيز. اگر نيقودلوغونوز سوبوت اولونارسا، آزاد ائليرلر.
 كيشى - من اورا نچه گنديم، آخى گؤزلريم پيس گؤرور.
 آرواد - آ كيشى كورسان؟ منى آلدايب كور كيشيه وئريلر؟ نچه ايلدى بيلمه ميشم؟
 عسگر - نه اولار. حيات يولداشينيز كؤمك ائله ييب ميندير ماشينا.
 كيشى - ماشينا اتك-اتك پول وئرمك لازيمدير.
 عسگر - اورادا دئيرسينيز گؤزوم پيس گؤرور. آپارلار حكيم يوخلايار. اگر دوغرودان دا بئله ديرسه، آزاد ائليرلر.
 كيشى - آى ائله ديلر آ، او قدر ساغلام آداملاردان روشوت آليب، نيقودنولارى اونلارين يئرینه باسيرلار كى، هم ده بيليرسينيز، من فيزيكى جهتدن ده چوخ زيفم. هئچ عادى آتوماتى دا گؤتورمه يه گوجوم چاتماز.
 آرواد- باياقدان ۵۰ ائرميني يوموقلا يئر سريدى
 عسگر - هر حالدا سحر ساعات دوققوزدا اولارسيز حربى كوميسسارليقا. هاميسىنى اورادا دئيرسينيز.
 كيشى - نيه من قول چكمه ليم؟ نيه من گئتمه ليم؟ نيه بو مينلرله آوارالانان، سيقارئت ساتان، چايخانالاردا وئيللنن نر كيمي جاوانلارى آپارميرلار، منيم كيمي قوجا، خسته، كور، شيكست بير آدامى آپارماق ايسته بيرلر؟
 عسگر - داريخما دايى، اونلار دا نؤوبه چاتاجاق. ايندى سيز بورا قول چكين، خواهش ائديرم منيم واختيمي آلمايين، صاباح گه لرسينيز، يقين كى، سيزى آپارمازلار.
 آرواد - آ كيشى، اوشاغين واختيني آلما. (كنارا) كورموش بيلمه ميشم.

ملاحمد ولی کمینه (یدیگن ینگ بیری) شاعر بزرگ تورکمن

یازار : ماکولو هارای

" تو مثل طاووس به هر طرف می نگریستی بی تو دیگر در این دنیا برایم شادی نخواهد بود. کمینه به بانوان فوق العاده احترام می گذاشت و آنان را در ردیف خان و سلطان می آورد و مورد خطاب قرار می داد شاعر همان طور که در فوق بدان اشاره شد تمام حیات و زندگی خود را در فقر و عُسرت گذرانیده و نام کمینه و پوستین چهل وصله او در میان ترکمن ها به صورت ضرب المثل درآمده است به طوری که می نویسد :

گونده مونگ غصه بار یوزالم بیلان
درد یمینگ بار نیدان بتر غر بیلق
سوراغی من بولدوم غیعی غم بیلان
گلیپ دوشار خطر غر بیلاق
ترجمه :

هر روزم مملو از غصه و هزار الم است. از همه دردناک تر غربت است. با هزار درد ، دلسوزی و تکدر سراغت را گرفتم حاصلم خطر و غربت بود.

دیوان محمد ولی کمینه از دو قسمت منظوم و منثور است که مربوط به مسائل ادبی ، عرفانی ، طنز و ... است. و در این مقاله یک شعر و یک طنز برگزیده ، با ترجمه تقدیم می گردد.

سودیگیم

اوغرین اوغرین گوزلایشینگ
اوت سالدی جانه سودیگیم
قره گوزلی نازک بدن
بر باق بویانه سودیگیم

آی جمالنگ شعله سالار
جلاد گوزونگ جانیم آلاز
خاچان سندان مهیریم قاخار
گیتمه داش یانا سودیگیم
غمز انگ اوقی برمزآمان
توریت ، آمان ، دور بر زمان
کرفیگی اوق ، قاشی کمان
دیشی دوردانه سود یگیم
کمینه نینگ یوق چاره سی
گوزه لینگ بولماز خاراسی
اوزین قیسغا نینگ آراسی

محمودولی کمینه از شعرای بزرگ ترکمن در سرخس در خانواده فقیری چشم به جهان گشود . نام شاعر محمودولی و کمینه لقب اوست. وشاعر به علت فروتنی این لقب را انتخاب کرده است . کمینه تحصیلات ابتدایی خود را در مکتب خانه های محلی به پایان رسانده و سپس برای ادامه تحصیل به خیوه و بخارا رفته و با آثار شاعرانی چون مختو مقلی فراغی ، طالبی ، ملا نپس و شاه بنده ، آشنایی داشته است کمینه با دختری بنام " قربان بخت " ازدواج می کند ، قربان بخت پس از ۲۹ سال زندگی با شاعر از دنیا می رود و این فقدان به شاعر بسی ناگوار می آید و به همین مناسبت در شعری بنام " باریندا " نهایت اندوه و تألم خود را ابراز می دارد و ترجمه این شعر به نثر چنین است :

بیست و نه سال با تو بسر بردم . بدون تو این جهان فانی برایم ارزش ندارد.

کمینه می گوید :

اورتا میانه سودیگیم (۱)

ترجمه :

آهسته آهسته اشک ریختنت
 آتش به جانم می زند محبوه ی من
 ای سیه چشم و ظریف اندام
 نگاهی به سویم کن محبوه ی من
 روی ماهت نور می پاشد
 چشمان خونریزت جانم را می گیرد
 مگر از مهت سیر می توان شد
 از من دور مرو محبوه ی من
 تیر غمزه ات امانم نمی دهد
 ترحمی کن و لحظه ای دست نگهدار
 ای مژگانت تیر ، ابرویت کمان
 ای دندان دُرذانه ، محبوه ی من
 کمینه چاره ای ندارد
 " دل " زیبا که نباید مثل سنگ خارا باشد
 ای موزون قامت نه کوتاه نه بلند
 اندام میانه ، متوسط قد محبوه ی من

باسیم تازی بولار

کمینه بر ناچه وقت اُرعالی ایشا نینگقیدا بولاندان سونگ ،
 یولدا شلاری گلیب : هانی کمینه آقا ، بولدینگزمی ، گید
 یاریسمی؟ دییب سورایارلر ، شوندان سونگ کمینه پیر
 ینینگ یانینه باریب : بیزارخصت بر سنگز یوردیمزا قایتجاق !
 - دیار.

پیر : قایتسانگ ، قاوی ادیار سینگ ، یونه ینه گلر مینگ ؟
 دیار . کمینه : ای ، " آت باسمان دیان یرینه مونگ باسار "
 دییب دیرلر ، بلکی ، بیزم گلسک ، گلریس دیار. اونداپیر -
 گلسانگ ، بزینگ اوچون بر اوتازیسینی گتروری - دیار.
 کمینه : " بولیار " دییب ، یولدا شلری بیلان یوله
 دوشیار.سونگ کمینه اوزیوردینا گلیب، برناچه وقت گزیلار ،
 ما شغالاسنی داغیسنی یرلشدریار . گونلرده برگون براولی
 توپلک کوپگی یا ننا آلیپ ینه خیوا ، اُرعالی ایشا نینگقا
 گیدیار.

اول پیر ینگکه باریب ، کوپگی هم قاپیدا نگیب قویار - دا ،
 سلام بربیب ، ایچریک گیر یار . برآزوقندان سونگ پیر : هانی
 ، ملا کمینه ، تازی دیا نیمی گتردینگمی ؟ دیار
 کمینه : - هاوا پیریم - گتردیم ، هانها قاپیدادا یالما نیب یا تیر !
 دیار پیراونی گوروب : - من سنکا برانیچه جیک اوتازیسینی گتیر
 دیب دیمد ، مونینگ آ بر کوفک دیار . اوندا کمینه : پیر یمیز ،
 سیز ینگ قاپینگر ده گزسه بو هم با سیم تازی بولاردییب جواب
 بریار.(۲)

ترجمه :

سگ گله تازی خواهد شد

کمینه پس از این که مدتی در نزد اُرعالی (یکی از اقطاب صوفیه
 منطقه) ماند روزی دوستانش آمدند و گفتند آقا کمینه کجاست .
 و از او پرسیدند آیا قصد بازگشت داری ؟ یا نه ؟!
 کمینه نزد پیرش رفت و گفت :
 اگر رخصت بدهید به یوردمان بر می گردم.
 پیر : - باز هم این جا بر می گردی؟
 کمینه : البته که باز هم برخواهم گشت.
 پیر: دراین صورت یک سگ تازی هم برای من بیاور.
 کمینه روی چشم گفته با دوستانش براه می افتد.
 کمینه یک سره به یورد خود بر می گردد . به کار و شغل خود
 می رسد و سروسامانی به امورش می دهد.
 پس از چندی یک سگ گله چاقی برداشته به خیه نزد " اُرعالی "
 بر می گردد . داخل منزل پیر می شود. سگ را در دم در می
 گذارد و سلام می گوید.

پیر از وی احوال پرسی می کند و خطاب به او می گوید :

- ملاکمینه سگی که گفته بودم آوردی؟

کمینه: بلی آورده ام ، سگ در آستانه در خوابیده است.

پیر: پس یک نظر من او را ببینم.

پیر وقتی که سگ را می بیند رو به کمینه کرده می گوید:

- من از تو یک سگ ظریف و لاغر ، یعنی سگ تازی شکاری
 خواسته بودم این که یک سگ چاق گله است
 کمینه می گوید :

- ای پیر ، اگر چند روزی در خانه ی شما بماند یک تازی ظریف
 و لاغر خواهد شد.

۱ - محمد ولی کمینه نینگ دیوانی ، قابوس نثریانی ، گنبد قابوس ، ایکنجی چاپ به کوشش و مقدمه
 دوست دانشمند آقای مراد درودی قاضی - صفحه ۶۲ .

۲ - همان مأخذ ، صفحه ۱۰۷ .

آذربایجان در دوران صفویه آذربایجان و اران در دوره‌ی صفویه و افشار

پرویز زارع شاهمرسی

زمانی که شیخ صفی الدین اردبیلی و جانشینانش فعالیت در عرصه‌ی تشیع را محور کارهای خود قرار داده و قدرت طلبی را نیز با آن همراه کردند بی‌تردید دوستان و دشمنانی یافتند. دوستانشان از میان قبایلی ترک زبان مانند شاملو، استاجلو، تکه للو، روملو، ذوالقدر، افشار، قاجار، ارساق و صوفیان قره باغ بودند که پس از شیخ حیدر قزلباش نامیده شدند. دشمنانشان نیز ارباب حکومت آغ قویونلوها، شیروانشاهان و قره قویونلوها بودند. یکی از مناطقی که از آغاز در روند تبلیغ این خاندان قرار گرفت اران بود. مردم شیعی مذهب قره باغ بارها از قیام شیخ جنید، شیخ حیدر و اسماعیل حمایت

کردند ولی مردم شیروان یعنی آن سوی رود کور مذهب تسنن داشتند. سرانجام اسماعیل در سال ۹۰۷ ق / ۱۵۰۲ م در تبریز به نام شاه اسماعیل صفوی تاج گذاری کرد. (۱)

در زمان تشکیل دولت صفوی دو عامل اساسی پایه و اساس این حکومت جدید را تشکیل می‌داد:

۱. زبان ترکی ۲. مذهب تشیع

زبان ترکی به مثابه زبان هواداران دولت صفویه یعنی قزلباشان و مذهب تشیع به عنوان چکیده‌ی تمامی اعتراضات و میثاق‌های خونین ضد حکومتی در زمان بنی امیه و بنی عباس اهمیت فراوان داشتند. حاکمان صفوی قصد داشتند از این دو عامل به عنوان ستون‌هایی برای تحکیم فرمانروایی خود استفاده کنند. بیش از هر جای دیگر این دو عامل در آذربایجان وجود داشت. از این رو تبریز پایتخت انتخاب شد و آذربایجان نیز جزء اصلی و هسته‌ی مملکت بود. صوفیان قصد داشتند به آذربایجان توجه ویژه‌ای داشته باشند.

گفته شد که در زمان مغولان آذربایجان و اران همواره تحت حکومت واحد اداره می‌شدند. (۲) در دوره‌ی تیموری عنوان «ممالک آذربایجان» بیشتر مورد استفاده قرار می‌گرفت. صوفیان در تقسیم بندی جدید ایالت‌هایی را به وجود آوردند که مهم‌ترین آن ایالت آذربایجان بود. این ایالت شامل بیگلربیگی‌های زیر بود:

۱. بیگلربیگی‌های تبریز شامل استان‌های آذربایجان، آستارا،

تالش - زنجان - سلطانیه - قاپان (زنگه زور)

۲. بیگلربیگی‌های قره باغ شامل گنجه، پرتو، برگشاد، لوری و جوانشیر

۳. بیگلربیگی‌های چخورسعد شامل ایروان، نخجوان، ماکو و بایزید

۴. بیگلربیگی‌های شیروان شامل باکو، شکی، قوبا و سالیان. (۳)

در دوره‌ی سلطنت شاه محمد خدابنده (۹۸۵-۹۵۵ ق) نیز والی آذربایجان اداره‌ی سرزمین وسیع را تا ناحیه‌ی شیروان، مغان، اران، ایروان و کردستان بر عهده داشت. در پایان دوره‌ی صفویه نیز ولایت آذربایجان مشتمل بر ناحیه‌ای بود که تقریباً به آذربایجان امروزی برابر بود و علاوه بر آن مناطق

زنجان، سلطانیه، تالش و در آن سوی رود ارس قپان را شامل می‌شد.

در این زمان اداره‌ی امور مالی‌هی آذربایجان نیز در دست وزیر بود که در قرن دهم هجری/ ۱۶ م مسؤول تمامی ایالت‌های شمال غرب ایران بود. در سال ۱۵۵۹/۹۶۶ میرزا عطاءالله خوزانی اصفهانی به عنوان «وزیر با اعتبار کل آذربایجان و شیروانات و شکی و گنجه» انجام وظیفه می‌کرد. (۴) او در حین مرگ شاه تهماسب به علت پیری مستعفی شد و قاسم علی جانشین او شد. انگلبرت کمپفر سیاح آلمانی که در زمان شاه عباس اول برای رساندن نامه‌ی رودلف به ایران آمده در سفرنامه‌ی خود می‌نویسد:

«در حال حاضر بیگلر بیگی‌های زیر در ایران وجود دارد: ناحیه فارس برای ایالات لرستان، خوزستان، کردستان، و سیستان، در ناحیه‌ی خراسان برای ایالات مشهد، هرات، خراسان و قندهار. در ناحیه‌ی ساحلی دریای خزر برای ایالات استرآباد، در ناحیه‌ی آذربایجان برای ایالات تبریز، ایروان، داغستان، آذربایجان، قره باغ، گرجستان و شیروان، در ناحیه‌ی عراق عجم کهگیلویه و همدان.»

به نوشته‌ی او ایران به پنج ناحیه یا ایالت اصلی تقسیم می‌شد او در وصف ایالت آذربایجان می‌نویسد:

3. «آذربایجان (شمال غرب ایران) که ماد شمالی و قسمتی از ارمنستان را شامل می‌شود و تا سرحد ترکیه امتداد دارد.» (۵)

شاردن نیز که در این دوره به ایران آمده و در سفرنامه‌ی خود کوشش زیادی دارد تا نام‌های باستانی جغرافیایی را ذکر کند می‌نویسد:

«در دربند از توابع ماد آذربایجان هم چنین چمنزارها و چراگاه‌های عالی وجود دارد.» (6)

سام میرزای صفوی در کتاب تذکره‌ی تحفه سامی (سال ۹۶۸ ه.ق) در معرفی میرزا کافی می‌گوید: «از جمله بزرگ زادگان اردوباد آذربایجان است.» و همچنین در معرفی حبیبی برگشادی او را «از برگشاد آذربایجان» می‌داند. (۷)

در سیاحتنامه‌ی اولیاء چلبی آمده است:

«این شهر (اران) از شهرهای آذربایجان است.» (۸)

حافظ حسین کربلایی تبریزی در کتاب «روضات الجنان و جنات الجنان» می‌نویسد:

«وفات مولانا ابولوفاء بن مولانا ابن تراب بن مولانا برهان الدین احمد القاری التبریزی در بلدة نخجوان آذربایجان» (۹)

موقعیت آذربایجان تا پایان دوره‌ی صفویه به جز زمانی که در تصرف عثمانیان بود حفظ شد. به طور کلی از زمان صفویه نام اران کم کم در محافل دولتی از میان رفت و به جای آن به کرات عناوینی چون «بلاد آذربایجان»، «ممالک آذربایجان» به چشم می‌خورد. بدین ترتیب نام قره‌باغ جانشین اران شد و نام اران از کتاب‌های تاریخ و جغرافیا رخت بربست. لارنس لاکهارت در وصف پایان دوره‌ی صفویه می‌نویسد:

«در جنوب و جنوب شرقی گرجستان ولایت وسیع آذربایجان قرار داشت. این ولایت در آن ایام از آن چه امروز هست بس بزرگ‌تر بود زیرا شهرهایی چند از قبیل چخور سعد یا ایروان و نخجوان و قره باغ ... در بر داشت. تبریز هم چون امروز مرکز آذربایجان و مقر بیگلر بیگی آن بود. سایر شهرهای پر جمعیت آذربایجان عبارت بودند از ایروان و گنجه و اردبیل.» (۱۰)

تادیوز یوداکروسینسکی (۱۶۷۵-۱۷۵۶م) کشیش لهستانی که از ۱۷۰۷ تا ۱۷۲۵ در ایران بود می‌نویسد:

«بقای دولت صفویه از شاه اسماعیل تا شاه تهماسب، مقدار دوازده مملکت در تصرف داشتند: اول عراق عجم، دوم خوزستان، سیم لرستان، چهارم فارس و کرمان، پنجم مکران، ششم سمنان هفتم قندهار، هشتم زابلستان، نهم و دهم خراسان مازندران، هم گیلان، یازدهم و دوازدهم آذربایجان که عبارت از ایروان و شیروان است و گرجستان و داغستان باشد.» (۱۱)

در اواخر دوره‌ی صفویه که افغان‌ها بر ایران یورش آورده بودند و عثمانی‌ها قفقاز و آذربایجان در تصرف داشتند، سرداری از خراسان به نام نادر به مقابله با دشمنان پرداخته و پس از بیرون راندن افغان‌ها، ارتش عثمانی را در جنگ کرکوک در ۲۶ اکتبر ۱۷۳۳ / ۱۱۴۶ شکست داده و طی

قراردادی با احمدشاه از دولت عثمانی تعهد گرفت که آن کشور متصرفات ده ساله‌ی اخیر خود را پس دهد. سلطان عثمانی (محمود اول) از تصویب قرارداد خودداری کرده و سپاهی را به فرماندهی عبدالله پاشا کوپرو اوغلو به جنگ نادر فرستاد. نادر در نامه‌ای که برای حاکمان عثمانی نوشته چنین می‌گوید:

«... بنابر این در این ایام که هنگام اعلام دولت شیعیان حیدر کرآر و طلوع طلیعه ملت هشت و چهار است، به امداد بواطن قدسی موطن ائمه طاهرین، رایات فیروز علامات سعادت قرین پرتو افکن بلاد آذربایجان گردیده، بر عالمیان روشن است که ممالک مذکور خانه سیصد ساله قزلباش (بوده) و به تصاریف ادوار زمان و تطرق حدثان به تصرف اولیای دولت آل عثمان درآمده...» (۱۲)

در سال ۱۱۴۷ نادر در جنگی خونین بر عبدالله پاشا غلبه کرد و عبدالله پاشا در جنگ کشته شد. به گفته‌ی محمد کاظم مروی او پس از این غلبه «تدبیر و صلاح چنان دید که: اولاً معاودت به ایروان و گنجه نماییم و آن بلده را که معظم بلاد آذربایجان است تسخیر» نماید. (۱۳) در ۱۷۳۵م/ ۱۱۴۸ق نادر عثمانیان را از آذربایجان و قفقاز بیرون رانده و برای تعیین تکلیف سلطنت به دشت مغان وارد شد.

او پس از آن که به پادشاهی رسید و تاج گذاری نمود، «چون ولایت آذربایجان محل سر (است)، و ثغور و دهنه‌ی ممالک روم و محل استیلای ولایت روم و لژگی بود، سپهسالاری و صاحب اختیاری آن ممالک را در کف برادر خود محمد ابراهیم خان واگذاشت.» (۱۴)

به گفته‌ی محمدکاظم وزیر مروی در عالم آرای نادری، نادرشاه برادرش ابراهیم‌خان ظهیرالدوله را به عنوان فرمانده کل قوای

آذربایجان برگزیده و به تمام حکمرانان «از مرز قافلانکوه تا ارپه چای و حدود داغستان و گرجستان» دستور داد از او اطاعت کنند. نادر به ابراهیم‌خان دستور داد تا با «سپاه کینه خیز کل ممالک آذربایجان» عازم قره‌باغ شود.

پی نوشتها:

1. عالم آرای صفوی. به کوشش یدالله شکری. انتشارات اطلاعات. ۱۳۶۳. تهران
2. /مستوفی قزوینی، حمدالله. تاریخ گزیده. به کوشش عبدالحسین نوایی. امیر کبیر. تهران. ۱۳۶۲. ص ۴۴۳
3. تراب زاده، منیژه و دیگران. ماهیت تحولات در آسیای مرکزی و قفقاز. وزارت امور خارجه. تهران. ۱۳۷۳. ص ۵۱
4. رهبرن، کلاوس میسائیل. نظام ایالات در دوره‌ی صفویه. ترجمه‌ی کیکاوس جهاننداری، بنگاه ترجمه و نشر کتاب. ۲۵۳۷- تهران. ص ۱۵۹ در سال ۱۷۰۱ وزیر کل میرزا طاهر (محمد طاهر بیگ) بوده که در تبریز اقامت داشت. او با ۱۱۰۰ مرد به گنجه آمد. افراد وی در آن ناحیه پراکنده شدند تا مالیات سرانه‌ی مقرر را جمع آوری کنند. مالیات‌ها هر سال به این ترتیب گرفته می‌شد.
5. سفرنامه‌ی کمپفر. انگلبرت کمپفر. ترجمه‌ی کیکاوس جهاننداری. نشرخوارزمی. تهران. ۱۳۵۷. ص ۱۵۷
6. سیاحتنامه‌ی شاردن. ترجمه‌ی محمد عباسی. نشر امیر کبیر. ۱۳۵۰. جلد سوم. تهران. ص ۱۶
7. سام میرزای صفوی. تذکره تحفه سامی. به تصحیح رکن الدین همایون فرخ. شرکت سهامی علمی. تهران. بی تا. ص ۳۵۷
8. سیاحتنامه‌ی اولیاء چلبی. ترجمه و تلخیص حاج حسین نخجوانی. تبریز. ۱۳۳۸. ص ۶۷
9. کربلایی تبریزی، حافظ حسین. روضات الجنان و جنات الجنان. به تصحیح حاج میرا جعفر سلطان القرائی تبریزی. بنگاه ترجمه و نشرکتاب. تهران. ۱۳۴۴. ص ۵۸۴
11. لاکهارت، لارنس. انقراض سلسله‌ی صفویه و ایام استیلای افغانه در ایران. ترجمه‌ی مصطفی قلی عماد. بی نا. تهران. ۱۳۴۳. ص ۵ و ۶
12. سفرنامه‌ی کروسینسکی. (یادداشت‌های کشیش لهستانی عصر صفوی). ترجمه‌ی عبدالرزاق بیگ دنبلی (مفتون). با مقدمه و تصحیح دکتر مریم میراحمدی. انتشارات توس. تهران. ۱۳۶۳. ص ۵۶
13. مروی، محمدکاظم (وزیر مرو). عالم آرای نادری. به تصحیح محمد امین ریاحی. علم. تهران. ۱۳۶۹. ص ۳۸۰
14. مروی، محمدکاظم (وزیر مرو). عالم آرای نادری. همان. ص ۴۰۶
15. لاکهارت، لارنس. نادرشاه آخرین کشورگشای آسیا. ترجمه‌ی دکتر اسماعیل افشار نادری. انتشارات داستان. ۱۳۷۷. تهران. ص ۳۶۲

جوان معلم تارىك خانەيە گىردى. ساغ الدە بىر بۇيوك آينا، يانيدا زنگ دۆگمەسى.

باشى نىن توكلرى داغىلمىش ايدى. بىر ساعت قاباق **جانپور** ھىچ ملاحظە ائتمەدن ھەر ياننى تىپك آلتىنا سالمىشىدى. قايدان گىرجك اۆستۆنە يۇگۆرمۆش، شىللە - شاپالاق ايله يئره سرمىش، تىپكلەمىشىدى:

- سن نە گودئىسۇن؟ ادە بىز ياتمىشىق؟ ئىنىك ھىندى يە!
دئە - دئە ووروردو. يانيدان، بۇيروندان، قولوندان، قىچىندان، ھاراسى گلدى، تىپكلىردى:

- اوشاغا توركى انشاء يازدىرئىسۇن؟
دويونجا ووردوقدان سونرا گندىپ مىزى نىن آرخاسىندا اگلشمىش، او بىرسى اوتاقدا اوتوران بىر فارس مامورى چاغىر مىش، دئمىشىدى:

- آقاي **غلامى**! بيا از اين پدر سوخته بازجوىى كن.
غلامى ايسە بىر ساعاتە كىمى اونو معطل ائلەمىش، دۆرد - بىش صحىفە سۇال - جواب يازدىر مىش، سونرا اوتاقدان چىخىمىش. اونو تىك بوراخىمىشىدى. اوتاقدا بىر ميز، ايكى صندل بىردە بوللو شاه عكسى وار ايدى.

ھمدە ديواردا آسىلى بىر تابلودا **سعدى** دن بو شعر اوخونوردو:
ھزار مرتبە سعدى تو را نصيحت كرد،
كە حرف محفل ما را به مجلسى نبرى.

جوان دبىر تىك باشىنا بو اوتاقدا قالمىشىدى. گون باتانا بىر آز قالمىش، **جانپور** اىچرى گىر مىش، دئمىش كى:

- دور، گنت، صاباح بىشده گل، عكسلىرىنى دە گتير!
بونلار بىر ھامىسى بىر نىچە ئانىەدە جوان معلمىن ذھنىدن كىنچدى.
داراغى گۆتوروب باشىن دارادى سونرا بارماغىنى زنگە باسدى.

عكاس اىچرى گىردى، دئدى:
- بويور اوردان اگلش آقا.

عكاسىن، جوان معلم ايله او قدەر ياش فرقى گۆرۆنمۆردۇ، اما اونا بىر آتا كىمى باخىردى. حرمتىن ساخلىردى.

نورساچان ايكى چىراغى ياندىردى، عكاسلىق ماشىنى نىن دالدان درىچەسىنى آچدى، قارا پارچانى قاوزايب باشىنا سالىدى، اىنى دۆگمە نىن اۆستۆنە قويدو، دئدى:

- آقا باشىزى ساغا طرف دۆندىرىن.
سونرا:

حكاية لر - اويكولر

HEKAYƏLƏR - ÖYKÜLƏR

قولانغى قانلى عكس

عباس قوجا

جوان معلم، سرعت ايله **سرچشمە** نى دؤندو، دؤشدۆم خياوانا. پىچاق وورسايدىن قانى چىخمازدى. يئىن يئىن گندىردى. اۆز - اۆزونه دئىردى:

- ادە! من مگر نئىلەمىش؟
قاش قاباغى يئرى سۆپۆرۆردۇ. بىردن دوداقلارى تىپندى:
- يوخ! پشمان دگىلم، ياخجى ائلەمىشم.

تئز اۆزونه گلدى، سوسدو، او يان بو يانا باخدى. كىمسەنى گۆرمەدى.
ياواش - ياواش قاش قاراليردى. بىردن بىر عكاس تابلوسو گۆردو.
چىراقلىرىدا يانيردى. اىچەرى گىردى. ايكى جوان اوتورموشلار.

بىرى اونو تانىيرمىش كىمى دئدى:
- سلام، بويور آقا!
اۆز - اۆزونه بىر آن دؤشۇندۇ:

- البتە كى تانىياچاقلار منى. شھرىن سئويملى معلمىم، منىم كىمى ادبيات دبىرى گۆرمەمىشلر كى!
جوانا اۆزۆن توتدو، دئدى:

- سلام، فورى عكس سالدىراجاغام.
جوان عكاس سوروشدو:
- بىر يئره وئره جكسىز آقا؟

جوان معلم، دىلى دولاشا - دولاشا دئدى:
- ھن، يوخ، آخى بىر اداره يە وئره جگم، بلى.
گۆزلىرى بىر نطقە يە زىللندى. **جانپور** ون بىر ساعت اۆنچە كى ھدە -

قورخوسونو خاطىرلادى:
- صاباح آخشام ساعت بىشده، دۆرد دنە عكس گتير. سنە بىر آش پىشىرىم بىر باتمان ياغى اۆستۆندە.

عكاس، جوان معلمىن نورمال حالدا اولماماسىنى دويوب حرمتلە دئدى:
- بويور آقا تارىكخاناي، حاضرلاشجاغىن زنگە باس!

- بىر آزاد دۇندىرىن، دىك اوتورون، سالدېم، بويورون، بىر ساعات سونرا حاضىردى.
- جوان معلم دئدى:
- اولسون، من صاباح دۇردە ياخىن گليب آلام.
- عكاس:
- ئىنىك، باش اۆستۈنە.
- دئدى و سوروشدو:
- آقا، عايب اولماسىن، آغ- قارا اولسون، يوخسا يشىل رنگدە اولاي بىلر.

- ائله بو فيكرلردە ايدى بىردن قابى دۇيۇلدۇ،
- گىنجە ساعات اوندا، كىمدىر گۆرەسن؟
- قورخا- قورخا گىندىب قاپىنى آچدى. جوان عكاس ايدى، عكاسلىرى بىر پاكاتدا اونا سارى اوزالدىب دئدى:
- آقا، باغىشلايىن بىزدە بو محلەدە اولوروخ، گىتىردىم، بلکہ صاباح سحر لازم اولار، چوخ باغىشلايىن.
- تشكر ائدىم. اما منىم ائومى هاردان تانىدىن؟
- آقا، اردىبلدە سىزى كىم تانىمى كى! خدافضسوز.
- بىر آياغىن آتجاق، دۇندو دئدى:

- بىر كارت پستالدا سىزە ھىدە قويدوم آقا، يشىل رنگدە دىر. اونا پول لازم دگىل.

جوان معلم ساغ اول دئىب قاپىنى باغلايىب، اوتاغا گىتتى. عكاسلىرى چىخارتتى. اول كارت پستالا باخدى. اونو تاخچايا قويدو. «بونو قبا توتوب آناما وئره جگم!»

دوشونە- دوشونە دقت ايله گۆزون كارت پستالا زىللىدى. قاش قاباقلى، حرصلى بىر عكس! ھلە سول قولاغىندا بىر لكە گۆرونوردو، دقت ائلەدى كى بولكە نەدىر؟

الين آپاردى قولاغىنا، قان لختەلمىشىدى.

نابات اوغلو

عباس قوجا

گۆي گورولدوردو. ھردن بىردە بىر ئىچە داملا ياغىش ياغىردى. **غلامرضا** پىادە رودا سكى اۆستۈندە اوتورموشدو. بۇيرۇنە، دۇشۇنە وورولان پىچاق يىرلىرى ياواش- ياواش بيتىشىر.

- داھا ايگىدلىكدن ايز قالمىب كى!

دۇشۇنە- دۇشۇنە چىسگىنلى دومانلى ھاوانى سىر ائدىردى. بىردن گۆي ائله گورولدادى سانكى شەھردە توپ آندىلار، بومب آچىلدى.

آروادى **ملوك**، تتر اونا سارى دۇندۇ:

- اون گۆندۇ خستە خانادان چىخىسان. دورگندك ائو!

- آي آرواد **قبرىزىن** بىر آن بومباردونى يادىما دۇشدۇ. لاپ او سسە اوخشادى!

- ھە، دور، الله بىردە نصىب ائتمەسىن.

اما تتر سۇزۇن دگىشىدى:

- باغىشلايىن اداره يە پرسنلى عكس آغ- قارا اولماليدير.
- جوان معلم پولونودا اۇدە يىب گىتتى.

ائوى **اوج دوكانلاردا** يئرلىشىردى. اوردا ائو اجارە ائلەمىشىدى.

ائودە اوشاقلاردان آلدىغى انشالارى آچدى قباغىنا، بىر- بىر گۆتوروب قويوردو، اوز- اوزونە ميرىلدانيردى:

- آخى بو انشالارين نە گناھى وار، تۆركۆ اولسون يا فارسى، ئىليە جك آخى!

اونون انشاء زنگىنى اوشاقلار چوخ سئويدىلر. جوان دىر انشاء يازماغى آزاد قويموشدو. ھر كس فارسجا و يا توركجه يازا بىلردى.

ايكى آي ايدى كى اونون بو حركتى اوزۇتۇن ھىچدە خبرى اولمادان، خلق ايچىندە سس سالمىشىدى. ھر يتردە حرمت گۆروردۇ. مدرسەنىن ايچىندەدە آد چىخارتمىشىدى. ھامى تعريفلىردى. دىرلىرلر نە ھرەسى اونا بىر جور باخىردى.

جوان معلم انشالارين عنوانارين سئير ائدىردى:

ھادى ن بوى، مليك محمد ناغىلى، يئل آتى، چىل مايدان، توكو- توكو تولىكى و ...

كئچن ھفتە انشاء موضوعو بىر ناغىل ايدى، جوان معلم اوشاقلارا دئمىشىدى:

- ھر كس فارسى و يا توركى بىر حكاية يازسىن گىتسىن. حكاية نى بۇيوك نئەلرئز و يا ھر بىر ياشلى خانىمدان سوروشون يازىن گىتىرىن.

بعضىلرى ايكى- اوج ناغىل يازمىشىدى.

- بولارى يىغىب ساخلاياجاغام، ھامىسىنى دا سونلار چاپ ائدىم.
- بولار بىزىم فولكلوروموزدور. غلط ائلىرلر، لاپ ياخجى ائلمىشىم.

بو ايش گناھ دگىل كى!

- او زمان جوان ایدیم، اون آلتی- اون یتدی یاشیندا ایدیم.
روس طیاره لری شهره کاغذ تۆكۆردۆلر، اطراف دالبادال بومباردومان
اولوردو. سسدن- كۆيدن هامی ائشیکه تۆكۆلمۆشدۆ.

- یئریندن سیچراییب بیردن هۆرۆت- هۆرۆت ملوکا باخیب دئدی:
- آی آرواد، آی ملوک! یادیندادی؟ انله بورا ایدی ها!
ملوک، غلامرضانین شنلینی چیگتینه سالا- سالا:

- هه! گۆزلرین آیدین، انله بورا ایدی، دور آياغا دویمه لرینی باغلییم.
- دوز اوتوز ایل موندان قاباق، انله بورا!
گۆی بیرده گورولدادی، یاغیش سئل کیمی یاغماغا باشلادی. ملوک،
غلامرضانی، ایوانین آلتینا چکیب جکتی نین دویمه لرین باغلا- باغلا یا
دئدی:

- آی کیشی! دور، گنده جه ییک ائوه، **موزتوز** گله جک، اوشاق
هئش بیلمه دی نجه امتحان وئردی!

غلامرضانین اوتوز ایل بوندان قاباقکی خاطره لری سینما پرده سی کیمی
گۆزۆ اؤنۆنه گلیردی. **نابات اوغلو** دئییه بیرسی گۆنده بیرینه اؤجه شیردی.
دوه چی محله سی نین قارنی بیرتیق کاظمی ایدی. هامییا دولاشیردی.
غلامرضایا هامیدان داها چوخ.

چون کی غلامرضا محله نین قاباقدا گئندن جوان و هوشلو- باشلی گنجی
ایدی. هفته ده ایکی دفعه میتینگ وئیریدی. هامییا وطنی قوروماغی و گۆنۆ-
گۆندن علم و ادب دالینجا گئتمگی توصیه ائدیردی. او گۆنلر دوه چیلیر
غلامرضا قصابی بیر قهرمان کیمی سئویردیلر. هر کسین حیاتیندا باش وئرن
هر چتینلیگی حل ائندن **غلامرضا**، همده کاسیبارا پولسوزات وئردی.

- آی ملوک یادیندا بیر گنججه بو خیوانا آسفالت تۆكۆدۆلر.
- باشیوا خئیر اولسون، دور!
- گۆرورسن، اوتوز ایل کئچیب هله ده آسفالت شاق- شاق
شاققیلیر ها!

دوغوردان دا او ایل تبریزین باهاری ایدی. رضا شاهین انتقام آلدیغی، خارابا
قویدوغو قهرمان تبریز شهری بیر ایل ایچینده آباد اولموشدو. همان ایله
ایدی کی **غلامرضانین** باشچیلیق ائدیگی محله اوشاقلاری دا دوه چی
خیوانینا بیر گنججه ده آسفالت تۆكۆدولر. ایکی گون اوندان سونرا **غلامرضا**
ائله همین خیواندا بیر میتینگ وئردی و مدرسه یولداشلاری ایله، اؤزۆده
باشدا اولماقلا اوخوماغا باشلادیلار:

ای آنا یوردومون گۆلۆ گۆلشنی،

سن گۆل قوجاغیندا بۆیوتدون منی.

سئورم دنیالار بویونجاسنی،
عزتیم شوکتیم گۆلۆم تبریزیم.

هامی ال چالیردیلار. **غلامرضانی** بیردن اللر اوسته قووزاییب ائولری نین
قایسینا قدەر آپاردیلار.

ائله بولار بس ایدی بیر ایل کئچندن سونرا کی **نابات اوغلو** هر گۆن اونا
اؤجشسین، آخی ایندی فیرقه- فیرقه داغیلیب، هامی یاد اؤلکه یه
قاچمیشدیلار. شهره وورهاوور، اولدور ها اؤلدور دوشموشدو. نابات اوغلو
بیر چوخلاری نین ناموسلاریندا اؤجه شیردی.

ملوک ارینی یاغیشدان قورویارق، آپايریدی. بیردن دوردولار. **غلامرضا**
دئدی:

- **ملوک!** باخ او داشین اوستونده اوتورموشدوم. ۱۳۲۸- نجی ایل،
دور اوتوز ایل قاباق! لاپ یاخشی انله دیم.

- آی کیشی قورتار، یول گل!

غلامرضا هر آدیم آتارق بیر صحنه نی خاطرلاییردی. بیچاغی بئلینده
گیزلتمیش، داش اوستونده **نابات اوغلو** نون یولو اوزه رینده اوتورموشدو.
او ناکیشی نین یولون گۆزلورموش. دونن **گولزار** باجییا دولاشمیشدی.
اونلارا مهاجر آدی قویموشدولار. **گولزار** باجی گلیب قارداشی
غلامرضایا شکایت ائندنده، جوان اوغلانین بئنیندن اود چاخدی.

غلامرضا اوزاقدان **نابات اوغلو** نو گۆرونجه، یولون اورتاسینا کئچمیش،
اونو گۆرله میشدی. نابات اوغلو ساللانا- ساللانا گلیب اونا. یئتیشجک،
«دور نابات اوغلو سنلن حساییم وار.» دئییه قصاب بیچاغینی دوز قارنینا
سوخموش، نعشینی یتره سرمیشدی.

صباحی گوندن قاچاق دوشن **غلامرضا**، انقلاب عرفه سینده بیر داها تبریزه
گلمیشدی. ۱۳۵۸- نجی ایل ایدی. **نابات اوغلو** نون اوغلانلاری همین
یترده اونا دالیدان حمله ائدیپ، قصاص آلماماغا جان آتیب، قاچمیشدیلار و
دوه چی اهلی اونو بیمارستانا گۆرتورموشلر ...

بیمارستاندان اؤن گۆن قاباق چپخب ائوده یاتان **غلامرضانی**، ایندی
ملوک ائوندن ائشیکه چپخارتمیشدی.

گۆی آراسی کسيلمه دن گۆرۆلدۆردو. **ملوک** دئیینه- دئیینه اؤنو
ائوه ساری آپايردی.

۹۹ برادر (۴) DOXSAN Dokkuz Qardaş

رامیز عبدالله یثو

ترجمه: المیرا زنجانی (صنم)

در مورد عملیات انجام شده، خبرهای شادی آوری خواهی شنید.

مقصود: کاش هر چه تو می گویی اتفاق بیافتد، حالا من چه کنم؟

ناظم: به کارکنان بگو بیایند، و هر کدام با کار خودشان مشغول شوند، شکر خدا که امروز همه چیز به صورت پشت سرهم و سریع اتفاق افتاد، این به نفع کار ماست (با اشاره ی دست به رامیز) اشاره کرد که کارکنان را از جایی که در آن قرار گرفته اند خارج کند. رامیز در حال از جایش بلند شده و به کارکنان اشاره کرد که از جایی که هستند بیرون بیایند. آنها در حالی که به مقصود نزدیک می شدند، یکی از گارسون ها صبر نکرده و می پرسد:

گارسون: استاد مقصود خیر است انشالله، خیلی زود دریافت شد.

مقصود: چه چیزی زود دریافت شد؟ مگر چه وجود داشت که زود هم دریافت شود؟

ناظم از این جواب مقصود خوشش آمد، اما این گارسون هم این سوال را در ذهن ها ایجاد کرد که شاید او هم یکی از اعضای باند است.

ناظم: ما هم رفته بودیم، همین الان آمدیم، استاد مقصود مگر چه اتفاقی در اینجا افتاده است؟

مقصود: ای بابا دست بردارید، بروید غذایتان را بپزید و به وظیفه ی تان عمل کنید، در حالی که بر ناظم عصبی و خشمگین شده بود گفت:

مقصود: اگر دوست دارید در اینجا کار کنید، از من سوال نپرسید، یکبار دیگر سوال بپرسید، مثل سگ می رانمتان، روشن است؟

ناظم: روشن است، استاد مقصود دیگر هیچ سوالی نخواهیم پرسید.

مقصود: به آشپزخانه بروید، کسانی که کارهای تمیزی آشپزخانه را انجام می دهند، به کار خویش مشغول شوند.

ناظم در حالی که با رامیز بر می گشتند، خطاب به مقصود و رامیز (با اشاره ی دست):

کارگر: چشم.

پلیس: ما رفتیم، آیا باز خدمتی از شما به من می رسد؟ مقصود: به سلامت - بعضی وقت ها بیایید و مهمان ما باشید پلیس: خیلی ممنون، هر وقت گذرمان افتاد می آییم. مقصود: انشالله. ماشینها با سرعت از جلوی رستوران حرکت کرده، در دو طرف به دو کوچه ی مختلف به صورت جداگانه حرکتشان را شروع می کنند، اما آنها حتی فکر هم نمی کنند که از طرف پلیس تحت نظارت هستند.

مقصود (خطاب به ناظم): اینها اجناس را به راحتی بردند، هیچ کس هم جلوی اینها را نگرفت، این چه کاری است؟

ناظم: اینها را اگر در اینجا دستگیر می کردیم، زندگی تو به خطر می افتاد، چه کسی می داند! اگر ما این کار را می کردیم، شاید آنها به اعضای خانواده ی تو صدمه می زدند و برایشان دردسر درست می کردند، تو ناراحت و نگران نشو، انگار که هیچ اتفاقی نیافتاده است، هیچ چیز برایت مهم و با اهمیت نشود، راحت و آسوده باش به هیچ کس هم چیزی نگو، می ماند آن کسانی که رفتند، یعنی مرادخان و کارگر هایش، در همین روزها در کانالهای تلویزیون و امواج رادیو

رامیز از دست ناظم گرفته، او را بلند کرده، و آهسته آهسته از رستوران خارج می شوند.

ناظم: شیشه های شما را خواهم شکست، بگذار به خودم بیایم، باز هم به اینجا باز خواهم گشت

مقصود: گم شوید، جهنم شوید، والا شما را روانه ی تیمارستان می کنم، انسانهای پست.

مقصود(خطاب به کارکنانش): درها را ببندید، اگر این سگ زاده ها در این اطراف دیده شوند به پلیس خبر می دهیم که آنها را بگیرند و ببرند. آواره و سرگردانند، کم مانده بود اینها را استخدام کنم، احمق ها. شما هم اینجا را جمع و جور کنید تا وقتی مشتری ها می آیند، شاهد این وضعیت نباشند، کارکنان چشم میگویند و هر کس مشغول کار خودش می شود.

رامیز ناظم را سوار یک تاکسی کرده، سفره را از ماشین بیرون پرت کرده و شروع به خندیدن می کنند. رامیز: (با اشاره ی دست): تو الان بازیگر خوبی هستی. ناظم (با اشاره ی دست): تو هم همینطور، توهم کمتر از من نیستی. راننده ی تاکسی: از اینجا به کجا باید برویم؟

ناظم (با اشاره ی دست): شوفر همکار ماست. منتظر ما بود، نشانی تاکسی اش هم همین است (باز هم با هم می خندند). ناظم (خطاب به راننده): فعلا مستقیم برو، الان به تو می گویم. ناظم مایلش را بیرون آورده، شماره می گیرد، از آن طرف صدا می آید: بله فرمانده. ناظم: وضعیت چطور است؟ کجا هستید؟

مامور پشت تلفن: هرچهار ماشین تحت نظر هستند، فعلا دارند راه می روند، ما هم با احتیاط پشت سرشان رصدشان می کنیم. ماشین هایی که آنها را همراهی می کنند هم با آنها در یک جا و در یک مسیر حرکت می کنند. هر چهار ماشین پشت سر هم در یک مسیر و یک سرعت حرکت می کنند.

ناظم: بسیار عالی ما هم پشت سرتان به موقعیتی که شما گفتید می آییم، آیا شما می توانید در مورد کارگران و دیگران اطلاعات جمع آوری کنید؟

ناظم: اکنون اینجا بودن ما هیچ اهمیتی ندارد، کارکنان را جمع کن و ما را جلوی همه تحقیر کن و بیرون کن تا ما اجناس برده شده را تعقیب کنیم و حوادثی را که قرار است اتفاق بیافتد را تحت نظر قرار دهیم.

مقصود: چطور بیرونتان کنم، آخر شما در طی مدت کوتاهی برای من همانند خانواده شده اید.

ناظم: بیا من آینه را بشکنم و تو مرا به خاطر قصور در رفتار و حرکتم تنبیه کرده و بیرون کن و این اتفاق را برای کارکنان تعریف کن.

یکی از گارسون های تو برای مرادخان کار می کند، اتفاقاتی را که در اینجا می افتد را حتما برای او بیان خواهد کرد. مقام گارسون، اسم و شهرت او و شماره تلفنش را روی این کاغذ بنویس و به من بده تا آن را هم تحت نظر نگه داریم.

مقصود اطلاعات گارسون را روی کاغذ نوشته و به ناظم می دهد.

مقصود: باشه برو آینه را بشکن تا تورا تحقیر کنم. اصلا نمی دانم این کار را چطور باید انجام دهم.

ناظم: از سگ زاده گرفته تا نام تمامی حیوانات را می توانی به کار ببری. مقصود (در حالت خنده): تو سراپا کیف و حال هستی، باشه شروع کن. ناظم در حالی که زیر سیگاری را از روی میز برمی داشت، آن را به آینه ای که از دیوار بزرگ آویزان شده بود، کوبید و آینه شکست. مقصود شروع می کند به فحش دادن و صدلی و دیگر اشیایی را که دم دستش بود به سمت ناظم پرت می کند، و فریاد می زند، کارکنان به سمت سر و صدا آمده و می بینند اوضاع به هم ریخته است، ناظم با تکه شیشه های روی زمین دستش را به صورت سبک می برد. رامیز (با اشاره ی دست) می فهماند که باید دست او را پانسمان کنند. رامیز از روی میز سفره را برداشته، و پاره کرده و به سمت ناظم پرتاب می کند، در یک چشم به هم زدن، دست ناظم را بسته و گرفته و نگه می دارد.

ناظم: من نجیب زاده هستم، در جنگهای قاراباغ جنگیده ام، کسی را که حرف مرا دوتا کند را تکه تکه می کنم.

مقصود: غلط می کنی، مگر چه اتفاقی افتاده؟ قبل از اینکه پلیس صدا کنم هر دو تایتان از اینجا گم شوید و بروید.

مامور: بله فرمانده، پرونده ی تک تک شان، حاضر است هر وقت شما آمدید تقدیمتان می کنیم. ناظم: بسیار عالی، فیلم های ویدیویی گرفته شده را هم ببرید.

مامور: فیلمها را هم می برند، حرفهای آنها به قسمت شنود فرستاده می شود. ناظم: احسنت. مامور: وظیفه ی مان است فرمانده.

ناظم(با اشاره ی دست): رامیزاین یکی شدن تحقیقات خصوصی پلیس ترک و تحقیقات خصوصی ما در اولین

نهایتا ماشین ها به ویلای شیکی که از دور دیده می شد نزدیک شدند در این هنگام فرمانده عملیات ایستاده و گفت فعلا از دور نظاره گر باشیم، یک هلی شات برای نظاره و جمع آوری اطلاعات به هوا فرستادند. ویلا از چهار طرف تحت نظر قرار گرفت.

مامور(تلفنی با ناظم تماس می گیرد): فرمانده، ماشینها به مقصد رسیدند، از دور شبیه ویلاست، منتظر فرمان شما هستیم.

ناظم: نزدیک نشوید، من هم دارم می رسم. شب وارد آنجا خواهیم شد. ما باید منتظر باشیم ممکن است افراد دیگری هم تا غروب بیایند و مهمان این ویلا باشند. بررسی کنید این مکانی که ویلا نام گرفته، متعلق کیست؟

این قسمت از ساحل را توسط چه کسی یا چه نهاد و ارگانی به آنها داده و سند زده اند. از چه سالی این بنا در این قسمت از ساحل ساخته شده است؟ مامور: چشم فرمانده.

ناظم: چشمت بی بلا الان ما هم می رسم.

رامیز (با اشاره ی دست) در حالی که از جاده ی اصلی به طرف جاده روستا می پیچیدند گفت: ناظم ببین چه روستای زیبایی است، کلا با سبزه ها پوشیده شده است، انگار خود بهشت است.

ناظم(با اشاره ی دست): در بعضی مواقع در داخل این زیبایی ها هم جهنم پنهان می شود، اتفاقاتی که امروز افتادند هم نشانه ی همین جهنم هستند. رامیز(با اشاره ی دست): بله در سخنان تو حقیقت نهفته است.

ناظم(با اشاره ی دست): انشالله

مامور تماس گرفته(در پشت تلفن می گوید): فرمانده ماشین ها به سوی موقعیت B-1 پیش می روند. از خط اصلی خارج شدند.

ناظم: روشن است. خطاب به رامیز(با اشاره ی دست): ماشین ها به سمت دریا پیچیدند. مثل اینکه خروج اجناس را به واسطه ی دریا در نظر گرفته اند. مطمئنا این بار همراه بارهای دیگر است. و آنها در ساحل مخفیگاههای دیگری هم دارند.

رامیز(با اشاره ی دست): یعنی اینها قسمتی از یک باند مافیایی بزرگ هستند.

ناظم(با اشاره ی دست): بله درست فکر کردی، اینها فقط با محموله های نساجی قانع نمی شوند در اینجا ممکن است کارهای دیگری هم صورت گیرد.

ناظم به مامور زنگ می زند.

ناظم(با اشاره ی دست): انشالله همه چیز خوب پیش خواهد رفت.

ناظم(با اشاره ی دست): انشالله همه چیز خوب پیش خواهد رفت.

ناظم(با اشاره ی دست): انشالله همه چیز خوب پیش خواهد رفت.

ناظم(با اشاره ی دست): انشالله همه چیز خوب پیش خواهد رفت.

ناظم(با اشاره ی دست): انشالله همه چیز خوب پیش خواهد رفت.

مامور: چشم فرمانده.

وقتی ماشین های بارگیری شده از مسیر اصلی خارج شدند، به سمت سرسبزی هایی که از دور موقعیتشان ثبت شده بود،

قسمت هایی را که متصل به دریاست را با واحد سانتیمتر مشخص کرده ایم.

ناظم: احسنت پس این تونل چیست؟

مامور: قسمت پایین خانه به دریا راه دارد، در زیر زمین برای خروج قایق ها راه مخفی ایجاد شده است. در نگاه عادی به صورت زمین ساحلی به فروش رفته است. ولی در زمانهای دلخواه از ساحل به طبقه ی پایین خانه ورود و خروج با قایق ممکن است. به احتمال قوی راهی به اندازه ی ۷۰ متر طول و ۴ متر عرض برای خروج به دریاست.

ناظم: آفرین به مهندسی که این نقشه را طراحی کرده است، ولی جای بسی تاسف دارد که این پروژه برای اعمال زشت طرح ریزی شده است.

مامور: وقتی به صورت یک مشتری به یکی از ساکنان ده گفتیم که می خواهیم در اینجا زمین بخریم و خانه بسازیم گفت تا آنجا که من می دانم در این ده زمین فروشی وجود ندارد، تماما اطراف ده از آن معلم و فامیل هایش می باشد که به کار کشاورزی مشغول است و گوسفند و گاو میش پرورش می دهد. ماشین های شیر صبح و غروب به اینجا می آیند و می روند آنچنانکه ساکنان این ده هنوز یک لیتر از شیر این موسسه را نخورده اند. برای خودشان به مقدار زیاد بر می دارند، اگر امکان داشته باشند، مردم روستا را یک شبه بیرون می کنند. دو سوم ده را خریده اند، به مردم پولهای کلان می دهند، یا می ترسانند و فراری می دهند، در این ده طبق گفته های آن شخص تعداد اهالی زیاد بوده است، بعد از آمدن این شخص ثروتمند ، مثل اینکه اهالی کوچ کرده و رفته اند.

ناظم: اطلاعات خیلی جالبی بود.

مامور: این هم عکس خود شخص، در نگاه عادی به یک فرد فقیر شباهت دارد.

ناظم: دروغ است آن شخص را مار فقیر نیش بزند.

رامیز (با اشاره ی دست): یک نسخه از این عکس را به من

بدهید تا آن شخص را بی سر و صدا برایتان بیاورم.

مامور (در حالی که به ناظم می نگریست): عکس را می خواهد؟

ناظم (با اشاره ی دست): آیا تو می دانی که امروز تو هم از ماموران و محافظان وطنمان هستی؟

رامیز (با اشاره ی دست): آیا مرا در رده ی محافظان و ماموران کشور پذیرفتند؟ من مامور هستم (با خوشحالی ناظم را در آغوش می کشد).

ناظم (با اشاره ی دست): بله تو مامور هستی، شاید آمادگی تو از بقیه ی ماموران هم بیشتر است. می دانی چرا؟

رامیز (با اشاره ی دست): نه نمی دانم ولی برایم خیلی جالب است.

ناظم (با اشاره ی دست): چونکه من تورا حاضر کرده ام. به تو افتخار می کنم. سورپرایزهای بسیار بزرگی در آینده منتظر توست. تو تنها نیستی. رامیز (با اشاره ی دست): من خیلی خوشبختم که معلم و دوست و برادری مثل تو دارم. تو عضوی از خانواده ی ما هستی، پدرم فقط تو را باور دارد و بر تو اعتماد می کند.

ناظم (با اشاره ی دست): تو هم تلاش کن که اعتبار پدرت را با اعمال خوب تثبیت کنی چونکه پدرت یک انسان لایق و وطن پرور است.

رامیز (با اشاره ی دست): چشم استادم

ناظم (با اشاره ی دست): چشمت بی بلا.

راننده: از اینجا به کدام طرف بروم؟ به چپ؟

ناظم: بین ، جلوی آن ماشین نگه دار.

راننده: بسیار خوب

وقتی ماشین به جایی که گفته شد رسید، ناظم و رامیز از ماشین پیاده شدند. ناظم (خطاب به راننده): تو به شهر باز گرد، فعلا کاری نداری.

راننده: چشم فرمانده.

ماموری که آمدن ناظم را دید از ماشین پیاده شد و به آنها نزدیک شد ، سلام کرد و با هم وارد یک ماشین بزرگتر شدند. ناظم (رامیز را معرفی کرد، این دست راست من است، با اشاره ی دست گفته و خندید).

مامور: اگر شما چنین می گوید پس او تاج سر ماست. گزارشات را در مقابل ناظم می گذارند. همه ی اطلاعات همینجاست، حتی ما، مکان ورود و خروج خانه و اندازه ی

ناظم (با غرور) : او پاره ی تن من است. به آذربایجانم تعلق دارد، ترک پسر ترک است. ترکان ما دشمنان را محو کرده و در راه پیروزی وطن شهید می شوند، بنگر، این همان ترک پسر ترک است.

در تصاویری که رامیز فرستاده بود، چگونگی اعمال شکنجه بر انسانهایی که در آنجا بودند به صورت روشن و آشکار دیده می شد. تعداد زیادی انسان هم در داخل قفس نگهداری می شدند تا روزی غذای تمساح ها شوند. رامیز به اتاق مرکزی دوربین های مدار بسته وارد شده و ناظران آنها را از بین می برد، دیگر در تمام دوربین های مدار بسته، قسمت های داخلی اتاق ها به صورت روشن و آشکار دیده می شود، و اینکه سلاح ها در کجاها جاسازی شده بودند، حتی اتاق خود فرد و هر کاری که انجام می داد به صورت روشن و آشکار دیده می شد. رامیز فیلم ها را به واسطه ی کد به مانیتور ماشین به صورت یکسره وصل کرد در حالی که به ناظم لبخند می زد

رامیز (با اشاره ی دست): اینجا را من حل و فصل می کنم، بیست دقیقه ی دیگر درها را خودم باز می کنم و شما می آید.

ناظم (با اشاره ی دست): باشه رامیز هر کاری دوست داری انجام بده، خودش (رئیسشان) را به ما سالم تحویل بده، اگر دیگران را مرده تحویل دهی مشکلی نیست.

رامیز (با اشاره ی دست): همانطور خواهد شد فرمانده می گوید و

می خندد. رامیز در حالی که مانیتورها را به دقت نظاره می کرد، وقتی خواست از اتاق خارج شود، نزدیک شدن دو دستگاه اتوماتیک را به در مشاهده کرد، با حرکات چریکانه هر دو را نقش زمین کرد، و آنها را روی زمین کشیده و به اتاق دوربین های مدار بسته انداخت، تک تک طبقه ها را تمیز کرده در مرحله ی پایانی در اتاق فرد اصلی (رئیس) را می زند. دو نفر با دو اسلحه از داخل اتاق بیرون می آیند، راست و چپشان را نگاه می کنند و چیزی پیدا نکرده و متعجب می شوند، یکی شان به دیگری می گوید: چه کسی

ناظم: بله ، می گوید به من اجازه دهید تا او را به اینجا بیاورم. به عنوان اولین کارش عکس را به او بدهید که ببینیم آیا خواهد توانست؟

مامور عکس را به رامیز می دهد و به رویش دوربین کوچک وصل می کند. رامیز از آنها دور می شود.

مامور: ممکن است کارها را خراب کند.

ناظم: کارهایش جلوی چشم ماست، در اینجا چیزی برای خراب شدن وجود ندارد. مساله ی اساسی این است که او امروز به تنهایی و آزادانه به مبارزه ی مافیا می رود. اطمینان خیلی زیادی به او دارم، شاید در دنیا ورزشکاری همانند او وجود نداشته باشد. حرفم را باور کن.

مامور: استغفرالله فرمانده، امرتان بر روی چشممان.

ده دقیقه نگذشته بود که رامیز دید دوربین را از بین برد.

با اس ام اس به ناظم پیام داد، من داخل هستم، اینجا شبیه یک قصر است، طوری که در هیچ جا نظیرش را ندیده ام، در اینجا افراد با اسلحه های اتوماتیک مسلح شده اند. جای بسیار خطرناکی به نظر می رسد.

ناظم با اس ام اس: احتیاط کن

رامیز: چشم

ناظم: ثبت شدن فیلم هایی را که از دوربین روی لباس رامیز فرستاده شده بود را امر می کند.

مامور: چشم فرمانده.

رامیز در حالی حرکت می کرد که به آسانی اسلحه هایی را که روبرویش ظاهر می شدند را خلع سلاح کرده و از بین می برد و دوربین های مدار بسته را با شکستن لنزهایشان از بین می برد، مامور که با دقت به حرکات رامیز نگاه می کرد با حالت تعجب خطاب به ناظم گفت: برادر، این شخص سامورایی است؟ (بعد به خاطر برادر گفتنش معذرت خواهی کرد، و اصلاح کرد، فرمانده ام)

ناظم: بله این اولین سامورایی آذربایجان است، در مقابل او هیچ سلاحی نمی تواند مقاومت کند، تنها فکر او محو کردن دشمنان است (چشمهایش خیس می شود).

مامور: فرمانده چه اتفاقی برایتان افتاد؟

مامور) در حالی که با صدای بلند گریه می کرد) گفت: برادر قهرمان من، تو به تنهایی سامورایی دنیای ترک هستی، خداوند تو را حفظ کند و محبت و توجه خدا همیشه همراهت باشد، آمین.

راننده: می توانم نزدیک تر بیایم؟ بیایم دنبالتان؟
ناظم در حالی که لبخند می زد، بیا نزدیک، می دانستم که جایی نخواهی رفت، بیا برویم شهر (در حالی که صحبت می کرد، حرفهایش را با اشاره ی دست به رامیز هم می فهماند). رامیز با اشاره ی دست به ناظم می فهماند که در اینجا همانطور که در مانیتور دیده شده است، در زیر زمین، موانع و محافظان زیر زمینی وجود دارند: من فقط قسمت بالا و ۴ طبقه را تمیز کرده ام، در مانیتور یک قسمت کوچک نساجی، یک بخش کوچک و مادر در تولید الکل، و یک قسمت خیلی بزرگ استحصال انواع مختلف مواد مخدر دیده می شود، همچنان جاهایی که شبیه زندان و محبس بوده که انسانها در آنجا نگهداری می شوند. اینجا جای خیلی وحشتناکی هست. ناظم (با اشاره ی دست): تو چه مصلحت دیدی؟ رامیز (با اشاره ی دست): به نظر من رئیس را به اتاق خودش ببریم، چون ممکن است که دنبالش بگردند، برای قطع نشدن ارتباطات، مکالمات تلفنی اش را برای اثبات جرمش کنترل کنند. برای جمع آوری مواد موجود باید افراد خودمان را به جای نگهبانان قرار دهیم، تا مهمانانی را که به اینجا می آیند را به راحتی در داخل لانه ی شان خلع سلاح و دستگیر کنند. یقیناً افرادی برای گرفتن این مواد مخدر خواهند آمد و سر و کله شان پیدا خواهد شد. ناظم (با اشاره ی دست): حلالیت باد. رامیز (با اشاره ی دست): این دروس را چه کسی به من آموخته است؟ می گوید و می خندد. ناظم در حالی که سخنان رامیز را به مامور می فهماند، مامور می گوید که می خواهد برود.

ناظم: در امان خدا، بعد از این وضعیت و موقعیت سفارش شده را به صورت دقیق حل کنید، مرادخان و دیگر افراد را به محبس تحویل دهید. روشن است؟ مامور: چشم فرمانده. تاکسی نزدیک شده می ایستد، رامیز و ناظم در حالی که سوار تاکسی می شدند گفتند: یا خدا رفتیم.

در زد؟ نکند تصور کرده ام که صدای در شنیده ام. دیگری جواب داد: نه من هم شنیدم، در این هنگام رامیز به کمک اسلحه ی لنز دار گلولی هر دو را از مسافت دور سوراخ کرد. خودو (رئیس): کیست؟

به در نزدیک شده وقتی رامیز را در روبروی خود در حالت خنده

می بیند، می خواست فرار کند که رامیز به سینه اش لگد زده و او را نقش زمین می کند، او را با فنون خاصی بسته و پشت سرش می کشد.

خودو (رئیس) در حالی که فریاد می زد: کمک کنید، پس کجا هستید؟

نمی دانست که دیگر ۳۶ نفر از کارکنانش از دور خارج شده اند. رامیز در حالی که خودو (رئیس) را پشت دروازه نگه داشته بود، دروازه را باز کرده به ناظم اشاره می کند بفرمایید. ناظم: برویم، در حالی که بی حد و حساب خوشحال شده بود، درخواست می کند که اتومبیل ها به سمت موقعیت حرکت کنند.

رامیز در حالی که از ساق پای رئیس می زد او را به زانو درآورد. ناظم در حالی که اشک شوق در چشم داشت به رامیز نزدیک شده او را به آغوش کشید. ناظم (با اشاره ی دست): احسنت بر تو حلالیت باد.

رامیز (با اشاره ی دست): در داخل به سکس و مصرف مواد مخدر مشغول می شوند، و انسانهایی را که تابعشان نیستند را خوراک تمساح ها می کنند. می توانید بروید و همه چیز را با چشمان خودتان ببینید. بفرمایید وارد موقعیت شوید (لبخند می زند).

مامور در حالی که می دوید رامیز را بغل کرده و می گوید: تو ترک پسر ترک هستی، یک سامورایی واقعی هستی، به تنهایی توانستی یک عملیات موفق انجام دهی، تو یک قهرمان هستی، قهرمان، زنده باد ترک پسر ترک. مامور می گفت و ناظم سخنان او را با اشاره ی دست به رامیز می فهماند. مامور که شاهد این احوالات بود خطاب به ناظم گفت: فرمانده او نمی تواند بشنود؟

ناظم: حتی نمی تواند حرف بزند.

تامین کار و معاش برای آنها طوری که هنگام غروب خودشان و خانواده هایشان محتاج تکه نانی نیستند. سبب این امر است. شب و روز به خاطر کارهای نیکی که می کنی، دعاهای هزاران انسان همراه توست، و هنگامی که خداوند را صدا می کنی اجابت می شود. و این امر یکی از دلایل موفقیت توست. ناطق: بله برادر این هم یک علت است. اعمال خداپسندانه به هر کار و علتی قیمت و ارزش می بخشند، کسانی که بهشت و جهنم را درک نمی کنند، بدبخت ترین آدمها در این دنیا هستند. آنها در این دنیا و آن دنیا به هیچ نتیجه ای دست نمی یابند. در این هنگام رامیز و ناطم داخل اتاق می شوند. رامیز دستهای ناطق و محمد را بوسیده بر پیشانی اش می گذارد.

ناطق (با اشاره ی دست): فرزند عاقل من، رامیز لبخند می زند.

ناطق (با اشاره ی دست) به ناطق و محمد می گوید که رامیز از امتحان زندگی پیروزمندانه بیرون آمده و اتفاقاتی را که افتاده بود را برای آنها تعریف کرد و وقتی که تعریف می کرد که چگونه رامیز به تنهایی ۳۶ نفر را خلع سلاح کرده و آنها را از بین برده، محمد و ناطق در حالی که با نگاههای تعجب آمیز به رامیز می نگریستند، مریم را صدا کردند تا شادیشان را با او تقسیم کنند.

مریم: چه شده که شما اینقدر خوشحال هستید؟ ناطق: (با اشاره ی دست):

چشمانت روشن، دیگر پسر مرد بزرگی شده است، علاوه بر اینکه مواظب خودش است از عهده ی یک عملیات بزرگ بر آمده است.

مریم (با اشاره ی دست): فرزند عاقل من، (می گوید و رامیز را گرم در آغوش می گیرد). دلت چه می خواهد که برایت حاضر کنم؟

رامیز: (با اشاره ی دست): آنچه را که دل من می خواهد را کسی غیر از خدا نمی تواند انجام دهد. او مهربان و بخشنده است، او خالق است و اونگهدار و نگهبان است. ناطق (با اشاره ی دست): پسرم چرا چنین می گویی؟ رامیز (با اشاره ی

ناطق: گاز بده به سمت موقعیت و هدف. راننده: پیش به سوی موقعیت.

رامیز (با اشاره ی دست): حالا کجا خواهیم رفت؟ ناطم (با اشاره ی دست): اکنون باید کارهایی را که انجام داده ایم به استاد ناطق بگوییم، او باید از این مسائل آگاهی داشته باشد.

رامیز در حالی که لبخند می زد (با اشاره ی دست): عالی. محمد زنگ زده و سوال می کند که رامیز و ناطم کجا هستند.

محمد: سلام. کجایید؟ ما منتظر شما هستیم. بیایید بیرون، استاد ناطق بدون حضور شما غذا نمی خورد.

ناطق: داریم می آییم ۲۵ الی ۳۰ دقیقه ی دیگر پیش شما خواهیم بود.

محمد: انشالله. و خطاب به ناطق می گوید: برادر در راه هستند دارند می آیند.

ناطق: انشالله صحیح و سلامت بیایند.

محمد: برادر به خاطر داری وقتی رامیز دو ساله شد تو و مریم از او پرسیدید وقتی بزرگ شدی چه کاره خواهی شد؟ و دوست داری که کدام آرزویت برآورده شود؟

ناطق: بله به خاطر دارم، در حال گریه (با اشاره ی دست) گفت: ۹۹ برادر و شهر مخصوص و کوچکی خواست که متعلق به خودش باشد، چنان شهری که در آن غیر از کر و لال ها کسی نباشد.

محمد: امروز دوباره سوال کنیم تا ببینیم که آیا آن آرزویی که در قلب کوچکش بود، در خاطرش مانده است؟ و آیا باز با همان آرزو زندگی می کند؟ او دیگر بزرگ شده است و راه خودش را باید انتخاب کند.

ناطق: بله برادر، خداوند را سپاس که این فرزند زیبا را به من بخشیده است. خداوند را سپاس که رامیز جسور و عاقل است، کسی است که جایگاه خویش را می داند مثل یک فرزند با ادب تربیت شده است و سربلندم کرده است.

محمد: برادر دستگیری تو از انسانها، خیر خواهی ات، حمایت از مظلومان و فقرا، جمع کردن آنها از کوچه ها و

ناطق: تو، ما را از گرسنگی کشتی، محمد) در حالی که لبخند می زد): بله، بیایید سفره حاضر است، زمان افطار هم فرا رسیده است. ناظم) (با اشاره ی دست) به رامیز نزدیک شده و گفت: بیا برویم دست و صورتمان را بشوییم به زمان افطار کم مانده است.

رامیز(با اشاره ی دست): باشد، برویم.

ناطق و محمد که وقوع این اتفاق را حدس می زدند، از تمام نژادهای مختلف دنیا بدون وابستگی به ادیان و فازه‌ها، ۱۶ سال پیش بچه های بی سرپرست کر و لال را جمع کرده، و تحت حمایت خویش در آورده بودند، و برای خوب بودن تعلیم و تربیت آنها و برای عالی و برتر بودن پتانسیل آنها یک مرکز سرپوشیده ایجاد کرده بودند، در هر زمان هم به آنها آموزش داده بودند که شما ۹۹ برادر هستید ، شما یک برادر دارید ، او یک روز خواهد آمد، منتظر او باشید حقیقتا برادرها بی صبرانه منتظر رامیز بودند، این برادرها از آفریقا، از اروپا و آمریکا و آسیا و از کل گیتی و کشورها آورده شده و در سطح خیلی بالا و در سطح خدماتی که برای رامیز ارائه می شد، نگهداری و تربیت شده بودند

ناطق: محمد، برادر بعد از سفره ی افطار، با تو و ناظم سخن خواهیم گفت، جمع شوید تا صلاح و مصلحت کنیم.

محمد: چشم برادر، (می گوید و دور می شود).

ناطق زمانی که رامیز دو سال داشت، با اشاره ی دست از او سوال کرده بود، برای وقتی که بزرگ شدی چه آرزویی داری؟ (آن روز مثل خیال اکنون جلوی چشمانش می آید) . رامیز زود و با عجله جواب داده بود که ۹۹ برادر و یک شهر کوچک برای خودم می خواهم. امروز ناطق در حالی که خدا را شکر می کرد ، می گفت:

دست): من یک آرزو داشتم که آن را به شما گفته بودم، هنوز هم با همان آرزو دارم زندگی می کنم اگر بشود به آن زندگی گفت. مریم) (با اشاره ی دست): پسرم چنین مگو، مرا نترسان. ناطق) (با اشاره ی دست): ما آرزوی تو را فراموش نکرده ایم، آرزوی تو را با کمک خداوند به فرجام خواهیم رساند. تو ۹۹ برادر خواسته بودی، آیا چنین است؟ رامیز) (با اشاره ی دست): بله پدر، ولی پدر من حتی یک برادر هم ندارم.

محمد(با اشاره ی دست): تو از کجا می دانی که نیست؟ ناطق) (با اشاره ی دست): ویکی هم اینکه یک شهرک خواسته بودی برای ساختن. رامیز) (با اشاره ی دست): بله پدر، وقتی برادری ندارم، وجود شهرک به چه دردم می خورد؟ مریم در حالی که گریه می کرد) (با اشاره ی دست): پسرم علت خواسته ات را در مورد ۹۹ برادر توضیح بده، آخر هیچ کس این همه برادر ندارد. رامیز) (با اشاره ی دست): خداوند ۹۹ اسم دارد و به همین خاطر این تعداد برادر می خواستم که لایق این اسمی باشند، هر روز بر خدایم دعا میکنم، با این آرزو زندگی می کنم که ۹۹ برادر داشته باشم ، خداوند اگر بخواهد می شود، مادر من منتظر آن روز هستم.

مریم درحالی که با چشمان اشک آلود به ناطق نگاه می کرد گفت: این چه آرزویی است؟ چه کار خواهیم کرد؟ چه خواهد شد؟ این وضعیت فرزندمان مرا می ترساند. ناطق) (با اشاره ی دست) رامیز را مورد خطاب قرار داده و می گوید: یکی از اسمی خداوند صابر است. به خاطر همان هم همگی تان صبور و باوقار باشید. انشالله بگویند و به معجزات خداوند ایمان و باور داشته باشید. در قرآن کریم هم به واسطه ی پیامبران خدا چه حقایقی بوجود آمده است. رامیز تو آنها را خوانده ای دیگر؟ رامیز(با اشاره ی دست): بله پدر، صدها بار قرآن را خوانده ام تا حفظ شده ام، تمام کلمات خدا را در اعماق قلبم نفوذ داده ام پدر، زمانی که رامیز سخن می گفت ، مریم بیشتر احساساتی شده و می گریست. محمد) (با اشاره ی دست): در حالی که لا اله الا الله می گفت ، گفت: از شر امروز ، خیر فردا بهتر است، انشالله همه چیز خوب پیش خواهد رفت.

وطندن – وطنه

VƏTƏNDƏN – VƏTƏNƏ

منظر نیارلی

عصرین سونونا یاخینلاشدیغیمیز زامان منفور، غدار اثرمنیلرین قاراباغ ساواشی باشلاندى... الی سیلاحسیز دینچ آذربایجانلیلارین باشلارینا آچدیقلاری فاجیعه لرله یئیندن اوزلشدیک. تورپاقلاریمیزین بیر پارچاسینی ایتیردیک. بئله بیر واختدا وطنیمین یاریسی اؤز موستقیللیگینی الده ائتدی. آنجاق بیز موستقیللیگیمیزه قاراباغسیز اورکدن سئوینه بیلمه دیک.

بودور، ایکی وطن آراسینداکی سرحدین بوزو قیریلسا دا قاراباغ آغریلارینی ایچیمده چکه-چکه سفره حاضرلاشیرام. وطنیمدن وطنیمه. آخشام کمال نیگارانجاسینا اوزومه باخدی: - بیلیرم ترسن. گؤزلسیدین بیر-ایکی گونلویه منیمله گئدردین. اؤزون بیلیرسن کی، ایندی هئج جور مومکون دئییل. ایشدن چیخا بیلیرم: - یوخ، - دئدیم، - یاد اؤلکه دئییل کی، تک گئده جگم. وطنیمه گئدیرم ده. بیر ده کی، سنینله گئتسم ایکی گون منه آزلیق ائدر. ایسته بیرم دوغمالاریمی، دوغولدوغوم کندیمی دویونجا گوروم. "دوغمالاریم" دئینده اورگیمین باشی گیزیلده دی. "اگر دونیالارینی دیشمه بیلیرسه".

سحرین آلاتورانلیغیندا کمال خیدمتی ماشینیلا منی توریستلری آپاران "ایکاروس" اوتوبوسون دایاندیغی یئره گتیردی. آرتیق زیارتچیلر، گزمه یه، گئندلر اوتوبوسدا یئرلشمیشدیلر. ایلک دفعه یدی کامالسیز یولا چیخیردیم. آیریلاندا گؤزلیم دولدو. کمال منی ساکیتلشدیریب: - اغلاما، - دئدی، - اغلاسان ایشه-زادا باخمارام، قوشولوب سنینله گئدرم.

- یاخشی، - دئدیم. - اغلامارام. اؤزوندن موغایات اول. اوشاقلارا تئز-تئز باش چک.

یول گئدیرم. بو یول منیم اوچون او قدر دوغما و موقدسدى کی، بو یولو آیقایلین، سورونه-سورونه گئتسیدیم ده یورولمازدیم. بو

یولون حسرتینی والیدئینلریمله او قدر چکمیشم کی. حسرت یولودورمو بو یول، یوخسا طالع یولو. کیمینسه شئیرییدی " گئدیرم، گئدیرم، یولون سونو یوخ ". یوخ، بو یولون سونو اولاجاق. آلاهیون کؤمگیله. "من یولا باخیرام، اوزانان یوللارسا بیتکم ایستیمیر ". یول بیته جک. آمان آلا، دئییه سن، آخی من یوخو گؤرمورم. لاپ آز قالیب. "زامان دا دایانیب گئتمک ایستیمیر ". یوخ، یوخ، منیمچون زامان دایانماییب. سرحده یاخینلاشیریق. سندلریمیز یوخلانیلیب قورتاریر. اوتوبوس کورپونو کئچیب دایانیر. آرتیق جنوبداییق. اوتوبوسدان دوشوب آیاغیمی تورپاغا قویاندا قهر منی بوغدو. بوردان چیخیب گئتمگیمیز گؤزومون قاباغیندا جانلاندى. آتام بیزی کئندن چیخاراندا من دولوخسونوب قالمیشدیم. اورگیم چیرپینیردی، آغلاپیردیم. اوشاق اولسام دا بیلیردیم کی، بیزی گئتدیگیمیز یولدا تهلوکه گؤزله ییر. ایندی ایسه گؤزومه کی یاش سئوینج یاشی ایدی. گؤزلیم تورلاشمیشدی. یان-یؤرمده شوتوین ماشینلارا، اوتوبوسلارا، گلدیگیم یئره باشلاری، قوللاری آچیق قادینلاردان فرقلی اولراق ایندی بو تایدا آتا یوردومدا باشی باغلی، چادرالی قادینلارا دؤبکه-دؤبکه باخیردیم. آخیر کی، اؤزومو اله آلیب اوتوبوس گؤزله یین قادینلاردان بیرینه یاخینلاشدیم. کندیمین آدینی چکیب اورا گئده جک تاکسی و یا اوتوبوسون نؤمره سینی سوروشدوم. قادین یانینداکی یئنیئتمه اوغلونا، سونرا منه باخدی: - امراه، بالا، گور بو خانیم نه سوروشتر. قادی نین اوغلو منیم باغلادیغیم باش اؤرتوبومه، اینیمه گئیدیگیم مانتویا باخیب.

- خالا، سیز هاردان گلیمسینیز؟ - ماراقلا سوروشدو.

- آذربایجاندان، اوغلو. آذربایجاندان گلیمیشم.

- بی، خالا، ائله بیز ده آذربایجاندا یاشاییریق دا. دوزدو، بیزیمکی نین آدی جنوبی آذربایجاندى. "آذربایجان" سؤزونو ائشیدنده قادی نین سیماسی دیشدی، گولومسه ییب منه یاخینلاشدی.

- خوش گئتب، صفا گتیرمیسن، خانیم، - دئییب قولومدان یاپیشدی.

- چوخ ساغ اول، باجی، - دئدیم، - خوش گونونوز اولسون.

- دئماخ، شورویدن گلیمسن.

- هه، آرتیق شوروی یوخدو، - دئدیم. - ایندی موستقیل آذربایجان اؤلکه سی وار.

- نه خوش، نه خوش. بیلیروخ. - قادی ن سئوینجک دیللندی.

- باجيم، - سوروشدوم. - بورالادا تاكسى اولور.؟
 - ماشين؟ نييه اولمئر. بو ساعات، اوغلوم ماشين گتيرر. - قادين
 اوغلو نو تاكسى دالينجا گؤندردى. - آنجاق سن آلايه گئدگين
 قوناغيم اولئن. ياخيندا
 اولئريخ. چارشابلى قادى نين منى ائوينه دعوت ائتمه سى
 اورگيمى داغا دؤندردى.
 - ساغ اول، باجى، آخشاما قالمايم. تشككور ائديرم.
 بير آن كئچمه دى كى، اوغلانين گتيرديكى تاكسى قاباغيمدا
 داياندى.
 - بويور، خالا، آيلشين. بو ماشين هارا ايسته سنيز اپارار سيزى،
 -

دئيب تاكسيدن دوشدو و منيم اشيا لاريمى ماشينا يئرلشديردى.
 آنا-اوغوللا خداحافظلشيب تاكسييه اوتوردوم. تاكسييله ساعات ياريم
 يول گئتديم. آغسو دؤنگه لريني خاطيرلادان بو دولاما يوللارين هر
 ايكي طرفى سيخ مئشه ليك ايدى. آغاجلارين ياشيلليغي، تالالار
 آدامين گؤزلريني اوخشيوردو. تاكسى سوروجوسونه يگيرمى بئش،
 اوتوز ياش وئرمك اولاردى. قارادينمز ايدى. دؤنگه لرى كئچندن سونرا
 اوزونو دؤندرمه دن منه موراجيعتل:
 - خالا، شهره چاتيريق. سيز شهرده مى دوشه جكسيز، يوخسا بير
 باش پتخورا گئتمه ليسينيز؟ - كنديمه، - دئديم. - اگر مومكونسه،
 گنديشينيزين حاقيني آرتيرارام. پتخورا سورون.
 - باش اوسته. ناراحات اولمايىن. سيز، خانيم، هارا دئسنيز اورا دا
 سوررم.

شهره گيرمه دن اونون ياخينليغيندان كئچيريك. اوزاقدان اردبيلين
 ايكي، اوچ مرتبه لى مولكلرى گؤرونور. دوغما كنديمه ياخينلاشديقجا
 هيچانيم تزه دن آرتير. ياي فسلىنده گون گنج باتديغيندان هاوا هله
 قارالميشدى. ائله اونا گؤره ده ماشين ايره ليگه دوغرو شوتودوكجه
 ياشيلليقلارلا اهاته اولونموش كند ائولريني، يوللارى، جيغيرلارى
 آجگؤزلوكله ايزله بيرديم. كئچديگيميز يوللار منه تانيش گليردى. هه،
 آخى بو يوللا آتام بيزى آرابادا سرحد ياخينليغينداكى كندلرين بيرينه
 پارميشدى. سونرا هاوا لاپ قارالاندا بيز قاييقلار سرحددين او تايينا
 كئچمه ليديك. جانيمدا قالان او واختكى خوفو، قورخو حسيني ائله
 بيل ايندى ده حس ائتديم. آنجاق تئز كئچيب گئتدى. من ايندى
 كيمين ائوينه، كيمين يانينا گنديرديم؟ بيردن دونيالاريني ديشسه لر...
 ايندى جانيمدا هئچ بير تشويش حسى يوخ ايدى. بيليرديم كى،
 بيبيمى، ياخينلاريمى تاپماسام دا هانسى قايپنى آچسام منى قبول ائده
 جكلر. آخى بورا دا منيم يوردوم ايدى. ايكييه بؤلون وطنيمين بير
 پارچاسى. آغاجلارين آراسيندان دؤنگه نى بورولان كيمي اوزاقدان

ساوالان داغى گؤرونودو. بيز اونا سارى ايره ليله بيريك. كنديميز اونون
 اتگينده يئرلشير. يوخولاريمان چيخمايان دوغما كنديميزه
 ياخينلاشديقجا اورگيم يئنه ده چيرپينماغا باشلادى. ماشيني
 ساخلاتديريب دوشدوم. ال چانئامدان قبير اوستوندىن گؤتوردويم بير
 اوووج تورپاغى چيخاريب ساوالان داغينا طرف سپله ديم. كؤورله-
 كؤورله اورگيمده آتام، آناما، عميمه پيچيلديبيرام. " ايندى قيرينيزده
 راحت اويويون، منيم عزيزلريم. " تزه دن ماشينا اوتوروب سوروجوى:
 - ايندى، اوغلوم، سور، - دئديم. - سوروجو تعجوبله حركتيمي ايزله
 بيردى. كنده گيريريك. بو دا كنديميز. كندين اورتاسيندان كئچن چاي
 ايلان كيمي قيورولا-قيورولا هارالاراسا، هانسى دنيزسه آخيب
 گئديردى.

- خانيم، - تاكسى سوروجوسو سوروشدو: - هانسى ائوه
 گئدچكسينيز؟ دئيب بير باش اورا سوروم.
 ائولره باخا-باخا چاشباش قالديم. سونرا چايين اطرافينا نظر ساديم: -
 چايين قيراغيملا سورون، گؤروم يادىما سالا بيله جگمى.
 - يوخ، سيز منه هانسى ائوه گئده جگينيزى دئيب اورا سوروم. -
 تاكسى سوروجوسو بختورليكدن دانيشير. هانسى ائوى دئيبم، آى
 اوغول. اؤز دوغما ائويميز، مگر، يادىما قاليب. يئنيدين ائولره نظر
 ساليب چايا لاپ ياخين يئرده ماشيندان دوشدوم. اطراف ساكيتليك
 ايدى. بو ساكيتليكى يالئيز چايين شيريلتيسى پوزوردو. اينس-جينس
 گؤرونموردو. گؤزوم اؤروشدن قايدان مال-هئيوانا ساتاشدى. بس،
 گؤرن، بيزيم ائوه هانسيدير. چايين يانيندان ائولره ايكي جيغير گندير.
 جيغيرلار منه تانيش گليردى.

بيبيم بو جيغيرلار منى چايين قيراغينا گتيردى، يوخ، آخى، دئيه
 سن، او بيرى جيغيردى. بير طرفدن ده چايلا عئيني ايستيقامتده آرابا
 يولو اوزانير. باخ، گئيه سن تاپميشام. بير خئىلى دايانيب ائولرى نظردن
 كئچيرتديم و بيردن يادداشيمين ان درينليگينده حيطيميزى گؤزومون
 قاباغينا گتيرديم. ائويميزين آشاغى طرفينده مال-هئيوانيميزى
 يئرلشديرديگيميز تؤوله ميزى تانيديم. نه ياخشى كى، يئرئنده ساغ-
 سالامات قاليب. بس ائويميز؟ ائويميز يوخ ايدى. اونون يئرئنده اوستو
 قهويى كيرميتلى، يئنى اوسوللا هر طرفى اؤرتولو، سوتونلارى گؤيه
 چالان ائو تيكيلميشدى. ياخينلاشيب حيطه سارى بويانديم. سونرا
 داروازانى دؤيدوم. بير نئچه دفعه دؤيدومسه آچان اولمادى. عصيريم
 تارما چكيلميشدى. اؤزومو اله آليب تاكسى سوروجوسونون حاقيني
 وئريب يولا سالدوم و چايين لاپ ياخينليغيندا مانتومون اتگيني بيغيب
 قوروموش ولس آغاجى نين كؤتويونون اوستونده اوتوردوم. بيردن بيره
 منى تر اپاردى. بيلمه ديم بو هيچاندا ايدى، يا ايستيدن. ايسته ديم
 باشيمين يايلىغيني آچيم. يادىما دوشدو كى، بوردا قادينلارين باشى
 آچيق گزمگى قاداغاندير. اوزاقدان قويون-قوزو ملشمه سيني
 ائشيديرديم. باشينا عادى چيت پارچادان گوللو يايلىق باغلاميش

دېيرمى چۆھرە سى باردى، سىخ كىرپىكلىرى نىن آراسىندان گۆرونن قارا گۆزلىرى تەجۈبلە مەنە باخىردى. فارس دىلىندە مەندىن نەسە سوروشىدۇ. دئە سەن، كىمى ايسىتە دىگىملە مارقانلىرىدى.

– نە دئىيرسەن، قىزىم؟ مەن...

آغ چۆھرە لى، قارا گۆزلىرى قىزىغىغا مەنەم آذربايجان دىلىندە دانىشىدىغىمى گۆروب او دا مەنەم دىلەمە كەچدى: – كىمى ايسىتە يىرسىنىز، خانىم؟ – سوروشىدۇ.

– بورا كىمىن ئاويدى، قىزىم؟

– آغامىن.

– آغان كىمدى كى؟

– مەھمەد.

– ئودە كىم وار؟ مەنەم كىم خانام لازىمدىر، مەنەم بىبى بو ئودە ياشاير؟

– مەنەم كىم مەنەم نەمىن آيدىر. مەنەم نەمىدى. چاغىرىم؟

– مەنەم بىبىمى؟ او بوردادى؟ – دوداقلارمەنەم سەسە قىزا باخدىم: – اونا بىر شى ئولمايىب كى؟

– نە ئولمايدىر كى، نەمە؟ بوپورون، خالا، اچىرى كەچىن ايندى چاغىرارام، گلەن مەنەمە.

– بوخ، قىزىم. – تەردودلە آياقلارمى سورويورم. " بلكە باشقا ئودە گلەشمە "؟

قىز چۇل باشماقلارنى شاپپىلدا-شاپپىلدا ئودە طرف قاچدى. مەن خەتە كەچىب گۆزومو ئاوين يارياچىق قاپسىنا دىكىرم. ھىجاندان گۆزومە ھەچ نە گۆرونمور. نە ئاوين قاباغىنداكى سەلەقە-سەھمانى، نە توت، اريك، آلچا آغاچلارنى، نە دە خەتەن اورتاسىندا دودور سوپو

اولان چارھوووزو. بونلارى سونرادان گۆرە جگم. بىردن قاپى نىن آراسىندان بئلى آزاچىق آيلىمىش، باشىنا آغ گوللو چىتەن چادرا آتمىش بىر قادىن چىخدى. پىللكلەرى دوشمە دن مەنە سارى بولاندى. بو بىبىم ايدىمى؟ مەن گۆزلىرىمى بو قادى نىن اوزوندن چەمە دن اونا ياخىنلاشىرام. دىشىب، اوزونو قىرىش باسقىش، آلا گۆزلىرى نىن گىلە لرى آرتىق بوزومتول رەنگە چالىردى. خىنالى، سئىرلىمىش ساچلارى قارا لچكى نىن آلتىندان گۆرونوردو. گەچ واخىتىندا گۆردويوم آل دوداقلارى سولوخموش چىلە يە اوخشايدى. مەن دىقتە بىبىمە باخىردىم. مەنەم بىبىم مەنەم نامەرم اولمايدىمى گۆرە رەك چادراسىنى باشىندان گۆتوروب اىنە يىغدى و تەجۈب اچىرىسىندە ياخىنلاشىب يانىمدا دايداندى. ھە، بو بىبىم ايدى. مەنەم گەچە لرى بوخوما گىرن، يارىم اسردن چوخ ايدى كى، گۆرمەك آرزوسوندا اولدوغوم بىبىم. او گۆزل، شوخ، آلا گۆز، اوزو زندخانالى (او زندخانان مەنەم دە اوزومدە وار) بىبىمى ايتىرسەم دە، يىرىندە آرتىق عۆمرونون سون ايللىرىنى، كىم بىلىر، بلكە دە، ايلارنى ياشاپان، گۆزلىرى نىن پارلىتىسى سۆنموش، جانى نىن

جانان بىر گلەن قىرچىنلى تومانى نىن ائىنى اىنە يىغىب، او بىرى اىندە كى آغاچلا بئش-آلتى قوبونو قاباغىنا سالىب مەنەم طرف گلەردى. مەنەم گۆروب آياق ساخلادى. گەھ اىنەمە كى پالتارا، گەھ دا آياغىمىن يانىنا سۆيكە دىگىم چامادانا باخىب: – بوردا نىبە اوتورئىسان، آى باجى، – سوروشىدۇ. – سونرا علاوه ائىدى:

– دىبە سەن، بورا آدمىنا اوخشامئىسان، باجى.

– اوزر ايسىتە بىرم. مەن بىلمىرم تانىبىرسەن، يا بوخ، احمدىن قىزىيام.

– ھانسى احمدىن؟

– زىنىتدى نەمىن آدى. بابامىن آدى ھوسئىن اولوب. مەنەم دى ھوسئىن. ئاومىزى تانىبا بىلمە دىم. – تە دن خەتەمىزە سارى بولاندىم. – سىز، باجى، بىلمىرسىنىز بىزىمكىلەر؟ – " بىزىمكىلەر " دئىب اودقونا-اودقونا قادىنا باخدىم. – بىزىمكىلەر ھارادادىر؟ ئاومىزە كىم قالىر؟

قادىن مەنەم طرف ياخىنلاشىب اوزرخواھلىقلا: – واللە، مەن دە بورا سرابدان گلەن گلەشمە. چوخلارنى تانىمئىرام. آنجاق نە نى گۆرموشىدۇم. بىلدىگىمە گۆرە بو خەتەن آلان مەشكونلىدىرلەر. سىزىنكىلەر سە، يەنە دئىيرم، يالان اولار بىردن، ائىتىدىگىمە گۆرە، دىبە سەن كۆچىبلەر. – مەن ھىجانلانمىرام. " دئەمەك، پەنخوردا ھەچ بىر قوھوم-عەربام بوخىدۇ. سە ھارادادىلار ؟ "

– اوللەر زىنىت نەنە يە گلەب دىردى قىزى مەنەم خالا. بىر اوغلو باردى نەنە نىن. او دا آروادى تەك قوبوب تەھرانا كۆچوب. " سەمەمىمى دئىير " فىكىرلىشىدىم. گلەن اوزونو كەندىن گوندوغان طرفىنە توتدۇ.

– جىغىرلا دوشسەن، چاينى قىراغىيلا دوز گەندىب مەنەم خالانىن اوغلونون ئاوينە چىخارسەن. آخىرىنچى اۋى اوزونىدۇ. گۆى داروازالى اۋىدۇ. امما، خانىم، چوخداندى گۆرونمەر مەنەم خالا. يادان يايا گلەر كەندە بۇيوك اوغلونون اۋىنە. دئىيرم، بلكە. – اورگىم دوشىدۇ. " بوخ-بوخ ھەچ واخىت. ائە دانىشمىمىن " . خوداھافىزلىشمە دن گلە نىن سۆزونو كسىب جىغىرلا دوشورم. آرخادان مەنەم سەسلە بىر.

– آى خانىم، گۆرئىم اوزاقدان گلەمسەن. سەن ھەزرت آباباس گەتمەگىن. گلەن قوناغىم اولئەن، راحاتلان، سورا گەندىرسىز.

– ساغ اول، باجى. آللاھ راضى اولسون. – اورگىمە دانىشا-دانىشا جىغىر بوپو آشاغى دوشىدۇم. يولون ھەر ايكى طرفىندە تىكىلەن ئولرە باخا-باخا آخىرىنچى ائە چاتدىم. گۆرن، بودومو؟ داروازاسى گۆبە چالان ئاوين يانىندا دا يانىب تەردودلە قاپىنى دۇيمەك ايسىتە دىم. "

كاش ساغ اولادى " . قاپى نىن آچار يىرىندە باخدىم. خەتەن سوپون شىرىلتىسى ائىشىدىلىردى. يەنەمە بىر قىز خەتەن كرانىن باشىندا اللرىنى بوپوردو. قاپى نىن زەنگىنى باسدىم. آياق سەسلىرى داروازانىن دوز يانىندا ائىشىدىلدى. قاپى اچىلدى. اورگىم سەسە قاپىدا گۆرونن باشى، باغلى اون اوچ، اۋن دۇرد ياشلى قىزا باخدىم. آغاچقا،

سویو چکلیمیش، آياقلاری طاقتدن دوشموش بیر قاری دایانمیشدی. من بییمی تانیدیم. آلا-تعالاین قوجالاندا دا اونا بخش ائدیگی گۆزلیگی نین ایزلری چۆهره سینده قالمیشدی. بییمین نورو ایتیمیش گۆزلری منه باخیردی. دئمک ایسته بیردی کی، سن کیمن، آی خانیم، آی قیزیم، آی باجیم؟ اوندان اون، اون بئش یاش کیچیک اولسام دا، آخی من ده آهیللاشمیشام. من بییمین قاباغیندا دایانیم و بیردن آغلاماق منی توتدو. گۆزلیمدن سوزولن یاش ایچیمه تۆکولوردو.

– آی بالا، سن کیمن؟ نییه آغلئسان؟.

من ایستر-ایسته مز یاخینلاشیب بییمین لریندن یاپیشدیم.

– بیی، منی تانمادین؟

بییم یئنه ده دیقته اوزومه باخدی:

– یوخ. سن کیمن کی؟

– حلیمه یم، بیی، حلیمه!

– حلیمه؟ هانسی حلیمه؟

– حلیم! سنین قارداشی نین قیزی! احمدین قیزی!

بییمین گۆزلری بۇبودو. گئری چکلیب باشدان-آیاغا منه باخدی. – حلیم؟ – مووازینتینی ساخلایا بیلمه ییب چارهووزون قیراغیندان یاپیشدی. سونرا لرینی الیمن چکدی و هۆنکوره-هۆنکوره منی قوجاقلایب سینه سینه سیخدی. قوجاقلاشدیق. بییمین یانقلاریندان سوزولن گۆز یاشلارینی سیله-سیله من ده آغلایدیم. بییم بیر آن ائله بیل اوزونه گلیب لرینی ساچلاریمدا، اوز-گۆزومه گزدریره-گزدریره دوداقلاری نین آلتیندان آدیمی چکیردی. – حلیم بالامی آخیر کی، گۆردوم. تانری منه عۆمور وئردی کی، ایستکلی قارداشیم قیزینی گۆرئم، سورا اؤلئم، قارداشلاریمین حسرتینی چکدیرسه ده، بالاسینا قووشدوردو. آی تانری، اؤلمه دیم، بو گونو ده گۆردوم! – بییم منی قوجاقلایب اوز-گۆزومدن اۇپور و دئییردی:

– قارداش یادیگاری، بالا، قارداشلاریمین یگینی سندن آلتیام، بالا! نئم " اوغلانلاریم " دئی-دئی-دنیاسینی دیشدی. دۆرد اوغلو اول-اولا اوغول چینیینده گئتمه دی. – سونرا الینی قیبله طرفه اوزادیب: – آی ننه، هارداسان؟ گل نوه نی قارشىلا، حلیمه نون گئب، ایستکلی احمدین، لعلمین، ایستکلی گلنی نین – قومرونون قیزی گئب. منیم اورک-پارام گئب. – بییم ائله بیل یاس یئرینده اوتوروب آغی دئییردی. نه واختدان، نه واختا ساکیتلشدی. من ده اوزومه گلیب باشیمی قالدیردیم. بییمین گلینی، قیزی (سونرادان بیلدیم)، نوه لری بیزی دۆوره یه آلمیشدیلار. هامیسی نین اوزونده حئیرت قاریشیق بیر تعجوب

ایفاده سی واردی. بییمین حالی گئت-گئده پیسلشیردی. یانیمیزدا دایانمیش قادین قیزلاردان بیرینی درمان دالینجا گۆندردی.

– تئز، بالا، قاچ ننه نین ایلاجینی گتیر، سو دا گتیر؟ تزیقی قالخئب دئییه سن. – سونرا بییمین لرینی، بوینونو اوووشدورماغا باشلادیلار. قیزین گتیردیگی درمانی بییمه ایچیرتدیلر. بییم گۆزلرینی قاپامیشدی. سونرا آییلیب منی آختاردی. من چاشیب قالمیشدیم. بییمین حالی نین خارابلاشماسیندا اوزومو گوناھکار ساییردیم. ائوده کی لرین هامیسی باشیمیزا ییغیشمیشدی. – حلیم! حلیم، هارداسان، قیزیم! منیم عزیزگیرامی قارداشیمین قیزی. – بییم آییلیب باخیشلارینی اوزومه، گۆزومه گزدریر و گۆز یاشلاری اوزونه سوزوله-سوزوله دئییردی: – شوکور، شوکور، حلیم قیزیمیزی، گۆچک قیزیمیزی گۆردوم. – من ده آغلایدیم. بو گونون حسرتیله یاشامیردیم؟ ایندی بودور دوغما تورپاغیمدایدیم، دوغولدوغوم تورپاقدا و بوردا بیرجه تبریک کیمی بییم قالیب.

باشیمیزا ییغیلدیلار. سونرا بییم منه تقدیم ائده جکدی اؤلادلارینی، گلینی، نوه لرینی. قیز نوه لری اوشاق اولسالار دا باشلاری باغلی ایدی. قولونا بیر نچه سیلسیله بیلریک تاخمیش قادین – بییمین گلینی، اوندان بیر آز جوانی، منی تانیاندان سونرا تئز-تئز قوجاقلایب اوزومدن اۇپن قونور گۆزلو قادین قیزی ایدی. کرانین باشیندا گۆردویوم سو پرسی کیمی گۆزل قیز اوغول نوه سی ایدی. ائوده کی لر من، منیم ماتومون آلتیندان گۆرونن پالتاریم، اونلارین باغلامادیغی طرزده اوزونمخسوس طرزده اؤرتدویوم (ساچلاریم گۆرونوردو) نازیک، ایپک شالیما باخیردیلار. بورانین قادینلاری نین بۇیوکلو-کیچیکلی باغلا دیقلاری شالین، یا دا چادرانین آلتیندان ساچلاری گۆرونمه لیدیر. بییم لریمدن برک-برک توتوب. – اؤلمه دیم، قارداشیم قیزی، حلیمی گۆردوم. – اوزونو بیلریکلی قادینا توتوب: – حلیمدی. لطیفه، شورویدن گلیب سنه همیشه دانیشاردیم ها...

– باشا دوشدوم، ننه. چوخ شاد اولدوق.

" لطیفه " دئدیگی خانیم بییمین بۇیوک گلینی ایله قیزی زولئیخا منی قوجاقلایب اوزومدن اۇپدولر. – خوش گئب، صفا گتیرمیسن.

سونرا آرتیق اوزونه گلن و ساکیتلشن بییمله منی ائوه آپاردیلار. تبریز خالجاسیلا دوشنمیش بۇیوک زالدا سرینلشدیریجی ایشله ییردی. ائولر سرین ایدی. سۆیکنمک

باخیب گولومسیه رک دئدی: - دای قیزی، واللله همیشه سۆزو- صۇحبتي سندن اولاردی. - گۆزومو بییمدن چکیمرم. گلین واختی گۆردویوم جوان بییمین گۆزلیگی قوجالیق الیندن آلیب، آنجاق او، یئنه ده منیم اوچون گۆزل ایدی.

قیزلار ال-آیاغا دوشوب خۇرک حاضیرلیغینا باشلادیلار. سرین شربت، مئیویله یاناشی خییار اورتایا گلدی. بییمین هیجانی کئچیب، قان تزییقی نورماللاشیب، دئییه سن. اوزونون قیزارتیسی دا چکیلیب. شیرین-شیرین منه باخیر. سونرا سۆزلو آداملار کیمی اوزومه باخیر، سانکی گۆزلیریله دئمک ایسته ییر. " منه قارداشلاریمدان دانیش ". اورگیمده اؤز-اؤزومه دئییرم: " نه دانیشیم بیی، آتامدان، امیمدن. آتامدان. آتامین حیاتی اورک آچان اولماییب. اونون گنجلیگی نین سوپوق، شاختالی سیبیر تورپاغیندا کئچدیگی دئسم بییم تزه دن کۆورله جک. "

بو واخت ائوین صاحیبی، بییمین اوغلو دا گلدی. بییم هوندور بویلو، قارایانیز، خوش صیفتلی اوغونو منه تقدیم ائله دی.

- بویوک اوغومدو، حلیم، - دئدی؟ - مهممد. سونرا اوزونو منه توتوب. مهممد، حلیمه دی - قارداشیم قیزی. شوراویدن گلئب. - مهممد تعجب، بیر آز دا حئیرتله منه باخیب: - چوخ خوش اولدوق، دای قیزی. خوش گلئب، صفا گتئرئبس. - گۆروشوروک.

قوهوملاریمی گۆردوکجه اورگیم اتلانیردی. نئچه ایللرین آیریلیغیندان سونرا دوغمالارین بیر-بیرینه ساریلیب گۆروشمه آنینی کیم گۆرسیدی تاثیرلنردی. بییمین اؤولادلارینا، نوه-نتیجه لرینه باخدیقجا، اونلارین گاه فارس، گاه دا آذربایجان دیلینده بیر-بیرلری ایله دانیشیقلا رینا قولاق آسدیقجا، وطنیمین او بیرى تاینیدا، گلدیگیم یئرده شهر اوشاقلاری نین فارسین یئرینه روس دیلینی آذربایجان دیلینه قاریشدیریب دانیشیقلا ری یادما دوشوردو. ائله لری واردی کی، آذربایجان دیلینده دانیشانلارا یوخاریدان آشاغی باخاردیلار. اونلارا " چوشکا " دئییردیلر. نه یاخشی کی، او ایللره سون قویولدو.

- آناما چوخ اوخشا ییرسینیز، دای قیزی. هئچ باجیم حلیمه زولئیخا آناما بو قدر اوخشامئر کی، سیز اوخشئیئرسینیز. بییم قیزی زولئیخا منه باخیب گولور.

- قارداشیم دوز دئیئر، حلیمه دای قیزی، سونرا: - سیزه سرین

اوچون خالچانین اوستونه قولتوق آلتی، موتککه لر دوزولموشدو. منی بییمه یوخاری باشا کئچیرتدیلر. یاناشی اوتوردوق. سونرا بییم سۆزلو آداملار کیمی منه باخدی. بییردیم مندن نه سوروشماق ایسته ییر. ائله ایلک سوالی بو اولدو: - قارداشلاریم، گلینباجیم دورورلارمی؟

باشیمی آشاغی سالدیم. تزجه ساکیتلشمیشدیک. گۆزلیرم دولا-دولا باشیمی بولادیم.

بییم ده سسسیز-سسسیز، هیچقیریغینی ایچینه چکه-چکه: - ایندییه کیم قالیب کی، صمد امین ده، عبدالله امین ده حاق دونیاسینا قوووشوبلار. بیرجه منیم اوزوم برکدی. اؤلوب قورتارمیرام.

- آلاسه ائلمه سین، بیی. - دئمک، امیلریم ده. - لطیفه آرامیزا گیریپ: - باخ، دای قیزی، شوکور ائله کی هئچ اولماسا بیینی گۆردون. آغلاما. سن دیلیندن دوشمئیردین. ائله دئییردی، گۆره سن، حلیمه نی گۆرمک منه قیسمت اولاجاقمی. واللله، آخیر واختلار یوخوسونا دا گیریردین. یوخوسو چین چیخدی ننه میزین. اؤزونون ده نذیری وار. نذیر ائلمیشدی کی، دوغمالاریمدان بیر خبر ائشیتسم، هئچ اولماسا بیرینی گۆرسم قوربان کسدرجم، قونوم-قونشویا پایلاداجام. سحر کسریک قوربانلیغی.

- چوخ ساغ اولون. واللله، منی اوتاندیریرسینیز. آلاسه قبول ائلسین.

من گۆزیاری آلدیغیم حدییه لری قیزلارا وئردیم. - اؤزونوز پایلاشدیرین. - دئدیم. - اوردا بییمین ده حدییه سی وار. یئر بیئردن تشککور ائتدیلر.

حامامی قیزدیردیلار. یاخالانیب پالتاریمی دیشدیم. بییمین بوغچاسیندان چیخاردیب وئردیگی یونگول یایلیغی باشیما باغلادیم. بییم نظرلرینی مندن چکمیردی. منیم ده گۆزوم اوندادی. آغارمیش ساچلاری خینالییدی. اوزونو اؤرتن نارین قیریشلاری، نورونو ایتیرمیش آلا گۆزلیرینی گۆرمک منه آغیر گلیردی. او دا مندن گۆزلیرینی چکمیردی. بالاجا قیزجیغاز آهیل یاشیندا بییمینی گۆرمه یه گلیب. حس ائدیردیم کی، ملک بییم منیم اوزومده، گۆزومده بالاجا حلیمین ایزلرینی، علامتلیرینی آختاریر. دئییه سن، تاپدی دا. ظاهرین بییمه چوخ اوخشادیغیم اوچون اؤز گنجلیگینی منده گۆروردو و اوشاق کیمی یانیندا اوتوزدوروب تئز-تئز باشیما سیغال چکیردی. لطیفه منه

ایشگنجه ایله اۆلدورولدو. خوجالی شهری ساکینلریله برابر یئرله ینکسان ائدیلدی، باکیدا اوچ ایل بوندان اۇنجه یگیمی یانواردا دینچ اهالی نین اوستونه تانکلار یئریدیلدی. بیبی اوغلو، یوزلرله گوناھسیر اینسانلارین اۆلدورولمه سینه نئجه ساکیت یاشاق. تک اثرمنیلر اولسایدی نه دردیمیز، اونلارین آرخاسیندا آذربایجانین نئفتیله ایکنجی دنیا موحاریبه سینده آلمانلار قالیب گلن روسیا دایانمیشدی.

– دئیروخ آخی، بو تک اثرمنین گوجو دؤیول.
– اثرمنیلرین تکیدی ایله سووت روسیاسی یگیمی یانواردا بیزیم اوستوموزه سووت اوردوسونو یئریتدی. ایناندیغیمیز، گوندیگیمیز سووت اوردوسونو. نه قوجایا، نه اوشاغا، نه ده جاوانلار قییدیلار. دینچ اهالینی گوللباران ائتدیلر.

دانیشدیقجا او حادثه لر گؤزومون قاباغینا گلدیگی اوچون، – چونکی قیزیل اوردونون تانکلاری ائومین یانیندا کئچنده، اونلارین آتدیگی گولله لردن بیری ائیوانیمین دیوارلارینی دلیب دئشمیشدی – اللیم تیتره ییردی. بیبیم تیتره ین اللیمی الینه آلیب اوووشدورماغا باشلادی.

– ساکیتلش، بالا، ساکیتلش.
– بیبی، بیزیم او آناسیز، آتاسیز قالان اوشاقلاری، اثرمنیلر ناموسلارینا تجاوز ائتمه سین دئییه اؤزلرینی قیادان آتان، زهر ایچن فیدان قیزلاریمیزی نئجه اونودوم. یوزلرله قادینلاریمیز، کۆرپه لریمیز هله ده اسیرلیکده دی.

– رادیودا هر گون قولاق آسیریق. حلیمه دایی قیزی، او واختلار حاکیمیت داعواسی گئدیردی. بیری حاکیمیت کئچمه میس، او بیرسی گلیردی.

شربت گتئرممی؟ – سوروشور.

– تشککور ائدیرم، زولئیخا، گؤزل آدین وار.

– مندن بؤیوک باجیمین آدی سنین آدیناندير. حلیمه.

سارسیلیرام. دئمک بیبیم اؤز قیزینا منیم آدیمی قویماقلا اؤزونه تسکینلیک تاپیب.

شام یئمگیندن سونرا سوفره یه چای گلدی. تبریز شیرنیاتی ایله چای ایچه-ایچه منی سورغو-سوالا توتدولار. من بوردان گیزلی یوللا قایقلا سرحدی کئچدیکن سونرا باشیمیزا گلنلری – امیمین بیزی، اؤز ایشله دیگی یئرده – سوسوز، آغاجسیر، ایستی آران قصبه لرین بیرینده یئرلشدیرمگینی، اوردایاشاماغیمیزی، اوتوز یئددینجی ایلین رئرئسسسیاسیندا آتامین سرحدی کئچدیگی اوچون جسوس آدیلا سبیره سورگون اولونماغینی، اون ایلدن سونرا اوزگون، خسته حالدا قاییتماغینی، آنامین گنجه-گوندوز آتامچون گؤز یاشی تۆکمگینی، امیمین وصی خانیم آدی آجیدیل، دیکباش، قیسقانچ بیر دول قادینلا ائولنمگینی و بو ایزدیواجین اوغلو اولسا دا، هئچ ده اوغورلو آلمادایغینی، امیمین لئیلایا، بالاجا سکینه یه گۆره خیففت ائتمگینی، آتاملا امیمین، اونلاردان بئش ایل سونرا آنامین دا هانسی ایله، هانسی آیدا وفات ائتمه لرینی دانیشدیقجا بیبیم گؤز یاشلارینی ساخلایا بیلمه ییب آغلا ییردی.

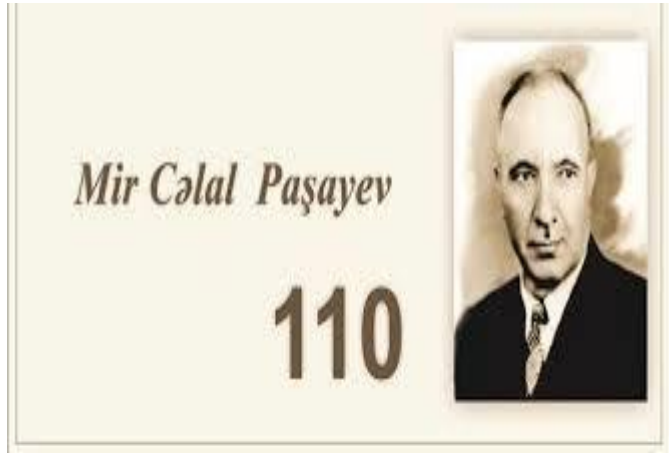
بیبیم اوغلو دؤشکجه نین اوستونده بارداش قوروب، فیکیرلی-فیکیرلی قولاق آسیردی. سونرا کؤکسونو اؤتوروب:

– دایی قیزی، – دئدی، – چوخ چتین گونلر یاشامیسینیز.

– هه، اۆلکه باشچیسى ستالی نین گؤستریشیله اوتوز یئددینجی ایلین رئرئسسسیاسیندا ائله عایله یوخ ایدی کی، او ایللرین آجیسینی چکمه سین. آذربایجانین ضیالیلارینی، ان یاخشى اینسانلارینی محکمه سیز گولله دیلر، چوخلارینی روسیانی سویوق، آیاق دیمز یئرلینه سورگون ائله دیلر. بو بلادان تزجه قورتارمیشدیق کی، ایکنجی دنیا موحاریبه سی باشلادی. یوز مینلرله آذربایجانلی موحاریبه ده هلاک اولدو. ایندی ده اثرمنیلر روسیانی کؤمگیله قارباغی ایشغال ائتدیلر.

بیبیم اوغلو: – قزتلردن اوخویوروق. – دئدی، – اورداکی وضعیتدن خبر توتوروق. آتگاه ائلان اولوندوغونا گۆره ده چوخ سئوینیریک.

– بلی. – دئدیم. – بو یاخیندا موحاریبه دایانیب. ایندی، شوکور، ساکیتلیکدی. آنجاق تورپاقلاریمیز ایشغال آلتیندادی. بو نئچه ایله بؤیوک فاجیعه لر یاشادیق. مینلرله اینسانلاریمیز

بدیعی یارادیجیلیغا باشلادیغی ایلک ایللر او، اولجه قلمینی حکایه ژانریندا سیناییر و آز بیر واختدا اوخوجولارین دیقیتینی جلب ائدیر. سونرالار میر جلال " دیریلن آدام " و خصوصن " بیر گنجین مانیفستی " کیمی ایری حجملی اثرلرینی یازماقلا اؤزونون یالنیز دوزلو-مزه لی یوموریستیک حکایه لر مؤلیفی یوخ، هم ده چوخپلانلی، گئنیش احاطه لی نثر اثرلری یازماغا قابیل ایستعداده بیر ناشیر اولدوغونو گؤستریر.

چوخ کئچمیر، تخمینن ائله او ایللرده میر جلال جیدی علمی آراشدیرمالارین نتیجه سی اولان " فوضولی نین پوئتیک خصوصیتلری " (۱۹۴۰) اثرینی یازیر. بو اثر اونون کلاسیک شعیریمیزه، خصوصن فوضولی ایرثی نین اینجه لیکلرینه بلد اولماسیندان خبر وئریردی. بئله لیکله، میر جلال ۵۰ ایللیک بؤیوک یارادیجیلیق یولونون باشلانگیچیندا، ایلک اون-اون یکی ایلینده آذربایجان ادبیاتینا هم ایستعدالی، سؤزون اصل معناسیندا پئشکار بیر یازیچی نین، هم ده آذربایجان علمینه سوییه لی، جیدی بیر عالیمین گلدیگینی ثبوت ائتدی.

یازیچی میر جلال پاشایئوه هامی، حتی تای-توشلاری دا میر جلال موعلیم دئییه موراجیعت ائدیردیلر. چونکی او، لاپ اولدن گنجه ده بیر موعلیم کیمی فعالیتیه باشلامیشدی و عؤمرونون آخیرینا کیمی موعلملیک فعالیتینی داوام ائتدیرمیش، اوزون ایللر آذربایجان دؤولت اونیورسیتئتینده درس دئمیش، آذربایجان ادبیاتی کافئدراسی نین مودیری اولموشدور. مینلرله موعلیم، یازیچی، عالیم ادبیاتین

خلوت ده یانان شمع

XƏLVƏTDƏ YANAN ŞAM

NƏRİMAN HƏSƏNZADƏ

نریمان حسن زاده

نمایشنامه

MİRCƏLAL- 110

آذربایجان ادبیاتی تاریخینده ۱۹۲۰-۱۹۹۱-جی ایللری احاطه ائدن سووئت دؤورو مرحله سی نین خصوصی یئری و خصوصی چکیسی وار؛ بو، دانیلماز بیر حقیقتدیر. بو دؤورده، هر جور سیاسی و ایدئولوژی تضيقلره باخمایارق، ۲۰ عصرین اؤزو ایله گتیردیگی قلوبال یئنیلشمه پروسئسی بیزیم ادبیاتیمیزدان دا یان کئچمه دی؛ یئنی مضمونلو، یئنی فورمالی ادبیاتین تملی قویلدو. بو یئنی ادبیاتین او زامان ان فعال یارادیجیلاریندان بیری ده میر جلال پاشایئو ایدی. ۱۹۲۸-جی ایلده ادبی فعالیتیه باشلایان میر جلال موعلیم یارادیجیلیغی بویو هم ده تنقیدی مقاله لر و ادبیاتشوناسلیق اثرلری یازماقلا، ادبیاتین بو ساحه سی نین اینکیشافی اوچون بؤیوک ایشلر گؤرموشدور.

خلوتده یانان شمع

XƏLVƏTDƏ YANAN ŞAM

موعلمیم میر جلالین آنادان اولماسی نین ۱۱۰ ایللیگینه
پرولوقلو، ائپیلوقلو یئددی صحنه لیک دراماتیک پوئما
ایشتیراک ائدیرلر:

میر جلال - گۆر کئملی یازیچی، ادبیاتشوناس-عالیم
پوسته خانیم-اونون خانیمی

موشفیق - میر جلالین دوستو، گۆر کملی شاعیر

عارف - میر جلالین اوغلو، گنج عالیم

قیام-میر جلالین طلبه سی، گنج شاعیر

حادثه لر ۱۹ عصرین ایکینجی یاریسیندا باکی شهرینده باش
وئریر.

پرولوق

حزین و کئچمیشلری خاطرلادان موسیقی نین فونوندا قیامین بو
سۆزلری ائشیدیلیر و پرده یواش-یواش قالخیر.

قیام

حیات، سندن اؤترو دئمه تعظیم، هر قمین آدینی سن تزه قویما.
تاریم، طالعیمنن من اوز-اوزیم، سن منی اؤزومله اوز-اوزه قویما.
قیام عسگر پالتاریندا شعیر اوخویور.

آذربایجان اؤزو بویدا

بیر اوجاقدی.

او یاندیقجا یاشایاجاق،

یاشادیقجا یاناچاقدی.

او، کیمیسه اوشوده جک،

او کیمیسه یاندیراجاق،

او، یاناچاق. ایچیمده کی یاتان دونیام

یوخوسوندان اویاناچاق.

یان، ای منیم قارا بولور مشعلیم، یان!

یئر اوزونده یانیر قدیم، برکتلی

بیر مملکت، - آذربایجان!

ایشیق سۆنور.

۱-جی صحنه

قیام صحنه ده داغیندیر. قولونداکی ساعات آ باخیر. قیام

اساسلارینی - ادبیات نظریه سینی اونون درسلیکلریندن،
خصوصن " ادبیاتشوناسلیغین اساسلاری " کیتابیندان و
اؤزومنخصوص یومورو ایله موشایعت اولونان جانلی
موحاظیره لریندن اؤیرنمیشلر. من ده او خوشباختلاردانام
کی، میر جلال موللیمین موحاظیره لرینی دینله میشم،
اونون طلبه سی اولموشام. اونون مولاییم، ایشیقلی
سیماسینی، اینجه یومورونو تئز-تئز خاطرلاییرام. میر جلال
موللیم سۆزون اصل معناسیندا گۆزل پنداقوق و ادیب ایدی.

میر جلال پاشائیو ۱۹۰۸-جی ایله اردبیلین اندبیل
کندینده دونیایا گۆز آچیب. بو ایل اونون آنادان اولماسی نین
۱۱۰ ایللیگی قید اولونور. میر جلال موللیم حاقیندا چوخلو
خاطیره لر، مقاله لر، مونوقرافیالار یازیلیب؛ بوندان سونرا دا
یازیلماچاق. آما اونون مانالی حایاتیندان، حایاتی نین موعین
دؤوروندن بحث ائدن بدیعی اثر ایندییه کیمی هله
یازیلمامیشدی. بوگونلرده گۆر کملی شاعیر، ادیبین سئویملی
طلبه سی نریمان حسنزاده موللیمی نین حایاتیندان بحث
ائدن دراماتیک بیر پوئما یازیب رئداکسیامیزا گۆندریب. اونو
ممنوعیتله اوخوجولاریمیزین دیقیتینه تقدیم ائدیریک.

اینتیقام قاسیمزاده

واختا من نه دئییم، قانادلی قوشدو، چینیمه قونموشدو، اوردان دا
اوپدو.

آنی ساخلا گۆروم، تک بیرجه آنی،
ایمتاحانا چکیر زامان اینسانی،
اینسان - پرومئتی گوجونده تکدی،
او بیر واخت اوزونو کشف ائده جکدی!
(پاوزا)

گئتدیم، کاپیتاندا ایجازه آلدیم، (کنارا)
اوندان بیر دفعه ده من جزا آلدیم.
دئدیم قایداجام گونورتایاجان.
ئشیتدیم، یولداش کاپیتان.
سون " گنجلر گونو " نده شعیریمی دئدیم، آنجاق ایتتیفاقدا بیر آز
لنگیدیم.

منی شینئلیمدن تانیمدیلار.
(اکراندا عسگر حیاتی، تعلیم، مشق)
یا من دیشمیشم، یا بو آداملار.
سالیان قیشلاغینا گئندن بری،
دیشن منم، من ... سووئت عسگری!
(یئنه ساعت باخیر)
گرک گنجیکیم، نه ایسه... آنجاق،
سیرایا چاتماسام، مطلق قاویتواخت!
(تمکینله)

منیم مانیفستیم - منیم حیاتیتم...
واختین ایندیمیش موقددراتیم!
اوسته لیک بیر جزا... حبس! نظارت!
اصل تاماشادی بلکه، حضرات!
(کیمیسه یامسیلاماغا باشلایر)
- فاراغات! - بیر-یکی!

- سورون!

- قالخ!

- دایان!

- یئرینده آددیملا!

- سویون!

- یات!

- اوپان!!

اوردا فوضولینی اوخوماق اولمور،
اوردا فوضولیدن سس-سوراق اولمور.
اوردا عسگرلری ساییب-سئچیرلر،
قلبه علمی وار... اونو کئچیرلر.

اؤلدورمک، یا اؤلمک، - بودور اساسی،
هومانیست اینسانین وحشی قیصاصی!
ایسکندر اؤیرندی بونو بیر زامان،
ترویا قهرمانی آخیلئس! - اوندان.
میر جلالین گلدیگینی گؤرور. او، فیکیرلی حالدا صحنه یه داخل
اولور .

گۆر نئجه آستا یئریر،
گۆر نئجه اوستا یئریر.
حیسلرین اوسته یئریر،
عننه - عادت یئریر،
یئره سخاوت یئریر.

(کنارا)

هله منی گۆرمور... یوخ، گۆردو... سلام!
میر جلال (اؤزونه خاص صمیمیتله)
نئجه سن، قیام!
بیر دفعه گۆرموشدوم اول من سنی،
اونودا بیلیردیم او گوندن سنی.
اوندا دا شینئله، عسگر بابایدین،
یئنه ایتتیفاقین قاباغیندایدین.

قیام

مانیفست دئییردیم من بیر آز قاباق،
عاغلیما گلمزدی هئچ قارشیشلاشق.
بو سۆزو بیرینجی سیز گئیردینیز،
سیز صنعت دلیینده اونو دئدینیز.

میر جلال (معنالی)

" کۆنولدن - کۆنوله یوللار گۆرونور " !

(پاوزا)

واقیفین شعیرینده اورک دؤیونور.
واقیف شعیریمیزین شاه میصراعسیدی.

قیام (واقیفین بیر بند شعیرینی دئییر)
" خومار - خومار باخماق گۆز قایداسیدی،
لاله تک قیزارماق اوز قایداسیدی،
پرشانلیق زولفون اؤز قایداسیدی،

نه بادی-صبادان، نه شانه دندی. "

(پاوزا، فیکیردن آیرلمیش کیمی)
یوز ایلدی یول گلیر سۆز قافیله سی،
نه وزنی کۆهنه لیر، نه قافییه سی.
آما شعیر ده وار، قافییه سیزدی،
قافییه یوخدورسا، سۆز بییه سیزدی.
بعضن دئییرلر کی، قافییه سیخیر،
ایلهم اولان یئرده او نییه سیخیر!)

(پاوزا)

وحیدی، حاقدان گلیر، قافییه - سسدی،
او بویدا نیظامی سهو ائله مزدی.
او دا اوردان گلیر، حاقدان، قرآندان،
واصیم هله ساغدی، سوروشون اوندان.

(میر جلال موعلیمه موراجیعتله)
بیر آز مورکبیدی، بیر آز دا غلیظ.

میر جلال

من شاعیر دئییلیم.

قیام

سیز شاعیر سینیز.

سیز شعیر یازاندا من هئج یوخویدوم،
سونرا هامیسینی تاپدیم، اوخودوم.

میر جلالین شعیرینی دئییر

"الینده قیزیلدان بیر قلمی وار.

ماسایا سۆیکه نیب هئی یازیب-پوزار.

هردن سسسیز اولور، دالیر، دوشونور،

هردن چۆهره سینده بیر سئوینج اولور "

میر جلال (ماراقلا)

هاردان آختاریبسان بو یازیلاری؟

باشقادی شعیرین ایندی بازاری.

قیام

"بوش واختلاردا گئدر ایداره لره،

گۆردویو نۆقصانی یازار دفتره.

قیزیل نئشتر ایله گئتدیگی یئره،
تنقید اودو ووروب، یاندرار-یاخار "

میر جلال

بیزیم بیر کومسومول واختیمیز اولوب،

اوندا دا هامییا - هامی گۆز اولوب.

بیز چوخ حساس ایدیک، سیز چوخ موعاصیر،

کیمی دیندیریرم، دایم تله سیر.

قیام

میر جلال موعلیم، دوغرو دئدینیز،

تله سن ده بیزیک، گئجیکن ده بیز.

بیلیمیم، هارایا تله سیر اینسان،

اؤزونون الینده بو اسیر اینسان؟

بیر یئره آرخابین چیخیب گئتدیگیم

یادیم گلیمیر هئج ... هانسینی دئییم؟

میر جلال،

دون ایتتیفاقد شاعیر دئییبسن،

منه دانیشدیلار... من دئدیم احسن!

دئدیلم، هامیدان او اوستونویدو.

قیام

بیزیم همیشه کی "گنجلر گونو" یدو.

میر جلال (شاعیر گۆرکه می آلیر)

"ایستر بسته کار اول، ایستر نقاش اول،

هامیدان یوکسک اول، هامیدان باش اول...

"موشفیقین شعیریدی، سۆز نفس آلیر،

سۆز ده ناماز اوسته دستماز آلیر.

(پاوزا)

کبین کسدیرنده... او واخت نه ایسه،

قوشولوب گئتمیشدی موشفیق ده بیزه.

یول اوستو چیخمیشدی قاباغیمیزا،

یازیلدی بو کۆنول واراغیمیزا.

هردن پوسته خانیم یادینا سالیر،

اؤزونو بیر محشر اودونا سالیر.

ایشیق سۆنور.

۲-جی صحنه

موشفیقله میر جلالی صحنه ده گۆرووک.

مهربان گۆرورشورلر، پوسته خانیم دا بانلاریندادی.

موشفيق

مير جلال، هارايا؟

(مير جلال جاوابيندا لعنكيير)

مير جلال...

مير جلال

بلى...

موشفيق

نه بلى... مير جلال، بو لاپ گولمه لى!

مير جلال

كيبين كسديرمه يه!

موشفيق

اشى... موبارك!

(قوجاقلاير)

گئدك، من ده سنين يانيندا، گئدك!

اوردا شاهيد اولسون بو قاراداغلى،

يانيندا قول كيمي قوللارى باغلى!

مير جلال

موشفيق، شاعيرلرين اورگى، قارداش،

سنين اورگينه بنزيدي، كاش.

سنين هر قافيين خير دعام دى،

منيم ايلك نيكاحيم، سون نيكاحيمدى.

موشفيق (پوئتيك گوركم آليز)

دونيايا ياخشى باخ، او، تول پرده دى،

حوسنو، گوزلليگى بو رنگلرده دى.

باخ، بو گولوشده دى، بو عيصمتده دى.

آچسام قوللاريمي، سيغار كاينات،

سنيندى، منيمدى، بيزيمدى حيات!

(مير جلال ياخينلاشير)

گورموشدوم، او قيزدى، بو تانرى پايى!

سويو شيرينيدي، آغزى دعالى.

(پاوزا)

"كومونيست" قزتى رنداكسيياسى،

باشقايدى او زامان كؤنول دونياسى.

حكايه وئرميشدين، او دا يازيردى،

هر سطرين سونوندا "نيدا" يازيردى.

ماكينا تزيدي، حكايه تزه،

بارماقلار بيانو چاليردى بيزه.

(پاوزا)

بير گون فوضوليدن خبر آلديلار،

-عشقندن ساوايى دونيادا نه وار؟

دئدى: - بير دونيا وار - بير عشق دونياسى،

قافيل، قئيل و-قالدى قالان هاميسى.

ايشيق شؤنور و يانير. صحنه ده مير جلال و پوسته خانيم گورونور.

نيكاح كاغيدينا قول چكيرلر.

"...بيز ده موراديميزجا،

فلكدن پاي آلايديق،

سيزه قونشو اولايديق.

آرزويا باخ، سئوگيليم،

تئللريندن اينجه مى،

سؤيله، اورگينجه مى؟"

مير جلال

اوخو بير بيت ده، بير بند ده، موشفيق!

قوى دولسون-بوشالسين سينن ده، موشفيق!

بولبول اوخويورسا گرک او سوسسون.

موشفيق (گولور)

بولبول اوخوماسين؟

مير جلال

موشفيق اوخوسون.

موشفيق (اوخويور)

"جاهان كى سولمايان بير باغچا-باغدى،

بوردا رواديرمى گولمه دن اولمك؟

يازيق او كسه كى، قاراقاباغدى،

نه گوزل ياراشير اينسانا گولمك!"

ايشيق سؤنور.

۳-جو صحنه

ايشيق موشفيقين اوستوندن گوتورولور، مير جلالين و قيامين اوستونه

دوشور.

مير جلال (تكرار اندير)

"نه گوزل ياراشير اينسانا گولمك"

موشفيقين اؤزونه ياراشيردى تك.

(كنارا)

اونون ناله سينه تورپاق اوياندى،

دئديگى سؤزلرين اودونلايندى.

شیرین گولوشونو، تانیس سسینی،
شعیرین هنجاسینی، قافییه سینی،
دولو سینه سینی نیشان آلدیلار،
حاقین تۆهفه سینی نیشان آلدیلار.

قیام

میر جلال موعلیم، ساغ اولون.

میر جلال

دیلمز.

اوشوتدو قلبیمی او ایستی نفس.

(ایشیق بالنیز میر جلالین و قییايمن اوستونه دوشور)

میر جلال

شعیر سؤیله ینده او، سچیلردی،

یا یلاق سویو کیمی سؤز ایچیلردی.

ایندی آرخامیزجا قانادلی گلن

بیزیم جاوانلاردی... بیر، ائله سن.

قاییت، آلاهی قویسا، یئنه گؤروشک،

شعیر کیتابینی نشر ائلتدیرک.

قیام

سیز بؤیوک، تانیتمیش بیر اوستادسینیز،

وورغوندو، سیز سینیز... سیزین آدینیز.

میر جلال

وورغون بیر کاغیز دا قارالاماییب،

ترته میز یازیددی...

(پاوزا)

اوندان اولماییب.

منیم - عایله مدی ایلك شاه اثریم،

من اونا بور جلیبیم، وارسا هر نییم.

(کنارا، تمکینلی)

کیشیه آرخادی، دایاقدی قادین،

باختی یاتاندا دا... اویاقدی قادین.

بلکه ده یئگانه احتییاچیدی،

-الترین اسنده - ایلاجیدی،

آیاغین اسنده - قولتوق آغاجی،

اؤزو ده یانیندا سنه دوعاچی.

بونو بیر گنجه لی قوجا کیشیدن،

اوردا ائشیتیمیشم، گنجه ده ایکن.

(اوجادان)

عایله م!

قیام

بس مشهور "مانیفستینیز"؟

زامانین سؤزونو سیز دئیسینیز.

میر جلال موعلیم، اورداکی ائیها!

او - "ایته آتارام، یادا ساتمارام!"

او سؤزلر اود سالییر دیله-آغیزا،

نئجه بو کوبسونوز اودو کاغیزا،

اونو یاندرماییب، کول ائلمه ییب؟

میر جلال (اؤزونه خاص یومارلا)

هله کی، هنج بیر شئی حلل ائلمه ییب.

(فیکیرلی)

نهنگ لئو تولستوی چوخ گؤزل دئییر،

یازچی امگی - قول امگیدیر.

او، قایا چاپماقدان چتیندی، اینان،

بعضن طالعیینی گيروو قویبیرسان.

اریدیپ عؤمرونو سان گیله-گیله،

وئریرسن یازدیغین او سطریرله.

(پاوزا)

ائله کی، خالق سئودی، سنی اوخودو،

خوشبختلیک دئییلن بیر نعمتدی بو.

کیمسه شؤهرت اوچون لاپ هلاک اولور،

نه دانماق مومکوندو، نه دئمک اولور.

(قیاما)

داریخما، عسگرلیک عؤمورلوک اولمور،

هر شئی کنچجیدی، هنج شئی یوک اولمور.

قیام (کنارا)

ابدی بیر قمدی آنا حسرتیم،

نه واخت بیر دیونجا من آنا دندیم؟!

(اوجادان)

بیر آنام واریدی تک، ایکی میز تک،

اونو دا ایتیردیم...

میر جلال

هییم، بئله دئمک.

قیام

جنت هاواسییدی ایستی نفسی،

حضرات پیغمبرین او قیز نوه سی.

بیر آنام واریدی، آتام عوضی،
عوض ائلمه دی، عوضسیز اولدو.

میر جلال

یوخدو یئر اوزونده قمسیز بیر اینسان،
من دا یانقلیلام آنا ساریدان.
بیزیم، تک آنالار موقدس اولور،
نه یاشایا بیلیر، نه عوض اولور.

پوسته خانیم (داخیل اولور)

صُحبتہ توتمودو کؤهنه قونشومییز،
بلکه یادیندادی بالاجا توووز.
بؤیوک قیز اولودو قمسیز-کدرسیز،
قیزلار تئز بؤیویور - ائودن خبرسیز.
یولدا ساخلا میشدی. لعنگیدیم بیر آزا،
نه بیلیم، دئدیم کی، گئتسم، دوز اولماز.

میر جلال (قیامی تقدیم ائدیر)

تانیش اول، قیامدی، بیزیم گنج شاعیر،
وورگونون، موشفیقین دالینجا گلیر.

(پوسته خانیم و قیام گؤروشورلر)

من ده گئیینمیشم بو بوز شینئلدن،
اوندا کی، دارایدی، او تایدا وطن
بو یوخ، او تایداکی، او آذربایجان،
یاشادی قیرخبئشدن قیرخ آلتی یاجان.

قیام

کیتابدا باخمیشام او شکلینیزه،
عسگر گئییمی ده یاراشیر سیزه.

میر جلال

عسگر دوغولایدیق کاش بیز آنادان،
بورچلو قالماایدیق اونا، سونرادان.

(پاوزا)

منیم قارداشلاریم، منیم یوز آر خام،
آرازدان او تایدا یاشاییر، قیام.
بیلیرم، گله جک بیر محشر گونو،
آیریلان خالقارین بیرلشن گونو.

بیلیرم، من عؤمور سورہ جیممی؟
گئدیب اردبیلی گؤره جیممی؟

(پاوزا)

اصلینی دانانی - کؤهنه کیشیلر،
هارامزاده دئییب، بینمه ییلر.
من ده اؤز اصلیمی هئچ واخت دانمادیم،
هئچ کسین دالیندا دالدا انمادیم.

قیام (تائیرلنرک)

میر جلال موعلم، گؤره جکسینیز،
اوردا دا بیر عؤمور سورہ جکسینیز.

میر جلال (کنارا)

منیم نیتیمدن آتام حالیددی،
قاییدیب او تایا آپارمالیددی.
او گئدیپ-گلینجه، باغلاندی یوللار،
بوردا روس باغلادی، اوردا دا فارسار.
گلشین-گئدیشین یولو کسیددی،
میلت آیری دوشوب نچه نسیددی.
(اوجادان)

تبریزین یانیندا یورد یئری قالیر،
بیرینی دئییرم، او بیرری قالیر.
او تایدا بؤیوک بیر آذربایجان وار،
نه روسدا بیر اینصاف، نه فارسدا قان وار.

(پاوزا)

گنجه بیر آنامدی، تبریز بیر آنام،
گنجه ده - تحصیلیم، تبریزده لایلام.
بیر لهجه اوردادی، بیر لهجه بوردا،
من ده... نه قالیددی، اؤلونجه بوردا!!
(گولومسه ییر)

هر یاشدا گؤرورم، غلیظدی حیات.

قیام (کنارا)

بیر آز ساری سیمه توخونور اوستاد.
(اوجادان)

دوزو، ایستردیم کی، تبریزی گؤرورم،
گئدیب تبریزده ده - من سیزی گؤرورم.

اكراندا ۱۹۹۱-جی ایلده سرحدین سؤكولمه سی و
آذربایجانلارین حسرتله گؤروشلری گؤستریلیر.

شاعیرم، - دئمکنن او شاعیر اولمور.
شاعیرلر سئچیلیر هاردا اولسا دا،
شاعیر - شاعیرلرین آراسیندا دا.
هر موراز اوستوندا بیر آنا دورور،
حاقا ایلک دوعاچی آنالار اولور.

ایشیق سؤنور

۴-جوصحنه

ایلک گؤروشدن بیر نئچه ایل کئچیب. قیام آرتیق مولکی گئییمده دیر.

قیام (داخیل اولور)

تاریخ - حساباتدی، عؤمور - حسابدی،

سینم - استول اوستو قالین کیتابدی.

هر گون وراقلایب اوخویورام من.

من جان بسلیمیرم، جان قویورام من.

منی منده گؤروب " زای " ائله دیلار،

منی اؤزلرینه تای ائله دیلار.

اوزده پیشیک کیمی میبولدا یانلار،

دالادا میللتی سئچیب ساینلار.

وظیفه صاحبی بازی عیانلار،

آجین سوفره سینده یئییب دو یانلار.

میصیر احرامیندا یاتان فیرونلار،

ایلاهی، بوردا دا دوغولور اونلار؟!

واطن منیمکیدى، او صاحب چیخیر،

اورک آختاریرام، اوندا جیب چیخیر.

اورک قیزدیردیغیم اینسانلار اولور،

اوندا دا بیرى لال، بیرى کار اولور.

یاخشى كى، یاخشیلار قارشىما چیخدى،

نه دئدییم، بیئنه ده بیر آما چیخدى.

(پاوزا)

کاش منیم اورگیم سیزده اولایدی،

اورک داخیلده یوخ، اوزده اولایدی،

باخیب گؤریدیلمر اورک ات دئییل،

منیم دئدیگیم ده... مذمت دئییل.

میر جلال داخیل اولور. قیامین اؤز-اؤزونه شعیر دئدیگینی گؤروب،
کناردا دایانیر.

پوسته خانیم (صحبتي دیشیر)
قیام یاخشى دئدی، هامیسی اولاجاق،
بیزه ده گلین بیر، تبریزدن قاباق.
(میر جلال)

اؤزون قوناق چاغیر، بیر آش دملیم،

رعنانی چاغیریم، جومشوده دئییم.

عارف ده ائوده دی، آناسی اؤلوموش،

دونن موسکوادان گلییدی... سوروش.

قیام (قولونداکی ساعات آ باخیر)

میر جلال موعلیم، منیم عزیزیم،

سیزه میننتدارام، گرک تله سیم.

گرک بو شینلله تام حالالاشیم،

سوفرنیز بول اولسون... قالسین آش پاییم.

طالع چوخ گورمه سین گوروشوموزو،

یاتسام، یوخومدا دا گورمزدیم دوزو،

نئجه ده دوغمادی سیزین سسینیز.

میر جلال موعلیم، مؤعجیزه سینیز.

میر جلال

اینسان مؤعجیزه دی، - پیغمبر دئییب.

(کنارا)

پیغمبر دئییه نی اونوتدوق... حییف.

قیام صحنه ددن چیخیر، صحنه ده میر جلال و پوسته خانیم قالیر.

پوسته خانیم

موشفیقه اوخشاییر قیام، میر جلال،

نیکاح گونوموزو بیر یادینا سال.

گوزومدن گئتمه بیر هئج او تبسوم،

من اونو قیامین اوزونده گوردوم.

میر جلال

دئییرلر، دوغولور شاعیر آنادان. گورونور، قیام دا...

پوسته خانیم

بیر سوروش اوندان.

بلکه هئج شاعیرین یوخدو خبری؟

میر جلال

اوستونده دوغولور اونون دیری.

آما هر آنادان شاعیر دوغولمور،

بۇيوك نسيميدن اوزو برييه،
شاعيرلر حساسدى دوزه-آيرييه.
بعضا دۇزه بيلمير... چونكى پاك اولور،
بير سۇز قزاسيندا او هلاك اولور،
جاويدلر، موشفيقلر گئتدى گودازا،
واى او ميلته كى، بئله اودوزا!
ان بۇيوك جيناييت شاعيره قصدى،
ميلتين ايچينده او موقدسدى.

(پاوزا)

ايسگندر داغيتدى فيو شهريني،
آنچاق تانياندا بير شاعيريني،
اوچولان ائوينى تيكدى قوشونلار،
شاعيرله گۇروشه گئتدى حوكمدار.
بونو من دئميرم، آرريان دئيير،
بۇيوك ايسگندرى تانيان دئيير.

قيام (مير جلالى گۇرور)

سيزسينيز؟... اؤپورم قدمينيزى،
آلاهييم گۇندريب يئنه ده سيزى.

مير جلال (گولومسونور)

گۇردوم، سينن دولوب، شعير دئييرسن،
دى، گۇروم نئجه سن، يا نئيله ييرسن؟

قيام (اركيانا)

مير جلال موعليم، ايش اختاريرام،
نه وطن آرخامدى، نه ميلت آرخام.

مير جلال

قيام، ايش اختارما، سن ادام اختار،
اختاران دئييلر...

قيام (گولومسونور، كنارا)

اختاران تاپار...

بیر یول آیریجینا بنزه بیر حیات،
ساغیم - احتیاطدی، سولوم - احتیاط.

قوشو سو ایچنده گۇروبسونوزمو؟
گۇروب ده، قاخاجا دۇنوبسونوزمو؟!
بعضن دئييرم كى، حیات باخ، اودور.
-گۇزو - دۇرد طرفه كئشيكچى اولور.
باشى - ديييره نير فيرفيرا كيمي،
سو يو ايچه بيلمير آخيرا كيمي.

(پاوزا)

اول درس اوخودوم گنجه ده دۇرد ايل،
سونرا موسكوادا - ايکينجى تحصيل.
قايديب گلديم كى، بير ايش وئرلر،
اوردا گۇرمة ديلر، بوردا گۇرلر.
من ده بو ميلتين آخى، بير ييديم،
خيره، يا شرده شعير ديليديم.
ايندى، نئجه دئييم، ايشسيز سرسرى،
شاعيرين - شاعيره يوخودو بنزرى.

(اؤز گۇركمینی گۇستريز)

(پاوزا)

بوردان موسكوانين خبرى يوخودو،
باكى بير گميدى، لؤوبرى يوخودو
دالقالار آپارار بير توفان اولسا،
باتار، سيلكله ييب باتيران اولسا.
سوروشسه يهرى ييخيلار آتدان،
عدالت ايسته دى شاعير حياتدان.
چاغيردى: " عدالت، سن ائى عدالت! "،
عدالت - خوليايميش، افنديم، اوت.
عدالت - آدلارا قوبولور فقط!
نه سيردى، اينسانا اينسان اينانير،
اينانان - آلدانير، آلدانان - دانير.

حسين جاويدين " عدالت " سۇزلرينه بسته لنميش ماهنى
آكتيورون ايفاسيندا سسله نير.

مير جلال (كنارا)

بیر دفعه نه دویدوم، نه بسدی، دئییر،
آنالار گتیریر - یاشاتماق اوچون،
تورپاق دا آپاریر - بوشالتماق اوچون.
بلکه بونا گؤرا قدیم کیشیلر
"گلیملی-گئدیملی" دونیا دئییبیلر؟!

قیام (کنارا)

قورقودون سؤزودو... آی قورقود آتا!
نئچه حیکمتم قویوب گئتدین دونیادا.
ایینه یه - تیکن دئمه دی او دده قورقودا
تیکانا - سؤکن دئمه دی او دده قورقودا!
آیرانا - دویوران دئمه دی او دده قورقودا
گلینه - آیران دئمه دی او دده قورقودا...

(اوجادان، میر جلال)

هئچ عسگر شینتلیم چیخمیر یادیمدان،
سیزال اوزاتدینیز منه او زامان.
شعیر کیتابیمی نشر ائله دیلر.

میر جلال

ایندی دا واجیبیدی یازدیغین اثر.
بیزیم وطن اوغلو - دوکتور نریمان،
میلت اونوتماسین گرک هئچ زامان.
هئچ یاددان چیخارمی مارت قیرغینلاری،
لئینه یازمیشدی او واخت بونلاری.

قیام (اثر دن بیر بند دئییر)

باغلی قوولوقلاری آرخیودن آچیب
یازیلار اوخودوم من نئچه دیلده.
نریمان دئدیکجه نریمانلاشیب،
اؤزوم ده دییشدیم بو نئچه ایلده.

(پاوزا)

بیری ایراد توتدو منه او زامان،
- "بیزه لازیم دئییل نریمانلاشان.
ایندی لئینلشمک گرکدی بیزه..."

من تاپا بیلیمیرم ندنسه اونو،
یوخدو نیشان وئرن بیر کیمسه اونو.
بلکه ده یئرسیزدی موقاییسسه سی؟
-بیزیم میلتم کیمی یوخ بیگانه سی.

(کنارا)

سئجیب اورتابابی باشا چکیرلر،
بو جور، کوت بیجاغی داشا چکیرلر.
بؤیوک آداملاری کیچیکلر دانیر،
کیچیک حیاسیزدی، بؤیوک قیسقانیر.
سؤزو دوز دئینده، هورکوب اسن وار،
مهمدین یانیندا مهمدحسن وار.
میلتم بیر اولسا دا، حوقوق بیر دئییل،
حوقوقو پوزان دا موقصیر دئییل.
آللاها یالوارمیر، هئچ کس،... خئیری نه؟
یالواریر لئنی نین ماوزولئینه.
حاکیمین محکوما تؤولوییه سیدی،
موسکوا باکی نین ائو ییه سیدی،
سونونجو سؤزو دا او دئییه سیدی.

(پاوزا)

میر جلال

بونلار ایشسیزلیگین فسادلاریدی،
دونیا - تارازلیغین تضازادلاریدی.
موقددس سایلیب همیشه وطن،
اوزون دونندا ده، سئومگی اویرن.

قیام

دوغرودان، سیز باشقا طبعتسینیز،
سیز بوتؤو بیر آرزو، بیر نیتسینیز.
حیکمتی نه قدر ساده دئدینیز.
میر جلال موعلیم، سیز داهیسینیز.

میر جلال

داهیلر - آنادی، دوغور - توره بیر.
بیر داهقارا تورپاق... آجگؤزدو، یئییر.

اټله بیل دوغمدی، قوهومدو اینان.
بیز گرک میلته اټلجه سټوک،
بو سندن، بو مندن باشلا سین گرک.

(پاوزا، قیاما موراجیعتله)
گۆزله مه، آدام دا آختارما داه،
گندک، آدام دا من!

قیام (کنارا)
قوربان آلاها!
چوخ اولدو " آدام تاپ " دئین دوستلاریم،
" آدام دا من! " دئین یوخویدو، تانریم!
(اینام و تردودلر ایچینده صحنه نی ترک ائدیر)

ایشیق سؤنور
۵-جی صحنه
میر جلالین ائوی. پوسته خانیم ائو ایشلری ایله مشغولدور.
میر جلال (داخیل اولور)
آسپیرانت گۆتوردوک دونن، قیامی.
ایندی تانیمازسان گۆرسن، قیامی.

پوسته خانیم
نییه تانیمیرام، نه، ناراضییدی؟
میر جلال
یوخ، یاخشی معنادا... نه اولاسییدی؟!
پوسته خانیم
کیمینسه یانیندا گندیب سؤز دئیر،
او سؤز ده کیمینسه خاطرینه دیر.
من سنه نه دئییم، بیلیرسن اؤزون،
اوزو یوخ، آستاری اوخونور سؤزون.
جاویدی، موشفیقی، احمد جاوادی،
نئجه آپاردیلار... دینن اولمادی...
سن اؤزون...

میر جلال
گئتدیلر... حیف اونلار،
بیر دون گئیدیریرلر بو قانونلار!

نه دئییب، عئینله دئییرم سیزه.
من ده لئنینلشه بیلمه دیم هئج واخت،
بیر شعیر یازمیشدیم لئینه آنجاق.
میر جلال (تمکینلی)
گرک دئییدین کی، دوکتور نریمان،
سیاسی خادیمی، شانلی بیر اینسان.
ادیبدی، اوسته لیک بؤیوک حکیمدی،
سنه مانعچیلیک اټله ین کیمدی!؟

قیام (کنارا)
ایلاهی، بو یاشدا بو قدر پاکلیق!
اصل سقراط واری داهی اوشاقلیق!
هر یاشدا اینسانا اینانیر اونلار،
(پاوزا)

عصر دن عصره بویلانیر اونلار.
(اوجادان)
میر جلال موعلیم، نئجه صافسینیز،
هله یاز بلمامیش بیر کیتابسینیز.
کاش سیزه بیر عؤمور قولاق آسایدیم،
من او کیتابی دا اؤزوم یازایدیم.

میر جلال (صحبتي دیشیر)
اوردا... ایتتیفاقدا بؤلگویدو دونن،
سنه ائو دوشدومو ائو بؤلگوسوندن؟

قیام
اوردا... من گۆردوم کی، لئنینلشیبلر،
سیاهی گۆستردی منه بیر نفر.
دئدیله سنه ده ائو وئریله جک،
ایندی یوخ، گلن ایل... گۆزلییم، گرک.

میر جلال (فیکیرلی، مایوس)
اینسان گۆزله دیکجه او، دالا قالیر،
سونراکی ایشی ده آلاها قالیر.
بئلجه، قصد ائدیر میلته میلته،
بس کیم آیلدا جاق بیزی نهایت!؟
گۆرموشم، گور جولر دانیشان زمان،

پوسته خانیم
چای ایچ بیر استکان، تزجه دمدی،

(موربا قویور)

دونن بیشیرمیشم، اوز موربمدی. (صمیمتله)
کۆهنه کیتابلاردان نه اوخویوسان؟
میر جلال دئییر کی، برک ناراضیسان؟
(گولومسه بیر)

قیام (کنارا)

لاپ مین ایل کئچسه ده، زامان گله جک،
بیر حاقلی حاقسیزا جاواب وئره جک.
(اوجادان)

ارسطون سارایدا سؤز صاحبیبیدی،
تکجه موعلیم یوخ، آتا کیمییدی.
بیر گون ایسکندر مصلحت وئریب،
گویا بو حاقی دا طبیعت وئریب:
دئییب کی، یونانلار، آوروپالیلار.
اؤزون هئنگئمون اول، آرخاندی اونلار.
شرقه، آسیایا دایم نیفرت ائت،
او وحشی خالقلاری اوت کیمی بیچ، گئت!

(پاوزا)

پوسته خانیم
قیام، او سؤزلری ارسطون دئییب؟

قیام

او داهی فیلسوف!

پوسته خانیم

نه، قصدن دئییب؟

قیام

قصد یوخدو، اقلیمی اساس گتیریر،
بیر یئرده یاشایا بیلمیریک، - دئییر.

(میر جلالین فیکیرلی دایاندیغینی گؤرور)

بسیددی عالیمین بیر ایشاره سی،

قانون دا بزه نیر قیزتک، گلینتک،
سونرا تطبیق ائله ایسته دینتک.

(پاوزا)

قیام گنج اولسا دا، دوشونور، دویور،
قدیم کیتابلاری تاپیب اوخویور.
آما ارسطوندان برک یانقلیدی،

پوسته خانیم

ارسطون نه دئییب، هانسی حاقلیدی؟
قیام داخل اولور. الینده کی گول دستسه ینی پوسته خانیم تقدیم
اؤدیر

پوسته خانیم

ساغ اول، قیام، اوغلوم...

قیام

بیلمیردیم دوزو،
لابورانت قیز دئدی آد گونونوزو.

میر جلال

گرک من دانلایم او لابورانتی،

(ظارافاتلا، کنارا)

یوخ، یاخشی باشلادی ایلك تدقیقاتی.

قیام

بیزیم کافئدرادا - عبدالله، تحسین،
فیروز، فیکرت صادق، خالد، فیروودین،
نظیفه باجی دا سالام دئدیلر.

پوسته خانیم

چوخ، چوخ میننتدارام... گور نئچه نفر!

منه چوخ عزیزدی سیزین آدینیز،

منی لاپ یاخشیجا اوتاندیردینیز.

پوسته خانیم قیاما چای سوزوب گتیریر

دئسین کی، ییغیشدیر قصدی-غرضی!

دئه، گۆروم، نئجه دی بو ایضاحتین؟
-بیر آز غلیظ اولدو سنین بایاتین.
(گولومسه بیر)

پوسته خانیم

ایسکندر عالیمه بس، نه دئییبدی؟
بیرباشا " یوخ " دئییب، یا " هه " دئییبدی؟

قیام

نئجه ایضاح ائدیم اونو سؤز ایله؟
نامحرم بیر کیشی باخسا قصد ایله،
اوزده یئری قالار، او گۆزون ایزی،
-قیزلارین او پاکلیق، او عیصمت حیسی،
قونار بیر لاله ده هر یاناغینا،
رنگ اوستن رنگ وورار طبیعت اونا.
غرب شرقی، شرق غربی اؤیرنسه اگر،
غرب بیر آز شرقلشر، شرق ده غربلشر.

قیام

ایسکندر عکسینه، بیر امر وئریب،
دوز اون مین عسگره کبین کسدیریب.
یئرلی قبيله لر، داغلی طایفالار،
قیز وئریب، قیز آلیب، قوهوم اولوبلار.

میر جلال

ائله اونا گۆره ایسکندر اولوب،
شاه اوغلو اولسا دا، شاه عسگر اولوب.
آما... آریستوتئل نوفوذو، نوفوذ.
بیزیم اثر-اثر اوخودوغوموز،
میثال چکدیگیمیز، اؤیرندیگیمیز،
داهی شخصیتدی، عالیمدی... شکسیز.

(پاوزا)

میصیردن اؤیرنیب قدیم یونانلار،
پیفاقور، دئموکریت، فالئس... دوهالار.
میر جلال موعلیم، عذر ایسته بیرم،
من نه اوخوموشام، اونو دئییرم.

قیام (کنارا)

شرقه شاگیردینه موعلیم دئمز
فیلان خالق وحشیدی، گئت اونو آس، کس...
(نزاکتله)

میر جلال (بیر آنلیق سوکوت دان سونرا)
دئه، قیام، قوی دئسین فیکرینی هر کس،
دئمه سه ، بئین ده اینکیشاف ائتمز.
سوسدوقجا کؤهنه لیر، سؤز بویات اولور.
سوسانین هر ایشی احتیاط اولور.
ایتی بیچاگی دا ایشلتمسه لر،
پاسلانا، پاس آتار، کسمز، کوتلشر.
دئمیر کی، موختلیف رایده اولانلار،
-بو مطلق تصدیقدی، یا مطلق اینکار؟!
محدود آداملاردان اوزاق اول،
اوزاق، نه دئسن، میز قویوب میز یلدا ناجاق.

دیشن دئییلیک بیز آدیمیزی...
من دئسم بیر بیت بایاتیمیزی،
او، شرقلی اولماسا، آنلایا بیلمز،
منیم دویدوغومو او دویا بیلمز

(بایاتی نین بیر بیتینی دئییر)
...اوزونده گۆز یئری وار،
سنه کیم باخدی، یاریم؟!

(پاوزا)

بئین، بیلیرسنمی، موستقیل اولمور،
موستملکه اولور، قول اولور، ای قول!
میلت ده، وطن دا چوخ گئری قالیر،
نه یوردو بیلینیر، نه یئری قالیر...

(پاوزا)

میر جلال موعلیم، عوذورلو سایین،
سیزین یانینیزدا بئلی آرخاین...

میر جلال (گولومسه میش)

قیام
كانت بيزيم توركلره كناردان باخير،
(اونا ائله گلير كى مير جلال اهميت وئرمير)
مير جلال موعليم. كانت دا يان باخير.

مير جلال (تمكينلى)
ائله يان باخاندا، بيرزيانى وار؟

قیام
يوخ، يوخ، نه زيانى؟

مير جلال
باخسين، نه اولار؟
توركون آدى اوسته، اونوانى اوسته،
آدى اوزده اولوب، اونوانى اوزده.
بيري يان باخاندا بيري دوز باخار،
يانيلار او كس كى، كۆنولسوز باخار.
نه كاميل اثر وار، نه تام بير فيكيير،
وولتئر ده هومئرى تنقيد ائله بير.

قیام
موعليم، بيرينى آچيب دئدينيز،
او بيرينى دئمك ايستمه دينيز؟

مير جلال
او بيرى هانسيدى؟

قیام
وولتئردى او دا،
جوخدان اوخوموشدوم، كيتابخانادا.
روس چارى مليكه يئكاتئرينا،
پرستيش ائله ييب هميشه اونا.
وولتئر ايستسه ده، ايسلامى دانمير.
تانرى فاتحينه آما اينانمير.
مكه، يا مدينه اراضيسينده،
لعل چكير داش-دمير ترزيسينده.
پئيغمبر عادى بير سر كرده دئييل،
او، يارى گؤيده دى، او يئرده دئييل.
يهودى-موسلمان قيبله سييدى قدس،

قیام (مير جلالين سؤزونه قووت وئير. كنارا)

نييه آلمان دئيير، اينگيليس دئيير،
بو ميلت دئمه سين، نييه، پيس دئيير؟!

(پاوزا)

"خواهيشدى شرقلى نين ايشى-پئشه سى"،
بو دا - ائورپيدىن بيزه تۆحفه سى.
ارستون، ايسكندر، آتاسى فيليپ،
اونو تئاتردا تبرىك ائله ييب.
داهى صنعتكاردى، صحنه اوستاسى،
اونا ال چالييدى ائللين دونياسى.

مير جلال (تمكينلى)
خواهيش ائله ديكجه كيچيلير اينسان،
بالاجا گورونور او اؤز بويوندان.
سؤزون وار؟ اؤزون دى اونو هميشه،
ايشين وار؟ اؤزون گئت يئنه او ايشه.
اينسان يالواراندا - سؤنور او حيات،
داها نه شخصيت، نه معنويات!
ايمكانيم اولسايدى، حؤكم وئرديم،
يا دا سون خواهيشى من ائليرديم.
ساخلاييب دئيردیم: بو ايشه گئتمه،
گئت دار آغاجينا، خواهيشه گئتمه!

قیام
شرقلييه - "گئت ال اؤپ، اتك اؤپ" دئيير.

پوسته خانيم
نييه ائله دئيير، او، نه ايسته بير؟

مير جلال

كيمينسه گؤزو كور، قولاغى كاردى،
اؤپمه سين، دئمه سين، او، صنعتكاردى.
قلم صاحبييدى، او، سؤز ايسته بير،
اونا سؤز وئرين كى، گورون نه دئيير.

چايين بوزا دۇندو، وئر تزله ييم؟

قيام (اوتانجاق)
يوخ، سويوق ايچيرم.

مير جلال
من بير سۇز دئيم.

پوسته خانيم
مير جلال، قياملا ايشين اولماسين،
قوي گنديب الينده اثرى يازسين.

مير جلال
قيامدا قيامى اوياديرام من،
گنجلر اوياناندا - اويانير وطن.
سوكراتين دئديگى هميشه بويدو،
سوكرات اوياق ايدى، واخت يوخولويدو.
قوي دئسين، بيرى سهو، بيرى دوز اولار،
دوز اولان يئرده ده گوجوموز اولار.

عارف الينده گول دستسى داخيل اولور
عارف
آنا، موباركدى سنين حياتين،
داياق نۇقطة سيسن بو كيناتين.

گوللرى آناسينا وئرير، قوجاقلاييب اۇپور

قديم زامانلاردا بير عاليم اولوب،
آناسى، بيلميرم، آما كيم اولوب.
دئيب كى، بير داياق نۇقطة سى وئرير،
آلتينى اوستونه چئويريم يئرير.

(پاوزا)

او نۇقطة - آنامين آچيق سوفره سى،
وارمى بوندان گوجلو داياق نۇقطة سى!

(پاوزا)

پوسته خانيم (ظارافاتلا)
عارف، آنان قوربان، يوخسا آجميسان؟

عليه السلامين تۇهفه سييدى قدس!
نه يازير وولتيرين الينده قلم؟
-نه دئير؟! -

من تكرر دئيه بيلميرم.
يوز ايللر كئچسه ده، دئيبين دورور،
بيزيم شاعيرلرده بئله شئى اولمور.
مريم آنادان دا شيخ نيظامى،
دانيشير پيغمير آناسى كيمي.
آللانين ائلچيسى موقدس اولوب،
نه تكرر دوغولوب، نه عوض اولوب.

مير جلال
ايرونيق واشينقتون باشقادير تامام،
-خئير جارچيسيدى عليه السلام!

قيام (مير جلالين جاواييندان روحلانير)
بيلميرم، بلكه ده بير گون گله جك،
ميلت اۇز اوغونو يتتيشديره جك.
بيغاجاق بير يئر بوتون دونياني،
ايسلامى، اوردان دا خريستيانى.
بودداجى خالقلىرى، يهوديلرى،
بوتون بو دينلرى، بوتون ديللرى.
باكيدا قورولتاي چاغيراجاقدى،
دئيه جك ياشايين، يوللار آچيقدى
دئيه جك سۇيمگين بير - بيربنيزى،
اوندا تانيجاجاق آوروپا بيزى.
مير جلال موعليم، من اينانيرام...

مير جلال

اينامسيز ياشايان بدبختدى، قيام.
اينام دئديكلرى - روحدو، اويانير،
اينسانين ايچينده شامدى - او يانير.
اينسان اۇز ايچيندن ايشيقلاناندا
اۇزونودركى ده باشلاير اوندا.

پوسته خانيم (گۆزو استاكانا ساتاشير)

" منیم اورگیمی قیران فیلانکس
 منیم ایلهامیمی سؤندوره بیلمز.
 دیلیم بولبول قوشو، آغزیم دار قفس،
 نئجه باشا سالیم بیر تهر سنی؟ "

قیام
 سیزه میننتدارام.

عارف
 سیز ده ساغ اولون.
 نیظامی، نیوتون، نسیمی، وورغون
 منیم استول اوستو کیتابلاریمدی.
 جوردانو برونو، پوشکین، افلاتون
 منیم سواللاریم، جاوابلاریمدی.

قیام
 دئییرلر، کئلدیشلا گوروشن زامان،
 راضی قالیدی او، جاوابینیزدان.
 هدییه وئربیدی اوز قلمینی،
 بوردا تبریک ائدیب علم عالمینی.
 روسییا آند ایچیر اونون باشینا...

عارف
 من ده میننتدارام... بورجلویام اونا،
 هم بؤیوک عالمیدی، هم گؤزل اینسان.

(پاوزا)
 بئرتلسله گوروشوب آتام بیر زامان،
 بیزده بؤیوک عالیم قوناق اولوبدو،
 نیظامی روحونا چیراق اولوبدو.

میر جلال
 عارف بالاجایدی، شیرین بیر اوشاق،
 یا اون، یا اون ایکی اولاردی آنجاق.
 چاغیریب یانینا اؤپدو اوزوندان،
 گور نئجه ایل کئچیب ایندی او گوندن.

(پاوزا)
 بیر شئی دئییم کی، نانکؤر قونشولار،
 بیزیم نییمیز وار، صاحب چیخیرلار.

عارف
 یوخ، آنا سودویله دوپوزدورموسان.

میر جلال (ظارافاتلا)
 عارف، نه ایسته بیر آرخیمئد کیشی،
 باشینا قحطدی باشقا بیر ایشی؟
 قویماز یئرین اوسته راحت یاشایاق؟

(پاوزا)
 عارف، تانیس اولون، قیامدی.

عارف (ظارافاتلا) قیام؟!
 (گوروشور)
 من بیر شعیرینیزله تانیس اولموشام.
 (صمیمیتله)
 ایکی معنالیدی آما آدینیز...

قیام
 ایکیسی بیر یئرده بیر آددی یالینیز.
 (گولوشور)

عارف (ظارافاتلا)
 قیاما، عوصیانا یوخدو مئیلینیز؟

قیام (یاری ظارافاتلا)
 یقین، ایچیمیزده عوصیانچییق بیز.

عارف (آتاسینا موراجیعته)
 قیام حاضر گلیب بو ایمتاحانا.

پوسته خانیم
 ععارف، نه ایمتاحان؟

عارف (ظارافاتلا) حاضریدی، آنا.

میر جلال (کنارا)
 ائله کی، یاپیشدی کؤنلونه بیر کس،
 عارف ظارافاتسیز کئچینه بیلمز.

عارف (قیامین شعیرینی دئییر)

(عارف کیتابی آلیب آتوقرافی اوخویور)

عارف

" دوروقومو میر جلالو پاشایئوو،
ویدنومو اوچیونومو، پیساتئلیو، ای ائقو
سوپروقی و زناک بلاقودارنوستی زا
ایسکرتئینی آزئربایدزانسکی قوستئیر بیمنوستی.
یئوقئینی بئرتئلس " باکی، ۰۹/۰۵-۴۷

قیام (تائیرله نیر)

موعلیم، تاریخدی بو، حقیقتن،
بئرتئلس - نیظامیدن، سیز - فوضولیدن
نیظامی، فوضولی - ایکی داهیمیز،
بیزیم آزر بایجان اینتیباهیمیز!

میر جلال

من ده فوضولیدن یازدیغیم زامان
سؤز آچدیم بیزیم شرق اینتیباهیندان.

(پاوزا)

اوندا آوروپادا باشقایدی معیار،
اوردا توتوردولار، یاندیریردیلار.
جوردانو برونو، قاليله، یان قوس...
تعقیب، اوزدنیراق، دانوس، پوسهاپوس!

قاپینین زنگی چالیر، عارف گئدیب آچیر

عارف

تئلقرام گلیدی، - پستجو دئییر،
حافیظدی، آنامی تبریک ائله ییر.
(اوخویور)

" آتوم انرژییسی اینستیتوتو... "

پوسته خانیم (اونون سؤزونو کسیر)

گؤر نئچه گونویدو، خبر یوخویدو.

سنه آنان قوربان ... (کؤوره لیر)

آجدی، سوسوزدو؟

منیم نه خبریم، یا یوخوسوزدو؟

لاپ باشندان-آیاغا، بوتون شردیلر،
حاضیرین ناظیری ... عادت کردیلر.

(پاوزا)

بو بیر قونشوموز... سوروشما، هاردا؟

ائرمی هاردادی، فارسلا دا اوردا.

آرادا بو قدر تدبیر اولسا دا،

عقیده آیریدی، دین بیر اولسا دا،

بوردا، قونشولوقدا قاریشدیریرلار،

روسون عالیملری آراشدیریرلار.

تدقیق ائلمیشم من ده آز، یا چوخ،

تورک کیمی دوشونور، او فارس کیمی یوخ.

دیلی فارس اولسا دا، مضمونو تورکدو،

او فارس چؤرگی نین خاص اونو تورکدو.

فارسین چمنینده بیتن او گولون

عطری ده تورکوندو، اؤزو ده تورکون.

قالخیب کیتاب رفیندن بئرتئلسین نیظامی حاقیندا یازدیغی قالین
کیتابی گؤتورور

موجرودو، بئرتئلسین بو تدقیقاتی،

قورونور شاعیرین سؤز اماناتی.

(پاوزا)

بیر گون دینجه لیرمیش بؤیوک ایسکندر،

گتیریب سارایدا موجرو وئیرلر.

دارانین ییغدیغی داش-قاش، جواهر،

آلیشیب-یانیرمیش هامیسی بیر-بیر.

شاه آچیب آغزینی او دم موجرونون،

تؤکور کی، ایچینده نه وارسا، گؤرسون.

دئییرلر، بوشالتدین اونو سوناجان،

داش-قاشین یئرینه نه قویاجاقسان؟

حؤکمدار اونلارا بیرجه سؤز دئییر،

- هومئر، ایلیادا! و گولومسه ییر.

(تمکینلی)

داش-قاش عوضینه بدیی اثر!

گرک اونو تماسین باش سرکرده لر.

(کیتابی آچیر)

اونون آتوقرافی باخ، بوردا دورور،

یازدیغی تاریخی خط اونونکودور.

دئییر کی، سیندیرما هئچ واخت اؤزونو،
اؤزگه یه دئدیر تمه سن اؤز سؤزونو،
اؤزون گئت، اؤزون دئه، اؤزون حلل ائله،
گؤرون اؤز بویونلا، اؤز منلیگینله.

میر جلال (پوسته خانیمما)

صاباح سئوینرسن گلنده حافیظ،
قم سئوینجسیز اولمور، سئوینج ده قمسیز.
بیز جاوید دئییلیک، هادی دئییلیک،
عادی گؤرونسک ده، عادی دئییلیک.
عارفی، حافیظی ائله بؤیودک،
آدلاری حورمتله چکیلسین گرک.

(پاوزا)

گرک... قیامی دا اونوتماسینلار،
او تکدی...

پوسته خانیم (تائیرله نیر)
تک دئییل، قارداشدی اونلار.
اؤزونه دئمیشم، اوغلودو قیام.

قیام

من سیزه...

(آلنینین ترینی سیلیر)

پوسته خانیم
من سنی هئچ آبییرمیرام.
قیام (صحابته قاریشیر، میر جلالا موراجیعتله)
من سیزه گلنده ائودیدی حافیظ،
سیز ده، بو استولدا ایشله بیردینیز.

اوز به اوز، قاتیاما بیر چارپاییدا
دیزینی قاتلاییب یاتیردی او دا.
او بیری اوتاقدا دوروردو یئری،
بوردا، ایبنیزی آلیردی حافیظ.
اوستونه اؤرتدویو - آتا هنیری،
ادیال عوضیدی - نوازشینیز.

اسکی الیفبادا مقاله نیزی،

آپاردیم، یازدیردیم، گتیردیم سیزه.

میر جلال

یوخوسوز اولسایدی، یازا بیلمزدی.

پوسته خانیم

حافیظین درسلاری بیر آز غلیظدی.

عارف ده قاییتسا ...

عارف

آز قالیب تامام،

مودافیام دورور، قاییتمالییام.

الویداع موسکوا، سلام، گوئی خزر!

اوردا یاغیش یاغار، بوردا یئل اثر.

پوسته خانیم

عارف، آنان قوربان، او یئلر نییه؟!

عارف

قافییه خاطرینه، قیزیل قافییه!

او خزر،

بو اثر،

یئل اثر،

گول اثر...

(گولوشورلر)

میر جلال (کنارا)

دقیق علملردی گلن اثریمیز،

دئدیم فیزیک اولسون عارفله حافیظ.

هره سی بیر علمه قوی بییه دورسون،

بیزیم ده تتخنیکی کشفیمیز اولسون.

(پاوزا)

منیم اؤولادلاریم بیلک ساریدان

سئچیلیر، گوجلودو یاشیدلاریندان.

پوسته خانیم (تمکینلی)

میر جلال آدامین بوینونا قویور.

میر جلال

نئجه دئییر مسه، ائله ده اولور.

پوسته خانیم (داوام ائدیر)

عایيله م بیلیرم عایيله نیزی،
مئیلیم ده او واختدان قونوب حافیظه.

پوسته خانیم (سوفره یه دعوت ائدیر)
صؤحتلر شیریندی، من ده دویمورام،
عارف، چای سوزموشوم، میر جلال، قیام...
ایشیق سؤنور

۶-جی صحنه

میر جلالین ائوی. ایشیققلاری بیر-بیر یاندیرا-یاندیرا گلیر.
نردیوان قویوب کناردا قالان او بیر ایشیققلاری دا یاندیریر.
تئلئفون زنگ وورور. دستگی قالدیریب عارف! - دئییه سئوینه -
سئوینه او بیر اوتاغا کئچیر.

(قیامین میر جلالی ایزله مه سی پوسته خانیمین نظریندن یاییتمیر.)

پوسته خانیم

هامیسی یانماسا، راحت اوتورمور،
ایشیققدان گؤزو ده، کؤنلو ده دویمور.
کؤهنه عادتیدی... مندن ده قاباق.

قیام

نه گؤزل عادتدی - ایشیق پایلاماق!

پوسته خانیم

میر جلال بو ائوه کؤچندن بری
اؤزو ایشیق کیمی گیریر ایچری.
بیر ایشیق یانماسا، ایشله یه بیلمز،
مایاسی ایشیقلا یوغرولوب... غرض.
بایاق فیکر لیدین، بلکه سؤزون وار؟

قیام

بوخ، بیر سؤز دئمین، ناراحت اولار.
بیر آز چوخ گورونور - یاشیندان آرتیق،
او گون بیز ائوده ده حسابلامیشیق.
آلتیمیش ندر کی... بیر سؤز دئین بوخ،

تعقیب ائله یین بوخ، بیر ایزله یین بوخ.
توت ها توت زامانی - اوتوز یئددیدن،
ساغ-سالامات چیخیب... بس، بئله ندن!؟

پوسته خانیم (تعجوبله)
بیر قوووه دیندیردی ائله بیل سنی،
یوز یول سینامیشام من او قوووه نی.
آچیب دئمه میشدیم هله بیر کسه،
ایندی او دئییر کی، دانیش... نه ایسه.

(پاوزا)

دونیدا بیر داغ وار، ابدی یانیر،
او داغ آچیق یانیر، خلوتی یانیر.
یئرده - یئر، گؤیده - گؤی قیزیر اودونا،
وئزووی دئییرلر داغین آدینا.
میر جلال اؤزو ده یانیر داغ کیمی،
کؤزره-کؤزره بیر اوجاق کیمی..

(قیام حئیرتده دی)

قولاق آس، دانیشیم بو حکایتی،
نه دئییم، آ قیام، نه بیلیم، ندی.

(پاوزا)

جاوید گئتدی سورگونه، روس سالداتی یانیندا.
موشفیق - قوللاری باغلی، ک ق ب زبندانیندا.
جاواد ایتکین دوشوبدو، یوخدو سسی-سوراغی،
میر جلال ائو دوستاغی!

قیام (تعجوبله)

نه، میر جلال موعلیم!؟
نه اولوبدو، نئجه؟..

پوسته خانیم

گئجه آیریلدیق، گئجه
جاویدین آد گونویدو،
بیر ضیافت گونویدو.
موشکوناز خانیمییدی،

دیلبر بیدی، منییدیم.
بیر ده شوکرییه خانیم،
ائله بیل دونه نییدی.
دانیشیر دیق، گولوردوک،
سئوینیر دیک... نه دئییم؟!..
کیم قالب، کیمه دئییم?..

قیام (هیجانلا)

بیزه دئیین سیز، بیزه،
اؤده گلینینیزه،
قونشودا - باجینیزا،
قوهوم - قارداشینیزا،
اوچ اوغول پایینیزا،
او ایکی قیزینیزا،
میلته، هامیمیزا!!

پوسته خانیم

سحر ائشیتدیم، سحر،
رادبودان خبری،
حبس اولونوب دئدیله
وطن، خالق دوشمنلری.
دوشمن؟!
استغفرالله!

گویدن داش یاغدير الله،
جاوید افندی،
موشفیق،
احمد جاواد،
-هر اوچو...

آلین یازیمیز ایمیش،
سون آیریلیق گؤروشو...
(اؤزونو، اله آلیر)
گولوشلر یالانیمیش،
سئوینج-فیلان دا یالان.
اول یازیلانیمیش
اولده ده اوخونان.

حیاتین اؤزو بویموش،
آستاری، اوزو بویموش،

طالع گوزگوسو بویموش!
آشاغیدان، کوچه دن،
قفیل گلسیدی بیر سس،
میر جلال دئییه سییدی:
" یول چانتامی وئر، تلس.
اونلار منی گؤزله مز ".
میر جلال حساساییدی،
من ده بیر آز تنگنفس.
میر جلال گؤزله بیردی
آیی، گونو، ساعاتی.
اؤده - مودتسیز بیدی
اونون سورگون حیاتی..."

قیام (حیرتله کنارا)

ادیبین ساتیریک حکایه لری،
عوصیاندی، بیر کسین یوخدو خبری.
یئنه میلته دئییر، دیلینده وطن،
سورگون حیاتینی اؤده کئچیرن.
حیف، بو داهیلر گئدیر، ایلاهی!
یئرینده یوسونلار بیتیر، ایلاهی!

میر جلال (او بیرری اوتاقدان سئوینه-سئوینه قایدیر)
اؤلاد عاغیللیسا، دایم سئویلیر،
دونیا بیر اوره یه سیغیشا بیلیر.
عارفین پایتاختدان گلیردی سسی،
بو گون اعلا کئچیب مودافیعه سی.
اونونکو فیزیکا، ریاضیاتدی،
علمی اوپونئنتی آلماندی - کانتدی.
او کانتین آدینی قویوبلار بونا.

(پوسته خانیم)

او دا " اعلا " وئرپ سنین اوغلونا.
هله یاتاقخانا دوستلاری بیر-بیر
منی تئلئفوندا تبریک ائله بیر.
آرادا اوزاندی بیر آز صؤحبتیم،
عؤمروم ده اوزاندی... عؤمور مودتیم.

دوزلوگون پرسنگی - مرحمت ایمیش.

قیام

منیم آدیمدان دا تبریک ائله بین،
تزه آسپیرانتدی، قیامدی دئیین.

میر جلال

دونیانى ایداره ائله ین قووت،
بلکه مرحمتدی... همین مرحمت؟!

میر جلال

صباح باکیدادی، چوخ قالان دئییل،
اؤزون تبریک ائله، بیس اوغلان دئییل.

میر جلال (مناه)

گلین، بیر قایدادی - اوجاغا چکر.
اوجاق قالایاندی بئله گلینلر.
اوغلون طالعیینه شریکدی گلین،
او بیر گوزگوسودو ایکی طالعیین.
" یاد قیزی " دئییرلر حیف کی، اونا،
بیر نسلین - سونراکی داوامچی سینا.
بیر نسلین - دایمی تمیلچی سینا،
یترده یئر آختاران گۆی ائلچی سینا.
(پاوزا)

قیام (کانارا)

تعقیب ائله بیبلر بیر عؤمور بویو،
اوردا - آراز بویو، بوردا - کور بویو!

ایشیق سؤنور

۷-جی صحنه

(میر جلال و پوسته خانیم ائوده.)

پوسته خانیم

میر جلال، سوروشدوم من آیده دن،
قیزیم، ناراحتسان بلکه او ائودن؟
بیز سیزه آلمیشیق، اؤز ائوینیزدی، بیلیرسن،
آیده منه نه دئدی؟

اینسانلار گۆرکیمله ظارافاتلاشیر،
بیری دوغمالاشیر، بیری یادلاشیر،

عارف (عارف یوکسک احوال - روحیه ایله داخل اولور.)

" لابوراتوریا،

آپارات اورایا! "

آتماق یوخ، آپاریب تحلیل ائلمک،
عاغلین دیونلری آچیلین گرک.
اینگیلیس بئکونون دئدیگی نیدی؟!
عاغیل...

میر جلال

نه دئدی، آیده عاغیللی قیزدی،
قاپدان گیره لی اؤز بالامیزدی.

پوسته خانیم

گرک یاز بیچیلار یانیلما یایدی.
قیامین حاقی دا دانیلما یایدی.

اوردا مرحمتی برپا ائلمک،

میر جلال عمیه نصیب اولدو تک.
او، خلوتده یانان بیر شامدی، تامام،
(پاوزا)

میر جلال (تمکینه)

عاغیل دئییر؟

عارف

و تجروبه یدی.

میر جلال

عارف، بیر سؤزونده حاقلیسان، دوزو،
یترینده ایشله ده ک گرک هر سؤزو.
بو سؤزدن او سؤزه بیر ایشیق دوشر،
یوخسا، سؤز بئیینده دولاشیق دوشر.

عمیم دوز ائله بیب، لایقیدی قیام

(پاوزا)

مرحمت... ایلاهی بیر نعمت ایمیش،

موشفيق ده قايديب بير باشقا آددا،
گۆردون پوسته خانيم؟

پوسته خانيم
هه، دوغرودان دا.
من سنه دئميشديم، دوزو، اوخشاير،
بختي اوخشاماسين، اوزو اوخشاير.
موشفيقين اوغلونو گۆردوم ائله بيل،
گۆردوم هم اوزودو، هم اوزو دئييل.

مير جلال
هانسي گنج شاعيري دينديرسم اگر،
دئسم كي، موشفيقسن، او، فخر ائليز.
قياما دئييرم، سوسوب اوتانير.
موشفيقي بيه نير، اوزونو دانير.
ايندي ائلسي وار، يئكخانادي،
دئمزسن هئچ اونو دوغان آنادي.

عارف
موشفيقين شعيري معنوياتدي،
رؤيالار قوينوندا اصل حياتدي.
اينسان دا آيريجا بير قالاكتيكا! (منظومه)
بير آز آيدين دئييم - يا بير آركتيكا!
يا بير پلانئتدي، شاعيرلر دويور،
اونو دا موشفيقلر گليب اوخويور.
آما هر شاعيرين ايشي دئييل بو،
آلين يازيسيدي او اوخودوغو.

(موشفيقين شعيريني دئيير)
"آناسيز چوجوغا دايه گرکدي،
شاعيره ايلهامدان تايي گرکدي.
آيرم سؤيله بير يئرinden دوران،
آدامين اوزونده حيا گرکدي."

مير جلال
بيري يازميشدي كي، مايناي حؤكمن
آلسين... ايلهامدان يوخ، ماركسيزمدن.

سؤزون ده شئهری وار، اووسونو... يعني،
دويون آچاني وار، دويوندوشه ني.

عارف (تمكينلي)
داهي آداملارين دئديگي فيكير،
اينساني هر ياشدا اوزونه چكير.
يئنيدن دوغولور هر ياشدا اينسان،

(الريله عياني گؤسترتمك ايسته بير)

بو باشدا اينساندي، او باشدا اينسان.
بو گئدير، او گلير بونون يئرینه،
كاروانلار بنزه بير بيري-بيري.
قاييديش - مؤهلتنن، گئديش - ابدی.
قونان - اوچماليدي، بو طبعييدي.
غريبه گلمه سين ايننيم ميثاليم،
بوددا بئله دئييب، هيندلي بير عاليم.

مير جلال
"دونيا ايضطير ابدی... " بونو دا دئييب.
(ايسته بير عارفي ائشيتسين)

عارف، سن دئديگين او بوددا دئييب.
دونيا هم تزه دي، هم كؤهنه-تكرار،
دونيا دا نه وار كي، طالعدن كنار.

(پاوا)

موشفیکی وورموشدو. لکله میشدی،
بیر آز دا باشقا جور ککله میشدی...

عارف (موشفیکین باشقا بیر شعیرینی دئییر)
"میلت گئتدی الدن. دین گئتدی الدن،
هر گلن دم وورور بین المیلدن".
(پاوزا)

میلت بو شعیری ده یادداشدان سیلیب.

میر جلال (تمکینلی)

آداملار اؤزونه قنیم کسلیب.

خئیرینه بیر سؤز ده، حالی دیشیر،
اوزده دون وورسا دا، ایچینده بیشیر.

(کنارا)

چارین سونگوسویله شاهین قیلینجی،
نه بیر کیلیم قویدو، نه یورگان ایچی.
اوردا دار آغاجی، بوردا دا سورگون،
ایمتاحانا چکدی میلتي هر گون.
آچیق دئییه بیلیمیر کیمسه سؤزونو،
موشفیقلر اودلارا آتدی اؤزونو.

عارف (تعجیبله کنارا)

آتام سیاسته گیریشمزدی هئچ،
بو صؤحبت دوشنده پیچیلداردی: کئچ!
گورونور، موشفیکی خاطر لایاندا
آچیب اورگینی بوشالدير او دا.

میر جلال (عارفه موراجیعتله)

عارف، باشقا یئرده دئمّه بونلاری،
اویاتما یوخولو سؤز یوزانلاری.

گورموشم، دونیانین سرتدی بیر اوزو
توفانلار گلنده بیخیب - اوچورور.
گندیر سو باشینا جیران سوروسو،
اوردا دا تیمساحلار پوسقودا دورور.

پلنگ - شیکارینا هوجوم ائدینجه
بیخیب بوغازبندان یاپیشیر اؤنجه.
اینسان دا اینسانی دیلیندن توتور،
ائله کی، اینسانین دیلی دن توتور.
اینسان ایلاهیدی اصلینه باخسان،
پاک، تمیز یارادیب اونو یارادان.
سونرادان دیشیر... نه دئییم سنه،
بنزه بیر او دا اؤز زمانه سینه.
(عارف)

سؤزونو دیشمه، دیش صؤحبتی،
حیف موشفیکه کی، بیر گون گورمه دی...
او، لیریک، سن فیزیک... اؤزگه بیر عالم.

عارف

یوخ، آتا، من آخی، اؤزگه دئییلیم،
باجیم موسیقیچی، آتام یازیچی.
(گولومسونور)

اوردا دینلیجی، بوردا اوخوجو.
باجیم بسته له سین، آتام دا یازسین،
من ده...

پوسته خانیم (حیرانلیقلا)

آنان قوربان، الله ساخلا سین.

میر جلال

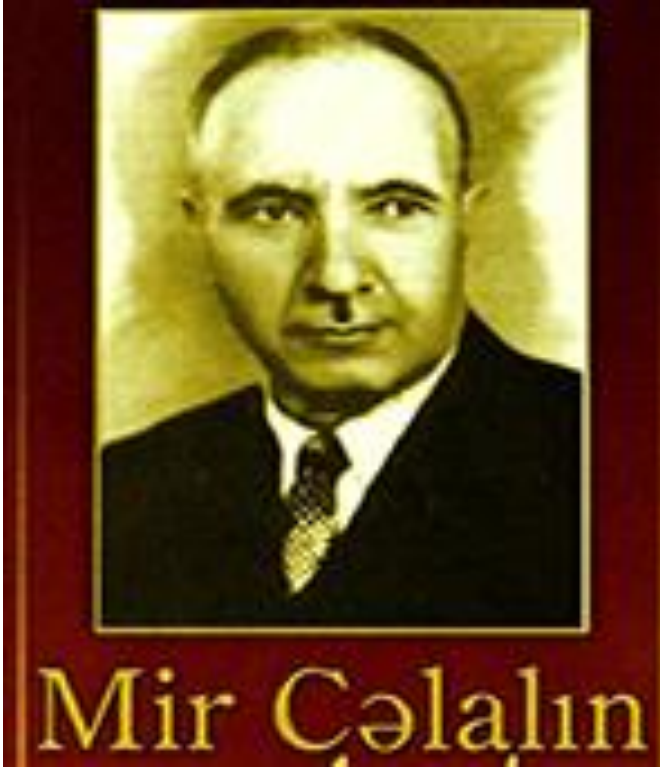
عارف، ایندی منیم بیر ایشیم ده وار،
سندن آتا کیمی خواهیشیم ده وار.

عارف (ماراقلا)

یوخ، آتا، من سندن خواهیش ائدیرم،
من اؤزگه دئییلیم، اوغلون عارفم.

میر جلال (تمکینلی)

چوخ ساغ اول... سنین ده عایيله ن-فیلان،
نه آیری ائوین وار، نه راحت یووان.

عارف

آتا، امر ائله.

میر جلال (گولومسونور)

امر ائلمه میشم عؤمرومده هله،

آنان پوسته خانیم شاهیددی، دانماز.

پوسته خانیم (عارفی اؤپور)

آتان امر ائلسه، میر جلال اولماز.

ایشیق سؤنور.

اٲیلوق

میر جلال، پوسته خانیم و قیام تزه بیر بینانین قارشیسیندا

دوروبلار. ائکراندا یئنی تیکیلیمیش ائو گؤرونور.

میر جلال (بینانی گؤستریر)

مرتبه-مرتبه اوجالان ائولر

اوست-اوسته ییغیلان جیلدله بنزر.

کیتاب رفلریدی بو تزه دبده،

قالخ لیفتله، هره سی بیر مرتبه ده.

(گولومسه بیر)

گرک تیکیلن ده یازیلان کیمی،

گلینیم آیدا باشیمین تاجی،

ایکی چیچک آچیب بادام آغاجی:

مهریبان بیر چیچک. نرگیز بیر چیچک،

اونلار دا گول آچیب چیچکلنه جک.

بیری - بیر ناغیلدی، او بیری - اووسون:

هر قیزین بیر ایگید عوضی اولسون.

(پاوزا، دیقتله عارفه باخیر)

قیامین قالماغا بیر یئری یوخدو،

یوز یئره گئدیبدی، خیری یوخدو.

چوخو میلّت دئییر، میلی قان آزدی،

ال اوزادان چوخدو، ال توتان آزدی.

بودور جمعیتین بیر بلاسی دا،

فعیلی ده، او فعلین موبتداسی دا.

بیزه کی پای دوشوب ائو بؤلگوسوندن،

بلکه باغیشلایاق اونو بو گوندن.

(پاوزا)

اوردا سیبهاینی دییشمک اولمور،

گویا یوخارییا سؤز دئمک اولمور.

گویا تصدیق ائدیپ باکی سووئتی،

یوخ بیر، موزامبیکده لکی سووئتی.

(پاوزا)

قیاما دئمه دیم، کؤنلو قیریلار،

گئتمیر عؤمور بویو بئله آغریلار.

سونرا زامان-زامان او، یادا دوشور،

یادا دوشنده ده، جان اودا دوشور.

قوی سنین آدینا اوردئر اوخونسون،

ائوی اونا وئرک...

عارف

آتا، قوی اولسون.

میر جلال

من خواهیش ائدیرم.

آنا سودو كيمي حالالدى، قيام.
بوردا ديله گلسين قوى شاه اترين،
اوردئر عارفيندى... ائو، عنوان سنين.

اوخونسون تاريخى بير داستان كيمي،
بودور ايتتيفاقين تزه ائولرى.

(قيام مورا جيعتله)

باخديم سيياهييا سندن اوترى،
آدينى گورمه ديم... داها نه دانماق.
عارفين آدينى اوخودوم آنجاق...

قيام مير جلالى قوجاقلابير، باشينى سينه سينه آيبر. موسيقى.
ائكراندا ايشيق سئلى و آغ يول گورونور. مير جلال دؤنوب
پوسته خانىما، عارفه، قيام و سونرا دا زالدا ايلشن تاماشاچيلارا
مهربانليقلا باخير، سونرا ايشيق سئلينه دوغرو گئدير. او،
صحنه نين درينليگينده كى پوستامئنتين اوستونه چيخير.
پوستامئنت ياواش-ياواش يوخارى قالخدېقجا مير جلال هيكله،
آبيده يه چئوريلير. ايشتيراكچيلار هيكله دوغرو ياخينلاشيرلار.

قيام

مير جلال موعليم...

مير جلال (اونون سؤزونو كسير)

يوخ، هله دايان،

بير عريضه يازديم من اؤز آديمدان.

گوردوم كى، گلن ايل بير آز اوزاقدى،

چوخو ائله بيلير سن ائوده تكسن.

عارف كوپر تيوه ياز يلاجاقدى.

عارفين ائوينه سن كوچه جكسن!

قيام (تاماشاچيلارا مورا جيعتله الينى هيكله طرف توتور)

دئدى: ايش آختارما، سن آدام آختار،

اؤزونو دئبيرميش بؤيوك صنعتكار.

منه مير جلالى نيشان وئيرميش،

منه - اؤز ائوينى عنوان وئيرميش.

(پاوزا)

حياتين هر آنى بير ايمتاحتاندى،

اينساندى... اينساندان او نيگاراندى!

ايشيق سؤنور

سون

باكى شهرى ۲۰۱۷-جى ايل

پوسته خانيم

مير جلال عارفه ائو تيكديره جك،

مير جلال بورج آليب، اؤزو وئره جك.

كيمي كى اور كدن سئچيب، يا سايب.

مير جلالين سؤزو ايكي اولمايب.

پوسته خانيم (مير جلالا ياخينلاشير)

مير جلال، بير بور جوم قاليبدي منيم،

دئميشديم آخى من، بير آش دمله بيم.

قيام دا دئميشدى گله جك بيزه،

اؤزون دعوت ائله.

مير جلال

گلر، دئيبسه.

(الينى قيامين چييينه قويور)

كوچ، ياشا ... چاگلاسين ايلهلم

شعریمیز - شاعریمیز
ŞEİRİMİZ - ŞAİRİMİZ

علی وند

عزیز دل نگاریمی

عمریم گونیم گوزلرین وار پیاله
شیرین سوزین واردور غزل پروانه
نازیک گوموش کمر باغلانمیش بيله
یل ور میشدور اسر دور قاره تيله
قوربان اولوم قلم قاشا او گوزه
اثل ایچینده سن؛ چوخ گوزل پروانه
بیرجوت قره خال واردی صورتینده
کیپرکلرین اوخدور اتما بیرینه
غنچه دو داق قربان شیرین سوزینه
یوخدور تایین ایا مثل پروانه
مه یاری سن سالدین نچون کمنده
دردلر یمین درمانی واردی سنده
گل سن گیلن قربانین اولام منده
تک من سیو مم سور بو ایل پروانه

- فرزانه یازا

قلبیم سور؛ عشق اهلینی فرزانه یازا
عشقی دردینه درمانی؛ مستانه یازا
شمعین عشقیله؛ آغلاماقین دامیننه
نچه پریانوری پروانه یازا
عشق حقیقت یازسان؛ یاز اصلی کرم
گو توریب زال ورستی؛ افسانه یازا
فرهادا تیشه وریب دور داق پارچالییا
خسروی شیرینیلن؛ هم پیمانه یازا
بیلومورم فلکین ایشلریندن باش آچام
حکمتین قانمامیشام؛ حکیمانه یازا
هر یازان تعصب یلن؛ باز بیدور اوز ایلین
اولما ییب دوزگین؛ بیربیتنی؛ دیوانه یازا
لطف ایله صباء؛ بیر بیزیم شهرده گل
اهل دل اولوبان؛ خردمندانه یازا
قلم اولمیا یاز مییا؛ یازماسا خوش دور
زروزوری اولا ناربی فرزانه یازا
گل مه یاز؛ آه دل بیچاره نی یاز سن
دردیلر دردینه درمان؛ درمانه یاز

اورگده یازدیم آدینی؛ عزیز دل نگاریمی
حک ایلیدیم اور گده من؛ ظلمت شیده یاریمی
گویده گورنده اولدوزی؛ چوخ چکرم کی نازنی
ایدم وفا عهدیمه من؛ سوم گوزل بو یاریمی
عاشیق اولارالده سازی؛ اوخور اوجا آوازی
فدا اولیم عاشقه من؛ سینسی اوسته سازینی
نازیله گورسین حالیمی؛ یاز آیی ایتدی حالیمی
یاشیل گیب دشت ودمن فصل خزان بهاریمی
یاز ندا یازدی آنیمی؛ فلک یازیدی آدینی
مطعی ایدییدور امره من؛ پوزا نمارام بو یازینی
مه یارین گور نواسینی؛ عشقیده ادعا سینی
دردیی دینیم نگاره من؛ آلیدی کاش پیامیمی

وار دورغزل پروانه

عشقیندن اولمیشام دلی دیوانه
باخ بیرمنه آی قیز گوزل پروانه

اکبر رضایی ترافیک

قیشقییر باغیر سالماگینان قارداشیم
یورولموشام چوخ چوخ آغریبیر باشیم
نه دؤزومسوز بیر آدامسان آی کیشی
سه سینی کس چوخ بؤیوتمه بو ایشی...
اؤزوم دالدم من اؤزومده بیرجه آن
میللته یوخ نه اعتبار نه گومان
فیکره دوشدوم نه دئییم من بو سؤزه
جاماعاتلا گلمه مه ییم من اوز اوزه
طلبکارکن بیر آزدا بورجلو دوشدوم
اینان کی من اولدوغوم خالدان اوشدوم
قیغیل لاندی فیکریم دلیلم باغلاندی
من دینمه دیم او کیشی ده حاقلاندی...
بیر آز کئچدی حالیم گلدی اؤزومه
من اؤزومو سالدم بیر آز دوزومه
دئدیم قارداش اینسافین اولسون بیر آز
سنی نییه آیری توتدو بس بو فاز
خیوانین اورتاسیندا دورموسان
سن هامی نین اعصابینی یورموسان
نییه بئله دوشونجه سیز دانیشدین
یالاننان سن آلولاندین آلیشدین
سانکی بورا اؤز ده ده وین مولکودی
گه لیب گئدن آدام دئییل تولکودی؟؟؟
آچ گؤزونو دیققتلی باخ قارداشیم
آز قالیر کی عصب له نیم من چاشیم
ناحاق ناحق کندینی حاق سانیرسان
آداملیغی دوشونورسن قانیرسان؟؟؟!!!
سن میللتین یولونو باغلامیسان
آداملیغا الینی داغلامیسان؟؟؟!!!
ماشینین اؤز هیکلیندن اوجادیر

خیوانین اورتاسیندا دورموشام
دوشونجه دن باش قاتمسی قورموشام
هاممی دوروب بیربیرله دال قابق
نه دالدالی گئتمک اولور نه قابق
نه پولیسه آمبولانسا یول قالب
ائله بیل کی خیوانا داغ یاتیب
اوتای بوتای هاممی دوروب یان یانا
کیمسه باخمیر ترافیکده قالانا
نه سایان وار نه دوشونن وار سنی
بیر دوشون گؤر نه حالدايام، سن منی
هاممی دوروب اوشاغینی گؤزله بیر
سیگنال وورسان هاممی سنی سؤزله بیر
دئییرلرکی نه های هارای سالمیسان
نه اولوب کی بیر ثانیه قالمیسان
دونیا دوروب سنده دایان بیر باشا
بو میللتی سالما داوا دالاشا
بئش اون دقیقه دؤزسن چیخار اوشاغلار
هاممی تاپیب بالاسینی قوجاغلار
میللت مینیب ماشینلاری قامچی لار
هاممی گئدر یولدا سنه آچیلار

حۆرمەتلى "خودافرىن" درگىسى نىن امكداشلارى،
۱۸۳-جو سايدا منىم شئيرىمە يئر وئردىگىنىز اوچون سىزە
تشككور ائدىرم. يئنى شعيرلرئىمى سىزە گؤندىرىم .

ايوب مەمەدوۋ EYYUB MƏMMƏDOV

مزارلار دا دانىشیر

MƏZARLARDA DA DANIŞIR

مزارلار دا زامانلا،

دوستلاشىب تانىش اولور.

بعضى داشلار اوردا دا،

فەلە يە مأمور اولور.

مزار وار كى، باشيندا

بىر آبىدە اوجالير.

مزار وار كى، باشيندا،

عادى بىر داش دايانير.

مزار وار، ايل بويو

هميشە يادا دوشور.

مزار وار، تاريخ بويو،

هئچ اورا يولون دوشمور.

مزار وار، يانى هاسار

بىر قوروغا بنزه بىر

مزار وار، كول-كوس باسير،

كىم اولدوغو بىلنمير.

آداما ائله گلير،

او داشلار دا دانىشیر

اونا ياخين مزارلا،

اؤز دردينى پايلاشیر.

فيكرين اوشاق ياشين چوخلو قوجادير
سن الله سن بىر آز دوشون بىر آز قان
ماشينيوى چك ، قىراغدا سن دايان
منىم حاليم سنين حالين دئيبيل كى
يول اورتاسى سنين مالين دئيبيل كى
دوشونجه نى يولداشىغى گه ل قاناق
اينسانلىغين عشق اودوندا جوت ياناق
بىز بىر اولساق باغلى يوللار آچيلار
قارانلىغا گونش گه لىب نور ساچار
آخساق ايشلر اولكه ميزى يانديرار
سنى مندن منى سندن دانديرار
سئوگىنى ده منلىگين تك بول ائيله
بىر آز چكىل سن قىراغا يول ائيله...
سؤزلريمه سؤز تاپمادى يانلىغى
باخدى منه ماريت ماريت آجىغلى
دئدى : قارداش سياسى سؤز دانىشما
ايش ايچينده باشقا ايشه چاليشما
من چكىليم سنده سووش گئتگين
ايش چىخماميش رد اول بوردان ايتگين .

آپار منی دوخسانلارا

او دؤورده ایزیم قالیب
چوخ دئیلمیش سؤزوم قالیب
خاطیرمدن ایلههم آلیب،
باخار کؤنول اورالارا
آپار منی دوخسانلارا.

یاشیم اوندا آزدی منیم
هئج اولمازدی دردیم، قمیم
ایسته بیرم ایندی گلیم
قاچیم-گئدیم دوغمالارا،
آپار منی دوخسانلارا.

بیراملاری چوخ فرقلیدی
سوفره لر بول-بزکلیدی.
عادتلر ده دیرلییدی
بیرجه گئتمس او چاغلارا،
آپار منی دوخسانلارا.

تئلئویزور کؤهنه ایدی.
دویمه لری ده ایشلمیردی
فقط بیزی بیر توتاردی
هامی باخاردی بیر کانالا،
آپار منی دوخسانلارا.

ایندی فیکریم خیاللاردا
آرزوم قالیب اوزاقلاردا.
بیر قوش اولوب او داغلاردا
باخام بیزیم اوجاقلارا،
آپار منی دوخسانلارا.

گنجیکیرسن، آی اورک

آرزولاری بیر-بیر گئچک ائتمه یه
واخت آزالیب، گنجیکیرسن، آی اورک.
بو حیاتدا عمل قویوب گئتمه یه،
گنجیکیرسن، بیر آز تلس، آی اورک.

چوخذاندیر هئج یوخلامیرسان اؤزونو
بلکه ساغلام، بلکه خستسن بیلک.
دئییردین کی، قم باغلایب اوزونو
گنجیکیرسن سیل دردینی، آی اورک.

حیسس ائدیرم، ایچینده بیر بوشلوق وار
واخت اؤتسه ده، دولا بیلیمیر بو اورک.
چوخ ساکیتسن، بیلیرم کی، سؤزون وار
تؤکوب، بوشالت اؤز ایچینی، آی اورک.

پونهان توتوموسان نئچه سیررینی،
بیلیرم وفادا تایین یوخ اورک.
هرچند بیلیمسه لر بزن قدرینی،
گنجیکیرسن، عوصیان ائله، آی اورک.

اولکیتک ذؤوق آماقدا عاجیزسن
ال-قولونو ایتیرمیش بیر علیلسن.
سون منزیلین اوزاق دئییل بیلیرسن
گنجیکیرسن، آمان یوخدور، آی اورک.

آلو کیمی

بو باهار دا پاییز کیمی،
ساری، قیرمیزی کئچدی..

بیر گون گئرییه دؤنوب باخاند
 آلننین قیریشی چاشدیرار سنی
 یاریمچیق سئوگیلر بیر آلوو کیمی
 ایچینده قایناییب، یاندرار سنی.

دنیز بویدا سئوگیم...

گلمیشم یئنه ده دنیز سئیرینه،
 قملی فیکیرلرله حسرت اؤتوروم.
 باخیرام دنیزین اوجقار یئرینه
 دئییرم تأسوف منیم سئوگیمه.

بیر واختلار دنیزی بیرلیکده سئودیک
 گلیب کناریندا، قیشی یای ائتدیک.
 ایندی بو یئرله یالینز گلیرم
 چیلغین دالغالارلا کؤکس اؤتوروم.

گه لردیک دنیزه گؤروشمک اوچون
 قول-بویون اولوب، ساریلماق اوچون.
 ایندی تک-تک گئدیریک، دوشونمک اوچون
 اوتوروب کناردا آغلاماق اوچون

دنیز بویدا سئوگیم، دئیردین منه
 من ده جان دئییب، باخاردیم سنه
 ایندی بو سولاردا اوزون گؤرونور،
 بؤیوک لپلرده سسین دویولور.

ماراغالی بهزاد احدی

قوجانین گونلری

ائللری باشیندان کؤچوب گنده لی
 ترلانسی الیندن اوچوب گنده لی
 خزان باخچالارین بیچیب گنده لی
 عؤمورباغی تالان اولار قوجانین

یاشیللیغی گؤرمه دیم
 یا دا گؤردوم، حیسس ائتمه دیم.
 چوخداندی فصیللری،
 یامان قاریشدیرمیشام
 بیرجه سن قاریشمیرسان.
 بئینیمه قویدوغوم کیمی،
 یئرینده دایانمیرسان.
 دونن کولکله قار،
 یامان چووغون یاراتدی
 بوتون جیسمیم اوشودو.
 تکجه باشیمدان باشقا
 اوردا ائله قالمیرسان،
 ایستی داش کؤمور کیمی
 منی یامان قیزدیریر،
 خیالین آلوو کیمی...

یاریمچیق سئوگیلر

محبت یولوندا ییخیلماق اولار
 یئتر کی، قالخماغا بیر یولون اولسون.
 آیریلیب، یئنیدن سئومک ده اولار
 یئتر کی، سئومه یه بیر اوزون اولسون.

بیر اورک نه قدر سئوگی داشییار؟
 او اولار، بو اولار، او بیر ی اولار
 قلب بوخچا دئییل، کیم گلدی توتا
 آخیردا جیریلیب، پارتلاییب داشا

دئمه سئونلریم گوناهاکار ایدی
 یاری یولدا قویوب، ترک ائتدی منی
 دئ من قلبیمی آچیق قویموشام،
 هر گلن آتینی اوینادیب گئتدی.

آد: سمیر

سوی آدی: حسین ولی

تاخما آدی: کھیه اوغلو

دوغوم تاریخی: ۱۹۶۴

دوغوم یئری: عراق / طوز خورماتو

کتاب اثر لریم:

۱/ گونول هایقریشی / شعر توپلوسو

۲/ یاشام دوغولاری / شعر توپلوسو

۳/ لیلانم / شعر توپلوسو

۴/ سه سیز دونوش / شعر توپلوسو

۵/ نزیف عذراء القلب / عربجه شعر مجموعه سی

۶/ مخاض نهر الجوع / عربجه شعر مجموعه سی

۷/ غریب کربلاء / حسینی شعر توپلوسو

۸/ قمر بنی هاشم / حسینی شعر توپلوسو

۹/ زهراء شهیدلری / حسینی شعر توپلوسو

۱۰/ ای مسموم / حسینی شعر توپلوسو

۱۱/ عاشوراء حسینی شعرلر / اورتاقلیق شعر مجموعه سی

۱۲/ چاغداش اذربایجان شاعرلری / تنقید و آراشدیرما / جلد {۱} تبریز

۱۳/ چاغداش اذربایجان شاعرلری / تنقید و آراشدیرما / جلد {۲} تبریز

۱۴/ باشقا بیر ماوی گووی / تنقید و آراشدیرما / جلد {۱} اردبیل

۱۵/ درین نفسلی تین لر / تنقید و آراشدیرما / جلد {۱} اردبیل

۱۶/ تبریزلی رؤیالاریم / شعر توپلوسو / طهران

۱۷/ من بیر بیاض خوریاتام / شعر توپلوسو / طهران

۱۸/ {لألی الابداع العربی} عربجه اورتاقلیق شعر مجموعه سی / بغداد

۱۹/ مساءات الحب والصمت / عربجه اورتاقلیق شعر مجموعه سی / امصر

۲۰/ شتاء بلا مطر علی عذابات الوتر / عربجه اورتاقلیق شعر مجموعه سی / امصر

۲۱/ وجهات نظر / عربجه اورتاقلیق شعر مجموعه سی / امصر

اینتحار

قالخ..

بیر سیقارا یاندر

کیبریت آراما

اوره ییمین آتاشیندان یاخ

بیر نفس من آلیم

اوزو گولمز دو یون دوشردیلینه
غریب اولار اوباسینا ، ائلینه
بولبول قونماز بوداغینا ، گولونه
گونو ، گوندن یامان اولار قوجانین

آلیجی قوش کیمی داغلاری گزه ن
ینل کیمی چیرپینیب باغلاری گزه ن
بوستان لار بزه ییب ، تاغلاری گزه ن
آخربئلی کامان اولار قوجانین

نیسگیلی احوالین سوروشان اولماز
کؤنلونه یول سالیب باریشان اولماز
دردینه بیر کیمسه قاریشان اولماز
داغی ، داشی دومان اولار قوجانین

گؤزونین یاشینی سیلن تاپیلماز
دردینی آنلاییب بیلن تاپیلماز
اوزونه خوش باخیب گولن تاپیلماز
یازی دؤنوب خزان اولار قوجانین

آبیردان ، حیادان ، ائلدن دانیشسا
دردلرین درمانی دیلدن دانیشسا
قیمتی بیلینمز لعدن دانیشسا
دوررو سؤزو هذیان اولار قوجانین

محبتی اوزگه لردن دیلنر
دالداردا یاش گوزلردن النر
گاه کؤزونه ، گاه کولونه بلنر
عؤمرو ، گونه یالان اولار قوجانین

جاندان دوشوب دیلدن دیله قالاندا
قاش ایلنوب گوزه کولگه سالاندا
هر سیزیلتی اوز سازینی چالاندا
روزگاری یامان اولار قوجانین

ایلدن گنچیب گونلریمی سانیرام
درد اهلنی باخیشیندان تانیرام
« حسرت » کیمی درد الینده یانیرام
آخر عؤمرو یالان اولار قوجانین

دئمه من شاعريم..!
 دئمه من اوله ن شاعرلرين ساققيزنى
 چئينه بيره م
 اولولر ساققيز چئينه بير
 {ائل اوغلو} نين ميراثى سايلير..!
 بونين حتما فرقنداميسين..؟
 سرحدلر هامسى سنين اولسادا
 فيزا آلمادان شئعر سرحدينه گيره مسين..!
 ايسته رسن ..
 شاعر اولماق
 خياللارى توپلا
 دويغولارين اعتباريندا قال..
 مين بير بولاقين غم سينه سينده
 شعر آغلاماين گليرسه ده
 ساخلا گؤز ياشلاريني
 ايسلاتيرما تبريزلى رۇيالاريني
 ديكسينتيرمه شاعر اولولرى
 آيدنليق قاناتلارينا
 شعر باغلا..
 هر سطير باشى
 بير نقطه قادار آغلا..
 مقبره الشعرا خارطه سينده
 گؤز ياشيني چاغلا..
 نهايت فلسفه نمازيندا ايكي ركعت شعر اوخو..
 داها بير رومانتيك!
 بير داملا ياش قولى قالسين
 كيربيكلرين آراسيندا..
 تعريف ايتسين شاعرليغين
 دانيشماغا ديل آچ
 ديلسيزلرين احتياجى وار بو گون
 هاميا شعرده پمبه بير يول آچ
 قوپما كلاس آغاجلارين ياپراقلارى سارالسين
 باهار عؤمرون چيجه يئنه
 خزان موسيمينده بلبلر آغلاسين

بير نفس سن
 قيش گئجه لرین اوزون ساعت لرینده
 بير نفس من اؤپوم
 بير نفس سن
 توپراق ره نگلى دوداغلاريميزا
 بير شعر من يازيم
 بير خوريات سن
 هر ايكي ميز بير آندا توتونله شك
 هر ايكي ميز فعلى گئتمك ايسته بيريك كنديميزدن
 هر ايكي ميز سحر واختى چيپلاق دوغولموشوق
 گل.. دوداغلارين گول قاپولاريني
 تعطيل ايله مه
 مؤذن اوخومادان بوتونله شك..!
 قالخ!
 بير بوسه وئر ياناغيندان
 بارماقلاريمي دويونله بيربيرينه
 ساچلارين هؤروبو كيمي
 آت بوينوما
 بوغ منى
 بوغدوقجا
 بوغوم سنى
 بير بوسه ده هر ايكي ميز اينتچار ايده ك..!

ايسته رسن

ايسته رسن..
 ايسته ر سن شاعر اولماق
 شعر قاپوسيني دؤيمه دن
 ديلسيز اولما..
 وزن قافيه دن چيخما
 اته يينه ياغدير آلين تريله چاغداس سوزجوكلرينى
 آچ كتابلارى اؤيره ن
 كؤيلره اؤز گورجه اوچوشونا
 صاقين غرورلا چوخ تلمسه..

اۋرمولويام

من..
 من.. سوسوز قالان اۋرمولويام
 اۋرمولو
 من.. عطشانام
 ياغيش لارى گوزله ييره م!
 من.. تاريخام
 من.. قوش لارين
 باليق لارين
 جغرافيا خريطه سيام!
 ساحل مده اۋزگورلوگ گوکه رير!
 سن.. کيمسين ها!!
 سن منى
 قوروتمايا نه حقين وار!
 کمليکيمي سيله مه سين
 ياغشيمي قوروداماسين
 بيليره م
 بوغازيمنان اعدام ايده جکسين منى.
 خبريم وار
 قانلى ايپ دن آسيلاجام.
 حریت نه ديمگ
 بيله مه سين!!!
 بير ذره جه وجدانين يوخ
 بير مثقال غيرتين يوخ
 بير مئتر يئرین يوخ
 منم تورپاغيمدا !!
 آدين
 چ م ه و ر ی ت قويموشسون!!

گلميشيم

قوناق گلدیم «خورماتو» دان من سيزه
 عاشق اولدوم «اٹل گؤلوه» نه، «تبريز» ه

حاياتين سونونجو نقطه سيني قويمادان
 اوجا باش داغلارين کوكسونده
 باياتلارى سه سله نتير
 بلكى ده گونل صبر ايله بير
 حسرتده بوغولان
 غريبه سئوگيدن
 حؤزونلر گولکه له نير اۋره بين ايجريسينده..!
 شعريني باهارلى خياللارا ايليشدير
 شهريارين باشى آلتينداكى
 ياستوغا دونده ر.
 يا.. (بو قفس ده اوچدو بلکه) نادرالهي کتابيني..!
 آل بير داها تکرار اوخو..!
 ايسته رسن عاشق اولماق..
 سيگارئت قدحلرده بول کنديني.
 يا.. بلکه آديني قويسونلار سرسرى!
 يا.. سنى قيد ايتسينلر مجنونلار ده فترينده آديني قازسينلار.
 يا.. سوکوتلوغوندان اوز عصرينده ياشا..
 سن احواليندان خبرين وارمى..؟!
 محنته دايانماسين سئودادان
 مشقتلره کوچون يوخدو فرهاد کيمي
 نسخه طبق الاصل اولامازسين..!!
 ايسته رسن عزرائيل اولماق
 ديليمدن آل روحومو..
 يا.. اعتذار ايت تانريدان..!
 ايسته رسن قارائليق اولماق
 آچما گؤزلرينى ابديته قادار
 يا.. گئجه لردن صباحلارا طلاق گونده ر..!
 ايسته رسن گوناها گيرمگ
 بو شعري اوقورکن تانريا باخما.
 يا.. اۋره يمه باستديغين خنچرده
 اينتچار ايله..!!

جانم قــــربان «اردبیل» له، «سولدوز»

نئجه دئییم اوتانیرام شعریمی

دئییه بیلهم شعریمده کی دردیمی..

«شهریار» ین «حیدربابا» دردینه

«ائل اوغلو» نون یاریمجلیق شعرینه

آه جکیرم شاعرلرین دردینه

یاغیش یاغسین سیل آپارسین حسیمی

«میانا» یا روزگار آلسین سه سیمی..

الده قلم دوداغیمدا سیگاره

مکتوب یازدیم شعر گۆزلو «نیگار»

داریمیشام گولو صولان بهارا

ایسته میره م بوردان کئدیم بیر دها

کئجه لیریم چیقماز اولسون صباحا..

«أرک» قاپو قلعه سینده دورایدیم

قان فیشقیران جوشقون یارام صاراایدیم

شعر مجلس آنا دیلین قورایدیم

اوخویایدیم «قاراجا» دان بیر شعر

دینلیه یدیم «جوادیپور» دان بیر نثر..

گیزدیم «أراز» داغلارینی سازیملا

«أهر» شهره بسته دئدیم سه سیمله

منی تانیر آذربایجان یازیملا

منه ن سلام کیم آپارسین «مشکین» ه

قان تۆکه رم «قاراباغ» ین عشقینه..

آخشام وختی «خوی» شهرینی دولاشدیم

«حاجیللو» یدان هر گله نه قول آچدیم

چیخدیم خوی دان اردبیلله اولاشدیم

اورطا بویلو «نئیراوغلو» نو گۆرمه یه

دلشکسته بیر شاعری صورمایه..

«تیریز» شهرین «ولیعصر» جاده سی

مهتابلی دی «سولدوز» لارین گئجه سی

«حبیب ساهر» میانانین لاله سی

گلدیم «جولفا» صوقاقلارین گیزمه یه

«دومان اردم» ایله شعر دوزمه یه..

اردبیلده «شاه اسماعیل» قبرینه

«سایین قالا» طبیعتین سحرینه

«آذر شهر» «سیما دیدار» شعرینه

«موغان» دا من «نادیر شاه» گلیمیشیم

«ستارخان» فــــریاد آها گلیمیشیم..

فرصت وئرین شعر دئییم «زنکان» دا

صدا وئرسین زینجیرلرده زینداندا

گۆروشه یدم «سعید» ایله موغاندا

اوتورایدیغ دیز به دیزه گۆز- گۆزه

دانشایدیق «تورکمان» دردین بیرمیزه..

سحر واختی قهوه آلتی یاپمیشام

من گیتمه لی بو گون فیزا آلمیشام

ایچیم یانار سیزه وداع دئمیشم

امانتیم منه ن سلام «ائلدار»

ایله ین سیز «شهریار» ی زیاره..

«نوبران» «ساره» قهرمانلار دیاری

«اورمو گولو» گۆزلریمین پیناری

ساغالماز هئج اؤره یمده آزاری

«مسعوده رای» شعر دیسه آغلارام

آغلادیقچا قافیه سین باغلارام..

قیسسای شعر یازار «حمزه ربانی»

«سراب» یئری تگ «مرتضی تیکانلی»

بیزدن سلام «پاشا اوغلو موغانلی»

یازارکن بو شعری سیزه «میانی»
«سمیر کهیه» گۆزلی چوخ «دومان» لی..

بو دهرنیده حیدر بابا سازلاییر
«کاتب اوغلو» ایلگ سطیرده آغلاییر
شاعرلرین دیللی بال داملاییر
دینله دیگچه آلقیشلیرام من سیزی
گۆز یاش دوکوب ایسلاتیرام «تبریز» ی..

استاد «هوشنگ جعفری» نین «آغ آتلییم»
تابلوسوندا حوزون اوخور بیاتلییم
«حسینی» مه سویو قانلی فراتلییم
چوخ چتین دیر فاجعه سی کر بلا
قانون بودور مؤمن کیمسه مبتلا..

دومان، ایلجن، اومید، ایله گوروشدوم
شعریمزدن ائیل گولونده قونوشدوم
قوناق اولدوم خسرو گیلده بولوشدوم
سئودیم یاغیش ثانیه سی تابلوسو..
دنیز قییی سنفونوسو رؤیاسی..

شعر دئدیم شهریارا سهرابا
صدا گلدی خوش گلیمیشسین مرحبا
اخشام اوستو یولوم دوشدو سرا
سوز ویرمیشم یعقوب اوغلو نیگزادا..
گله جکیم اذربایجان فریادا..

دوردوم موغان قبری اوسته اغلادیم
گول یئرینه بیر ده سته سوز باغلادیم
قبر داشین گوز یاشیملایا چاغلادیم
جسد گئتدی روحوم قالدی موغان دا..
آذربایجان هم قاراجا اوغلان دا..

ستار خانان اوگرنمیشم اسلانلیغ
سوز دئیرسه ایشیق اولور قرانلیغ
البت بیر گون گولومسه یر بو دارلیغ
شهریارین روحو ساچار ائومزده..
من اولدومسه کومون منی تبریزده..

شعر یازین قبریم اوسته مرمرده
بو غریب کیم کومولوبدو بو یئرده
گله ن گورسون شکلیم اوسته بیر پرده
بیر گول قویون بیر داملا یاش بیر اثر..
توربه م اؤسته اوخویون سیز بیر شعر..

بو غریب کیم بیزیم شعر طوبراغدا
کومولوبدو ادسیز بیله قیراغدا
دئییه ن اولسا طبقی شکلی یابراغدا
هر سطرینده تورک روحومو سیخیردیم..
یلان دئیل کابوسلاردان چیخیردیم..

آزادلیقا بیر مسافر شعری

من یاغشین مونجوق مونجوق قویروغوندان توتارکن
تبریزین صون بهاریندا بلبل اولوب ئوته رکن
شاعرلر کؤچه لرینده اویقولانیب یاتارکن
قورشونا دوزدولر منی یتیردیلمر... اعدام!..

آنا دیلیمیز اوقوماق یاصاق اولدو بیزلره
أوره گیم دوندو ده پره ندی دالغالی ده نيزلره
من عاشقام فضولی یه هم شهریار گوزلره
من تورک یازدیم تورک اوخودوم قوپارتیلار... قیاما!..

شعر یازماق تورک دیلیله سیاست جنایتدیر
بیزیم وطن خارطه میز تورک آذر علامتدیر

ایکیمیزده نیوتن جاذبیه سی وار
 گۆزلرین پولات کیمی چکه ریر منی
 شعر اوخویاندان سه سین
 بیر اوشاق کیمی بیشکسیز ترپه دیر منی
 سن هر لقمه اکمگ ده سین
 اما اوتا بیلیمیره م سنی
 سن هر اویقوسوز گئجه لرده سین
 اما یاتا بیلیمیره م سنی
 سن هر کاغذیمدا قارالاماسین
 اما سیله بیلیمیره م سنی
 هر بیر گلینین گومله کی کیمی
 اما اللریم تیتربور
 آصا بیلیمیره م سنی
 سن بیر ممنوع ایچره ممنوع سین
 اؤپه بیلیمیره م سنی
 سن بیر شارقی
 بسته سی گۆزلریندن یازلمیش
 من بیر آهنگ
 نغمه سی یاساق قازلمیش
 سن بیر قاچ نمره سین
 تلفون قارنیندا
 رقمترینده
 نه بیر وار
 نه ایکی وار
 نه اوچ وار
 نه دورت وار
 نه بیش وار
 نه التی وار
 نه ییدی وار
 نه سکیز وار
 نه دوقوز وار
 ساده جه
 صفر وار
 ان سون زنگ ایلیه ن چاره سیزلیگدن

تورکجه سینه اوخومامیز نده ن کی قباححتدیر
 کیمی بیزی حقسیز بیلدی گوز قویدو... انتقاما!!

دوردوم شهریار قبرینده اوخودوم {یس} سوره سین
 شعرینی قوقلادیم آچتدیم آزادلیق پنجه ره سین
 سایدیم بارماقلا هم عروض قافیه لرهجه سین
 یقلمیش قالدیم دوندوم رباعیات... خیاما!!

صفر

سن بیر هایکو شعری
 ملیونلار جا یازیلان هایکولاری
 آنلاتیر سین
 سن بیر سوز جوکسین بتون سطیرلاردا وار سین
 سن بیر استفهام سین
 سنی هیچ کیمسه چوزه مه ز من کیمی آنلاتاماز
 سن بیر تعجب سین
 قاموسلاردا بنزه رین اولماز
 سن بیر مریم سین
 آدین اقتباس عذراء دان
 سن بیر الهی قادین
 اؤز گور دوغولموشسون
 اؤز گور گیده جکسین
 اؤز گور ممله کتینه
 سن هر سطیر باشی نقطه سین
 من هر سطرین نقطه سیام
 سن مکمل بیر شعر
 من ایسه یارمچلیق بیر نثر
 سن
 ایشته
 هه.. سن قالا جاقسین!!
 من
 ایشته
 هه.. من قالا جاقسیم!!

سیزی آرایان

منم

او.. صفری آرایان..؟؟!

یاتیرت منی آنا ...

یاتیرت منی آنا ...

قورخورام یالقیزلیغیمدان

گئجه یاریسی کابوسلارا توتولماغیما

اندیر دیوارلاردان قایماق دوداقلی

شعر گؤزلو سئوگیلیمین رسمی

گؤزلریم گؤرمه سین آرتیق!

شهوته دوداقلاریم اوپمه سین دئییه!

ساخلا منی گئجه لردن

بعضی خطیئه لردن

سرسری دوشونجه لردن

قالدیر باشیم اوستوندن نه وارسا اونا عائد...

الریمی بیچاقلا

دوزلا یاراسینی

ایسترسن جسدیمده ان عزیز یئری داغلا

بیر شیطاننی شئی لر

فیکریمه دوشمه سین دئییه!

یاتیرت منی آنا...

بو گونلر جهنم یوخوم قاچمیش

منه گؤره قاچیشی معناسیزدیر

بالاجا قانادلارینی آپمیش

آچماسیندان دا نفرت ائدیرم...

گئجه نین سومویونه قدهر

سیقارئت چکیرم

شعریمه هاوادا اوینار هیکلینی یازیرام

قافیه لرینده قیرمیزی خط لرینده

حوزن اکیرم...

یاتیرت منی آنا...

قورخورام قارانلیقلاردان

بیر ضعیف فانوس ایشیغینی بوراخ

اودامین آغزیندا

یانا فالسین...

سحر واختینا قدهر

باش اوجومدان قالخما

اویقویا گیره نه قدهر

یاتیرت منی آنا

بیر قلم بیر کاغید

ایسلاق یاستیغیمین آلتیندا ساخلا

شفقین قارنیندا دوغاجاق سککیز آلیق

بیر شعریم وار

کیم بیلیر

او شعرین ایستقلال دوغوشونو یازاجام

آنام... آنام... آه آنام

پنجره مین پرده لرینی قاپاتما

بلکه اوچورتدوغوم گؤیرچینیم

منه بیر مکتوب گتیره جک

ابدیت کوچهن عاشیق لار مزاریندان

بوغازدان آسیلمیش سوسوز آغزیندا

پنجره مین سیسلی جاملارینین آرخاسیندان...

شعریمی اوخویاجاق!...

یاتیرت منی آنا...

یاتیرت منی آنا...

تبریزی آنام

قیش گئجه یاریسی

یاغمورلو بیر گونده

تبریزی آنامین

تبریز قوقوسو صاچان قوجاغیندا

بیر فقیر محله ده

آتامین صیجاغ فراشیندا
 گولومسه ر گوز یاشیندا سعادت چالخالانیرکن
 بیر ضعیف فانوس ایشیغی آلتیندا
 گوزلریمی آچدیم
 منی باغرینا باصان
 ایصینمش دو یغولارین
 یشیللیگلرینه صارمشدی..
 صباح لهین
 البسمی صویوب
 تبریزین آزادلیق گونه شینه سردی منی
 سئوگی قوقان روزگارلارا تانیتردی منی
 بیر محله قوجاقلارینا
 سرینله شدیردی منی
 پارلاق پارلاق
 اوپوشلر یاناغلاریمدا دیشله ندی
 ایلک دفعه
 دوداغلاریمی ایسلاتدیم
 آتامین غزهل باغیندان
 تورک سوتونو ایجدیم
 آذربایجانلی نفه سلر آلدیم
 پمبه اوزله ملر ایچینده
 بیاز مهتابلی گنجه لرده
 قارانلیغین گوزلرینی باغلادیم
 بیر آز بویودوم
 شهریارلاری آختاردیم
 کوجه لری دولاشدیم
 اورمیه نین
 تبریزین
 ساحل لرینده
 دوستلوق قوردوم
 اوشا غلیغمی تبریزین طوپراغیندا یاشاتیردیم
 حکایه لر..
 ماسالار..
 دینله ردیم

اوزون قیش گونلرینده..!
 لیلا بالام لیلا
 آتامین دیلینده
 اذربله دیم هجه لرینی
 شهریار شعریه بسله ندیم
 گوز یاشیلا
 قورخو قورخو تر به له ندیم
 بشیکیمین ایاغلاری
 یئری دو کرکن
 یوخلان تیریدی منی
 قاپولارا
 سورکولری
 وراردی آنام
 منی ساخلاردی
 قره گوزلردن..!
 کندیمی تانیب تانیانی
 آیاغ باصدیم تبریزین طوپراغینا
 آدیمی یازدیم شعرله
 چیجه کلرین یاپراقلارینا
 نفه سیمی صاوردوم
 عاشقلار صوقاقلارینا
 رصیفلر کینارینده اوتوردوم
 بیر سیغاره یاقدیم
 سیر ایتدیم یولدان گیجه ن
 انسانلارین یوزونه باقدیم
 هر گوردوغوم انسانی
 بیر شاعر اولاراق صاندیم
 شاعر دوستلاریمی خاطرلادیم
 ایشته گلدیم تبریزه
 تبریزی گورمه یه
 ایچینده شاعر آرخاداشلاریمین
 یاناقلاریندان ئوبمه یه
 الیمده اولسا بیله
 بالله

کیمی یالقیزلیقدا سسیزلیک ده یاشاییر!
 کیمینی بیر سورو اوشاغ باسمیش
 کیمی ده {سبحان الله} عقیم اولادسیز!
 کیم بیلیر داها نه کیمی!!؟

تورپاق

شاعرین گوزونده
 یاغمورو القیشلار
 تورپاق
 شاعرین آووجلاریندا
 جیئبینه بیر قیسسا شعر
 دوگومله نمیش
 دوکمه سیز کفن کیمی
 تانردان
 ساتین الان وقتی اولومو
 شاعر وحشتلیگینه
 تانرین منکیر و نکیر سؤالارینه
 شعريله جواب وئریر
 تانری حضوروندا
 تورپاق
 شاعرین
 خیالارینا طانیقیدیر
 شعرینه
 اوزله ملرینه شاهدیر
 ممکندیر..تانری شاعرین تورباغینا
 گول سبه ر..!!

تبریزه مکتوب

گوندرمیشلر تبریز سنه بیر پوسته
 خبرین وار دیمگ بیر شاعر خسته

کوچ ائتمیره م تبریزدن
 ۵۲ بهار یاشیمدا
 قاناتسیز جسارتسیز
 یواسیز زمانسیز
 اختیاریق قوشوم اوچو ویردی
 شاعرلر مزارینا..

پنجره

هر پنجره نین آردیندا بیر حکایه وار!
 کیمی بگلییور بیرسینی
 کیمی وداعلییور سیئوگیسینی
 کیمی آغلییور..
 کیمی گولویور..
 کیمی شعر یازییور..
 کیمی سوپوقدان کاغذلاری یاندیریور
 کیمی دوداغیندا سیگاره
 کیمی ساچلارینی داغتمیش روزگارا
 کیمی خسته یاطاغدا
 کیمی چای دملییور مطفقدا
 کیمی سمیر سیز
 کیمی من سیز!
 کیمی ده سن سیز
 کیمی پولسوز!
 کیمی زنگین!
 کیمی شاعر!
 کیمی ناثر!
 کیمی فیلمه سیر ائیدیر..
 کیمی رادیو دا اؤزگورلوک خبرینی ایزله ییر!
 کیمی شارقی دینله ییر..
 کیمی دعا اوخویور..
 کیمینین قادینی بوشانمیش
 کیمینین حایات یولداسی کوسموش!

او منم دوستومدور بنزه ر گولزاره
نهایت یو خودور رومان آغلايیر..!

بوتون خیابانلار تعزیه قورموش
بابک قالاسینا گوزو تیکیلیمیش
مشکین آهر شهری بوبنوو بورموش
نادر شاها موغان بیر جان آغلايیر..!

شهید دوشنلرین یاسلی دوگونه
یوخسول انسانلارین آغیر یوکونه
تبریزده شهریار اورمو کولونه
ستار خان جواد خان وطن آغلايیر!

سنا گلدیم

قارلی آراز چایلاریندان
ئوته ن بلبل باغلاریندان
بیر سراب کیمی
سنا قوشویوروم
اؤیله داریخمیشام
آچ قاپونی سنا گلدیم..!

گلیب اؤپوم سورمه گوزون
دویوم سه سین شعر سوزون
بیر کتاب کیمی
سنی اوخوموشام
اؤیله داریخمیشام
آچ قاپونی سنا گلدیم..!

دوداغیندا بال داملاسی
چاره سی نه ! دیل یاراسی
بیر کباب کیمی

آتاشی سونمه یین ماصالار اوسته
بیر یاریم سیگاره دومان آغلايیر..!

یاری تانریسی سن سن اولدون صوران
سنه اولموشدور باخ تارومار دیوان
گئجه نین صیرتیندا گوزونده هجران
بولودلاری چوگموش گریان آغلايیر..!

الینده اولسایدی زنگ ایلردین سن
یاساق اولماسایدی گل سویلردین سن
دوستلوغ اؤره ینده آه دیلردین سن
دورت دووار تابلوسو زندان آغلايیر..!

یوخودا سسله نیر سنی گورموشدو
اوزوده بیلیمیری کیمی اوپموشدو
سنی یا بیرسینی خانم دیمشدی
قاخ اویان سئودالی لیلان آغلايیر..!

دیدى تبریز آدلی بیر قادین گوردون
یوخوندا سله شیدین ساچینی هوردون
کیم او قادین سمیر فکرینه ساردین
سن آغلارکن گوردوم رؤیان آغلايیر..!

دیدیم یئنی دوستوم قلبی پگ قادین
دیدى عجب کیمدی یاز منه آدین
اولسون اودا السین شعریین دادین
اما هیچ اؤزولمه هجران آغلايیر..!

بیر قدح چای گه تیر یاق بیر سیگاره
دیدیم آواره ییم بالله آواره

سنسيز آتاشلانميشام

اۋيله داريخميشام

آچ قاپونى سنا گلديم..!

اونوتدون مو ؟ گئجه لرى

شعريمده كى هجه لرى

بیر خطاب كيمي

يازدیم هالاولانميشام

اۋيله داريخميشام

آچ قاپونى سنا گلديم..!

(۳)

گل..

بو آخشام

قاپاما گۆزلرينى

اوتور قارشيمدا

جنت پرده سيني آچ

ماوى ليكلرينى گؤستر

ياغمورلاش جسديمين تور ياغينا

بیر اوووج گۆز ياشى يلا ..گل..

(۴)

گل

قاراباغ دان خبر گئتير

جيناقالادا شهيد چيغليق لاريندان

آزربايجان تورك خياوانلاريندان

قان فيشقيران اولدوز لاردان

وأسفا:

خبر سيزيم قارداشيم!..

(۵)

گل

گۆزلرين اورمو ده نيزيني

ارك قالاسيني

گل

اۋز گورلوك

شارقيسينى تور كجه يه چئويرده.. گل!..

(۶)

پنجردهن كپه نكلرى

سنه اوچورتدوم

سن منه اۋپوشلرينى

اۋز گورجه سينه گؤندهر

آذربايجانيم..!!

قيسا شعرلر

(۱)

گل دئمشدیم سون مکتوبدا

سن یوخسان گئجه لر

سن سیزلییین سویوقلوغوندان

اوره ییم تیتره ر

سانکی بیر قوطب دا!..

(۲)

گل بو ساعاتلاری

ائندیر دوورارلاردان

اوزون

قيسا

وسط

بو یلاریندا

عقربلرینی قوپار جییه ریندن

سن هئج بيلمه دین یا!..

سکونت دن تیک-تیک سسیندن

اۋله سیم گلیر..!

صباحا قادار سیگاره ایچدیم
 یازا بیلمه دیم
 آلدیم الیمه قرآن کریمی
 آللهن آدینی گوردوم
 یازدیم (الله) نقطه سیز!!
 (۱۱)

گارسون

دون گنجه..
 آجی بیر قهوه ایسته دیگ
 کارسون دان
 آجی بیر اولوم قهوه سی ایچدیگ
 کندیمیزدن
 خبر سیزجه
 اریدیگ..
 تو کندیگ..
 بیتدیگ..
 ایکی قدح ده

چیرپینمیش بیر قوش کیمی سرسم اولدوق
 وحشتلیگ بولودلارا
 جهنم هاوالارینا اوچدوق..
 (۱۲)

قادین

بیر قادینین جسدینده
 یا.. قاریندا
 یا.. کوبه ینده
 یا.. باهار کوكسونده
 یا.. سیننه سینده
 یا.. گولستانین اورطاسیندا
 شعر بالالاری داملا بیر
 نه کوجوم وار ایسته یم
 نه دیلیم وار یالایم
 بارماقلاریمدا دا .. حیس یوخ!!
 سنی گوره ندم
 دوداقلاریم تیتره ر
 گوزلریم
 شعر اوخور..!!

(۷)

سنی گوره ندم
 کوزلریمدن قیصقانیرام..
 کوزلریمی یوماراق
 سنله دانیشیرام!!

(۸)

سنا بیر مکتوب گونده ردیم
 ایچینده

بیر قیرمزی گول

بیر پارچه شعر

گول شعره قیصقانیر

شعر گوله قیصقانیر

(۹)

گؤلکه

دوشوندوم بیر گنجه یارادیم
 توپلادیم..

بتون گؤلگه لریمی

اوداما قویدوم..!!

دوشوندوم بیر شارقی یازیم

الوداع دادیندا

سازیمین تیللری آغاردی..!

دوشوندوم بیر وطن خریطه سینی یاپیم

وطن ایجه ریمده اینتچار ایتدی..!

دوشوندوم بیر مکتوب گونده ریم

پوستاچیلار هامسی اولدولر..!

(۱۰)

نقطه سیز شعر

بیر شعر ایسته دیم یازیم

نقطه سیز!

گاه اوز اوزومو اوخشاماغا

گاهدا مندن خبر سیز سیئوگیلیمه

ظلمت گنجه سینده یالقیزلیغما بیر تسللی اولسون..!

فکیر ایله دیم

سئومک شیرین اولار، آیریلیق زهر
 روحوما دولماییب، کینه یلن قهر
 اومود باغلامیشدیم، آچیللا سحر
 آجی طالعیملن، من یاریشمیشام

حایات یاریش دی بیز، ایشتییراک ائدن
 مغلوب اولوب سونرا، دورمادان گئدن
 بو قانونا یوخدور، اعتراض ائدن
 حایاتدا اوزوملن، من یاریشمیشام

وفالی اولمادین، ایله دین جفا
 باغیشلا یانمادین، خسته یه شفا
 دردیمی ساخلادیم، پنهان و خفا
 سنی اونودماقا، چوخ چالیشمیشام

گلیسن یئنی دن، داها گنج اولوب
 سئوگیمیزین گولو، سارالیب سولوب
 صنمین قلبینه، بوران قار دولوب
 ایندی باشکاسیلان، من تانیشمیشام

اوندان سانا نه آنلاتیم؟؟؟

سینه سینین داغلارینی
 ساچلارینین آغلارینی
 آغلارقالان چاغلارینی
 اوندان سانا نه آنلاتیم؟؟؟
 گوزو یولدا قالدیقلا رین؟
 حسرتلره دالدیقلا رین؟

صنم زنگانلی

اود باخیشلارین

یئنه ده یاندیردی جانیمی منیم
 اود ویتردی قلبیمه اود باخیشلارین
 حسرتدن توکنیب اولموشم داها
 اوریمده قالیب جان ناخیشلارین
 اود ویتردی قلبیمه اود باخیشلارین

قدر می؟ قیسمت می؟ بیزی آیران
 گوزوموز یاشیندان دنیز قاییران
 سونوندا بیز اولدوق، بیر جیفت ساییران
 اوریمده قالیب جان ناخیشلارین
 اود ویتردی قلبیمه اود باخیشلارین

قیسمت دن آرتیقین یئمک اولار می؟
 بولاقدان گئدن سو بیرده دولار می؟
 بهاردا گول آچان آغاج سولار می؟
 اوریمده قالیب جان ناخیشلارین
 صنمی یاندیردی اود باخیشلارین

تانیشمیشام

صنم زنگانلی

گلیردین گوروشه، ارکن گلیدین
 ایندی یوخلوقونا، من آلیشمیشام
 اونودماق چتیندی، سئوندن سونرا
 من اونودانلارا، دای قاریشمیشام

İbrahim Yusifoglu Yusifov ابراهیم یوسف اوغلو

(ابراهیم یوسف اوغلو یوسف اف) آذربایجان جمهوریتی نین ناخچیوان اوزرک جمهوریتی شرور بولگه سی آخورا کندینده ۸ مهر ۱۳۳۳-جو ایلده آنادان اولموشدور. شرور رایونونداکی آخورا کند مکتبی نین ۸-جی صیفینی بیتیرمیش، ناخچیوان شهرینده کی پئداقوژی مکتبه اوخوموش، سونرا ایسه ناخچیوان دؤولت اونیوئرسیتتی نین ادبیات فاکولته سینده عالی تحصیل اتمیشدیر.

ابراهیم یوسف اوغلوون اوشاق ادبیاتی ساحه سینده فعالیتی بؤیوکدور. "فوتبولچو، توپچو، گوپچو"، "آرپاچاپین اوشاقلاری"، "آذربایجان وطنمدیر"، "وطن نغمه سی"، "سئچیلیمیش اثرلری - ۲" کیتابلارینی بالاجا اوخوجولارا هدیه اتمیشدیر.

آذربایجان یازیچیلار بیرلیگی نین ترتیب ائتدیگی "آذربایجان اوشاق ادبیاتی آنتالوگیاسی" (۲۰۱۴)، آذربایجان جمهوریتی تحصیل باخانلیغی نین امری ایله تصدیق ائدیلمیش "مکتبه قدر موسسه لرده تربیه و تعلیم پروقرامی" نا دایر "منتخابات" درسلیگینده سیلسیله شعرلری وئرلیمیشدیر. "اولدوز"، "وطن نغمه سی"، "گویرچین"، "پیونئر"، "گونش"، "اوشاقلار و گونش"، "هئربا و فلورا"، "ابتدایی مکتب"، "آذربایجان قادینی"، "کند حیاتی" ژورنال و توپولولاردا، "شرورون سسی"، "شرق قاپیسی"، "آذربایجان معلمی"، "چیک-چیک"، "آذربایجان پیونئری"، "ساوالان"، "تومورجوق"، "تحصیل پروبلملری" قزئتینده منتظم اولاراق اوشاقلار اوچون یئنی شعرلره چیخیش ائدیر.

سنی یادا سالدیقلا رین؟
اوندان سانا نه آنلاتیم؟؟؟؟

یالیزلیقدا یاشادیقین
محنت لری داشادیقین
یولا باخیب اووشادیقین
اوندان سانا نه آنلاتیم؟؟؟

حایاتدان گوز یومان آنین
حسرتدن جان وئرن دانین
آلدی صنم دن توانین
اوندان سانا نه آنلاتیم؟؟؟
اوندان سانا نه آنلاتیم؟؟؟؟
صنم زنگانلی

بو شعرین ماجراسی:

من اوشاق اولان زامان بیر قوجا خانیم یاشایردی کی اونون اوغلی آناسینین کاسیب اولماقینا گوره آناسین اتمیشدی. خانیمین عمرو اولاد حسرتینده سوویشدی و قونشولار اونا یئتیشیردی. خانیم فلاکتده دونیاسین دیشدی و قونشولار اونو دفن ایله دیلر. و سنه لردن سونرا اونون نوه سی اونون حاقیندا من سوال ایله دی کی منیم خان نه نه ام نجه خانیمیدی و من اونون خان نه نه سین، اون اوچون بوجور تعریف ایله دیم.

قودرتلیدی گور یاغیشی،
جوشوب-داشیر کور، آرازی.

باکی جانی، صاف قانیدی،
یا ییلیدی شوهرت-شانی.
بیر جوت قوشا قانادیدی
قاراباغی، ناخچیوانی.

طبیعتده مؤعجیزه دیر،
ماوی گؤیگؤل، مارال گؤل.
حلال زحمت منبعیدیر،
موغان دوزو، جئیرانچؤل.

اوزنییر بی نئچه-نئچه
اؤلمز اثر بسطله ییب.
بولبولون هر زنگوله سی
اورکلره نور اله ییب.

ساز هاواسی گور سسله نیر
هم شیرواندا، هم آراندا.
هر فصیلده تر بسله نیر
ساری لیمون لعنکراندا.

تارالارا حیات وئرن
آراز منیم، کور منیمدیر.
موسقیل گونلر یا شایان
آذربایجان وطنیمدیر!

ناخچیوانام گوزللیکلر مسکنیم
قوجا شرقین قابیسیندا

۱۳۷۷-جی ایلدن آذربایجان یازیچیلار بیرلیگی نین و
۱۳۷۱-جی ایلدن ژورنالیستلر بیرلیگی نین عضوودور.

رسمی نوماینده هئیتی نین ترکیبینه تورکیه، ایران اسلام
جمهوریتی، روسییا فئدراسیونودا بین الخالق کونفرانسلا رین و
پوئزییا بایراملاری نین ایشتیراکچیسسی و مکافاتچیسسی
اولموش، آذربایجان یازیچیلار بیرلیگی نین و آذربایجان
معلیملری نین ۱۲ -جی قورولتایلارینا نماینده
سئچیلیمیشدیر. ناخچیوان رادیو و تلویزیون کمیته سی نین
سفاریشی ایله ای. یوسف اوغلو حاقیندا " داغلارین شاعر
اوغلو " ادلی فیلم چکیلمیشدیر. حاضریدا آذربایجان میلی
علملر آکادئمیاسی نین نظامی گنجوی آدینا ادبیات
اینستیتوتونون امکداشیدیر.

اثرلری روس، تورک، فارس و فرانسیز دیلرینه ترجمه
اولونموشدور. عومومیلیکده ۲۷ آدا شعرلر، پوئمالار، حکایه
لر، پوئستلر و منظوم پیئسلر کیتابلاری نین مؤلیفیدیر.
" قیزیل قلم " مئدییا موکافاتی لاورناتی، پرتزیدئنت
موکافاتچیسیدیر. (۲۰۱۶) عایله لیدیر. ۴ قیزی، ۱ اوغلو، ۷
نوه سی واردیر.

اونون شعرلری

آذربایجان وطنیمدیر

یئر اوزونده بیر دییار وار،
چوخ گؤزلدی بوردا هر یان.
اورکلری اووسونلایار
آنا یوردوم آذربایجان.

هامی بیلیر چوخ اولودو،
چوخ قدیمدی اونون یاشی.
آچیلمايان سیرر دولودو
قوبوستانین هر بیر داشی.

فوسونکاردی پاییز، قیشی،
اوزه گولور گوللو یازی.

پارداخلائیب گولۇشە نار.

يايلاغيمدا سرين بولاق،
مىن ناخيشلى چمه نيم وار.
نووروز گونو دوست-تائيشا
پايلاماغا سمه نيم وار.

خان آرازدان سو چكىلير
جادارلاشميش بۇيوكدوزه.
مكتبيليرسى گۇستريير
يوللار بويو چينار دوزه.

آرپاچايى انه گيزله ديم،
اينجيميشديم من ده اوندان.
آنجاق گۇردوم گوناھسيزدى،
چوخ اوزاقدى ناھاق قاندان.

بۇھتانلاميش زامان اونو،
دۇزমে دى، جوشدو-داشدى.
بولانديردى صاف سويونو،
باشمىزا اويون آچدى.

آرپاچايى اوزرينده
مىن ھونرله تيكيلىدى بند.
دييشدى اوز سيماسىنى
شرورومدا چوخ اوبا، كند.

ناخچيوانام!

موستقىللىك گونشيدير
اوزريمه نوراله ين.
گوندن-گونه چيچكلنن
گۇزلىكلر مسكنيم.

دايانميشام، ناخچيوانام.
يارانديغيم ازل گوندىن
اودلار يوردو اولموش آنام!

سینه گريب دوشمنلرين
اود پوسكورن داعواسينا.
ووقاريمى ملهم قويدوم
ايگيدلرين ياراسينا.

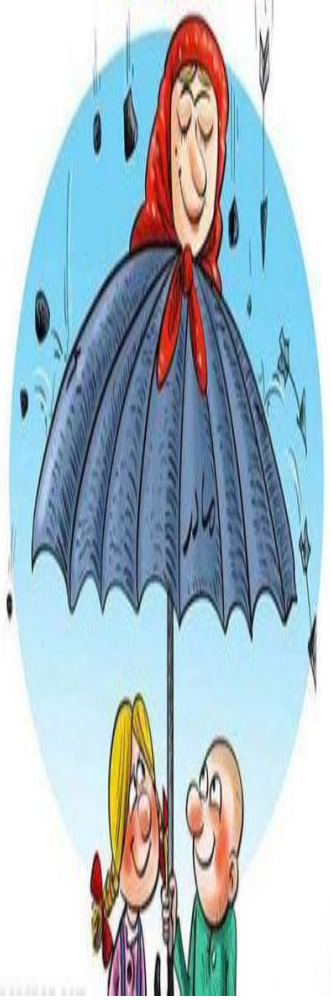
سینم اوسته اسرلرين
سيلنمه ين ایزی واردير.
قوجاغيمدا عجميدن
آبيده لرياديگاردير.

خان آرازيم، آرپاچاييم
داستانيدى آشيقلارين.
توکنمه ين دوز داغلاريم
نعمتيدى بودييارين.

سۇز آچيبيلار " سيراب " ايمدان،
" باداملى " مدان، - چوخ واريمدان.
اؤولادلاريم گيلئيلنمير
بورانيمدان، باھاريمدان.

گۇز گزديريب فصيللرده
داغلاريم سالسان نظر.
گۇررسن كى، گۇزل ككلىك
داشدان-داسا نجه سكر.

باغلاريمى سئير ائدنلر
بيله جكديرنه لريم وار.
آلما، ھنيوا، سارى ليمون،

آنجاق باخمیر سدله،
جوشوب-داشیر یازدا چای.
شروردا دؤنور ماوی
"گوموشگؤل" ه آرپاچای.

اوشاقلار چوخ سنویرلر
بو جوشقون، هلیم چایی.
ساهیلینده دینجه لیر
هر ایلین قیزمار یایی.

"گوموشگؤل" اون سولاری
جان ونریر چؤلّه، دوزه.

تارالارین بول واری
سنوینج گتیریر اوزه.

سوحسرتلی دوزلره
آخیب دولسون آرپاچای!
ایلین بوتون گونلری
آخار اولسون آرپاچای!

آرپاچایین اوشاقلاری

دیپلری شن نغمه لی،
سسلری گور سسلیدیر.
گول آچیب آرزولاری،
خوشبخت گونلر نسلیدیر.

چای کناری گؤزلدیر،
واختلاری اؤتمور حدر.

اؤلادلاریم گولروزلو،
شن نغمه لی، آزاد سسلی.
قوجاغیمدا بسله بیرم
گله جگه گئدن نسلی!

آرپاچایی

آذربایجان انللی
چوخ گئنیش، اولو اولوب.
برکتلی چؤللی،
چایلاری سولو اولوب.

حاییف، بؤیوک یوردوموز
کوکسوندن یارالانیب.
خیانتلر اوزوندن
ننچه یول پارالانیب.

قدیم، دوغما ائل-اوبا
یاد اللرده قالیبیدی.
درد گلیب درد اوستونه
تورپاغی آزالیبیدی.

آرپاچای دا منبعی
آلیر اوداغ، دره دن.
بولاقلاری گور اولان
سوغانلی، بتدره دن.

ننچه یئرده بو چایین
اؤنونه سدد چکیرلر.
زهرلی تونئلره
آخارین دییشیرلر.

گااور، دینسیز اثرمنی ا
 قلبه یه بیل سسله بیر
 متین نغمه، شعر منی.
 قاراباغدان قوولاجاق
 یورد-یوواسیز اثرمنی.

فوتبولچو، توپچو، گوپچو

بیزیم بو آراز بالا
 بیر آرجانا گوپچودو.
 بیر آرجانا توپچودو،
 بیر آزدان فوتبولچودو.

بو گوپچو فوتبولچونون
 آلابزک توپو وار.
 بو فوتبولچو توپچونون
 اوزونلوله توپو وار.

توپو وورجاق قاپییا
 قیشقیریرکی، "قولدو، قول!"
 توپسا کنچمیر قاپیدان،
 هامی گورور، سولدو، سول!

قوشلاری هنی سسله بیر،
 تنز حیطه سپیردن.
 توپویلا آتش آچیر،
 اود چیخمیر لوله سیندن.

سبز بیر باخین آراز،
 ائله دننیر توپچودو.
 چوخ گوجلو فوتبولچودو.
 آنجاق هامی بیلیرکی،

سنوینج، شنلیک ازلدیر،
 گورمه بیرلر قم، کدر.

تپه لرین، داغلارین،
 دولاشیرلار قاشیندا.
 ائل-اوبایا باغلانیر
 اونلار اوشاق یاشیندا.

هر بیررسی چنویکدیر،
 هر بیررسی عاغیللی.
 سینه لری شعرلی،
 افسانه لی، ناغیللی.

آرپاچای ساحیلینده
 اوشاقلار بوی آتیرلار.
 عؤمرون پؤهره ایلینده
 آرزولارا چاتیرلار.

عسگر اینامی

هنج بیر زمان باغیشلاماز
 آنا تورپاق، یئر منی.
 وطنیمین قوجاغیندا
 یاشایارسا اثرمنی!

عزیز آنام، قم ائيله مه،
 بؤیودوبسن ارمنی.
 داها منیم قباغیمدا
 دورا بیلمز اثرمنی!

ناموس، غنیرت یولونداجا
 تانریم، شهید وئرمنی!
 بو تورپاقدا قان قوساجاق

بیر بالا جا گوچودو.

انجیر چاتیر آراز

بابا دئییر: - آچا وار،
کیم یئیرسه، تنز دئسین.
آراز دئییر: - آچانی
ایلکین دوستوموز یئسین.
بابا دئییر: - گیلایسا
بویورون، قوناق اولون.
آراز دئییر: - گیلایسان
خوشو گلیر توغولون.

بابا دئییر: - انجیری
بس هانسی بالام یئسین؟
آراز دئییر: - اونودا
آخیرا قالان یئسین.

گۆی یئره زنگ ائيله بیر

هاوا یامان توتولوب،
شیمشک های-کوی ائيله بیر.
توپا-توپا بولودلار
یئره یاغیش اله بیر.
باخیب یاغان یاغیشا،
اوشاقلار سؤز سؤیله بیر؛
ایلکین دئییر: - بویاغیش
یئری لاپ دنگ ائيله بیر.
توغرول دئییر: - دامجیلار
باخ، یئرله جنگ ائيله بیر.
آیسون دئییر: - اوشاقلار

گۆی یئره زنگ ائيله بیر.

دوش گل یئره، گولشک

آراز دئییر: - آی گونش،

ایشیغین آشیب-داشیر.

سنه باخا بیلیمیرم،

گۆزلریم برک قاماشیر.

قاجیب چیخمیسان گۆبه،

جیغاللیغیندان ال چک.

اگر مندن قورخمورسان،

دوش گل یئره، گولشک.

آی هانی

دولوخسونوب آغلابیر،

آکیف اووونماق بیلیمیر.

یاناغینا آخیشان

گۆز یاشلارینی سیلمیر.

دئییر: - یئییب یئمگی،

ایچن کیمی چاییمی.

باخدیم، گۆیده تاپمادیم،

من دوننکی آییمی.

بابا، منیم آییمی

کیم بو گونه سالیبدی؟

قارپیز بویدا آییمدان

بیرجه دیلیم قالیددی.

بیلیرم کی، گوناهاکار

او بوستانچی نصیبدی.

آییمی قارپیز بیلیم

دیلیمله ییب کسیددی.

Xudafərin

Türkçə - Farsca

FEVRAL MART 2020 - İL17- SAY 185-(ELMİ-ƏDƏBİ-KÜLTÜRƏL DƏRGI)

[telegram.me@XUDAFERIN](https://t.me/XUDAFERIN)
WWW.KHUDAFARIN.IR

